

શ્રી શહેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ
શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી વિરચિત

૩૨ ૭
૫

卐 કર્મ ગ્રન્થ સાર્થઃ 卐

વિભાગ ૨ નો.

[૩-૪ કર્મગ્રન્થ]

[બંધસ્વામિત્વ : ષડશીતિ]

દ્વાર્થ, ગાથાર્થ કુનિરાજશ્રી જીવવિજયજી કૃત વિરચિત
સ્તબ્ધકાર્થ તથા ઉપયોગી ટીપ્પણ સાથે.

卐

: • પ્રકાશક : •

ડોક્ટર મગનલાલ લીલાચંદ શાહ
વકીલ ચીમનલાલ અમૃતલાલ શાહ
ગ્રાનરરી સેક્રેટરી

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ-મેસાણા

[સ્વ. શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ સંસ્થાપિત]

— પ્રાપ્તિસ્થાનો —

- [૧] શ્રી લૈન એચકર મડળ
મહેસાણા [ઉ-ગુ]
[૨] શ્રી લૈન એચકર મડળ
પાલીતાણા [મોગ'ટ]

મૃદ્દેહો:-

મલિપત્ર:-૩૫૫૧ શ્રી પ્રેમ પાલીતાણા
૧૮ ૧ થી ૧૫- શ્રી નરસિમિદત્ત શ્રી પ્રેમ લીબરી
૧૮ ૧૫૩ થી ૫૫૫ પદિન મહેતલાલ ઝવેરચંદ
શ્રી નવન પ્રીન્ટીંગ પ્રેમ
કામના તારી અમદાવાદ

— પ્રાપ્તિસ્થાનો —

- [૧] શ્રી જૈન ઐયરકર મહાજી
મહેસાણા [ઉ-ગ્ર]
[૨] શ્રી જૈન ઐયરકર મહાજી
પાલીતાણા [સૌરાષ્ટ્ર]

મુદ્રકો:-

અલિપત-સંસ્થા, શ્રી પ્રેમ પાલીતાણા
૧૮૨ માં ૧૫૦ શ્રી નવરાત્નમિત્ર શ્રી પ્રેમ લીબડી
૫૯ ૧૫૦ શ્રી પૂન પટિન મહેતલાલ ઝવેરચંદ
શ્રી નવન પ્રી-ટીંગ પ્રેમ.
દોહરા તારી અમદાવાદ

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ શુક્રની પહેલી આવૃત્તિની ૪૦૦૦ નકલ અને સંવત ૧૯૭૪ ની સાલમા છપાવી હતી. તે ખસાસ થતા આ બીજી આવૃત્તિ છપાવી છે

આ આવૃત્તિને છપાવતા આખી શુક્ર બારીકીથી તપાસી જવામાં આવી છે. તેને પરિણામે બહુ રચકો સુધારા વધારા થવા પામ્યા છે તેથી અભ્યાસકાને આ આવૃત્તિ વધારે ઉપયોગી થશે એમ અમારું માનવું છે.

આ આવૃત્તિનું કદ ફેરવી મોટી સાઇઝમા લેવામાં આવ્યું છે કારણ કે કદાંત કરવામાં સરળતા પડે માટે મૂળ ગાથાઓ પણ સુકવામાં આવી છે

આ શુક્ર શ્રી વલ્લાભ શહેર નિવાસિ પડિત હીરાચંદ દેવચંદે બહુ પરિશ્રમ પૂર્વક તપાસી છે અને અનેક રચકો પોતાના બટોળા અનુલવનો લાભ આપી સુધારા વધારા કર્યા છે.

તેમ કરીને તેઓ કર્મગ્રંથના અભ્યાસીઓને ઉપકારક થવા છે તેમની આ નિઃસ્વાર્થ સેવા માટે તેમનો ઉપકાર માનવાની તક અને વળતી કરી શકતા નથી

સંવત ૧૯૮૭ ના
શ્રાવણ સુદી ૧૫ શુક્રવાર

શ્રી જૈન ટ્રેડર મંડળ
મહેસાણા.

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

સુનિશ્ચી શુવવિજયશ મહારાજ શ્રી રચિત દયા સાથેના શ્રી દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ રચિત પાંચ નવ્ય કર્મગ્રંથ તથા પૂર્વાચાર્ય રચિત સમ્પત્તિકા નામના છઠ્ઠા કર્મગ્રંથની આ સંસ્કૃત તરફથી બે આવૃત્તિઓ અગાઉ છપાઇ ચૂકી હતી, પાંચમા-છઠ્ઠા કર્મગ્રંથની ત્રીજી આવૃત્તિ પણ બહાર પડી ચૂકી છે અગાઉ કર્મગ્રંથ ભાગ ૧ લામા ૧ થી ૪ કર્મગ્રંથ છપાવવામા આવ્યા હતા. આ આવૃત્તિમાં પણ ૧ થી ૪ કર્મગ્રંથ સાથે છપાવવા વિચાર હતો, પરંતુ પ્રેસ તથા કાગળોની મુશ્કેલી અંગે સ. ૨૦૦૨ ની સાલમા ૧ લો તથા ૨ નો કર્મગ્રંથ બહાર પાડવામા આવ્યા હતા. હવે બાકી રહેલ અધસ્વામિત્વનામા તૃતીય કર્મગ્રંથ તથા પડશીતિનામા ચતુર્થ કર્મગ્રંથ બહાર પાડવામા આવે છે

પ્રથમ તથા દ્વિતીય કર્મગ્રંથ માફક આ આવૃત્તિમા પણ અભ્યાસીઓની સગવડતા ખાતર દબની છપાઇ મોટા ટાઇપમા લેવામા આવી છે તથા સંસ્થાના જૂતપૂર્વ અધ્યાપક બાઇ કુવરજી મૂળચંદે તૈયાર કરેલ ટિપ્પણ સૌથી પાછળ લેવામા આવેલ છે

આ ગ્રંથના રચયિતા શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી સુધર્માસ્વામિથી ૪૫ મી પાટે થવા છે તેઓશ્રીએ અનેક ગ્રંથો રચેલ છે, જેની નોંધ આ સંસ્કૃત તરફથી બહાર પડેલ 'ભાષ્યત્રયમ્'ની પ્રસ્તાવનામાંથી જોઈ શકાશે

દયાકાર શ્રી શુવવિજયશ મહારાજશ્રીએ આ ગ્રંથ ઉપર દાખો સં ૧૮૦૩ ના વિનયદયમીના દિવસે રચેલ છે.

આ આવૃત્તિમાં દૃષ્ટિદોષ તથા પ્રેસદોષથી અશુદ્ધિઓ રહી જવા પામેલ છે રહેલ અશુદ્ધિઓનું શુદ્ધિપત્રક સાથે આપવામા આવેલ છે, તો તે પ્રમાણે સુધારીને અભ્યાસીઓને વાચવા બક્ષામણુ છે

અંતમા આ ત્રીજી-ચોથા કર્મગ્રંથ પ્રગટ થવાથી હવે અભ્યાસીઓને અભ્યાસમા પડતી ત્રુટિ દૂર થશે એવી આશા માથે વિગ્રમીએ છીએ

મહેસાણા
સ ૨૦૧૦ આગે સુદિ. ૧

લી સ આલકો
શ્રી જૈન ટ્રેડર મંડળ

વિષયાનુક્રમ

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	બંધસ્વામિત્વ [તૃતીય કર્મગ્રંથ]	૧—૩૦
૨	પણશિતિ [ચતુર્થ કર્મગ્રંથ]	૩૧—૧૫૩
૩	બંધસ્વામિત્વ તૃતીય કર્મગ્રંથ ટિપ્પણ	૧૫૪—૧૬૮
૪	બંધસ્વામિત્વ ચંપ	૧૬૯—૧૭૧
૫	ઉદ્યા સ્વામિત્વ	૧૭૧—૧૮૩
૬	ઉદીરણ સ્વામિત્વ	૧૮૪
૭	મત્તા સ્વામિત્વ	૧૮૪—૧૮૭
૮	ચતુર્થ કર્મગ્રંથ ટિપ્પણ	૧૮૮—૨૨૭

શુદ્ધિ પત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૮	વિમુક્ક	વિમુક્ક
૧	૧૦	આધસુ	આધસુ
૧	૨૩	સથેપથકા	સથેપ થકી
૧	૨૪	સ્વામિપણુ	સ્વામિપણું
૨	૧૪	ભવ્ય-અભવ્યમે	ભવ્ય-અભવ્ય મે
૨	૨૯	મિઝ	મિઝ
૨	૩૦	હુઝક	હુઝક
૩	૨	સસ્થાન	સ સ્થાન
૩	૫	થિણુધિ	થિણુધિ
૩	૭	ઔદ્યારિક	ઔદ્યારિક
૩	૧૩	મંથનાસંધયણુ	મંથના સંધયણુ
૩	૨૧	નરકાનુપૂર્વી	નરકાનુપૂર્વી
૩	૨૬	અનંતાનુ અધિચાર	અનંતાનુ- અધી ચાર
૩	૨૮	આહારકિક	આહારકિક
૩	૩૦	આહારક આગોપાગ	આહારક અગોપાગ
૩	૩૨	મંથના સસ્થાન	મંથના સસ્થાન
૩	૩૩	નગ્નત્રિક	નગ્નત્રિક
૩	૩૪	આતાપનામ	આતાપનામ
૪	૧	અધ સ્વામિત્વ	અધ સ્વામિત્વ
૪	૨	નિર્ધ્યાનુપૂર્વી	નિર્ધ્યાનુપૂર્વી
૪	૪	દુસ્વર	દુસ્વર
૪	૧૨	તિર્ધ્યાગતિ	તિર્ધ્યાગતિ
૪	૧૪	વન્ન	વન્ન
૪	૨૨	શુણુ સ્થાનક	શુણુસ્થાનક
૪	૨૨	માસ્વાન	માસ્વાન
૫	૧૪	ઉજુ-આ	ઉ-જુઆ
૫	૧૮	ગિન	ગિનુ
૫	૧૮	તીર્થક	તીર્થક
૬	૯	ધૂમ પ્રભા	ધૂમપ્રભા
૬	૧૬	વરજ	વરજ
૬	૧૬	માનગે	માનગે
૧૦	૫	હુઝ	હુઝ

૭	ત્રણે યત્રમા છેલ્લા કોઠામા “ ન અધાય ” છે તે કોઠો કાઢી નાખવો
૭	૧૫ રત્નપ્રભાદિક ત્રણ નારકોમા અવિ- રતિએ આયુકર્મની ૨ પ્રકૃતિ લીધી છે ત્યાં ૧ કરવી.
૮	૧૩ હુઝ્ય ગોત્રસાથે હુઝ્યગોત્ર સાથે
૮	૨૬ મી મી-
૯	૩ નારક વિના સોળ નારકસોળ વિના
૯	૭ બીચ-કસાઈ-વિણા બીચ-કમાએ વિણા
૯	૧૭ શિતેર શિતેર
૯	૧૭ ગુણુહાણુ ગુણુહાણુ
૯	૨૧ પચે દ્રિય પચે દ્રિય
૯	૨૧ અધયત્ર અધયત્ર
૯	૨૨ વન્હે પ્રકૃતિઓ વિન્હે પ્રકૃતિઓ
૯	૨૨ જ્ઞાનવન્ણીય જ્ઞાનાવન્ણીય
૯	૨૨ દર્શના વન્ણીય દર્શનાવન્ણીય
૯	૨૭ યત્રમા અવિગ્તે વિન્હે પ્રકૃતિઓ લખી છે ત્યાં ૪ કરવી
૧૦	૩ હોળ નવસય હોળ નવસય
૧૦	૭ સ-ગિણુ સ-ગિણુ
૧૦	૮ હીણુ હીણુ
૧૦	૧૯ મનુષ્યને મનુષ્ય
૧૦	૨૬ હે હે
૧૧	૧૧ (યત્રમા) જ્ઞાનવન્ણીય જ્ઞાનાવન્ણીય
૧૧	૧૧ (યત્રમા) દર્શના વન્ણીય દર્શનાવન્ણીય
૧૧	૧૧ (યત્રમા) નામકર્મ નામકર્મ
૧૧	મનુષ્ય માર્ગણામા અન્યપન્નના કોષ્ટમા પ્રસ્તુતભવનંતર ગુણુસ્થાનથી અનિ- ગતિ ગુણુસ્થાન અધીમા પ્રેન દોષથી આપ્તકાએમા ફેરવે મરે મરે તે નો સુધારીને નીચે પ્રત જે દર્શ

ગુણસ્થાન	અધ પ્રકૃતિ	વિરોધ પ્રકૃતિ	અઅધ પ્રકૃતિ
પ્રમતસ યત	૧૩	૭૬	૫૭
અપ્રમતે	૫૬	૧	૬૩
નિવૃત્તે	૫૬	૭૬	૬૩
અનિવૃત્તે	૫૬	૭૬	૬૩

પૃષ્ઠ	શ્રીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૮	૬	વિના=અન તાનું બધીય વિણુ=અનંતાનુબધીય	
૧૮	૯	તિર-ડડનરા-ઉ તિરિ-નરા-ડડઉ	
૧૮	૧૨	અનંતાનું બધીય અનંતાનુબધીય	
૧૮	૧૯	વૈક્રિયાદિકર. વૈક્રિયાદિક ૨	
૧૮	૨૪	કાર્મણકાય યોગેજ કાર્મણ કાયયોગે જ	
૧૯	૪	આદારિક ઔદારિક	
૧૯	૧૨ ૧૫ તથા ૧૬ મા	ઔદારિક	
		મિશ્રકાય યોગી ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગી	
૧૯	૧૩	વ્રજ વ્રજભ નારાય વજ્રવ્રજભ નારાય	
૧૯	૧૮	એ ટીકાકારે એ સદેહ ટીકાકારે	
૧૯	૨૩	આદારિક મિશ્રની ઔદારિકમિશ્રની	
૨૦	૧	કમ અન્ય કર્મઅન્ય	
૨૦	૬	કપાય કપાય	
૨૦	૧૨	તેનામિત્રે તેના મિત્રે=	
૨૦	૧૩	બીઅ-તીઅ-કસાય બિઅ-તિઅ- કસાય	
૨૦	૧૮	નારકીને નારકી	
૨૦	૧૯	તિય ગાયુ તિયગાયુ	
૨૦	૨૪	વેદાદિક વેદાદિક	
૨૧	૫	અવિરતે અવિરતે	
૨૧	૭	પ્રથમના પ્રથમના	
૨૧	૨૦	[ન જવવન] [અ જવવન]	
૨૧	૨૬	મ જવવન સ જવવન	
૨૧	૧૧	નહોય નહોય	
૨૧	૧૩	વિગદ્ધ વિગદ્ધ	
૨૧	૧૪	અવાધ જ્ઞાન અવધિજ્ઞાન	
૨૧	છેલ્લી	શ્રીટી પછી આ પ્રમાણે લેતું પાદેદાવિગદ્ધ ચારિત્રે બે	
૨૩	૫	અવધિદિક અવધિદિક	
૨૩	૧૮	ઓં આં	
૨૪	-	મિયાતવે નયુ મિયાતવે	
૨૪	૧૧	ઓપશમિત ઓપશમિત	
૨૪	૧૨	અનન્ય અનન્ય	

પૃષ્ઠ	શ્રીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૪	૧૫	વોઅ- વી અ-	
૨૪	૧૫	॥ ૧૧ ॥ ॥ ૨૦ ॥	
૨૪	૧૫	અન તાનુ અન તાનુ-	
૨૪	૨૭	સમ્યત્વ સમ્યક્ત્વ	
૨૫	૧	સમ્યક્ત્વ સમ્યક્ત્વ	
૨૫	૧	માગણા માર્ગણા	
૨૫	૨	તત્રોચતે તત્રોચતે	
૨૫	૩	આપશમિકને ઔપશમિકને	
૨૫	૧૦	મિથ્યાદૃષ્ટિને મિથ્યાદૃષ્ટિને	
૨૫	૨૨	વદતા વદતા	
૨૫	૨૩	સમ્યક્દૃષ્ટિ સમ્યક્દૃષ્ટિ	
૨૫	૨૪	આયુ ય વિના આયુષ્ય વિના	
૨૬	૮	શુણ્કાણુ શુણ્કાણુ	
૨૬	૧૪	સામાન્ય સામાન્ય	
૨૬	૧૮	ઓધ ઓધ=	
૨૬	૨૬	માતમે બધાય માતમે બધાય	
૨૭	૭	વૈભનિન્નુ વૈભનિકન્નુ	
૨૭	૧૧	સમ્યક્દૃષ્ટિ સમ્યક્દૃષ્ટિ	
૨૭	૨૨	શુદ્ધ શુદ્ધ	
૨૭	૨૪	આદારિક દિવિના આદારિકદિક વિના	
૨૮	૧	કમ અન્ય કર્મઅન્ય	
૨૮	૪	તિયકૃદિક તિયકૃદિક	
૨૮	૧૦	પ્ર નિ પ્રતિ	
૨૮	૨૦	ઓધ ઓધ	
૨૮	૨૧	નયુ મિચ્છે નયુ મિચ્છ	
૨૮	૨૧	છેવટ છેવટ	
૨૮	૨૧	સન્નિમુઓહુઅ સન્નિનુ ઓહુ અ	
૨૯	૩	મ નિનુ નનિન	
૨૯	૬	ભગો-અ ગા ભ ગે-અ ગ	
૨૯	-	અણુદા અણુદા	
૨૯	૧૫	માર્ગમાઓમા માર્ગમામા	
૨૯	૨૩	ચચ્ચનાન્ ચચ્ચનાન્	
૨૯	૨૬	અનાજ અનાજ	
૩૦	૮	મુનિ મુનિ-	
૩૦	૧૧	અનન્ય અનન્ય	
૩૦	૧૨	અનન્ય અનન્ય	

૬૯	૧૭	તિર્થચ	તિર્થચ
૭૦	૨	ચતુક્તમ્	ચતુક્તમ્
૭૦	૨	લક્ષ્મણો	લક્ષ્મણો
૭૦	૧૦	દુગળા	દુગૂળા
૭૦	૧૭	દશ=	દશ=
૭૦	૧૭	દુ ગુણા=	દુગૂણા=
૭૦	૨૧	વિધે.	વિધે
૭૦	૨૨	ત્રણ કાય	ત્રસકાય
૭૦	૨૨	૪	૨-૪
૭૦	૨૨	૭	૫-૭
૭૧	૧૨	અ-સ નિ	અમનિ
૭૧	૧૩	અચક્ષુ	અચક્ષુ
૭૨	૮	જા -નાળ	જનાળ
૭૨	૧૪	નાણુ	નાણુ
૭૨	૧૮	સમ્યક્ત્વ	અમ્યક્ત્વ
૭૨	૧૨	વગેપાર્થ-	વિગેપાર્થ-
૭૩	૧	અવધિર્જ્ઞાન અને મિશ્રગુણાણા	
		માર્ગાણાઓના ઉપયોગ	
૭૩	૩	પણુ	પણુ
૭૩	૮	મિશ્ર ગુણાણુ	મિશ્ર ગુણાણુ
૭૩	૧૨	ચક્ષુ	ચક્ષુ
૭૩	૧૩	તિત્ર	તિત્રિ
૭૩	૧૬	ઓદિ-દેમે	ઓદિ-દેમે
૭૩	૨૩	કેવલી મમુદ્ધાતે કેવલી મમુદ્ધાતે	
૭૩	૨૫	માટે	માટે
૭૪	૬	જોગો વજોગન્ને જોગોવજોગન્ને	
૭૪	૧૯	૫ એદિયને	૫ એદિયને
૭૪	૨૧	ક્રીયે	ક્રીયે
૭૫	૧	અગ્યારમાર્ગાણાને વિધે અવધિર્જ્ઞાન	
		માર્ગાણાના મનાતે અગ્યારમાર્ગાણા	
૭૫	૩	મમુદ્ધાતે	મમુદ્ધાતે
૭૫	૬	વચન મોગીને	વચનમોગીને-
૭૫	૭	એદિયના, એ	એદિયના એ,
૭૫	૯	તે દિયના, તે	દિયના એ,
૭૫	૮	૫ એદિયના	૫ એદિયના
૭૫	૧૦	ઓદાનિ મિત્ર	ઓદાનિમિત્ર
૭૫	૧૨	દર્શ	દર્શન

૭૫	૨૪	ક્રાચિત	ક્રાચિત
૭૬	૯	પદમા=	પદમા=
૭૬	૧૦	ડગિ	ડગિ
૭૬	૧૪	એદેદિય	એદેદિય
૭૭	૫	અમ ખ=	અમ ખખ=
૭૭	૬	અન તગુણા=	અણ તગુણા=
૭૭	૮	સુદ્ધ સંપગય	સુદ્ધસંપગય
૭૭	૧૪	શુદ્ધ	શુદ્ધ
૭૮	૪	ઇતિવચનાત્	ઇતિ વચનાત્
૭૮	૧૦	પ્રજ્ઞાપના વચનાત્	
		પ્રજ્ઞાપનાવચનાત્	
૭૮	૧૧	વર્ગ ને	વર્ગને
૭૮	૧૭	કોડી કોડી	કોડીકોડી
૭૮	૨૧	દામ	દામ
૭૮	૨૨	એ દુ,	એ દુ
૭૮	૨૪	છજનગદા થરાસિ	
		છેજનગદાયરાસિ	
૭૮	૨૬	ને	તે
૭૯	૩	વર્ગમૂળના	વર્ગમૂળના
૭૯	૮	ખીલુ	ખીલુ
૭૯	૯	ત્રીલુ	ત્રીલુ
૭૯	૧૦	વર્ગમૂળ	વર્ગમૂળ
૭૯	૧૬	ચોડા	ચોડા
૭૯	૨૫	એદે	એદેલી
૮૦	૨	અમ ખ્યાન	અમ ખ્યાનએ
૮૦	૫	પ્રમાણુ	પ્રમાણુ
૮૦	૮	આદાશપ્રેરણી	આનારાપ્રેરણી
૮૦	૨૫	પૃથ્વીમાય	પૃથ્વીમાય
૮૧	૧૦	પૂર્ણા	એપૂર્ણા
૮૧	૧૧	ચેતન	ચેતન
૮૧	૧૮	૩ અમ ખ્યાન	અમ ખ્યાન
૮૧	૧૯	માટે, તે થડી, માટે	૩ તે થડી
૮૧	૨૧	અપમાદયા	અપમાદયા
૮૧	૨૮	અમ ખ્યાન પૂ=	અમ ખ્યાન પૂ=
૮૧	૧૦	પમેદિયને	પમેદિયને
૮૨	૧૭	અધિગે	અધિગે
૮૨	૨૩	નધી	૩ ની
૮૨	૨૩	અધિગે	અધિગે

૮૩	૫	માન કપાથી	માન કપાથી	૯૧	૨૬	મિશ્રદેગ વિગતિ	મિશ્ર દેગવિગતિ
૮૩	૧૫	મમ્યગ્ દષ્ટિ	મમ્યગ્દષ્ટિ	૯૨	૬	સમ્યગ્દષ્ટિએ	મમ્યગ્દષ્ટિએ
૮૩	૧૬	નારકી ને	નારકીને	૯૨	૯	મી સિ	મીમિ
૮૩	૧૮	અવધિવિના	અવધિ વિના	૯૨	૧૩	અપૂર્વકળ્યાદિ	અપૂર્વકળ્યાદિ
૮૩	૧૮	મમ્યગ્ દષ્ટિ	મમ્યગ્દષ્ટિ	૯૨	૧૮	મિત્યાત્વ	મિત્યાત્વ
૮૩	૨૦	શ્રુતજ્ઞાન	શ્રુતજ્ઞાન	૯૨	૨૦	દિક્	દિક્
૮૩	૨૨	તે ચક્રી મમ્યગ્	તે ચક્રી વિભગ-	૯૪	૬	મમુદ્ધાતે	મમુદ્ધાતે
		દષ્ટિ દેવતા જ્ઞાની અમપ્યાત		૯૪	૧૫	દેગ=	દેનિ
		નારકી કરતા શુભ છે, મમ્ય-		૯૫	૧૮	મ્ય મય પિ	મુપમય પિ
		વિભંગજ્ઞાની ગ્રહણ દેવતા		૯૫	૨૧	વક્રિય	વૈક્રિય
		અસપ્યાત શુભ છે, નારકી કરતા		૯૬	૭	વૈક્રિયને	વૈક્રિય અને
૮૩	૨૬	અજ્ઞાન	અજ્ઞાની	૯૬	૯	અ ગિકાર	અ ગીકાર
૮૪	૩	૧૫	હોય	૯૬	૧૧	પ્રધાનપણુ	પ્રધાનપણુ
૮૪	૪	માહામાહે	માહોમાહે	૯૬	૨૮	સુદ્ધા	સુદ્ધા
૮૪	૫	પાઠા	પિઠા	૯૭	૧	શુભ સ્થા	શુભસ્થા
૮૪	૫	ચારત્ર	ચાત્રિ	૯૭	૨૩	કરણ	કરણા
૮૪	૯	શ્રુત	શ્રુત	૯૭	૨૭	પણુ	પણુ
૮૪	૧૦	છે માટે	છે માટે	૯૮	૬	મિથમાત્ર	મિથ્યાત્વ
૮૪	૧૬	સહજ	સહજ	૯૯	૨૫	(બંધેતુ)	(બંધેતુ)
૮૪	૨૦	અચક્ષુ	અચક્ષુ	૧૦૦	૯	આ તપ	આતપ
૮૪	૨૬	અચક્ષુ	અચક્ષુ	૧૦૦	૧૧	મિથ્યાત્વ	મિથ્યાત્વ
૮૫	૬	સહજ	સહજ	૧૦૦	૧૭	સંધયણુ	સંધયણુ
૮૫	૧૪	ચારદ્રિય	ચૌર્ગદ્રિય	૧૦૦	૨૧	માહેથી	માહેથી
૭૫	૨૩	અભવ્યો	અભવ્યો	૧૦૧	૩	તિથયર	તિથયર
૮૫	૨૮	કપોત	કપોત	૧૦૨	૧૬	કામર્થુ	કામર્થુ
૮૬	૨	કૃષ્ણતેસ્વાવાળા	કૃષ્ણતેસ્વાવાળા	૧૦૨	૨૪	ચિ-કસાપ	ચિ-કસાપ
૮૬	૩	સમ્યક્ત્વી	સમ્યક્ત્વી	૧૦૩	૧૨	સમ્યગ્દષ્ટિ	સમ્યગ્દષ્ટિ
૮૬	૭	શુક્લ	શુક્લ	૧૦૪	૧૭	સંવચન	સંવચન
૮૬	૧૦	અને	અને	૧૦૪	૧૯	પુતુત=પૂર્વોક્ત	પુતુત=પૂર્વોક્ત
૮૬	૧૨	ભોતિષી	ભોતિષી	૧૦૪	૨૧	ધોળ	સોળ
૮૬	૧૪	લેયાવ ત	લેયાવ ત	૧૦૪	૨૪	પૂર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
૮૬	૨૫	સમ્યક્ત્વદારે	સમ્યક્ત્વદારે	૧૦૪	૨૬	પૂર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
૮૬	૨૬-૨૮	સમ્યક્ત્વી	સમ્યક્ત્વી	૧૦૪	૨૭	શુભાણુ	શુભાણુ
૮૭	૯	મિથ્યાત્વી	મિથ્યાત્વી	૧૦૬	૧૪	મિથ્યાત્વે	મિથ્યાત્વે
૮૭	૨૬	અમ પ્યાતમા	અસ પ્યાતમા	૧૦૬	૨૧	ઔદાસિકમિશ્ર	ઔદાસિકમિશ્ર
૮૭	છેત્વી લીડી	અસ પ્યાતમા શુભા		૧૦૭	૪	વિવક્ષીયએ	વિવક્ષીએ
		તે માટે અમ પ્યાતમાશુભા		૧૦૭	૧૧-૨૧-૨૭	પુર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત
	૮	મેમેસુ=	મેમેસુ=	૧૦૭	૧૭	અન તાન બ ધી	અન તાનબ ધી

૧૦૮	૨૪	૧૫૬૦૦૦	૧૫૬૦૦૦	૧૨૨	૧૩	ક્રમ	ક્રમ
૧૦૯	૫	ભાગા	ભાગા	૧૨૨	૧૭	મિથ્યાત્વથી	મિથ્યાત્વથી
૧૦૯	૧૦	ત્યારે	ત્યારે	૧૨૨	૨૮	વચસ તિ સ-તુઠયે	વચસ તિ
૧૦૯	૨૧	છદિય	છદિય				સત્તુઠય
૧૦૯	૨૧	(હામ્યાદી)	(હામ્યાદી)	૧૨૩	૩	અદ્વિ	અદ્વિ
૧૧૦	૨	સ્થિત	મિથ્યાત્વ	૧૨૩	૧૩	વિશેષાર્થ	વિશેષાર્થ
૧૧૦	૩	જન્ય	જન્ય	૧૨૩	૧૮	ગુણકાણે જ	ગુણકાણે ૪
૧૧૦	૪	ઉત્કૃષ્ટ	ઉત્કૃષ્ટ	૧૨૩	૨૭	વેએ=	વેએ=
૧૧૦	૭	જન્યપદે	જન્યપદે	૧૨૩	૨૮	અપતાઈ=	અપતાઈ=
૧૧૦	૭/૯	છદિય	છદિય	૧૨૪	૨૭	અપૂર્વકંદુવાળા	અપૂર્વકંદુવાળા
૧૧૦	૧૫	હેતુ ના	હેતુના	૧૨૫	૬	વિશેષાધિક	વિશેષાધિક
૧૧૦	૨૧	પૂર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત	૧૨૫	૯	દર્શના વર્ણીય	દર્શનાવર્ણીય
૧૧૧	૧૦	પુર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત	૧૨૫	૨૬	આપશમિક	આપશમિક
૧૧૧	૧૬	ભેળવીએત્યારે	ભેળવીએ ત્યારે	૧૨૫	૨૮	કહ્યાથી	કહ્યાથી
૧૧૨	૩	છદિય	છદિય	૧૨૬	૨૦	ક્રાંતિસહજ	ક્રાંતિસહજ
૧૧૨	૧૧	ચૈક્યમિશ્ર	ચૈક્યમિશ્ર	૧૨૭	૫	નિશ્ચે	નિશ્ચે
૧૧૨	૧૩	જીવનને તો	જન્યથી જીવને તો	૧૨૭	૧૦	જન્યથી	જન્યથી
			જન્યથી	૧૨૭	૨૨	વર્તતાં	વર્તતાં
૧૧૨	૧૪	ઉ કટ	ઉકટ	૧૨૮	૫ તમા	મિથ્યાત્વે	મિથ્યાત્વે
૧૧૨	૧૫	જન્યથી	જન્યથી	૧૨૮	૫ તમા	અવિગતિએ	અવિગતિએ
૧૧૨	૧૫	છદિય	છદિય			અમ ને અર્થે અમ ગુ. થેતુ	
૧૧૨	૧૭	છદિય	છદિય	૧૨૮	"	દેશવિરતે	અવિગતિએ
૧૧૩	૨૦	પુર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત			ગુ ને અર્થે અમ ગુ. થેતુ	
૧૧૪	૧૨	આદિગિમિશ્ર	ઓદિગિમિશ્ર	૧૨૮	"	કીલ્મોએ	નતાપ્રકૃતિ ૯ લખી
૧૧૪	૧૨	અમ્યગદ્દિ	અમ્યગદ્દિ			છે તેને અર્થે ૭ લખવી	
૧૧૪	૨૩	આલી	આલી	૧૦૯	૭	ઓદિગિમિશ્ર	આદિગિમિશ્ર
૧૧૪	૨૪-૧૧	જન્યથી	જન્યથી	૧૨૯	૭	અદ્વિ	અદ્વિ
૧૧૪	૨૪	ચાથ	ચાથ	૧૨૯	૧૧-૧૭-૨૨	ઓદિગિ	ઓદિગિ
૧૧૬	૨	ભાગા	ભાગા	૧૨૯	૧૭	અ	અ
૧૧૭	૧૨	અવિગતિ	અવિગતિ	૧૨૯	૧૩	અ	અ
૧૧૮	૩	પૂર્વોક્ત	પૂર્વોક્ત	૧૨૯	૨૬	પદેના	પદેના
૧૧૮	૩	દામ્ય પદ	દામ્યપદ	૧૦૯	૨૬	અપામ	અપામ
૧૧૮	૧૨	અપામ મોદ	અપામમોદ	૧૨૯	૨૮	અગિ	અગિ
૧૧૮	૧૨	અગિ	અગિ	૧૨૯	૨૯	અવગમમાય	અવગમમાય
૧૨૧	૧૦૮મા	૧૦૮મા	૨૮૬-૧૦૮મા	૧૨૦	૧	દામ્ય	દામ્ય
			૧૨૬-૧૦૮મા	૧૨૦	૧-૧	અર્થ	અર્થ
૧૨૧	૧૦૮મા	૧૦૮મા	૨૮૬-૧૦૮મા	૧૨૦	૧૨	અર્થ	અર્થ
૧૨૧	૧૦૮મા	૧૦૮મા	૨૮૬-૧૦૮મા	૧૨૧	૪	અર્થ	અર્થ

१३१	१७	छन्दस्थाने	छन्दस्थाने	१४१	२२	यावत्	यावत्
१३१	१८	क्षयोपशम	क्षयोपशम	१४१	२४	उत्कृष्ट	उत्कृष्ट
१३१	२४	सिद्धत्ता	सिद्धत्ता	१४२	१०	महासलागरखा	
१३२	५-६	(औद्दधिक)	(औद्दधिक)			महासलाग	।
१३२	५	नित्यत्व	नित्यत्व	१४२	१४	अप्या	अप्या
१३२	१३	असिद्धपक्ष	असिद्धपक्ष	१४२	१६	भरीया	भरीया
१३२	१४	अस यमते अवि-	अस यम ते	१४२	२१	भन्वा (भन्वा)	भन्वा
		रति पक्ष	अविगतिपक्ष	१४२	२६	प्रति शत्राक्ष	प्रतिशत्राक्ष
१४३	८	परिणामुद्वेहि		१४३	२	न युद्धिष	न युद्धिष
		परिणामुद्वेहि		१४२	६	शिष्याने	शिष्या
१३३	१२	औद्दधिक	औद्दधिक	१४३	११	निर्दिष्टे-पदमे	निर्दिष्टे पदमे=
१३३	१३	समर्द्धि	समर्द्धि	१४३	११	पदम व	पदम व
१३३	२०	सन्निपातिक	सन्निपातिक	१४३	१८	धृष्ट	धृष्ट
१३३	२३	ओपशमिद्धि	ओपशमिद्धि	१४४	१३	शक्षा	शक्षा
१३४	५	स योऽ	स योऽ	१४५	१	सम्पत्ता हिना	सम्पत्ताहिना
१३४	२०	क्षय=	भय=	१४५	३	छ ते	छते
१३४	२१	पक्ष-लगेगा=	पक्षलगेगा=	१४५	२०	पदम	पदम
१३४	२२	सन्निपातिक	सन्निपातिक	१४५	२३	विश्वेगरासी	विश्वेगरासी
१३४	२२	असंभविष्ठा	असंभविष्ठा	१४५	२५	पदम	पदम
१३६	२४	भोद्धनीने	भोद्धनीने	१४५	२५	उद्धरीया	उद्धरीया
१३६	२७-३०	औद्दधिक	औद्दधिक	१४६	५	उत्कृष्ट स प्या	उत्कृष्ट स प्या
१३७	२	अन	अन	१४६	११	परित्या, सख	
१३७	७	ज्ञानावरणीय	ज्ञानावरणीय			परित्या, -सख	
१३७	१३	नि-प्रदेशी यावत्	नि-प्रदेशी यावत्	१४६	११	अवभासे	अवभासे
१३७	१७	चउत्तु	चउत्तु	१४६	१२	जुता	जुता
१३८	६	सम्भक्त्य	सम्भक्त्य पक्ष	१४६	१५	युक्त	युक्त
१३६	१-२६	सम्पत्ता हिना	सम्पत्ताहिना	१४६	१६-१७-२३-२७	नधन्य	नधन्य
१३०	३	सम्भक्त्य	सम्भक्त्य	१४६	१६	अवभासे	अवभासे
१४०	६	नधन्य	नधन्य	१४६	२०	वधु	वधु
१४०	६	उत्कृष्टा=उत्कृष्ट	उत्कृष्टा=उत्कृष्ट	१४७	१३	रुक्मण गुरु	रुक्मण गुरु
१४०	८	परीत	परीत	१४७	१६-१७-१७-१८	नधन्य	नधन्य
१४०	१०	नधन्य	नधन्य	१४७	१७	स-ता-पु ता	सतापु ता=
१४०	१७	निज पक्ष युक्त	निजपक्षयुक्त	१४७	१८	भज्या	भज्या
१४१	८-६-१०	अन ता न	अन तान	१४८	३	अस प्यानी	अस प्यातानी
१४१	१५	ज बुद्धि	ज बुद्धि	१४८	७	करी	करी
१४१	१८	उत्कृष्ट	उत्कृष्ट	१४८	११	उक्कोसय	उक्कोसय
१४१	१८	न युद्धि	न युद्धि				
१४१	१६	न युद्धि	न युद्धि				

૧૪૮	૧૬	સુપુત	સુપુત	૧૫૦	૧૭	ઉત્સર્પિણી	ઉત્સર્પિણી
૧૪૮	૧૮	અસખ્યાતા	અસખ્યાતા-	૧૫૦	૧૮	એશ	એ દશ
		સખ્યાતુ	મખ્યાતુ	૧૫૦	૨૧	ઉત્સર્પિણી	ઉત્સર્પિણી
૧૪૮	૨૬	વિધિ	વિધિ	૧૫૨	૬	પરિતણ્વત	પરિતણ્વત
૧૪૯	૩	વચનાત્	વચનાત્	૧૫૧	૭-૨૪	જન્ધન્ય	જન્ધન્ય
૧૪૯	૮	રૂઝુનમાદય	રૂઝુનમાદયમ	૧૫૧	૭	લધુ-જધ-	લધુ-જધ-
૧૪૯	૮	રુઝેવે	રુઝેવે	૧૫૧	૧૯	કલ્લ છે મ	કલ્લો છે તેમ
૧૪૯	૧૩	લોકાકાશના	લોકાકાશના	૧૫૧	૨૧	તવગ્ને	તવગ્ને
૧૪૯	૨૨	હ	હદ્દુ	૧૫૧	૨૧	તિરુલુત્તો	તિરુલુત્તો
૧૫૦	૩	લોકા કાશના	લોકાકાશના	૧૫૧	૨૩	જા । ઈ	જ્યર્ધ
૧૫૦	૧૦	અજઝ વસાયા=	અજઝવસાયા=	૧૫૧	૨૬	ક્ષેપવાના	ક્ષેપવાના
૧૫૦	૧૩	વિર્ણી-અવ-	વિર્ણી-અવમ-	૧૫૨	૨	યુક્તા નત	યુક્તાનત
		સર્વિર્ણી)	ર્વિર્ણી)	૧૫૨	૨૭	વનસ્પતિ કાયાના	વનસ્પતિકાયાના

સમ્યગ્ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો હિદભરમાં પ્રચાર કરતી અબોડ સંસ્થા

શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા

અને

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ-મહેસાણા.

લગભગ ૬૦ વર્ષથી સફળતા ધર્મપ્રેમી શેઠશ્રી વેણીચંદ્ર સુરચંદ્ર સંસ્થાપિત આ સંસ્થા પારમાર્થિક અનેક શુભખાતાઓ ચલાવે છે. સંસ્થાના મુખ્ય કાર્યો, ધાર્મિક શિક્ષકો તૈયાર કરવા, ગામગામની ધાર્મિક પાઠશાળાઓની પરીક્ષકો મોકલી ધાર્મિક પરીક્ષાઓ લેવરાવવી તેમજ નવી કે જાહે પટેલી પાઠશાળાઓને પુનઃ શરૂ કરાવવી, ધાર્મિક પુસ્તકોનું પ્રકાશન અને ગ્રાંથ ઓફીસ પાલીતાણા ઠાગ હી વ્યાખાતુ, સાધુ-માર્ગી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને અધ્યયન કરવા માટે શ્રી સ.મનસજોધ પાઠશાળા, શ્રી ફૂલ-પૂષ્પ ખાતુ, શ્રી તલેરીએ ગિરિજાની પૂત-ભવિ છે ગાડની પ્રવક્ષિણાનું ભાતા ખાતુ વગેરે અનેક ધાર્મિક ખાતાઓ ચલાવે છે.

જાણ્યજી જૈન ભાઈઓને સંસ્થામાં સંસ્કારરૂપે જે કાર્ય વક્રમ ભેટ મોકલવી હાય તે નીચેના સ્થળે મોકલવાથી પાકી પહેલ મળી શકશે

[૧] શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ-મહેસાણા [ઉ. ગ]

[૨] શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ-પાલીતાણા [સોનગ]

કર્મ-ગ્રન્થ :

-૩ જો

બન્ધ-સ્વામિત્વ

મગળ અને અભિધેય .—

બંધ-વિહાણ-વિમુક્તકં વંદિય સિરિ-વદ્ધમાણ-જિણ-ચંદં ।
ગઈ-આઈસું વુચ્છં સમાસઓ વંધ-સામિત્તં ॥૧॥

સાબ્દાર્થ—અંધ=અધ, કર્મઅધ વિહાણ=વિધાન, કરવો વિમુક્ત=રહિત. અંધ-વિહાણ-વિમુક્ત=કર્મ અધ કરવાથી ગહિત, વદિય=વદન કરીને સિરિ-વદ્ધમાણ-જિણ-ચંદ=શ્રી વર્ધમાન જિનચંદ્રને ગઈ-આઈસું=ગતિ વિગેરેમા વુચ્છં=કહીશ સમાસઓ=કુદામા અધ-સામિત્ત=અધ સ્વામિત્વ ૧

ગાથાર્થ:—

અંધ ક્રિયા રહિત શ્રી વર્ધમાન જિનચંદ્રને વદન કરીને
ગતિ વિગેરેમાં અંધ સ્વામિત્વ ટુંકામાં કહીશ, ઘટાવીશ.—૧
વિશેષાર્થ:—હવે અંધ-સ્વામિત્વ કહે છે—

જીવના પ્રદેશ સાથે કર્મનો જે સંબંધ તે અંધ કહીએ,

તેનું મિથ્યાત્વાદિક હેતુએ કરીને નિપજવવું તે અંધ વિધાન
કહીએ,

તેણે કરીને વિમુક્ત-એટલે-ગહિત, એવા-શ્રી વર્ધમાન સ્વામી.

જિન તે અવધિજ્ઞાની મન પર્યવજ્ઞાની અને કેવળજ્ઞાની. તેને
વિષે ચંદ્રમા સરીખા. તેમના પ્રત્યે ચાંદ્રીને-નમસ્કાર કરીને,—ગતિ-આદિ
દર્શને [૬૨] આસઠ માર્ગણા સ્થાનકને વિષે, કહીશ

સંક્ષેપથી.

જીવને અધનું સ્વામિપાનુ-એટલે-કીયો જીવ કેટલી પ્રકૃતિ યાદે ? એમ
અંધ-સ્વામિત્વ કહીશ. ॥ ૧ ॥

૧૪ માર્ગણાના નામ—

ગઈ હંદિય ય કાયે જોણ વેણ કસાય નાણે ય ।

સંજમ-દંસણ-લેસા ભવ-સમ્મે સન્નિ-આહારે ॥૨॥

શબ્દાર્થ—ગઈ=ગતિ, હંદિયે=ઇદ્રિય, કાયે=કાય, જોણે=જોગ, વેણે=વેદ, કસાય=કપાય, નાણે=જ્ઞાન, સંજમ=ચારિત્ર, દંસણ=દર્શન, લેસા=લેખ્યા, ભવ=ભવ્ય, સમ્મે=સમ્યક્ત્વ, સન્નિ=સંજિ, આહારે=આહાર ૨

ગાથાર્થ—

ગતિઃ ઇદ્રિય કાય યોગ વેદ કપાય જ્ઞાનઃ સંયમ દર્શન લેખ્યા ભવ્ય સમ્યક્ત્વ સંજિ આહાર ॥ ૨ ॥

વિશેષાર્થઃ—

ગતિ—ચાર,	વેદ—ત્રણ,	દર્શન—ચાર,	સંજિ—અસંજિ બે,
ઈદ્રિય—પાંચ,	કપાય—ચાર,	લેખ્યા—છ,	અને
કાય—છ	જ્ઞાન—આઠ,	ભવ્ય—અભવ્યબે,	આહારી અને
જોગ—ત્રણ,	સંયમ—સાત,	સમ્યક્ત્વ—છ,	અણાહારી—એ બે.

એ ૧૪ માર્ગણાના ઉત્તર લેદ ૬૨ બણવા. ॥ ૨ ॥

સંજાઓના અનુક્રમનો સંગ્રહ.

જિણ-સુર-વિઝવા-ડડહાર-દુ-દેવા-ડડ-ઉ ય નિરય-સુહુમ-વિગલ-તિગં । ઇગિંદિ-થાવરા-ડડયવ-નપુ-મિચ્છં હુંડ-છેવટું ॥૩॥

અણ-મજ ૧-ડડગિઈ-સંઘયણ-કુ-સ્વ-ગઈ-નિય-ઇત્થિ-દુહગ-થીણ-તિગં । ઉજ્જોઅ-તિરિ-દુગં-તિરિ-નરા-ડડઉનર-ઉરલ-દુગ-રિસહં ॥૪॥

શબ્દાર્થ—જિણુ=જિન નામકર્મ સુર=દેવ, વિઝિવ=વૈકિય, આહાર=આહારક, હુંડ=દિક, દેવા-ડડઉ=દેવાયુબ્ય, જિણુ-સુર-વિઝિવ-આહાર-દુ-દેવા-ડડઉ=જિનનામ કર્મ, દેવ, વૈકિય અને આહારકના દિકા, અને દેવાયુ નિરય=નારક, સુહુમ=સહમ, વિગલ=વિકલેદ્રિય, તિગં=ત્રિક ત્રણ નિરય-સુહુમ-વિગલ-તિગં=નારક-સહમ અને વિકલેદ્રિયનાત્રિકા એગિંદિ=એકેન્દ્રિય જાતિ, થાવર=સ્થાવર આયવ=આતપ નપુ=નપુસક વેદ મિચ્છ=મિથ્યાત્વ મોહનીય એગિંદિ-થાવરા-ડડયવ-નપુ-મિચ્છ=એકેન્દ્રિય જાતિ, સ્થાવર, આતપ, નપુસક વેદ, મિથ્યાત્વ મોહનીય હુંડ=હુંડક સંસ્થાન છેવટું=છેવટું સ ધયણ, હુંડ-છેવટું=હુંડક સંસ્થાન અને છેવટું સ ધયણ ॥ ૩ ॥

અણુ=અનંતાનુભધીય ચાર કપાય મજ્જા=મધ્યના, આગિધ=આકૃતિ, સંસ્થાન સંધયણુ=સંધયણુ, અણુ-મજ્જા-ડડગિધ-સંધયણુ=અનંતાનુભધીયચાર કપાય. વચલા-મધ્યના ચાર સંસ્થાનો અને સંધયણો કુ-ખ-ગર્ધ=અશુભ વિહાયોગતિ નીચ=નીચગોત્ર ઇતિ=ત્રી વેદ, દુહગ=દોહાંગ નામકર્મ, થીણુ-તીગ=થિણુદ્ધિ ત્રિક, ઉજ્જેઅ=ઉઘોત નામકર્મ. તિરિ-દુગ=તિયંચદ્વિક, તિરિ=તિયંચ, નર=મનુષ્ય, તિરિ-નર-ડડઉ=તિયંચ અને મનુષ્યતુ આયુષ્ય. નર=મનુષ્ય, ઉરલ=ઔઉદારિક નર-ઉરલ-દુગ=મનુષ્ય અને ઔદારિકદ્વિક. રિસહુ=વજ્રકપલનારાચ સંધયણુ. ॥ ૪ ॥

ગાથાર્થ:—

જિનનામ, સુરદ્વિક, વૈક્રિયદ્વિક, આહારકદ્વિક, દેવાયુ, નરકત્રિક, સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલેન્દ્રિયત્રિક, એકેન્દ્રિય જાતિનામ, સ્થાવરનામ, આતપનામ, નપુસકવેદ, મિથ્યાત્વ મોહનીય, હુંડકસંસ્થાન, છેવડું સંધય , અનંતાનુભધીય ચાર, મધ્યની આકૃતિ [સંસ્થાન] ચાર, મધ્યનાસંધયણુ ચાર, અશુભ વિહાયોગતિ, નીચગોત્ર, ત્રીવેદ, દુર્ભગ-ત્રિક, થીણુદ્ધિ-ત્રિક, ઉઘોતનામ, તિયંચદ્વિક, તિયંચાયુ, નરાયુ, મનુષ્યદ્વિક, ઔદારિકદ્વિક, અને વજ્રકપલનારાચ સંધયણુ. ॥ ૩-૪ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે ૧૨૦ માંહેલી કટલીક પ્રકૃતિના અનુક્રમનો સંગ્રહ કહે છે:—

આગળ જ પ્રકૃતિથી જટલી પ્રકૃતિ લેવી કહેશે, તે પ્રકૃતિથી માંડીને તેટલી પ્રકૃતિ અનુક્રમે લેવી --

૧ જિન નામ	૨ નરકાનુપૂર્વી	એવં ૨૦
૨ દેવ દ્વિક	૩ નરકાયુષ્ય	૧ નપુસકવેદ
૧ દેવગતિ	૩ સૂક્ષ્મત્રિક	૧ મિથ્યાત્વમોહનીય
૨ દેવાનુપૂર્વી	૧ સૂક્ષ્મ	૧ હુંડક સંસ્થાન
૨ વૈક્રિયદ્વિક	૨ અપર્યાપ્તા	૧ છેવડું સંધયણુ
૧ વૈક્રિય શરીર	૩ સાધારણુ	૪ અનંતાનુભધીચાર
૨ વૈક્રિયઅંગોપાંગ	૩ વિકલેન્દ્રિયત્રિક	૧ કોષ
૨ આહારદ્વિક	૧ બેઈન્દ્રિય જાતિ	૨ માન
૧ આહારકશરીર	૨ તેઈન્દ્રિય ,,	૩ માયા
૨ આહારકઆંગોપાંગ	૩ ચઉરિન્દ્રિય ,,	૪ લોભ
૧ દેવાયુ	૧ એકેન્દ્રિયજાતિ	૪ મધ્યના સંસ્થાન
૩ નરકત્રિક	૧ સ્થાવર નામ	૧ ન્યગ્રોધ
૧ નરકગતિ	૧ આતપ નામ	૨ સાદિ

૩ વામન	૩ દુર્ભગત્રિક	૨ તિથિયાનુપૂર્વી
૪ કુળજ	૧ દુર્ભગનામ	૧ તિર્ય્યાચુધ્ય
૪ મધ્યના સંધ્યણુ	૨ દુસ્વ	૧ નરાચુધ્ય
૧ ઋષભ નારાય	૩ અનાદ્ય	૨ મનુષ્યદ્વિક
૨ નારાય	૩ થિણદ્વિક ત્રિક	૧ મનુષ્યગતિ
૩ અર્ધનારાય	૧ નિદ્રાનિદ્રા	૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી
૪ ક્ષિકા	૨ પ્રયત્નાપ્રયત્ના	૨ ઔદારિકદ્વિક
૧ અશુભ વિહાયોગિ	૩ થીણદ્વિક	૧ ઔદારિક શરીર
૧ નીચ ગોત્ર	૧ ઉદ્યોત નામ	૨ ઔદારિકઅગોપાંગ
૧ સ્ત્રીવેદ	૨ તિર્ય્યાચ દ્વિક	
	૧ તિર્ય્યાચગતિ	૧ વજ્રઋષભનારાય

એ [૫૫] ૫ ચાવન પ્રકૃતિનો કમ-સઅહ જાણવો. ॥ ૩-૪ ॥

ગતિ માર્ગણા:

નરક ગતિ માર્ગણા:

આધે: ૧ લે : તથા ૨ જે ગુણસ્થાનકે બંધ:—

સુર-ઇગુણ-વીસ-વજ્રં ઇગ-સડ ઓહેણ વંધહિં નિરયા ।

તિથિ-વિણા મિચ્છિ સયં, સાસણિ નપુ-વડ-વિણા છ-નુઈ ॥૫૫॥

શબ્દાર્થ — સુર=સુરાદિક, ઈગુણ-વીસ=ઓગણીસ, વજ્ર=વજ્રેલી, સુર-ઇગુણ-વીસ-વજ્ર = દેવાદિક ઓગણીસ ગિરાય ઇગ=એક, સડ=મો ઈગ-સડ=એક અને સો, એકસોએક ઓહિણ=આધે, સામાન્ય પણે બધહિ=બધમા, નિરયા=નારક છવો તિથિ=તીર્થ કર નામકર્મ વિણા=વિના, તિથિ-વિણા=તીર્થ કર નામકર્મ વિના, મિચ્છિ=મિથ્યાત્વ ગુણ સ્થાનકે સય=મો સાસણિ=સાસ્નાન-ગુણસ્થાનકે નપુ=નપુસકવેદ ચડિ=ચાર, નપુ-ચડિ=નપુ સકાદિકચાર વિણા=વિના, છ-નુઈ=છનુ । ૫ ।

સુર-હુણ આદિ લઈને આતપ લગે ઓગણીશ પ્રકૃતિ ટાળીને શેષ એકસો એક [૧૦૧] પ્રકૃતિ ઓધપણે-એટલે ગુણહાણની વિવક્ષા વિના-સર્વ નારકગતિમાં સમુચ્ચયપણે બાંધે, નારકીને ભવ સ્વભાવે જ એ ઓગણીશનો બંધ ન હોય.

મિથ્યાત્વ ગુણહાણે તીર્થંકર નામનો બંધ ન હોય, તે માટે-ને વિના ૧૦૦ એકસોનો બંધ હોય.

સાસ્વાદને નપુંસકાદિક આર વિના, એટલે-

નપુંસક ૧,

હુંડ ૩.

મિથ્યાત્વ ૨,

છેવડુ ૪,

એ વિના (૬૬) જાનુનો બંધ હોય, ॥ ૫ ॥

રત્ન પ્રભાદિક અને પંકપ્રભાદિક ને વિષે:-

વિણુ-અણ-છ-વીસ-મીસે, વિસયરિ સમ્મંમિ જિણ-નરા-SS-
ઉજુ-આ

હા રયણા-SSહસુ મંગો, પંકા-SSહસુ તિથયર-જીણો ॥૩॥

શબ્દાર્થ:-વિણુ-અણ-છ-વીસ=અનતાનુબંધિ આદિ છવીસ વિના મીસે=મિત્ર ગુણહાણે બિચયરિ=અહોતર, સમ્મંમિ=અવિગતિ સમયત્વ ગુણહાણે, જિણ=જિન નામકર્મ, નરા-SSહિ=મનુષ્યનુ આયુષ્ય જીવ્યા=યુક્ત જિન-નરા-SSહિ-જીવ્યા=તીર્થંકર અને મનુષ્ય આયુષ્ય સંદિત ક્રમ્ય=એ રયણા-SSહસુ=રત્ન પ્રભાદિક નરક ભગો=ભાગો વિક્રમ પંકા-SSહસુ=પંકપ્રભાદિક નરક તિથયર=તીર્થંકર નામકર્મ હીણા=દીન (ઓછા) તિથયર-હીણા=તીર્થંકર નામકર્મ વિના :

ગાથાર્થ:-

અનતાનુબંધીય વિગેરે છવીશ પ્રકૃતિઓ વિના મિથે [સીતેર] જિનનામ અને મનુષ્યાયુ ઉમેરવાથી બહોંનર પ્રકૃતિઓ સમ્યગ્ દૃષ્ટિએ બધાય એ વિક્રમ રત્ન પ્રભા વિગેરે નારકીમાં છે.

પંકપ્રભા વિગેરેમાં તીર્થંકર નામકર્મ વિના. ૬

વિશેષાર્થ:-અનતાનુબંધીય આદિ છને નવાયુ વન જાણી પ્રકૃતિ વિના મિથ ગુણહાણે મિથે (૭૦) બાંધે.

અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ ગુણકાણે જહોંતર બાંધે, જિનનામ અને મનુષ્યાયુ ભેળવીએ ત્યારે

નરકમાંહે એ ચારજ ગુણકાણાં હોય.

૧ રત્નપ્રભા. ૨ શર્કરાપ્રભા અને ૩ વાલુકાપ્રભા;

એ ત્રણ પૃથ્વીને વિષે એજ ભાંગો જાણવો.

આધે-૧૦૧ મિથ્યાત્વે ૧૦૦ સાસ્વાદને ૬૬.

મીશ્રે ૭૦ સમ્યક્ત્વે ૭૨- પ્રકૃતિનો બંધ હોય.

પંકપ્રભા ૧: ધુમપ્રભા ૨ તમપ્રભા

૩. એ ત્રણ નરકે તીર્થ કર હીન બંધ કહેવો.

આધે તથા મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૬૬, મિશ્રે ૭૦ સમ્યક્ત્વે ૭૧

પંકપ્રભાદિકનો આગ્યો તીર્થ કર ન થાય, તે માટે તેનો બંધ હોય નહીં. ॥ ૬ ॥

સાતમી નરકમાં પહેલે અને બીજે ગુણસ્થાનકે:—

અ-જિણ-મણુ-આઝ ઓહે, સત્તમીણ નર-દુગુચ્ચ-વિણુ મિચ્છે ।

ઇગ-નવઈ સાસાણે તિરિ-આઝ-નપુંસ-ચઝ-વજ્જં, ॥૭॥

શબ્દાર્થ —અ-જિણુ-મણુ-આઝિ=જિન નામકર્મ અને મનુષ્યાયુ શિવાય આઠે= આધે. સત્તમીએ=સાતમીએ નર-દુગ=મનુષ્યદિક. ઉચ્ચ=ઉચ્ચગોત્ર વિણુ=વિના, મિચ્છે=મિથ્યાત્વે ઇગ-નવઇ=એકાણુ સાસણુ=સાસ્વાદને તિરિ-આઝિ=તિર્થ ચઝ આયુષ્ય નપુંસ-ચઝિ-વજ્જં=નપુંસક ચતુષ્ક વિના ૭

ગાથાર્થ:—

જિન નામ અને મનુષ્યના આયુષ્ય વિના સાતમી નારકીએ આધે હોય. મનુષ્યદિક અને ઉચ્ચગોત્ર વિના મિથ્યાત્વે બંધાય. તિર્થચાચુ અને નપુંસક ચતુષ્ક વિના સાસ્વાદને એકાણુ હોય. ॥ ૭ ॥

વિશેષાર્થ:—જિનનામ: ૧: મનુષ્યાયુ ૨:

એ એ (૧૦૧) એકસોને એક માંહેથી હીન કોધે, આધે નવાણુ (૬૬). પ્રકૃતિ સાતમી નારકીએ બંધાય.

સાતમી પૃથ્વીથી મનુષ્યમાં ન જાય, તે માટે મનુષ્યાયુ ન બાંધે,

नारक-गति-पञ्च यन्त्रकम्

રત્ન પ્રભાદિક પહેલી ત્રણ નારકોમાં:—

પહેલી ત્રણ નારક	મૂળ	ક્રમ	અ બ ધ પ્રકૃતિ	અ ધ વિમ્લેદ	માના વરણીય	દર્શના વરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુ	નામ	ગોત્ર	અ તરોય	ન બ ધાય
આધે	૭-૮	૧૦૧	૧૯	૦	૫	૬	૨૨૬	૨૫૦	૨	૫૧૯		૨	૫૧૯
મિથ્યાત્વે	૭-૮	૧૦૦	૨૦	૪	૫	૬	૨૨૬	૨૪૯	૨	૫૨૦		૨	૫૨૦
સાસ્વાદને	૭-૮	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૬	૨૨૪	૨૪૭	૨	૫૨૪		૨	૫૨૪
મિત્રે	૭	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨૧૯	૦૩૨	૧	૫૫૦		૧	૫૫૦
અવિરતે	૭-૮	૭૨	૪૮	૦	૫	૬	૨૧૯	૨૩૩	૧	૫૦૮		૧	૫૦૮

પંક પ્રભાદિક પછીના ત્રણ નારડોમાં

આધે	૭-૮	૧૦૦	૨૦	૦	૫	૬	૨૨૬	૨૫૦	૨	૫૨૦
મિયાતવે	૭-૮	૧૦૦	૨૦	૪	૫	૬	૨૨૬	૦ ૪૬	૨	૫૨૦
સામ્બાદન	૭-૮	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૬	૨૨૪	૨ ૬૭	૦	૫૨૪
મિત્રે	૭	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨ ૧૬	૦ ૩૨	૧	૫૫૦
અવિરતે	૭-૮	૭૧	૪૬	૦	૫	૬	૨ ૧૬	૧ ૩૩	૧	૫૪૬

તમ તમઃ પ્રભાનામની સાતમી એક નારકમાં:—

श्रीम	७-८	६६	२१	८	५	६	२२६	१'४६	२	५२१
मिथ्याने	७-८	६६	२१	५	५	६	२१२	१'४७	१	५२४
साखाने	७	६१	२६२१	५	६	२२४	०.१५	१	५२१	
मिथ	७	७०	५०	०	५	६	२१६	०.३०	१	५५०
साखाने	७	७०	५०	०	५	६	२१६	०.३२	१	५५०

સાતમીને ત્રીજે: ચોથે: અને પંચેન્દ્રિય તિર્થ'ચને પહેલે ગુણુસ્થાનકે:—
અણ-ચડવાસ-વિરહિઆ, સ-નર-દુગુચ્ચા ય સયરિમીસ-દુગે ।
સતર-સઓ ઓહિ મિચ્છે, પજ્જ-તિરિયા વિણુ-જિણા-ડહારં

॥૮॥

શબ્દાર્થ —અણુ-ચઉ-વીસ-વિરહિઆ=અન તાનુબ ધીય વિગેરે ચોવીસ પ્રકૃતિ
વિના સ-નર-દુગ-ઉચ્ચા=મનુ-ચદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર સાથે સયરિ=સિતેર, મીસ-દુગે=
મિત્રદ્વિકે (મિત્ર અને અવિગ્તે) સતર-સઓ=એકસો સતર ઓહિ=ઓઘે, મિ=છે=
મિથ્યાત્વે, પજ્જ-તિરિયા=પર્યાપ્તા પચેન્દ્રિય નિર્થ'ચા, વિણુ-જિણા-ડહારં=જિન
નામકર્મ અને આહારક વિના ૮

ગાથાર્થ:—

અનંતાનુ બધીય વિગેરે ચોવીસ પ્રકૃતિઓ વિના-અને મનુબ્ય
દ્વિક-તથા ઉચ્ચ ગોત્રસાથે મિત્ર-દ્વિક-ગુણુસ્થાનકે શિંતેર હોય.

પચેન્દ્રિય તિર્થ'ચોને ઓઘે અને મિથ્યાત્વે જિન નામકર્મ અને
આહારક દ્વિક વિના એકસો સતર હોય. ૮.

વિશેષાર્થ —અનતાનુબ ધીયથી માંડીને તિરહુગ લગેની ચોવીસ
પ્રકૃતિ [૮૧] માંહેથી કાઢીએ, અને મનુબ્ય-દ્વિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ ત્રણ
ભેળવીએ, ત્યારે મિત્રે અને સમ્યક્ત્વે સિતેરનો બધ સાતમી નરકે હોય.
તિહાંનો નિકળ્યો તો મનુબ્ય ન થાય, પણ મનુબ્યદ્વિક તેને ભવાંતરે ઉદયે આવે.

હવે તિર્થ ચગતિમાં બધ કહે છે.—

એકસો સતરનો બધ ઓઘે અને મિથ્યાત્વે પર્યાપ્તા તિર્થ'ચને
હોય, જિનનામ: અને આહારકદ્વિક એ ત્રણ વિના. તિર્થ'ચમાં ગતિ પ્રત્યયે જ
જિનનામ અને સયમ વિના આહારકદ્વિક પણ ન બધાય, તે માટે.

પર્યાપ્તા પંચેન્દ્રિય તિર્થ'ચ ને બીજે : ત્રીજે : ચોથે : અને
પાંચમે ગુણુસ્થાનકે:—

વિણુ-નિરય સોલ સાસણિ, સુરા-ડહઅણ-ણગ-તીસ-વિણુ મી
સે । સ-સુરા-ડહ સયરિ સમ્મે, બીઅ-ક્સાણ-વિણા દેસે ॥૯॥

ਸ਼ਾਬਦਿਕ:—

पर्याप्त-मनुष्यः अने आपर्याप्त तिर्य च पञ्चेन्द्रियः अने मनुष्योऽने-

इयच्चउ-गुणेषु वि नरा परमऽजया म-जिण ओहु देसा-ऽऽइ
जिण-इक्कारस-हीणंनव-सय अ-पज्जत्त-तिरिअ-नरा॥१०॥

શબ્દાર્થ — ઇઅ=એમ અર્થાત્ તિર્થંયની પેઠે, ચઉ-ગુણેશુ=ચાર ગુણકાણે, વિ=પણ, નરા=(પર્યાપ્ત) મનુષ્યો, પરમ=વિશેષ, અ-જયા=અવિરતિ ગુણકાણાવાળા, સ-જિણુ=જિનનામ સહિત, ઓહુ=ઓધે [કર્મ સ્તવમા કલા મુજા], દેસા-ઽઽઈ=દેશ વિરતિ વિગેરેમા, જિણુ=જિનનામ કર્મ, ઇક્કારસ=એકાદશ, અજ્યાગ, હીણુ=રહિત, હીન, જિણુ-ઈક્કારસ-હીણુ=જિનનામ વિગેરે અગ્યાર વિના, નવ-સય=એકસોનવ, અ-પજ્જત=અપર્યાપ્તા [પ ચેન્દ્રિય], તિરિય-નરા=તિર્થંયો તથા મનુષ્યો, અ-પજ્જત-તિરિય-નરા=અપર્યાપ્તા પ ચેન્દ્રિય તિર્થંયો અને મનુષ્યો ૧૦

ગાથાર્થ:—

મનુષ્યો પણ ચાર ગુણકાણાને વિષે એમજ. પરંતુ, અવિરતિ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ મનુષ્યો જિનનામ સહિત. દેશ વિરતિથી માંડીને ઓધ. જિન એકાદશ રહિત એકસોનવ પ્રકૃતિ અપર્યાપ્તા તિર્થંચ અને મનુષ્ય [બાંધે] ૧૦

વિશેષાર્થ:—હવે, મનુષ્ય ગતિને વિષે બાંધ કહે છે:—

ચાર ગુણકાણે મનુષ્યને પણ એમજ બાંધ કહેવા.

મનુષ્યને— ઓધે ૧૨૦ બાંધે

મિથ્યાત્વે ૧૧૭. સાસ્વાદને ૧૦૧. અને મિશ્રે ૬૯ બાંધે.

પણ, અવિરતિ સમ્યક્ત્વ ગુણકાણે જિનનામ સહિત ૭૧ બાંધે.

દેશ વિરતાદિક ગુણકાણે ઓધ-બાંધ, એટલે કે-કર્મ સ્તવોક્તની પેરે જાણવો, એટલે બીજા કર્મ અથવા પ્રમાણે કહેવું.

તે કેમ ?

તે કહે છે:—

પાંચમે ૬૭. છઠે ૬૩. સાતમે ૫૯.

આઠમા ગુણકાણાના પહેલે ભાગે ૫૮. ત્યાર પછી, પાંચ ભાગ લગે ૫૬. સાતમે ભાગે ૨૬.

નવમા ગુણકાણાના પહેલે ભાગે ૨૨, બીજા ૨૧, ત્રીજા ૨૦, ચોથા ૧૬, પાંચમે ૧૮,

દશમે ગુણુકાણે ૧૭, અગિયારમે, આરમે અને તેરમે ગુણુકાણે ૧. ચઉદમે અખંધક હોય.

હવે, જિનાદિક-નરક ત્રિક લગે અગ્યાર પ્રકૃતિઓ હીન કીધે, એકસોનવ પ્રકૃતિ અપર્યાપ્તા તિર્યચ: અને અપર્યાપ્તા મનુષ્ય: બાંધે

કારણ કે—એને એકજ મિથ્યાત્વ ગુણુકાણું હોય,

યદ્યપિ, કરણ અપર્યાપ્તા મનુષ્યને સમ્યક્ત્વ હોય, તિહાં-જિન નામ પણ બાંધે છે. પણ ઈહાં લબ્ધિ અપર્યાપ્તા મનુષ્યનીજ વિવક્ષા કરી છે. તે માટે એકજ મિથ્યાત્વ ગુણુકાણું હોય. ॥ ૧૦ ॥

મનુષ્ય માર્ગણામાં બન્ધ યન્ત્ર

ગુણુ સ્થાનક	અખ પ્રકૃતિ ૧	વિચ્છેદ પ્રકૃતિ ૨	અખ ય પ્રકૃતિ ૩	સોનવરણીય દર્શના વરણીય	વેદનીય	મોહનીય	આયુકર્મ	નામકર્મ	ગોત્રકર્મ	અતરાયકર્મ	મંલેપ્રકૃતિગો
ઓધે	૧૨૦	૩	૦	૫	૯	૨૨૬	૪૬૭	૨	૫૭-૮		
મિથ્યાત્વે	૧૧૭	૧૧	૩	૫	૯	૨૨૬	૪૬૪	૨	૫૭-૮		
સાસ્વાદને	૧૦૧	૩૨	૧૯	૫	૯	૨૨૪	૩૫૩	૨	૫૭-૮		
મિત્રે	૬૯	૦	૫૧	૫	૬	૧૩૯	૦૩૧	૧	૫૭		
અચિરતે	૭૧	૪	૪૯	૫	૬	૨૧૯	૧૩૨	૧	૫૭-૮		
દેગવિરતે	૬૭	૪	૫૩	૫	૬	૨૧૫	૧૩૨	૧	૫૭-૮		
પ્રમત્ત સયતે	૬૭	૬	૫૭	૫	૬	૨૧૧	૧૩૧	૧	૫૭-૮		
અપ્રમત્ત સયતે	૬૭	૭	૫૬	૫	૬	૧૯	૧૩૧	૨	૫૭-૮		
નિરુત્તે	૬૭	૭	૫૬	૫	૬	૧૯	૦	૧	૫૭		
અનિરુત્તે	૬૭	૭	૫૬	૫	૬	૧	૦	૧	૫૭		
ચુદ્ધમ સપરાગે	૧૭	૧૬	૧૦૩	૫	૪	૧	૦	૦	૧	૧	૫૧
ઉપમાત મોહુ	૧	૦	૧૧૬	૦	૦	૧	૦	૦	૦	૦	૦૧
ક્ષીણ મોહુ	૧	૦	૧૧૬	૦	૦	૧	૦	૦	૦	૦	૦૧
અયોગી દેવચીએ	૧	૧	૧૧૬	૦	૦	૧	૦	૦	૦	૦	૦૧
અયોગી દેવચીએ	૧	૧	૧૨૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦૦

દેવગતિ:

બે દેવલોક સુધીમાં

નિરયવ્વ સુરા, નવરં ઓહે મિચ્છે ઇગિંદિ-તિગ-સહિઆ ।

કપ્પ-દુગે વિ ય એવં, જિણ-હીણો જોડ-ભવણ-વણે ॥૧૧॥

શબ્દાર્થ — નિરય=નારકીના, વ્વ=પેઠે મુરા=દેવતા, નવર=પરતુ, ઓહુ=ઓધે મિચ્છે=મિથ્યાત્વે ઐગિંદિ=એકેન્દ્રિય, તિગ=ત્રિક સહિઆ=સહિત, ઐગિ દિ-તિગ-સહિઆ =એકેન્દ્રિય-ત્રિક સહિત, કપ્પ-દુગે=બે દેવ લોકમાં વિઅ=પણુ એવ=એમજ, દેવતાના ઓધ બધ પેઠે જિણુ-હિણુ=જિન નામક વિના, જોડ=જ્યોતિષી, ભવણુ=ભવનપતિ, વણુ=વ્યતર જોડ-ભવણુ-વણુ=જ્યોતિષી-ભવનપતિ-અને વણુ વ્યતરમાં ॥૧૧॥

ગાથાર્થ:—

નારકોની પેઠે દેવતાઓ પરતુ, ઓધે અને મિથ્યાત્વ ગુણુસ્થાનકે એકેન્દ્રિય ત્રિક સહિત બે દેવલોકમાં એ પ્રમાણુ-જિન નામ કર્મ વિના જ્યોતિષ ભવનપતિ અને વણુ વ્યંતર માં હોય. ॥ ૧૧ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, દેવગતિને વિષે બધ કહે છે —

નારકીની પેરે દેવતાને બધ કહેવો. પણ એટલુ વિશેષ છે, કે-ઓધે અને મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણુ એકેન્દ્રિય: સ્થાવર આતપ એ ત્રણ સહિત કહેવો જે ભણી-દેવતા એકેન્દ્રિયપણુ બાંધે છે, તે માટે.

ઓધે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૨, જ્યોતિષ:ભવનપતિ: અને વ્યંતર:ને જિનનામથી હીન બધ કહેવો.

જિન નામનો સત્તાવંત જીવ ભવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષમાં ઉપજ નહી, અને ત્યાંનો આઠ્યો જિન થાય નહી, તે માટે.

ઓધે ૧૦૩, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦, સમ્યક્ત્વે ૭૧, બાંધે. ॥૧૧॥

ભવનપતિ: વ્યંતર: જ્યોતિષિ અને બેદેવ લોક: સુધીનું બધ યત્ર

દેવ ગતા	અ ઓધ પ્રકૃત્ય	અ બધ પ્રકૃત્ય	વિચ્છેદ પ્રકૃત્ય	સોના વરણીય	દર્શના વરણીય	વેદનીય પ્રકૃત્ય	સોહનીય પ્રકૃત્ય	આયુકર્મ પ્રકૃત્ય	નામકર્મ પ્રકૃત્ય	ગોત્ર કર્મ પ્રકૃત્ય	અ તરાય પ્રકૃત્ય	મૂલ પ્રકૃત્ય
ઓધે	૧૦૪	૧૦૪	૧	૫	૬	૨	૨૬	૨	૨૬	૨	૫	૭-૮
મિથ્યાત્વે	૧૦૩	૧૦૩	૭	૫	૬	૨	૨૬	૨	૨૬	૨	૫	૭-૮
સાસ્વાદને	૯૬	૨૪	૨૬	૫	૬	૨	૨૪	૨	૪૭	૨	૫	૭-૮
મિશ્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૬	૦	૩૨	૧	૫	૭
અવિરતે	૭૨	૪૬	૦	૫	૬	૨	૧૬	૧	૩૩	૧	૫	૭-૮

સનતકુમારઃ અને આનતાદિઃ દેવ લોકમાં અંધ સ્વાભિત્વ—
ગ્યણુવ્વ સર્ણકુમારા-ડડ્ આણયા-ડડ્ ઉજ્જોય-ચર-રહિઆ
અ-પજ્જ-તિરિઅ વ્વ નવ-સયમિર્ગિદિ-પુઢવિ-જલ-તરુ-વિગલે

॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થઃ—ચણુવ્વ=રત્નપ્રભાની પેટે, સણુકુમારા-ડડ્=સનતકુમાર દેવલોકથી
માડીને, આણયા-ડડ્=આનન દેવલોકથી માડીને, ઉજ્જોય-ચર-રહિયા=કેવોતાદિક
ચાર ગતિ, અ-પજ્જ-તિરિઅવ્વ=અપયાંપ નિર્ચયની પેટે, નવ-સય=એકમેનવ
કર્ગિદિ=એકેન્દ્રિય, પુઢવી=પૃથ્વીકાય, જલ=અપકાય તરુ=વનસ્પતિકાય, વિગલે=
વિકલેન્દ્રિય, કર્ગિદિ-પુઢવી-જલ-તરુ-વિગલે=એકેન્દ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપકાય, વનસ્પ-
તિકાય અને વિકલેન્દ્રિયમા ॥ ૧૨ ॥

ગાયાર્થઃ—

સનતકુમારથી માંડીને, અને આનતથી માંડીને ઉદ્યોત
ચતુષ્ક વિના, રત્નપ્રભાની પેટે.

એકેન્દ્રિય જાતિ, પૃથ્વીકાય, અપકાય, વનસ્પતિકાય, અને
વિકલેન્દ્રિયને વિષે અ-પયાંપ્તા તિર્ચયની પેટે એકસો નવ પ્રકૃતિ
હોય છે. ॥ ૧૨ ॥

વિશેષાર્થઃ—સનતકુમારથી માંડીને સહસ્રાત્ત્રયે—એ છ દેવલોકના દેવતાને
રત્નપ્રભાની પેટે અંધ કહેવો.

એકેન્દ્રિયમાં ઉપજાતું નથી, તે માટે એકેન્દ્રિય ત્રિક ન આંધ.

તેથી, ઓધે ૧૦૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે
૭૦, અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ આંધે.

આનતાદિ ચાર દેવલોક અને નવ ગ્રંથેયકના દેવતા ઉદ્યોત નામ ૧
તિર્ચયદ્વિક ૩ અને તિર્ચયાતુ ૪ એ ચાર પ્રકૃતિ વિના રત્નપ્રભાની પેટે
આંધ.

એ દેવતા તિર્ચયમાં ન જાય, તે માટે ન આંધ.

તેથી ઓધે ૯૭, મિથ્યાત્વે ૯૬, સાસ્વાદને ૯૨, મિથ્રે
૭૦, અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ આંધે.

અનુત્તર વિમાને એકજ સમ્યક્ત્વ ગુણકાણું હોય. નિદાં ૭૨
આંધ, એ નથી કરતું, નોપણુ આનુવુ.

હવે, ઇન્દ્રિય: અને કાય: માર્ગણાએ બંધ કહે છે —

અપર્યાપ્ત તિર્થ યતી પેઠે મિથ્યાત્વ ગુણકાણે એકસો નવ પ્રકૃતિ-

એકેન્દ્રિય: પૃથ્વીકાય. અપ્કાઘયા. વનસ્પતિકાઘયા: અને

વિકલ: તે—એન્દ્રિય: તેઇન્દ્રિય: ચક્રિરિન્દ્રિય:

એ સર્વે જીવ બાંધે, ઓઘેપણ ૧૦૯ બાંધે. ૧૨

આનતાદિ ચતુષ્ટયે તથા ઐવેયક-નવકે બંધસ્વામિત્વનું યંત્ર-

આનતાદિ ચતુષ્ટયે તથા ઐવેયક નવકે	તુ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ	પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ
ઓઘે	૬૭૨૩	૦	૫	૬	૨,૨૬	૧૪૭	૨	૫૭-૮	
મિથ્યાત્વે	૬૬૨૪	૪	૫	૬	૨,૨૬	૧૪૬	૨	૫૭-૮	
સાસ્વાદને	૬૨૨૮૨૨	૫	૬	૨,૨૪	૧૪૪	૨	૫૭-૮		
મિત્રે	૭૦૫૦	૦	૫	૬	૨,૧૯	૦૩૨	૧	૫૭	
અવિરતે	૭૨૪૮	૦	૫	૬	૨,૧૯	૧૩૩	૧	૫૭-૮	

એકેન્દ્રિય: વિકલેન્દ્રિય: અને કાય: માર્ગણા:એ ચાલુ—

નનવઙ સાસણિ વિણુ સુહુમ-તેર. કેઙ પુણ વિંતિ “ચડ-નવઙ।
તિરિઅ-નરા-ડડહિ વિણા, તણુ-પજ્જતિં ન જંતિ, જઓ”

॥૧૩॥

શબ્દાર્થ — જન્નવધ=જન્નુ, સાસણિ=સાસ્વાદને, વિણુ=વિના, સુહુમ-તેર=સૂક્ષ્મ નામ વિગેરે તેર પ્રકૃતિ, કેઙ=કોષઙ, પુણુ=વળી, ખિ તિ=કહે છે, ચક્રિ-નવધ=ચોરાણુ, તિરિઅ=તિર્થ, નર=મનુષ્યના, આહિહિ=આયુષ્ય, વિણા=વિના, તણુ-પજ્જતિ=શરીર પર્યાપ્તિને, ન-ન, જ તિ=નય, પૂરી ન કરે, જઓ=કેમકે ॥૧૩॥

ગાથાર્થ—

સૂક્ષ્મ તેર વિના સાસ્વાદન ગુણકાણે [તિઓ] જન્નુ બાંધે.
કોષ આચાર્યો કહે છે કે—“તિય આયુષ્ય અને મનુષ્યાયુષ્ય વિના ચોરાણું
હોય છે, કેમકે—તેઓ શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે.” ॥ ૧૩ ॥

વિશેષાર્થ:—સાસ્વાદન ગુણકાણે સૂક્ષ્મત્રિકાદિથી છેવટા લગે તેર પ્રકૃતિ
૧૦૯ માંથી ઓછી કર્યે, જન્નુ (૯૬) બાંધે, અને બેજ ગુણકાણા હોય,

૨ ઇન્દ્રિયઃ અને કાય-માર્ગણા અકેન્દ્રિયઃ વિકલેન્દ્રય પૃથ્વી-અપ-વનસ્પતિ કાયઃ ૧૫

અને ટેટલાક આચાર્યો કહે છે કે—તિર્યંચાચુ ૧: મનુષ્યાચુ ૨: એ બે વિના ચોરાચુ [૬૪] આંધે, જે બણી એકેન્દ્રિયાદિક સાસ્વાદનવંત થકા શરીર પર્યાપ્તિ પણ પૂરી ન કરી શકે, તો આચુષ્ય કેમ આંધે ? તિહાં—આચુષ્ય ખંધાય ત્યારે, તે ૬૬ આંધે.

અને બીજે મને—તો શરીર પર્યાપ્તિ અગાઉજ સાસ્વાદને આચુ-ષ્ય ક્યાંથી આંધે ? ત્યારે, તે ૬૪ જ આંધે.

એ બે મત જાણવા.

એ માહે [૬૪] ચોરાણુનો મત ખરો લાગે છે. જે બણી, એકેન્દ્રિયા-દિકતું જથ્થા આચુષ્ય પણ રપદ આવલિકાના એક ક્ષુદ્ધસક ભવતું હોય છે. તે આચુષ્યના બે ભાગ ગયે, એકસો એકાને [૧૭૧] મી આવલિકાએ આચુ ખંધાય, અને સાસ્વાદનપણું તો ઉત્કૃષ્ટ પણ જ આવલિકાનું હોય, તેટલામાં પરભવતું આચુષ્ય કેમ ખંધાય ? તે માટે [૬૪] જ ખંધાય. એ મત શુદ્ધ જણાય છે. અને અંધકારે ૬૬ કહી, તે તો કોણ જાણે ગ્યે આશયે કહી હશે ? તથા, આગળ ઔદાગિક મિથ્રમાં પણ સાસ્વાદને આચુર્ખંધ ચાર્યો છે—

સાસાણિ ચડ-નવહ વિણા નર-તિરિયા-SSU સુહુમ-તેર ॥

તો ઈહાં પણ એમજ એઈએ, તે અને આ સાસ્વાદન એકજ છે. ॥૧૩॥

અપર્યાપ્તિના એકેન્દ્રિય-પૃથ્વી-અપ-વનસ્પતિ-વિકલત્રયે

બન્ધ-સ્વામિત્વ યન્ત્ર—

અપર્યાપ્તિ એકેન્દ્રિયાદિક અપ-સ્વામિત્વ	પરિ ભ ૧	પરિ અ ૫	પરિ રિગ્વેદ ૩	પરિ જાના ૨૨	પરિ કાના ૨૨	કર્મ વેન્દીય ૩	કર્મ ઓન્દીય ૩	કર્મ આય ૩	કર્મ નોમ ૩	કર્મ ગો ૩	કર્મ અનગાય ૩	કર્મ પરિણા ૩
સા ૧	૧૦૬	૧૧	૮	૪	૬	૩૦	૩૦	૩૪	૩	૪	૫	૩૦
સા ૨	૧૦૬	૧૧	૮	૪	૬	૩૦	૩૦	૩૪	૩	૪	૫	૩૦
અ ૨	૧૦૬	૧૧	૮	૪	૬	૩૦	૩૦	૩૪	૩	૪	૫	૩૦

પંચેન્દ્રિયઃ ત્રસ. ગતિ ત્રસઃ મનઃ વચન ના યોગ અને ઔદારિક કાયયોગઃ માર્ગણાઓઃમાં—

ઓહુ પર્ણિદિ-તસે, ગઈ-તસે જિણિક્કાર-નર-તિગુચ્ચ-વિળા. ।
મળ-વચ-જોગે ઓહો, ઉરલે નર-મંગુ તમ્મિસ્સે. ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ — ઓહુ=ઓવ અથ (કર્મસ્તવના કલા મુદ્રા), પર્ણિદિ=પંચેન્દ્રિય માર્ગણા તસે=ત્રસનાય માર્ગણામા, પર્ણિદિ-તસે=પંચેન્દ્રિય જાતિ અને ત્રસમા, ગઈ-તસે=ગતિત્રસ-તેઉકાય અને વાયુકાય માર્ગણાએ, જિણિક્કાર=જિનાદિ અગ્ન્યા, નર-તિગ=મનુષ્યત્રિદ ઉચ્ચ=ઉચ્ચ જાત વિળા=વિના, મળ=[ચાર પ્રકારના] મનના, વચ=ચાર પ્રકારના વચનના, જોગે=યોગ માર્ગણા, મળ-વચ-જોગે=મન અને વચનના જોગમા, ઓહો=ઓવ અથ, ઉરલે=ઔદારિક કાયયોગે, નર=મનુષ્ય, ભગુ=ભાગો, નર-ભગુ=મનુષ્યનો વિદ્ય, તમ્મિસ્સે=ઔદારિક મિત્ર યોગે ૧૪

ગાથાર્થઃ—

પંચેન્દ્રિય જાતિ અને ત્રસકાયને વિષે ઓધ. ગતિ-ત્રસને વિષે જિન એકાદશ મનુષ્યત્રિક અને ઉચ્ચ ગોત્ર વિના મન યોગ અને વચન યોગે ઓધ ઔદારિક કાયયોગે મનુષ્યનો ભાગો અને ઔદારિકના મિત્ર— ॥ ૧૪ ॥

વિશેષાર્થઃ—પંચેન્દ્રિય અને ત્રસકાયને વિષે ચૈદ્ય ગુણકાણે ઓવ. તે, ખીજ કર્મસ્તવે કહેા, તેમ અધ કહેવો.

હવે, ગતિત્રસ-નેઉકાય અને વાઉકાય તેને જિણુ-સુર આદિ દર્શને નરકત્રિક લગે અગ્ન્યા પ્રકૃતિ. અને મનુષ્યત્રિક ઉચ્ચગોત્ર એવ ૧૫ ટાળીને એકસો પાંચનો અધ હોય. ગુણકાણુ એકજ મિથ્યાત્વ હોય. હવે, યોગ માર્ગણાએ અધ કહે છે.—

મનોયોગ ચાર ભેદ, તે સત્ય મનોયોગ ૧ મૃષામનોયોગ ૨. સત્યામૃષા મનોયોગ ૩ અસત્યામૃષામનોયોગ ૪ એમ ચાર વચન યોગ, એ આઠ યોગને વિષે તેર ગુણકાણુ ઓવ—તે કર્મસ્તવની પેરે અધ કહેવો.

ઔદારિક કાયયોગને મનુષ્યની પેરે તેર ગુણકાણુ અધ કહેવો. ઔદારિક મિત્રને વિષે અધ હવે કહે છે.—૧૪

આહાર-છગ-વિણોહે ચડ-દસ-સડ. મિચ્છિ જિણ-પણગ-હિણા
સાસણિ ચડ-નવઙ્ગ વિણા તિરિઅ-નરા-ડડક-સુહુમ-તેર. ॥૧૫॥

ગાઠ્યાર્થ:—આહાર-છગ-વિણા=આહારક છક વિના, ઔહિ=ઓઘે, ચડિ-દસ-સડિ=એકસો ઔદ, મિચ્છિ=મિથ્યાત્વે, જિણ-પણગ-હિણા=જિન પચક વિના, સાસણિ=સાસ્વાદને, ચડિ-નવઙ્ગ=ચોરાણુ, તિરિઅ-નરા-ડડકિ=તિર્યચાચુ તથા મનુષ્યાચુ, સુહુમ-તેર=મુક્તમાદિ તેર, તિરિઅ-નરા-ડડકિ-સહુમ-તેર=તિર્યચ અને મનુષ્યાચુ તથા મુક્તમાદિ તેર ॥ ૧૫ ॥

1

ગાથાર્થ:—

આહારકપદ્ધત્તે વિના ઔઘે એકસો ઔદ. મિથ્યાત્વે જિન પચક વિના. અને સાસ્વાદને તિર્યચાચુ અને મનુષ્યઆચુષ્ય તથા મુક્તમાદિ તેર વિના ચોરાણુ. ॥ ૧૫ ॥

વિશેષાર્થ:—આહારકદ્વિક ૨: દેવાચુ ૩. નરકત્રિક ૪: એ છ વિના ઔઘે એકસો ઔદ પ્રકૃતિ બાંધે.

ઔદારિક મિશ્રકાય યોગ મનુષ્ય અને તિર્યચને અપર્યાપ્તપણે હોય. અને દેવાચુ નરકત્રિક એ ચાર તો પર્યાપ્તોજ બાંધે, તે માટે એ ન બાંધે. તેથી મિથ્યાત્વ ગુણહણે જિનનામ ૧ સુરદ્વિક ૩: વૈદ્યિ-દ્વિક ૫ એ પાંચ હીન કરીએ, ત્યારે એકસો નવનો બાંધ હોય.

સાસ્વાદન ગુણહણે યોગાણુનો બધ હોય, તિર્યચાચુ ૧ મનુષ્યાચુ ૨: મુક્તમાદિ ત્રિકાદિક તેર. એવ ૧૫ પ્રકૃતિ ૧૦૯ માહેથી કાઢીએ, ત્યારે ૯૪ રહે.

ઔદારિક મિશ્રનો તો અપર્યાપ્તપણે પણ અલ્પકાળ છે, તેથી તેટલા કાળમાં આચુબધ ન હોય. અને મુક્તમાદિક તેર તો સાસ્વાદને નજ બધાય. મિશ્ર ગુણાણુ તો હોયજ નહીં. ॥ ૧૫ ॥

ઔદારિક મિશ્ર ચાતુ: કાર્મણકાય યોગ: અને આહારક મિશ્ર કાય યોગ: માર્ગણાએ:—

અળ-ચડ-વીસા-ડડ-વિળા જિળ-પળ-જુઅ સમ્મિ જોગિળો
સાયં. ।

વિણુ તિરિ-નરા-ડડ કમ્મેવિ. એવમાહાર-દુગિઓહો. ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ:—અણુ=અન તાનુ બ્યાદિક, ચઉવીસ=ચોવીસ, આઠ=વગેરે, વિણા=વિના, અણુ-ચઉ-વીસા-ડડ-વિના=અન તાનુ બધીય વિગેરે ચોવીસ વિના, જિણુ=જિન, પણુ=પાત્ર, જુઅ=યુક્ત, સહિત, જિણુ-પણુ-જુઅ=જિનાદિક પાત્ર સહિત, સમ્મિ=સમ્યક્ત્વ ગુણુઠાણુ, જોગિણુ=સ-યોગી ગુણુઠાણુવાળા, સાય=સાતા વેદનીય વિણુ=વિના, તિરિ-ડડનરા-ઉ=તિર્યચ અને મનુષ્યાયુ, કર્મ=કાર્મણુ કાય યોગે, વિ=પણુ, એવ=એમજ, આહાર-દુગિ=આહારકદ્વિકે, ઓહો=ઓઘ બધ ॥ ૧૬ ॥

ગાથાર્થ:—

અનતાનુ બધીય વિગેરે ચોવીસ પ્રકૃતિ વિના અને જિન પંચક સહિત સમ્યક્ દૃષ્ટિએ.

સયોગી ગુણુઠાણુવાળાને સાતા જ.

તિર્યચ અને મનુષ્ય આયુષ્ય વિના કાર્મણુ કાયે પાણુ.

એ પ્રકારેજ-આહારક-દ્વિકમાં ઓઘ બધ. ॥ ૧૬ ॥

વિશેષાર્થ:—તે ૯૪ માંહેથી અનંતાનુબધીય આદિથી તિરિ દુગ લગે ચઉવીસ પ્રકૃતિ ટાળીએ, અને જિન નામ ૧: સુરદ્વિક ૨: વૈદિકદ્વિકર. એ પાંચથી યુક્ત કરીએ, ત્યારે સમ્યક્ત્વ ગુણુઠાણુ પંચોતેર બાંધે.

તથા, સયોગી ગુણુઠાણુ કેવલ સમુદ્ધાત કરતાં ૨-૬-૭ માં સમયે ઔદારિકમિશ્ર કાય યોગી હોય. ત્યાં તે એક શાતા વેદનીયજ બાંધે.

પૂર્વ ભવ થકી ઈહાં ઉત્પત્તિ દેશે આન્વેય થકો જીવ પ્રથમ સમયે કેવળ કાર્મણુકાય યોગેજ આહાર લીધે. પછી, બીજા સમય થકી ઔદારિક મિશ્રિત કાર્મણુ આહાર લીધે. ત્યારે, ઔદારિક મિશ્ર કાય-યોગી કહીએ. શરીરની નિષ્પત્તિ લગે. શરીર નીપન્યા પછી— ઔદારિક કાયયોગ કહીએ.

યત ઉક્તમ્—

૪ યોગ માર્ગણા કાયયોગ માર્ગણાઃ ઔદારિક મિશ્ર કા૦ ચ૦ માર્ગણાઃ ૧૯

જોણ કમ્મણં આહરેદ્ અણંતરં જીવો. ।

તેણ પરં મીસેણં, જાવ સરીરસ્સ નિ ૧૥ ૧ ॥

એ આદારિક મિશ્રને પહેલું, બીજું, ચોથું, તેરમું, એ ચાર ગુણધર્મો હોય

તિહાં-પહેલે ગુણધર્મે તિર્યચાયુ અને મનુષ્યાયુ બંધે કહ્યાં. તે ઔદારિક મિશ્રપણું તો શરીર પર્યાપ્ત પૂરી કર્યા અગાઉ જ હોય. તે પછી, તો આદારિક કાયયોગ હોય. અને આયુષ્ય તો શરીર પર્યાપ્ત પછીજ બંધાય, ત્યારે મિશ્રયોગે એ બે આયુષ્યનો બંધ કેમ થતે ?

તથા-વળી—

“ચોથે ગુણધર્મે તિર્યચ ૭૦ બાંધે. મનુષ્ય ૭૧ બાંધે. અને ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી ૭૫ બાંધે”. એમ કહ્યું. તે બધું વિચારવા યોગ્ય છે. કારણ કે—“મનુષ્યદ્વિક રઃ ઔદારિકદ્વિક. રઃ વ્રજ ઋષભ નારાય સંધયણ ૧ઃ એ પાંચ પ્રકૃતિ તિર્યચઃ મનુષ્યઃ સમ્યગ્દષ્ટિ ન બાંધે, અને ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી બાંધે.” એમ કહ્યું પણ—“મનુષ્ય અને તિર્યચ ટાળીને બીજા ઔદારિક મિશ્રકાય યોગી કોણ હોય ? તે માટે—એ પાંચ પ્રકૃતિ એકને બંધે કેમ થતે ?” એ અંતકારે કોણ બંધે શા અભિપ્રાયે આણ્યું હશે ? તે પડિતે વિચારવું. એ ટીકાકારે [અવચૂરિકારે] પણ ત્રિવક્ત્રો નથી.

કાર્મણ કાય યોગ ભવાંતરાદે વાટે વહેતા અને ઉપજવાને પહેલે સમયે હોય. તથા દેવલિ સમુદ્ધાતમાં ત્રીજા, ચોથા, પાંચમે સમયે હોય. એને ગુણધર્મો—પહેલું બીજું ચોથું તેરમું. એ ચાર હોય. તેને તિર્યચાયુ મનુષ્યાયુ. વર્તીને આદારિક મિશ્રની પેરે બંધ કહેવો.

એટલે—

આંધે ૧૨૨ મિથ્યાત્વે ૧૦૭ સાત્વાદને ૬૪ સમ્યક્ત્વે ૭૫ અને નેરમે એક સાતા વેદનીય બાંધે.

આદારિક કાયયોગઃ અને આદારિકમિશ્ર કાયયોગઃ એ બેનો

ઉદય છઠે ગુણુઠાણે છે, તે માટે-તેમાં ઓધની પેરે-નરનો બધ હોય. એ આદારક પ્રમત્ત સાધુ ચૌદ પૂર્વધ ૯ કરે, અને તે પ્રારંભ વેળા આદારિક સાથે મિશ્ર હોય. ॥ ૧૬ ॥

વૈક્રિય કાય યોગઃ વૈક્રિય મિશ્ર કાય યોગઃ વેદત્રિકઃ અને ૧ લાઃ
૨ જાઃ તથા ૩ જાઃ કપાયઃ માર્ગાણામાઃ—

સુર-ઓહો વેડવે. તિરિઅ-નરા-ડડ-રહિઓ અ તમ્મિસ્સે. ।
વેઅ-તિગા-ડડમ-વિઅ-તિઅ-કસાય નવ-દુ-ચડ-પંચ ગુણા.

॥૧૭॥

ગણદાર્થ — સુર=દેવતા, ઓહો=ઓવ, સુર-ઓહો=દેવતાઓનો ઓધ, વેડવે=વૈક્રિય કાય યોગે તિરિઅ-નરા-ડડ-રહિઓ=તિર્યંચ અને મનુષ્યના આયુષ્ય વિનાનો, તમ્મિસ્સે=તેના મિશ્ર વૈક્રિયના મિશ્ર કાય યોગે, વેઅ-તિગા=વેદત્રિક, આદમ=પહેલા કપાય, બીઅ=બીજા કપાય, તિઅ=ત્રીજા કપાય, વેઅ-તિગા-ડડમ-બીઅ-તીઅ-કસાય=વેદત્રિક, પહેલા, બીજા અને ત્રીજા કપાયો, નવ=નવ દુઃખે, ચડિ=ચાર, પચ=પાચ. ॥૧૭॥

વિશેષાર્થઃ—વૈક્રિય કાય યોગને દેવતાની પેરે બધ કહેવો.

આધે ૧૦૪ મિથ્યાત્વે ૧૦૩ સાસ્વાદને ૯૬ મિશ્રે ૭૦ઃ અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે. એ ભવ પ્રત્યયી વૈક્રિય જાણુવુ, ગુણુ પ્રત્યયી નહીં.

વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગીઃ તે દેવતા નારકોને ઉપજતાં હોય, તેને બધ-તિર્યંચાયુ. મનુષ્યાયુ. એ બે વર્ણને વૈક્રિયની પેરે કહેવો.

આધે ૧૦૨ઃ મિથ્યાત્વે ૧૦૧ઃ સાસ્વાદને ૯૪. મિશ્ર હોય નહીં. અને સમ્યક્-વે ૭૧ નો બંધ હોય.

દેવતાઃ અને નારકી પોતાના આયુષ્યના છ માસ થાકતે-(શેષ રહે ત્યારે) પરભવાયુષ્ય બાંધે. તો તેને અપર્યાપ્ત પણે આયુષ્યનો બંધ કેમ હોય ? હવે, વૈદાદિક માર્ગાણાએ બંધ કહે છેઃ—

ત્રણેય વેદને પ્રથમ નવ ગુણુઠાણાં હોય. મહી અ-વેદી-થાય,

આદિમ તે અનંતાનુબંધીયને આધે ૧૧૭ઃ મિ ૧૧૭ઃ સાસ્વા ૦

૫ વેદત્રિક માર્ગણા ૬ કપાય ૭ જ્ઞાન ૮ સયમ ૯ દર્શનઃ માર્ગણા ૨૧

અપ્રત્યાખ્યાનીયને ઓથે ૧૧૮ મિથ્યાત્વે ૧૧૭. સાં ૧૦૧ઃ
મિથ્યે ૭૪ઃ અને સં ૭૭ઃ

પ્રત્યાખ્યાનીયને ઓથે ૧૧૮ઃ મિથ્યાત્વે ૧૧૭. સાં ૧૦૧.
મિથ્યે ૭૪ઃ અવિરતે ૭૭ઃ દેશે ૬૭.

એમાં ગુણુઠાણા આ પ્રમાણે સમજવાના છે—આદિમ—ને
અનંતાનુષ્ઠીય ૪ કપાયને ધુરલાં (પ્રથમના) એ ગુણુઠાણા હોય,

બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીય ૪ કપાયને પહેલાં ચાર ગુણુઠાણાં હોય.

ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનીય ૪ કપાયને પહેલાં પાંચ ગુણુઠાણાં હોય ॥૧૭॥

સંજવલન કપાયોઃ અવિરતિઃ અજ્ઞાનત્રિકઃ ચક્ષુઃ અચક્ષુઃ દર્શનઃ
યથાખ્યાત ચારિત્રઃ માર્ગણાઓમાંઃ—

સંજલણ-તિગે નવ. દસ લોભે. ચઠ અ-જઙ્. દુ-તિ અ-નાળ-તિગે ।
વારસ અ-ચક્ષુ-ચક્ષુસુ પદમા. અહરવાય ચરિમ-ચઠ.

॥૧૮॥

શબ્દાર્થ — સંજવલન-તિગે=સંજવલનત્રિકમાં, નવ=નવ, દસ=સ, લોભે=લોભે,
ચઠિ=ચાર, અજ્ઞાન=અવિરતિ માર્ગણામાં, દુ-તિ=એ અથવા ત્રણ, અ-નાળ-તિગે=અજ્ઞાન
ત્રિકમાં, વારસ=વાર, અ-ચક્ષુ-ચક્ષુસુ=અચક્ષુ અને ચક્ષુ દર્શને, પદમા=પદ્મલા,
અહરવાય=યથાખ્યાત ચારિત્રમાં ચરિમ=ચરિત્ર, ચઠિ=ચાર ॥ ૧૮ ॥

ગાથાર્થ.—

સંજવલનત્રિકે નવ અને [સંજવલન] લોભે દશ

અવિરતિ ચારિત્રે ચાર

અજ્ઞાન ત્રિકે બે, અગર ત્રણ

અચક્ષુ દર્શન તથા ચક્ષુ દર્શને પ્રથમના વાર

યથાખ્યાત ચારિત્રે છેલ્લા ચારઃ

ગુણુસ્થાનકો હોય. ૧૮

વિશેષાર્થઃ—સંજવલન દોષ માન અને માયાને નવ ગુણુઠાણા,

નિર્દા—આપની પેઠે બધે.

સંજવલન લોભને દસ ગુણુઠાણા હોય. નવ આપની પેઠે.

સંયમદ્વારે-અવિરતિને ચાર ગુણુકાણાં હોય. ઓધ ૧૧૮:
મિથ્યા ૦ ૧૧૭ સાં ૧૦૧ મિથ્રે ૭૪: અને સમ્યં ૭૭.

અજ્ઞાન ત્રણુને બે અથવા ત્રણ ગુણુકાણાં હોય.

ઓ ૦ ૧૧૭: ૧૧૭: ૧૦૧ ૭૪.

અક્ષુદર્શન: અને અઅક્ષુદર્શન: માર્ગાણા: ને વિષે બાર
ગુણુસ્થાનક હોય.

તિહાં—ઓધ તે કર્મસ્તવની પેરે—બધ કહેવો.

યથાખ્યાત ચારિત્રને છેલ્લાં ચાર ગુણુકાણા હોય.

તિહાં—ત્રણુમાં—એક સાતાનો બધ. અને અયોગી અબધક—
ઘટલે બધ નહોય. ॥ ૧૮ ॥

મન:પર્યવજ્ઞાન: સામાયિક: છેદો પસ્થાપનીય: અને પરિહાર
વિશુદ્ધ: ચારિત્ર: કેવલજ્ઞાન: અને કેવળ દર્શન: મતિજ્ઞાન:
શ્રુત જ્ઞાન: અવધિ જ્ઞાન:, તથા અવધિ દર્શન: માર્ગાણાઓમાં:—
મંજ-નાણિ સગ જયા-ડડ. સમડઅ-ચે અ ચડ. દુન્નિ
પરિહારે.

કેવલ દુગિ દો ચરમા. ડ-જયા-ડડ નવ મડ-સુઓહિ-દુગે.

॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ — મણુ-નાણિ=મન પર્યવ જ્ઞાને, સગ=સાત, જયા-ડડ=પ્રમત્તાદિક,
સમધઅ=સામાયિક, ઘટેઅ=છેદોપસ્થાપનીયે, ચઉ=ચાર, દુન્નિ=બે, પરિહારે=
પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર, કેવલ-દુગિ=કેવળદિકે [કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શને], દો=
બે, ચરમા=છેલ્લા, અ-જયા-ડડ=અવિરતિ આદિકથી, નવ=નવ ગુણુકાણા, મધ-
સુઓહિ-દુગે=મતિ જ્ઞાન તથા શ્રુત જ્ઞાને, અને અવધિદિકે-અવધિજ્ઞાન તથા અવધિ
દર્શને ॥ ૧૯ ॥

ગાથાર્થ:—

મન પર્યાય જ્ઞાને પ્રમત્ત આદિ સાત
સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીયે ચાર

ઉપરાંતે આઠ, વંદનને ચાર.

ક્ષાયિકેને અગ્યાર.

મિથ્યાત્વેત્રણુ.

દેશવિરતિ અને સૂક્ષ્મ સપરાયે પોત પોતાના સ્થાનો પ્રમાણે.

આહારમાં તેર

પોત પોતાના ગુણુસ્થાનકે પ્રમાણે ઓઘ ૥૨૦૥

વિશેષાર્થ:—ઉપશમ સમ્યક્ત્વિને ચોથાથી અગ્યારમા સુધી આઠ ગુણુઠાણુ હોય છે

વેદક: તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વે ચાર ગુણુઠાણુ.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વિને અગ્યાર.

ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ તે ઉપશમ શ્રેણિએ હોય, તથા પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામે, તિહાં હોય.

ઉક્તં ચ—

ઉવસામગ-સેદિ-ગયસ્સ હોહ ઉવસામિયં તુ સમ્મત્તં ।

જો વાઝ-ક્કય-તિ-પુંજો, અ-સ્થવિય-મિચ્છો લુહ્હ સમ્મં ॥૧૧॥

તથા, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ જીવ પરભવાયુનો બધ ૧. મરણુ ૨: અનંતાનું બધોય કષાયનો બધ ૩ અનતાનું બધોયનો ઉદય ૪ એ ચાર વાના ન કરે. ત્યાંથી પડતો સાસ્વાદને એ ચારે વાના કરે. તથા—ઔપશમિકને નવું પામતાં ૪-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણુઠાણુ—દેશ વિરતિ. સર્વ વિરતિ સહિત પામે. તેથી, નાના જીવની અપેક્ષાએ હોય. અને ૮, ૯, ૧૦, ૧૧. એ ચાર (૪) ગુણુઠાણુ ઉપશમ શ્રેણિએ હોય. ત્યાં ઓઘે ૭૭ સમ્યક્ત્વે ૭૫ દેશે ૬૬ પ્રમત્તે ૬૨ અપ્રમત્તે ૫૮. ઈત્યાદિ જાણવી. દેવાયુધ્ય મનુષ્યાયુધ્ય ન બાંધે.

હવે, ઉદય આન્ધુ મિથ્યાત્વ ક્ષય કરે, અને અનુદિત ઉપશમાવે, તો ક્ષાયોપશમિક. તેને ચાર ગુણુઠાણુ

તિહાં—ઓઘે ૭૯. અવિરતિએ ૭૭. દેશે ૬૭. પ્ર૦ ૬૩. અને અ. પ્ર૦ ૫૯ તે પછી ઉપશમ શ્રેણિએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય, અને ક્ષપક શ્રેણિએ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય.

ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશમિકમાં શો વિશેષ છે ?

તત્રોચ્યતે—

“આપશમિકને મિથ્યાત્વનાં દર્શનાંતુ” વિપાકથી વેદન નથી, અને પ્રદેશથી પણ વેદન નથી. અને શ્રાયોપશમિકને પ્રદેશથી વેદન છે.”

શાધિકને ચોથાથી ચૌદમાં ક્ષણે ગુણુદાણાં ૧૧ હોય.

તિહાં—ઓધે ૭૬ અવિ ૭૭. દેશ ૬૭ પ્રમત્ત ૬૩
ઈત્યાદિ આધે, યાવત્—અયોગી અબંધક હોય.

મિથ્યાત્વી, સાસ્વાદની, મિશ્રદૃષ્ટિ, દેશ વિગતિ, સૂક્ષ્મ સપરાય સયમિ, એટલાને પોતપોતાને નામે અંદેક ગુણુદાણું હોય

તિહાં—મિથ્યાદૃષ્ટિને ૧૧૭ નો બંધ, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને ૧૦૧ મિશ્ર દૃષ્ટિને ૭૪. દેશ વિરતિને ૬૭ સૂક્ષ્મ સપરાય ચારિત્રીને ૧૭ નો બંધ હોય

સમયે સમયે આહાર કરે, તે આહારક [આહારી] તેને સયોગી ક્ષણે તર ગુણુદાણાં હોય.

તિહાં, ઓધે ૧૨૦ મિથ્યાત્વે ૧૧૭ ઈત્યાદિ, યાવત્—સયોગી એક આધે. એ સર્વે પૂર્વે કહ્યાં, તે તે ગુણુદાણે પ્રકૃતિનો બંધ ઓધ. ત કર્મસ્તવની પેરે કહેવો. ॥ ૨૦ ॥

ઉપશમ સમ્યક્ત્વાદિ માર્ગણામાં વિશેષતા—

પરમુવસમિ વદંતા આર ન વંધંતિ. તેણ અ-જય-ગુણે ।

દેવ-મણુ-આર-ક્ષીણો. દેસા-ડડસુ પુણ સુરા-ડડ-વેણા.

॥ ૨૧ ॥

અર્થ — પરમુવસમિ. ઉપસમિમાં આપશમિક, વદંતા=વર્તતા, આરિ= નાશક, ન=ન અવરતિ=ગાં તેણને દાગો. અ-જય-ગુણે=અવિગતિ સમયે નિર્ગતતા. દેવ-માનુ-ગાહિ-ક્ષીણો=દેવ અને માનુષના નાશક ગિના દેસા-ડડ સુરો. પુણ નાશક ગિના નુરા-ડડકિ-વેણા=વર્તતાના અવરતિ ગિના ૨૧

ગાથાથે —

પરતુ. ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે વર્તતા જીવો આશુખ્ય બાંધતા નથી.

તેથી. અવિરતિ ગામરૂઢાનકે દેવ અને મનુષ્યાશુ રતના.

વળી દેસા વિરતાદિમા નો દેવાશુખ્ય વિના ॥ ૨૧ ॥

વિશેષાર્થ:—પરંતુ, એટલું વિશેષ છે, કે જ-ઐપશમિક સમ્ય-ક્ત્વે વર્તતા જીવ પરબવન્તુ આયુષ્ય ન ખાંધે, તે માટે અવિરત સમ્યક્ત્વ ગુણેઠાણે દેવાયુ ૧ મનુષ્યાયુ ૨ એ બે પ્રકૃતિ ઓવ માંહેથી હીન કરવી.

એટલે, ઓથે ગુણેઠાણે ઓધે ૭૭ છે, તે ઈહાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વી ૭૫. ખાંધે. ઠમકે-નરક અને તિર્થંચ આયુષ્ય તો ઓધમાંજ ટાળ્યાં છે.

દેશ વિરતાદિક ગુણેઠાણુ એક દેવાયુષ્ય જ હીન કરવું.

ત્યારે દેશે ૬૬: પ્રમત્તે ૬૨ અપ્રમત્ત ૫૮

મનુષ્યાયુષ્ય તો ઓધમાંજ ટાળ્યું છે. ॥ ૨૧ ॥

૩૦ લેશ્યા માર્ગણા:

ઓહે અદ્ધાર-સયં આહાર-દુગૂણમાઽઽહ-લેસ-તિગે ।

તં તિત્થોણં મિચ્છે, સાણા-ઽઽહસુ સવ્વહિં ઓહો ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ—ઓહું=સામાન્ય અદ્ધાર-સય=એકસો અદ્ધાર આહાર-દુગૂણમ્=આહારક દ્વિક વિના આધ-લેસ-તિગે=આદિની ત્રણ લેશ્યાને વિષે, ત=તે, તિત્થ=તિર્થંકર, ઉણુ=વિના, તિત્થોણુ=તિર્થંકર નામ કર્મ વિના, મિચ્છે=મિથ્યાત્વે, સાણા-ઽઽહસુ=સાસ્વાદનાદિકમા, સવ્વહિ=સર્વત્ર, સર્વ ઠેકાણે ઓહું=ઓધ સામાન્ય બધ ૨૨

ગાથાર્થ:—

પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ આહારકદ્વિક વિના એકસો અદ્ધાર [પ્રકૃત] ઓધે.

તિર્થંકર નામ કર્મ વિના તે બધ મિથ્યાત્વે

સાસ્વાદનથી માંડીને સર્વ ગુણેઠાણે ઓધ. [બધ હોય છે] ॥૨૨॥

વિશેષાર્થ:—કૃણુ નીલ કપોત એ ત્રણ લેશ્યાવંતને આહારક દ્વિક વિના ઓધે એકસો અદ્ધારનો બધ હોય. એ ત્રણ લેશ્યા તો ચોથા તથા છઠા: ગુણેઠાણા લગે છે. અને આહારક-દ્વિક સાતેમે બધાય. તે માટે તે-વિના.

ઇહાં-ત્રણ લેશ્યાવંતને ચોથે ગુણઠાણે બે આયુષ્યનો બંધ કહ્યો, પણ એકજ મનુષ્યાયુષ્યનો બંધ ધટે.

જે ભણી-નારકીઃ દેવતાઃ તેા મનુષ્યાયુષ્ય બાંધે, પણ મનુષ્ય અને તિર્યંચ દેવાયુષ્ય ન બાંધે.

કારણ કે-“ જે લેશ્યામાં આયુષ્ય બધાય, તે લેશ્યામાં ઉપજવું બેઠ્યો.” અને સમ્યગ્ દૃષ્ટિ તેા વૈભનિકતુળ આયુષ્ય બાંધે, અને તે વૈભનિકમાં તેા કૃષ્ણઃ નીલ કાપોતઃ નથી, તે માટે-અશુદ્ધ લેશ્યાવત સમ્યગ્ દૃષ્ટી દેવાયુષ્ય ન બાંધે.

એમજ-ભગવતી સૂત્રના શતકના પહેલા ઉદ્દેશે કહ્યું છે, કે-

—“ક્રિયાવાદી કૃષ્ણાદિ ૩. લેશ્યાવંત સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવાયુષ્ય ન બાંધે, દેવતા. નારકી. મનુષ્યાયુષ્ય બાંધે, પણ મનુષ્યઃ અને તિર્યંચ . એકથ આયુષ્ય ન બાંધે.” એમ કહ્યું છે.

અને ધટે પણ એમજ.

પછી, ગ્રંથકારનો અભિપ્રાય શો હશે ? તે તેા બહુશ્રુત બે. ॥૨૨॥
તેજે લેશ્યાઃ પદ્મ લેશ્યાઃ અને શુક્લ લેશ્યાઃ માર્ગણાઃ ઓમાં—
તેજ નિરય-નવૂણા ઉજ્જોઅ-ચડ-નિરય-વાર-વિણુ સુક્લા ।
વિણુનિરય-વાર પમ્હા, અ-જિણા-ડહારા ઇમા મિચ્છે. ॥૨૩॥

શબ્દાર્થઃ—તેઉ=તેજે લેશ્યાએ, નિરય=નરકાદિ, નવૂણા=નવપ્રકૃતિ વિના, નિરય=નવૂણા=નરકાદિ નવ વિના, ઉજ્જોઅ=ઉદ્યોત, ચડ=ચતુષ્ઠ, નિરય=નરકાદિ, આર=માર, ઉજ્જોઅ=ચડ-નિરય-આર-વિણુ=ઉદ્યોત ચતુષ્ઠ અને નરકાદિ આર વિના મુક્ત=શુદ્ધ લેશ્યાએ, વિણુ=વિના, નિરય-આર=નરકાદિ આર, પમ્હા=પદ્મ લેશ્યાએ, અ=નરી (વર્તે), જિણુ=જિનનામ કર્મ, આહારા=આહારક દિક, અ-જિણા-ડહારા=જિનનામ કર્મ અને આહારક દિકવિના, ઇમા=આ, મિચ્છે=મિથ્યાત્વે ૨૩

ગાથાર્થ—

તેજે લેશ્યાએ નરક નવ વિના.

ઉદ્યોત ચતુષ્ઠ અને નરકાદિ આર વિના શુક્લ લેશ્યાએ

નરકાદિ આર વિના પદ્મ લેશ્યાએ. જિન નામ અને આહારક દિક વિના આ બધ મિથ્યાત્વે છે. ॥ ૨૨ ॥

વિશેષાર્થઃ—તેજે લેશ્યાવ ત નરકત્રિક સૂક્ષ્મત્રિક વિકલત્રિક એ નવ વિના ઓધે એકસો અગ્યાર આંધ.

ઉઘોત નામ તિર્યદ્વિક અને તિર્યચાચુષ્ય એ ઉઘોત ચતુષ્ક. અને નરકત્રિક સૂક્ષ્મત્રિક વિકલત્રિક એકેન્દ્રિય સ્થાવર અને આત્મ એ નરકાદિ ખાર એ સોળ વિના એકસો ચાર પ્રકૃતિ શુક્લ લેશ્યાવ ત આંધ

ઇહાં, 'છડા સાતમા આડમા કલ્પના દેવતા ના સવ શુક્લ લેશ્યાવ ત છે. અને તે નો ઉઘોત ચતુષ્ક આંધે છે. ત્યાં પચેન્દ્રિય તિર્યચમા ઉપજ છે ના ઇહાં ઉઘોત ચતુષ્ક કેમ ટાળ્યું ?' એ પણ સશય બહુશ્રુત ગમ્ય છે.

તથા, નરકાદિક ખાર પ્રકૃતિ વિના પદ્મ લેશ્યાવ ત ઓધે ૧૦૮ આંધ.

જિનનામ ૧ આહારક દ્વિક ૨ એ ત્રણ વર્જીને મિથ્યાત્વે તેજે: પદ્મ: અને શુક્લ લેશ્યાને પ્રકૃતિ કહેવી.

તે કેમ ?

તેજે લેશ્યાએ ઓધે ૧૧૧ મિથ્યાત્વે ૧૦૮ અને સાસ્વાદને ૧૦૧ આંધ.

પછી, ઓધની પેરે ગુણુઠાણાં ૭ લગે બધ જાણવો.

પદ્મ લેશ્યાને ઓધે ૧૦૮ મિથ્યાત્વે ૧૦૫ સાસ્વાદને ૧૦૧. પછી ઓધની પેરે ૭ ગુણુઠાણાં લગે બધ જાણવો.

શુક્લ લેશ્યાવ તને ઓધે ૧૦૪ મિથ્યાત્વે ૧૦૧ સાસ્વાદને નયુ : મિચ્છે: હુ : છેવડું: એ ચાર ટાળે ૯૭ રહે.

પછી, ઓધવત્ ૧૩ ગુણુ ૭ લગે બધ હોય, ૨૩

૧૧ ભવ્ય: ૧૩ સજ્જિ: અને ૧૪ આહારક: માર્ગાણા:માં ગુણુસ્થાનકે

બધ સ્વામિત્વ:—

સવ્વ-ગુણ ભવ્વ-સન્નિસુઓહુઅ-ભવ્વા અ-સન્નિમિચ્છિસમા ।
સાસણિઅ-સન્નિસન્નિવ્વ, કમ્મણ-મંગો અણા-ડઙ્ગારે ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ:—ભવ્ય-ગુણુ=સર્વ ગુણુસ્થાનકો, ભવ્ય=ભવ્ય, સંજિ=સંજિ ભવ્ય-સંજિમુ=ભવ્ય અને સંજિ માર્ગણામાં, આહુ=ઓધ, અ-ભવ્ય=અભવ્ય, અ-સંજિ=અસંજિ, મિચિ=મિથ્યાત્વ સમા=જેમ, મિચિ-સમા=મિથ્યાત્વ પ્રમાણે, સાસણુ=સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વમાં, અ-સંજિ=અસંજિ માર્ગણામાં, સંજિ=સંજિ વ્યવપ્રમાણે, કમ્મણુ=કાર્મણુ કાય યોગ, ભગો=ભગ, વિદ્યપ, કમ્મણુ-ભગો=કાર્મણુ કાય યોગનો ભગ, અણુહાર=અણુહાર માર્ગણાઓમાં ॥૨૪॥

ગાથાર્થ:—

ભવ્ય અને સંજિ માર્ગણાને વિષે સર્વ ગુણુદાણામાં ઓધ.

અભવ્ય અને અસંજિને મિથ્યાત્વ ગુણુદાણા પ્રમાણે.

સાસ્વાદનને અસંજિને સંજિની પેઠે.

અને અણુહાર માર્ગણાએ કાર્મણુકાયયોગનો ભગ હોય છે.

॥ ૨૪ ॥

વિશેષાર્થ:—ભવ્ય અને સંજિને વિષે સર્વ ગુણુદાણાં હોય.

(તહાં. પ્રકૃતિનો બધો આવની પેરે દહેલો.

।સંદ્ધાંતમાં, દેવળીને બાવ મન નથી. તે માટે “નો-સંજિ નો-અસંજિ” કહ્યા છે. તે અભિપ્રાયે તો-સંજિને આ ગુણુદાણા યે. પણ, દેવળીને દ્રવ્ય મન છે. તે વિવક્ષાએ સંજિ કહ્યા. તે માટે ૧૪ ગુણુદાણા કહ્યાં.

પત —

કર્મણુકાય યોગીજ અણાહારી હોય, તે માટે.

ગુણુઠાણા ૧: ૨ ૪ ૧૩. એ ચાર હોય.

તિહાં, ઓધે ૧૧૨ મિથ્યાત્વે ૧૦૭: સાસ્વાદને ૯૪: અવિ૦
૭૫ અને સયોગીએ ૧ હોય, ॥ ૨૪ ॥

લેશ્યા: માર્ગણામાં માત્ર ગુણુસ્થાનકો:—

તિસુ દુસુ સુક્કા ડડ્ડ-ગુણા ચડ સગ તેર તિ બંધ-સામિત્તં. ।
દોવદ-સૂરિ રહઅં નેયં કમ્મ-ત્થયં સોડં ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ —તિસુ=ત્રણ લેશ્યાઓમા દુસુ=એ લેશ્યાઓમા, સુક્કા=શુક્લ લેશ્યાએ
આધ-ગુણા=પ્રથમના ગુણુઠાણા, ચડિ=ચાર, સગ=સાત તેર=તેર, તિ=એ પ્રમાણે,
બંધ-સામિત્ત=બંધ સ્વામિત્વને, દેવિદ-સૂરિ-રહઅ=દેવેન્દ્રસૂરિએ રચેલ, નેય=જાણવું,
કમ્મ-ત્થય=કર્મ સ્તવને, સોડિ=સાબળીને ॥૨૫॥

ગાથાર્થ:—

ત્રણ બે અને શુક્લ: લેશ્યામાં પ્રથમના ચાર સાત અને
તેર ગુણુ સ્થાનકો હોય.

એ પ્રમાણે શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ મહારાજએ રચેલો બંધ-સ્વામિત્વ
[નામનો કર્મગ્રન્થ] કર્મસ્તવ નામનો બીજો કર્મગ્રન્થ જાણ્યા પછી
જાણવા જેવો છે. ॥૨૫॥

વિશેષાર્થ:—કૃષ્ણ ૧. નીલ ૨ કા ૧૩ ૩. એ ત્રણ લેશ્યાને વિષે
પ્રથમના ચાર [૪] ગુણુઠાણા હોય.

તેજે ૧. પદ્મ ૨ એ બે લેશ્યાને વિષે સાત ગુણુઠાણા હોય.
શુક્લ લેશ્યાને વિષે તેર ગુણુઠાણા હોય.

અને અયોગી તો અલેશી હોય,

એ રીતે એ બંધ સ્વામીપણુ શ્રી તપાગચ્છાધિરાજ ભટ્ટારક
શ્રી જગચ્ચંદ્ર સૂરીશ્વર પદ્મપ્રભાકર શ્રી દેવેન્દ્ર સૂરિએ રચ્યું.
એ બંધ સ્વામિત્વ કર્મસ્તવ સભારીને જાણવું. ॥ ૨૫ ॥

શ્રીમત્કર્મ-ગ્રન્થે સ્તબુકા-ડર્યો વૃત્તિત: સુ-ગમ-રીત્યા ।

બુધ-જીવ-વિજય-વિહિતો બન્ધ-સ્વામિત્વકસ્ય પૂર્ત્તિમગાત્ ॥ ૧ ॥

ચતુર્થઃ કર્મ-ગ્રન્થઃ

૫૬-૬૨ીતિ :

મગળઃ અને અભિધેયઃ—

નમિઅ જિણં જિઅ-મગ્ગણ-ગુણ-ઠાણુવઓગ-જોગ-લેસાઓ।

વંધ ડપ્પ-વહૂ માવે સંસિજ્જા, ૬૬૬ કિમડવિ વુચ્છં ॥૧॥

શબ્દાર્થ — નમિઅ=નમસ્કાર કરીને જિણુ=જિનેશ્વર દેવને જિઅ-મગ્ગણુ-
ગુણુ-ઠાણુવઓગ-જોગ-લેસાઓ=જીવ માર્ગણા ગુણુકણા ઉપયોગ યોગ અને
લેખ્યાઓ બધ-ડપ્પ-બહુ=અધ, અત્પત્ત બહુત ભાવે=ભાવો સખિબ્બ-૬૬=સખ્યેય
વિગેરે કિમપિ=કાંઈક વુચ્છ=કદાચ ૧

ગાથાર્થ :—

શ્રી જિનેશ્વર દેવને નમસ્કાર કરીને—

જીવઃ માર્ગણા ગુણુ સ્થાનક ઉપયોગ યોગ લેશ્યા બધ
અત્પત્ત બહુત ભાવો અને સખ્યાત વિગેરે કંઈક કહીશ ॥૧॥

વિશેષાર્થ :—

શ્રી જિનેશ્વર દેવને નમસ્કાર કરીને—

૧ જીવસ્થાનક	૧૪ ભેદ	૨ મધ્યનં ક્રમતા—
૨ ગત્યાદિ ૬૨ માર્ગણા સ્થાનક		૩ અવતેતુ અવ ઉત્થ દુરીચ્છા
૩ ૧૪ ગુણસ્થાનક		૪ મગ્ગ
૪ ૧૨ ઉપયોગ :		૫ અપદ્મ પદ્મ
૫ ૧૫ યોગ		૬ નામચામિમાદિ પાંચ બાવો
૬ ૬ વેગ્યા		૭ નામચામિમાદિ પાંચ
- પિમ્મિ અપ્પ માન-એ એ કાન પદીશ

નમિય જિણં, વત્તવ્વા વડદસ-જિઅ-ઠાણણ્ણુ ગુણ-ઠાણા ।
જોગુવઓગો લેસા બંધોદઓદીરણા-સત્તા ॥૧॥

શબ્દાર્થ — વત્તવ્વા=કહેવા ચઉદસ=જિઅ-ઠાણ્ણુઓસુ=ચઉદ જીવ સ્થાનને વિષે ગુણ ઠાણા=ગુણઠાણા ભોગ=યોગ ઉવઓગો=ઉપયોગ લેસા=લેશ્યા, અધ=અધ ઉદય=ઉદય ઉદીરણા=ઉદીરણા સત્તા=સત્તા અધોદઓદીરણા-સત્તા=અધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા ॥૧॥

ગાથાર્થ :—

જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને, ચૌદ જીવ સ્થાનકને વિષે ગુણઠાણા, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા, અધ, ઉદય, ઉદીરણા, અને સત્તા (એ આઠ પદાર્થો) કહેવાનાં છે. ॥૧॥

વિશેષાર્થ :—પૂર્વોક્ત ગાથામાં ૧૦ દ્વાર કહ્યા છે. તે પાસુ એ દ્વારનો અનુક્રમ સુગમ રીતે કહે છે.—

જિનને નમસ્કાર કરીને, એ બોલ કહેવા—ચૌદ જીવ સ્થાનકને વિષે—ગુણઠાણાં ૧, યોગ ૨, ઉપયોગ ૩ લેશ્યા ૪, મૂળ પ્રકૃતિનો અધ ૫, ઉદય ૬, ઉદીરણા ૭, સત્તા ૮.

એ આઠ દ્વાર કહિયુ ॥૧॥

તહ મૂલ-વડદ-મગ્ગણ-ઠાણેસુ વાસાદિ-ઉત્તરસું વ ।
જિઅ-ગુણ-જોગુવઓગા લેસ-ડ-પ્ય-વહું વ છટ્ટાણા ॥૨॥

શબ્દાર્થ, — તહ=તેમજ મૂલ=મૂળ ચઉદ=ચોદ મગ્ગણ=માર્ગણા ઠાણેસુ=સ્થાનકને વિષે મૂલ-ચઉદ-મગ્ગણ-ઠાણેસુ=મૂળ ચૌદ માર્ગણા સ્થાનકોમાં બાસાદિ=બાસઠ ઉત્તરેસુ=ઉત્તર [માર્ગણા સ્થાન]ને વિષે બાસાદિ-ઉત્તરેસુ=બાસઠ ઉત્તર માર્ગણા સ્થાનોમાં જિઅ=જીવભેદ ગુણ=ગુણ ઠાણા ભોગ=યોગ ઉવઓગા=ઉપયોગ જિઅ-ગુણ-ભોગુવઓગા=જીવ ભેદ ગુણ સ્થાનકો, યોગો અને ઉપયોગો લેસ=લેશ્યા અરપ-અહુ=અરપત અહુવ છટ્ટિણા=છ સ્થાનક ॥૨॥

ચડદસ-ગુણેસુ જિઅ-જોગુવઓગ-લેસાચ વંધ-હેઝુ ય ।

વંધા-ડડહ ચડ અપ્પા-વહું ચ તો ભાવ-સંઘા-ડડહ ॥૩॥

દાર-ગાહા

શબ્દાર્થ:—ચઉદસ=ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે, જિઅ=જીવના ભેદ, જોગ=યોગ, ઉવઓગ=ઉપયોગ, લેસા=લેશ્યા, બંધ-હેઝી=બંધના હેતુ, બંધાડડહ=બંધાદિક ચાર, અપ્પા-બહું=અહ્ય બહુત્વ, તો=તે પછી, ભાવ=ભાવ, સંઘાડડહ=સંખ્યાતાદિક, ભાવ-સંઘા-ડડહ=ભાવ અને સંખ્યાદિક ૩ દ્વારની ગાથા.

ગાથાર્થ:—

ચૌદ ગુણસ્થાનકમાં જીવ: યોગ ઉપયોગ: લેશ્યા: બંધના હેતુઓ: બંધાદિક ચાર: અહ્યત્વ બહુત્વ: ભાવ અને સંખ્યાદિક: ॥ ૩ ॥

વિશેષાર્થ:—વળી, ચૌદ ગુણસ્થાને વિષે-જીવના ભેદ ૧ યોગ ૨ ઉપયોગ ૩ લેશ્યા ૪ બંધ હેતુ ૫ બંધ, ૬ ઉદ્ય ૭ ઉદ્ધરણા ૮: સત્તા ૯: અહ્યત્વ બહુત્વ ૧૦: ત્યાર પછી પાંચ ભાવ ૧૧ અને સંખ્યાતાદિકનો વિચાર ૧૨ [પ્રસિદ્ધ] એ ત્રણ ૩ ગાથાવડે ૨૬ દ્વાર કથાં, તે અનુક્રમે કહેયું. ॥ ૩ ॥

૧૪ જીવસ્થાનો ૧:

ઈહ મુહુમ-વાયરેગિંદિ-વિ-તિ-ચડ-અ-સન્નિ-સન્નિ-પંચિંદી ।

અ-પજ્જત્તા પજ્જત્તા કમેણ ચડ-દસ જિઅ-ટ્ટાણા ॥૨॥

શબ્દાર્થ —ઈહ=આ જગતમાં, મુહુમ=મુદ્ધમ, વાયર=વાયર, એગિદિ-એકેદિય, બિએ ઇદિય, તિ=તે દ્વિય, ચઉ=ચોગિદિય, અ-સન્નિ=અપચિ પચેદિય, સન્નિ-પચિ દી=સન્નિ પચેદિય, અ-પજ્જત્તા=અપચિત્તા પજ્જત્તા=પચિત્તા, કમેણ=અનુક્રમે, ચઉ-નમ=ચૌદ, જિઅ=જીવજીવના સ્થાનક ॥ ૨ ॥

ગાથાર્થ :—

આ જગતને વિષે—અપચિત્તા અને પચિત્તા [તે] સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય બાહર એકેન્દ્રિય, એ દ્વિય: તે દ્વિય વ્યાદિન્દ્રિય અસન્નિ પચેન્દ્રિય અને સન્નિ પચેન્દ્રિય.

એમ અનુક્રમે જીવનાં ચૌદ સ્થાનકો છે. ॥ ૨ ॥

વિશેષાર્થઃ—ધહાં લોકને વિષે—

પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર ચઢદ રાજ લોકને વિષે મસીની કુંપીની પરે ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યા છે, સર્વવ્યાપી છે, નજરે દેખાય તેવા નથી, તે સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય ૧ઃ અને જ પૃથિવ્યાદિક પાંચ નજરે દીસે છે, તે બાદર એકેન્દ્રિય ૨ઃ.

બેઠન્દ્રિય-શૃંગાદિક ૩ઃ તેઠન્દ્રિય-ગોમી [કાનખજુરા] પ્રમુખ ૪ઃ ચઠરિન્દ્રિય વૃશ્ચિક [વિછુ] આદિક ૫

મનરહિત સમ્ભૂચ્છિમ તે અસંજિ પચેન્દ્રિય ૬ઃ મન સહિત તે સંજિ પચેન્દ્રિય ૭ઃ

જેણે ઉપજતાં આપ-આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી નથી કરી, તે અપર્યાપ્તા ૭ઃ અને જેણે આપ-આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી કરી છે, તે પર્યાપ્તા ૭ઃ એમ અનુક્રમે પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા થઇને ચૌદ [૧૪] ભેદ જીવના જાણવા.

સસારી સર્વ જીવ એ ૧૪ ભેદમાંહે આવ્યા ॥૨॥

૧ જીવ સ્થાનોને વિષે ગુણુઠાણાંઃ

બાયર-અ-સન્નિ-વિગલે-અ-પજ્જિ પઢમ-વિઅ, સન્નિ-અ-પજ્જતે।
અ-જય-જુઅ, સન્નિ-પજ્જે સઠ્ઠ-ગુણા, મિચ્છ સેસેસુ. ॥૩॥

શબ્દાર્થઃ—બાયર-અ-સન્નિ-વિગલે=બાદર એકેન્દ્રિય અસન્નિ પચેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયને વિષે, અ-પજ્જતે=અપર્યાપ્તા પઢમ-ભિઅ=પહેલું, બીજું, સન્નિને અ-પજ્જતે=સન્નિ અપર્યાપ્તાને વિષે અ-જય-જુઅ=અવિરતિ યુક્ત સન્નિ-પજ્જે=સન્નિ પર્યાપ્તાને વિષે સઠ્ઠ-ગુણા=સર્વ ગુણ સ્થાનઃ મિચ્છ=મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણુ, સેસેસુ=શેષ જીવોને વિષે ॥૩॥

ગાથાર્થઃ—

અપર્યાપ્તા બાદર એકેન્દ્રિય અ-સંજિ પચેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયાને વિષે પહેલું અને બીજું ગુણુઠાણું.

અપર્યાપ્તા સંજિ પચેન્દ્રિયને વિષે અવિરતિ સહિત.

પર્યાપ્તા વિષે સર્વ ગુણુઠાણાંઃ બાકીના (જીવસ્થાનકને)

વિશેષાર્થઃ—ઇહાં લોકને વિષે—

પૃથિવ્યાદિક પાંચ સ્થાવર ચઢદ રાજ લોકને વિષે મસીની કુંપીની પરે ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યા છે, સર્વવ્યાપી છે, નજરે દેખાય તેવા નથી, તે સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય ૧ઃ અને જ પૃથિવ્યાદિક પાંચ નજરે દીસે છે, તે બાહર એકેન્દ્રિય ૨

બેઈન્દ્રિય—૨ બાહિક ૩ઃ તેઈન્દ્રિય—ગોમી [કાનખજુરા] પ્રમુખ ૪. ચઉરિન્દ્રિય વૃશ્ચિક [વિષ્ણુ] આદિક ૫

મનરહિત સમ્ભૂતિર્મ તે અસંજ્ઞિ પચેન્દ્રિય ૬. મન સહિત તે સંજ્ઞિ પચેન્દ્રિય ૭ઃ

જેણે ઉપજતાં આપ—આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી નથી કરી, તે અપર્યાપ્તા ૭ઃ અને જેણે આપ—આપણી પર્યાપ્તિ પૂરી કરી છે, તે પર્યાપ્તા ૭. એમ અનુક્રમે પર્યાપ્તા—અપર્યાપ્તા થઇને ચૌદ [૧૪] ભેદ જીવના જાણવા.

સસારી સર્વ જીવ એ ૧૪ ભેદમાંહે આવ્યા ॥૨॥

૧ જીવ સ્થાનોને વિષે ગુણુઠાણાંઃ

બાયર-અ-સિ-વિગલે-અ-પજ્ઞિ પદમ-વિઅ, સન્નિ-અ-પજ્ઞતે।
અ-જય-જુઅ, સિ-પજ્જે સઠ્ઠ-ગુણા, મિચ્છ સેસેસુ. ॥૩॥

શબ્દાર્થઃ—બાયર—અ—સન્નિ—વિગલે=બાહર એકેન્દ્રિય અસન્નિ પચેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયને વિષે, અ—પજ્ઞિ=અપર્યાપ્તા પદમ—પિઅ=પહેલું, બીજું, સન્નિને અ—પજ્ઞતે=સન્નિ અપર્યાપ્તાને વિષે અ—જય—જુઅ=અવિરતિ યુક્ત સન્નિ—પજ્જે=સન્નિ પર્યાપ્તાને વિષે સઠ્ઠ—ગુણા=સર્વ ગુણ સ્થાનઃ મિચ્છ=મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણુ, સેસેસુ=શેષ જીવોને વિષે ॥૩॥

ગાથાર્થઃ—

અપર્યાપ્તા બાહર એકેન્દ્રિય અ—સંજ્ઞિ પચેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયાને વિષે પહેલું અને બીજું ગુણુઠાણું.

અપર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પચેન્દ્રિયને વિષે અવિરતિ સહિત.

સંજ્ઞિ પર્યાપ્તા વિષે સર્વ ગુણુઠાણાંઃ બાકીના (જીવસ્થાનકને) વિષે મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણું ॥ ૩ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, એ ૧૪ જીવસ્થાનકને વિષે ગુણદાણાં કહે છે —

બાદર એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા ૧: અસન્નિ પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા ૨: ત્રણ વિકલ્પેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા ૫: એ પાંચને વિષે મિથ્યાત્વ: અને સાસ્વાદન: એ પહેલાં બે ગુણદાણાં હોય.

તિહાં, મિથ્યાત્વે—તો એ જીવ સદા ય છે જ. પણ કોઈક જીવને પરભવથી સમ્યક્ત્વ વમીને આવતાં—ઘંટા-લાલા—ન્યાયે: સમ્યક્ત્વનેા લેશ આસ્વાદતાં ઉત્પત્તિ કાળે. અપર્યાપ્તાવસ્થાએ: સાસ્વાદનપણું પામીએ. પણ, પછી ન હોય.

ઇહાં, એ કરણ અપર્યાપ્તો જાણવો, પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહો. લબ્ધિ અપર્યાપ્તાને તો સાસ્વાદન હોયજ નહો. અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં પણ સાસ્વાદન ન હોય સાસ્વાદન તો લગારેક શુભ પરિણામ રૂપ છે, અને સૂક્ષ્મમાં તો અતિસકલ્પ પરિણામી ઉપજ, તે માટે.

ઈહાં—કોઈક કહે છે, કે —

“આગમમાંહે એકેન્દ્રિયને સાસ્વાદન નથી કહ્યું. એકેન્દ્રિય સર્વ અજ્ઞાની જ કહ્યાં છે. તો ઇહાં, એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાને સાસ્વાદન કેમ કહે છે ?

તેવનો ઉત્તર—આગળ “સામન-ભાવે નાણં ૦ ૪૯” એ ગાથાએ અંતરકારજ કહે છે. તિહાંથી જાણવો.

તથા, સન્નિ પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે અવિગત સમ્યગ્દષ્ટિ યુક્ત એટલે—પદ્ધતિ બીજી. ચોથું. એ ત્રણ ગુણદાણાં હોય. સમ્યક્ત્વ મહિત જીવને ઉપજતાં ચોથું હોય. પણ અપર્યાપ્તાને મિત્ર ગુણદાણું ન હોય. મિત્ર યદા કાળ ન કરે, ને માટે “ ન સમ્મ-મિચ્છો કુણહ કાલં”-દ્વિતિ-ચવનાત

૨: જીવસ્થાનોને વિષે યોગ:

અ-પજ્જત-છક્કિ કમ્મુરલ-મીસ-જોગા અ-પજ્જ-સન્નિ ।

તે સ-વિઉવ્વ-મીસ એસુતણુ-પજ્જેસુ ઉરલમત્તે ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ — અ-પજ્જત-છક્કિ=અપર્યાપ્તા ૭ જીવને વિષે. કમ્મુરલ-મીસ-જોગા=કાર્મણુ ઐદારિક મિશ્ર, યોગા અ-પજ્જ-સન્નિસુ=અપર્યાપ્તા સન્નિને વિષે તે=તે બે યોગો સ-વિઉવ્વ-મીસ=વૈક્રિય મિશ્ર સહિત એસુ=એમા. તણુ-પજ્જેસુ=શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાઓને વિષે ઉરલ=આદારિક યોગ અ-ને=અ-ન આચાર્યો ॥૪॥

ગાથાર્થ :—

અપર્યાપ્તા છમાં કાર્મણુ અને ઐદારિક મિશ્ર: કાયયોગ.

અપર્યાપ્તા સન્નિ [પંચેદ્રિય] માં તે [બે યોગ] વૈક્રિય મિશ્ર સહિત

“શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તા એઓમાં ઐદારિક કાયયોગ હોય.”
[એમ] અન્ય આચાર્યો [માને છે] ॥ ૪ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે યોગ ૧૫ કહે છે.—

સત્ય મનોયોગ ૧. મૃષામનોયોગ ૨: ‘સત્યમૃષામનોયોગ:
૩: અસત્યામૃષામનોયોગ ૪: એમ ચાર વચન યોગ: એવ ૮: ઐદારિક
કાયયોગ ૯ ઐદારિક મિશ્ર કાયયોગ ૧૦ વૈક્રિય કાયયોગ ૧૧: વૈક્રિય
મિશ્ર કાયયોગ ૧૨ આદારિક કાયયોગ ૧૩: આદારિક મિશ્ર કાયયોગ
૧૪ અને કાર્મણુ કાયયોગ ૧૫

હવે, એનો અર્થ કહે છે.—

“અસ્તિ જીવ:”—ઈત્યાદિ તથા, સર્વંતું હિત-ચિંતન: તે સત્ય-
મન: ૧: “નાસ્તિ જીવ” ઈત્યાદિ તથા પરને વિપ્રતારણુ-બુદ્ધિ. તે મૃષા-મન:
૨: તે બનેય મિશ્ર તે સત્ય-મૃષા-મન: એટલે, કાંઈક સત્ય કાંઈક
મૃષામન ૩ સત્ય પણ નહી અને અસત્ય પણ નહી. એવી વિચારણા:
તે-અસત્યા-૬-મૃષા-મન: ૪: એજ પ્રમાણે ચાર ભેદે વચન યોગ:
એવ ૮

મનુષ્ય તિર્યચને-ઐદારિક કાયયોગ ૯:

તેજ મનુષ્ય - તિર્થંચ ને ઉપજતાં એક સમય પછી શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી કરે ત્યાં હ્રગે કાર્મણ સાથે મિશ્રપણું, તે ઔદારિક મિશ્ર. તથા દેવળી સમુદ્ધાતન—ત્રીજા છઠે સાતમે સમયે ઔદારિક મિશ્ર કાય યોગ ૧૦:

દેવતા નારકીને તથા, લઙ્ગિયવંત મનુષ્ય પચેન્દ્રિય તિર્થંચ વાચુ: ને વૈક્રિય કાય યોગ ૧૧:

તેજ દેવ નારકી: ને ઉપજતાં કાર્મણ સાથે વૈક્રિય, તે વૈક્રિય મિશ્ર હોય. તથા મનુષ્ય અને તિર્થંચ ને વૈક્રિયાગ્લ કાળે: અને છાંડવાને કાળે: ઔદારિક સાથે વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ ૧૨:

ચૌદ પૂર્વધારી આહારક શરીર કરે, ત્યારે આહારક કાયયોગ ૧૩: તેને પ્રારબ કાળે અને છાંડવાને કાળે ઔદારિક સાથે આહારક મિશ્ર કાય યોગ હોય ૧૪:

અષ્ટકર્મનો જ વિકાર, તે કાર્મણ કાય યોગ ને. જીવને અંતરાલ ગતિએ અને ઉપજવાને પહેલે સમયે તથા દેવળી સમુદ્ધાતને ત્રીજા ચોથા પાંચમે સમયે હોય

તેજસ તો કાર્મણ ભેજુ જ ગણ્યું છે, પૃથક્ [જુદું] નહીં.

એ બે યોગ હોય. અને દેવતા. તથા નારકી:ને કાર્મણ: અને વૈક્રિય મિશ્ર એ બે યોગ હોય. બન્નેય મળીને ૩ ત્રણ યોગ હોય.

“એ સાતેય અપર્યાપ્તાને. શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તને. ઐઘારિક યોગ પણ હોય” એમ અનેરા આચાર્ય કહે છે. તે મતે છ અપર્યાપ્તાને ત્રણ યોગ હોય, અને સંજ્ઞિ અપર્યાપ્તાને વિષે ૪ યોગ હોય

ગ્રંથકારે એ મતાંતર કહ્યું, પણ, “શરીર પર્યાપ્તાને મિશ્ર પણ ટળ્યું, ત્યારે ઐઘારિક યોગ હોય જ.” માટે, એ મત ખરું જણાય છે.
॥ ૪ ॥

૨ યોગો: [ચાલુ] ૩ ઉપયોગો:

સવ્વે સન્નિ-પજત્તે. ઉરલં સુહુમે. સ-ભાસુ તં ચડસુ ।

વાયરિ સ-વિઝવિ-દુગં. પજ-સિ સુ વાર ઉવઓગા. ॥૫॥

શબ્દાર્થ:—સવ્વે=સર્વે સન્નિ-પજત્તે=સંજ્ઞિ પર્યાપ્તામાં ઉરલ=ઐઘારિક સુહુમે=સૂક્ષ્મમાં સ-ભાસુ=ભાષા સહિત ત=તે. ચડસુ=ચારમાં આયરિ=આદરમાં સ-વિઝવિ-દુગં=વૈક્રિય દ્વિક સહિત. પજ-સન્નિસુ=પર્યાપ્તા સંજ્ઞિને વિષે, આર=આર ઉવઓગા=ઉપયોગ ॥ ૫ ॥

ગાથાર્થ:

સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તામાં સર્વે
પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મમાં ઐઘારિક
ચારમાં ભાષા સહિત, તે
આદરમાં વૈક્રિયદ્વિક સહિત

પર્યાપ્તા સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિયમાં આર ઉપયોગ હોય. ॥ ૫ ॥

વિશેષાર્થ:—સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિયમાં પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ—એટલે ૧૫. યોગ હોય

ઐઘારિક મિશ્ર ૧: કાર્મણ ૨ - એ બે યોગ તો કવળી સમુદ્ધવાતે હોય, અને વૈક્રિય મિશ્ર. મનુષ્ય: તિર્થંચ, ને ઉત્તર વૈક્રિય રતાં હોય, અને શેષ આર યોગ તો યથાયોગ્ય હોય જ

સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને, એકજ, ઐઘારિક કાયયોગ હોય.

બેઈદ્રિય ૧. નેઈદ્રિય ૨ ચૌરિદ્રિય ૩. અને અ-સંજિ
પચેદ્રિય ૪. એ ચાર પર્યાપ્તાને ચોથી ભાષા સહિત ઔદારિક
એટલે. ૨ યોગ હોય.

આદર એઈદ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે ઔદારિક ૧ વૈક્રિય ૨ વૈક્રિય
મિત્ર ૩ એવં ત્રણુ યોગ હોય. ત્રાચુને વૈક્રિય દ્વિક હોય, માટે

૩: ઉપયોગો

હવે, ચોદ જીવસ્થાનકને વિષે ઉપયોગ કહે છે.—

જીવ લક્ષણુ રૂપ અવબોધ તે ઉપયોગ કહીએ

તે, પાંચ જ્ઞાન ત્રણુ અજ્ઞાન ચાર દર્શન એમ ચાર બાણુવા
પર્યાપ્તા સજિ પચેદ્રિય ને વિષે એ આરેય ઉપયોગ હોય

અતુકમે હોય, પણ સમક્રાળે ન હોય

“જુગવં દો નત્યિ ઉવઓગા” इति वचनात्. ૫

૩: ઉપયોગો: [ચાણુ]

પજ્જ-ચરિંદિ-અ-સન્નિસુ દુ-દંસ દુ-અ-નાણ. દસસુ ચક્કુ
વિણા ।

સન્નિ-અ-પજ્જે મણ-નાણ, ચક્કુ-કેવલ-દુગ-વિહૂણા ॥ ૬ ॥

ગાથાર્થ — પજ્જ-ચરિંદિ-અ-સન્નિસુ=પચાપ્તા ઔદારિક અ સન્નિ પચેદ્રિયને
માટે દુ-દંસ=એ દર્શન દુ-અનાણુ=એ અજ્ઞાન દસસુ=સજિ વિષે ચક્કુ-વિણા=
અતુક દર્શન વિના સન્નિ-અ-પજ્જે=મગ્ન અપર્યાપ્તામાં મણુ-નાણુ=મગ્ન પર્યાવ જ્ઞાન
અપર્યાવ દર્શન કેવલ-દુગ=કેવળ મિત્ર વિહૂણા=વિના ॥ ૬ ॥

ગાથાર્થ:

પર્યાપ્તા ચૌરિદ્રિય અને પર્યાપ્તા અસજિમાં એ દર્શન અને
એ અજ્ઞાન

દસને વિષે ચક્કુ દર્શન વિના.

સજિ અપર્યાપ્તામાં મગ્ન પર્યાવ જ્ઞાન ચક્કુ દર્શન: અને કેવળ
મિત્ર વિના ॥ ૬ ॥

વિશેષાર્થ:—ચૌરિ દ્રિય પર્યાપ્તા ૧ અને અસજિ પર્યાપ્તા ૨. એ બેને વિષે એ દર્શન અને એ અજ્ઞાન એવં ૪ ઉપયોગ હોય. તે ચક્ષુર્દર્શન ૧ અચક્ષુર્દર્શન ૨ મતિ અજ્ઞાન ૩ શ્રુત અજ્ઞાન ૪ એમ ચાર હોય

ચાર એકદ્રિય ૪ એ એકદ્રિય ૬ એ તેકદ્રિય ૮ ચૌરિ દ્રિય અપર્યાપ્તા ૯ અસજિ પચેદ્રિય અપર્યાપ્તા ૧૦ એ દર્શને વિષે ચક્ષુર્દર્શન વિના એટલે, અચક્ષુર્દર્શન ૧ મતિ અજ્ઞાન ૨ શ્રુત અજ્ઞાન ૩ એ ત્રણ હોય

સજિ પચેદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે મન પર્યાવ જ્ઞાન ૧ ચક્ષુર્દર્શન ૨ કેવળ જ્ઞાન ૩ કેવળ દર્શન ૪ એ ચાર વિના, શેષ ૮ ઉપયોગ હોય.

પંચ સંગ્રહને મતે—“ચૌરિ દ્રિય અસજિ-સજિ પચેદ્રિય: એ ત્રણ અપર્યાપ્તાને પણ ઈ દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયે ચક્ષુર્દર્શન ” કહ્યું છે. ॥ ૬ ॥

૪ લેશ્યા, તથા ૫ બંધ: ૬ ઉદય: ૭ ઉદીરણા: અને ૮ સત્તા:નાં સ્થાનો:

સન્નિ-દુગિ ન્લેસ. અ-પજ્જ-વાયરે પ મ-ચડ.તિ સેસેસુ. ।

સત્ત-ડટ્ટ વંધુદીરણ. સતુંદયા અટ્ટ તેરસસુ. । ૭ ॥

શબ્દાર્થ:—સન્નિ-દુગિ=એ સન્નિમા છ=છ. લેસ=લેશ્યા અ-પજ્જ-વાયરે=અપર્યાપ્ત બાહર એકે દ્રિયમા પદમ-ચડિ=પ્રથમની ચાર તિ=ત્રણ સેસેસુ=બાકીનાઓમા સત્ત-ડટ્ટ=સાત અથવા આઠ. બંધુદીરણ=બંધ અને ઉદીરણા સતુંદયા=સત્તા અને ઉદય અટ્ટ=આઠ કર્મની. તેરસસુ=તેરમા. ॥ ૭ ॥

ગાથાર્થ:

સંજિ હિકમાં છ લેશ્યા: અપર્યાપ્તા બાહરમાં પ્રથમની ચાર: અને બાકીનાઓમાં પ્રથમની ત્રણ

સાત અથવા આઠ કર્મનો બંધ: તથા ઉદીરણા અને સત્તા: તથા ઉદય: આઠ કર્મનો તેરમાં ॥ ૭ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, ૧૪-જીવ સ્થાનકે લેશ્યા કહે છે.—

સંજિ પચેદ્રિય પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ બેને વિષે છ લેશ્યા હોય

અપર્યાપ્તા બાદર એકેન્દ્રિયને વિષે પહેલી ચાર લેશ્યા હોય. કૃષ્ણ: નીલ: કાપોત: એ ત્રણ નો સર્વને હોય ૪, પણ દાર્દક તેને લેશ્યાવંત દેવતા મરીને પૃથ્વી. અપ્ વનસ્પતિ:માં ઉપજે, તેને અપર્યાપ્તપણે તેને લેશ્યા હોય. તે માટે, ચાર લેશ્યા કર્હી,

શ્રેય અગીયાર જીવસ્થાનકે કૃષ્ણ ૧ નીલ ૨ કાપોત ૩. એ ત્રણ લેશ્યા હોય.

“લેશ્યા” इति कौर्ष्य : ? ।

લિદ્યતે, શ્લિષ્યતે વા, કર્મણા સહ જીવોઽનયા, હાનિ લેશ્યા । યત:-

કૃષ્ણા-ઽઽદિ-દ્રવ્ય-માચિન્ન્યાત્પરિણામો ય આત્મનઃ ।

સ્ફટિકમ્પવે, તત્રાઽયં લેશ્યા-શબ્દઃ પ્રવર્તતે ॥૧॥

[અર્થ:-લેશ્યા શબ્દનો શો અર્થ ?

જીવ જેને લીધે કર્મો આવે વેપાય, યા ભેગાય, તે લેશ્યા. કહ્યું છે, કે—

“કૃષ્ણ વિશેષે રંગના દ્રવ્યોને લીધેથી સ્ફટિક જેવા આત્માના જે જે પરિણામો બદલાય, તે અર્થમાં લેશ્યા શબ્દ વપરાય છે”.] તે લેશ્યા ૭ છે:-

કૃષ્ણ ૧: નીલ ૨: કાપોત ૩: તેને ૪. પણ ૫: શુદ્ધ

એત્રું સ્વરૂપ જાંબૂતા કળ આનાર પદ્ પુરુષ તથા ગામનો નાશ કરવા નીકળેલા ૭ પુરુષને દરને નહવું. તે આ પ્રમાણે—

મૃતં માદ પમાદા ગુચ્છ કલ-ચિહ્ન પદિષ મન્વણયા ।

મન્વં માગુમ-પુનિમ મા-ઽઽદદ્ શુદ્ધન ઘણ-ફરણયા ॥ ૧ ॥

આયુ અંધ કાળે આઠેય કર્મોનો અંધ હોય અને આયુ ન અંધતો હોય, ત્યારે સાતનો અંધ હોય.

એકલવે આયુઅંધ એક જ વાર હોય, અને સાત કર્મ તો જીવ સદાયે સમયે સમયે બાંધે છે. તથા—

જ્યારે ભોગવાતા ભવતુ આયુ એક આવલિકા શેષ (બાકી) હોય, ત્યારે તે આયુની ઉદીરણા ન હોય, માટે ત્યાં સાતની ઉદીરણા હોય, તે શિવાય, સર્વત્ર આઠની ઉદીરણા હોય. તથા—

તેર જીવ સ્થાનકને વિષે આઠેય કર્મ સત્તાયે અને ઉદયે: હોય. તે કેમ ?

ઉપશાંતમોહ લગે આઠેય કર્મની સત્તા અને સૂક્ષ્મ સંપ્રાય લગે આઠેયનો ઉદય છે અને તેરેય જીવ સ્થાનકને વિષે પહેલું: બીજું: અને ત્રીજું: ગુણકાણુ પામીએ, તે માટે હોઈ શકે ॥૭॥

સત્ત-૬૬-ગ-બંધા. સંતુદયા સત્ત-અઢ-ચત્તારિ. ।

સત્ત-૬૬-છ-પંચદુગં ઉદીરણા સન્નિ-પજ્જત્તે ॥૮॥

શબ્દાર્થ:—સત્ત-૬૬=સાત આઠ છેગ=છ તથા એક બંધા=અંધ. સંત=સત્તા. ઉદયા=ઉદય ચત્તારિ=ચાર પચ-દુગ=પાંચ અને એ ઉદીરણા=ઉદીરણા. સન્નિ-પજ્જત્તે=સન્નિ પર્યાપ્તને વિષે ૮

ગાથાર્થ:

પર્યાપ્તા સન્નિ પચેદ્રિયોને સાત આઠ છ. અને એકનો અંધ હોય છે.

સત્તા અને ઉદય સાત આઠ અને ચાર: કર્મનો હોય છે.

ઉદીરણા સાત આઠ. પાંચ અને બેની હોય છે.

વિશેષાર્થ:—સન્નિ પચેદ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે ચાર ભેદે અંધ છે. તે કયા ?

૧ સાતનો અંધ: ૨ આઠનો અંધ: ૩ છનો અંધ: ૪ એકનો અંધ.

તેમાં આયુવર્જને સાતનો અંધ તે, જથ્થાથી. અતર્મુહૂર્તલગે, અને ઉત્કૃષ્ટા-છ માસ લગે ઉણાં ૩૩ સાગરોપમ. તે વળી, અંતર્મુહૂર્ત ઉણુ

પૂર્વ કોટીને ત્રીજા ભાગે અધિક-ઐશ્વર્યો રહે.

આક્રિયાને અંધકાળે આહનો અંધ ને, જગન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ-
અંતર્મુદ્ગત રહે. આક્રિયાનો અંધ કાળ અંતર્મુદ્ગત હોય, ને મારે.

તથા, આશુ અને મોહનીય વર્ણને મુક્ત સંપત્તિ છે નો અંધ હોય. ને,
જગન્ય એક સમય રહે. કોઈક જીવ નિર્ણય એક સમય રહીને અનુભવ વિમાને
જાય, નિર્ણય અવિરતિ ગુણકાણે અવગ્ય જ્ઞાન (૩) નો અંધક થાય, ને મારે.
છ નો અંધક જગન્ય એક સમય રહે મુક્ત સંપત્તિનું ઐશ્વર્ય ન જ્ઞાન
છે. પછી, એકનો અંધક થાય, અથવા જ્ઞાનનો અંધક થાય.

તથા, ને છ મોંઘથી પાંચ પ્રકૃતિના અંધને વ્યવસ્થિત એક જ્ઞાન વેદ-
નીયનો અંધક હોય. ને, જગન્યથી-એક સમય ઉપશમ્યેષ્ણુએ હોય. ને,
ઉત્કૃષ્ટપદ્ય દેશે ઉગ્રી પૂર્વ કોટી કાળે નેરમે ગુણકાણે રહે

એ જીવ પદેશથી જ્ઞાનના ગુણકાણે કાળે જ્ઞાન તથા આહનો
અંધક. ત્રીજા આહમે. નવમે. જ્ઞાનનો જ અંધક. દશમે છનો અંધક.
અને અગ્રાગમે ખાગમે નેરમે: એકનો અંધક હોય.

તથા સર્વ પંચદ્રિય પર્યાખાને સના અને ઉચ્ચ આશ્રયીને વા:
સ્થાનક હોય

મોહનીય વર્જને સાતનો ઉદય, તે ઉપશાંત મોહે તથા ક્ષીણ મોહે પામીએ. તિહાં-જઘન્ય-એક સમય ઉપશાંત મોહે એક સમય રહીને બીજ સમયે બવક્ષયે દેવતા થતો અવિરતિ થાય, ત્યાં અવશ્ય આઠનો ઉદય હોય, માટે ઉત્કૃષ્ટાઃ અંતર્મુદૂર્ત તે ઉપશાંત મોહ અને ક્ષીણમોહનું માન અંતર્મુદૂર્તનું છે, માટે. પછી, આઠનો ઉદયી અથવા ચાર [૪] નો ઉદયી થાય.

ચાર ધાતિકર્મેણિ ક્ષયે ચારનો ઉદયી તેરમેઃ ચૌદમેઃ ગુણુઠાણે હોય. તે, જઘન્ય-અંતર્મુદૂર્તઃ ઉત્કૃષ્ટ-નવવરસે ઉણી પૂર્વ ક્રોડીઃ હોય. એ સંબંધી વિશેષ કહે છે:—

મિથ્યાત્વથી માંડીને ઉપશાંત મોહ લગે આઠની સત્તા, ક્ષીણ મોહે સાતની સત્તા, અને સયોગીઃ અયોગીઃએ ચારની સત્તા. તથા, મિથ્યાત્વ-થકી સૂક્ષ્મ સંપરાય લગે આઠનો ઉદય, ઉપશાંત મોહઃ અને ક્ષીણ મોહઃ સાતનો ઉદય. સયોગીએઃ તથા અયોગીએઃ ચારનો ઉદય હોય.

તથા સંજ્ઞિ પચેદ્રિય પર્યાપ્તાને ઉદીરણા સ્થાનક પાંચ હોય.
તે કેમ ? ૮: ૭: ૬: ૫: ૨.

તિહાં, જ્યારે ભોગવાતા બવતુ આચુ એક આવલિકા શેષ હોય, ત્યારે આચુ કર્મની ઉદીરણા ન હોય ત્યારે સાતની ઉદીરણા હોય.

તે વિના આઠની ઉદીરણા હોય. તિહાં, મિથ્યાત્વથી પ્રમત્તલગે સાત અથવા આઠની ઉદીરણા અને મિશ્રે તો સદૈવ આઠની જ, મરણા-૬-માવાત્-મરણનો અભાવ હોવાથી.

તથા અપ્રમત્ત થકી સૂક્ષ્મ સંપરાયની એક આવલિકા થાકતી [બાકી] હોય ત્યાં લગે, વેદનીયઃ આચુ વર્જને છની ઉદીરણા, તે આવલિકા થાકને મોહનીયની ઉદીરણા ન હોય, આવલિકા પ્રવિષ્ટ માટે. તિહાંથી યાવત્ આરમાની આવલિકા થાકતી હોય ત્યાં લગે પાંચની ઉદીરણા, તે ક્ષીણમોહની આવલિકા થાકતે જ્ઞાનાવરણીય ૧ દર્શનાવરણીય ૨ઃ અને અંતરાય ૩ઃ એ ત્રણેય આવલિકા પ્રવિષ્ટ થયાં, માટે ઉદીરણા ન હોય ત્યારે નામ ૧ ગોત્ર ૨. એ બેની ઉદીરણા હોય.

એમ સયોગીએ પણ બેની ઉદીરણા, અને અયોગીએ અનુદીરક હોય

યદ્યાપિ, અયોગીએ ભવોપગ્રાહી [૪] ચાર કર્મનો ઉદય છે, તો પણ યોગને અભાવે ઉદીરણા ન હોય. ઉદીરણા તો યોગવશ છે, તે માટે. ॥ ૮ ॥

૧૪: માર્ગણા સ્થાન:

ગઈ ઇંદિય ય કાણ જોણ વેણ કસાય નાણેસુ ।
સંજમ દંસણ લેસા ભવ સમ્મે સન્નિ આહોરે ॥ ૯ ॥

ગઇ=ગતિ, ઇંદિય=ઇન્દ્રિય, કાણ=કાયમા, જોણ=યોગમા, વેણ=વેદમા, કસાય=કષાયમા, નાણેસુ=જ્ઞાનમા, સંજમ=સંયમમા, દંસણ=દર્શનમા, લેસા=લેશ્યામા, ભવ=ભવ્યમા, સમ્મે=સમ્યક્ત્વમા, સન્નિ=સન્નિમા, આહોરે=આહારીમા ॥ ૯ ॥

ગાથાર્થ:—

ગતિ· ઇન્દ્રિય· કાય· યોગ: વેદ· કષાય· જ્ઞાન: સંયમ: દર્શન·
લેશ્યા: ભવ્ય સમ્યક્ત્વ· સન્નિ અને આહાર માં. ॥ ૯ ॥

વિશેષાર્થ.—હવે ચૌદ માર્ગણા સ્થાન કહે છે:—

૧	૪ ગતિદ્વાર	૮	૭ સંયમદ્વાર
૨	૫ ઇન્દ્રિયદ્વાર	૯	૪ દર્શનદ્વાર
૩	૬ કાયદ્વાર	૧૦	૬ લેશ્યાદ્વાર
૪	૩ યોગદ્વાર	૧૧	૨ ભવ્યદ્વાર
૫	૩ વેદદ્વાર	૧૨	૬ સમ્યક્ત્વદ્વાર
૬	૪ કષાયદ્વાર	૧૩	૨ સન્નિદ્વાર
૭	૮ જ્ઞાનદ્વાર	૧૪	૨ આહારીદ્વાર

એ એકલા માર્ગણાદ્વારને વિષે સર્વ સસારી જીવ આવે ॥ ૯ ॥

૧૪ માર્ગણાઓના ૬૨ ઉત્તર ભેદ:

સુર-નર-તિરિ-નિરય-ગઈ. ઇગ-બિઅ-તિઅ-ચડ-પણિંદિ.

- યા ।

મૂ-જલ-જલણા-૬ નિલ-વણ-તસા ય. મણ-વચ-તણુ-જોગા.

॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થઃ—સુર=દેવ. નર=મનુષ્ય. તિરિ=તિર્યચ નિરચ=નરક ગઈ=ગતિ. સુર-નર-તિરિ-નિરચ-ગઈ=દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચ અને નરક ગતિ. ધગ=એક. પ્રિચ્ચ=એ તિચ્ચ=ત્રણ ચઉ=ચાર પછુ=પાંચ ઈદિ=ઈદ્રિય ધગ-પ્રિચ્ચ-તિચ્ચ-ચઉ-પછિદિ=એક દ્રિય, એષદ્રિય, તે ઇન્દ્રિય, ચઉરિદ્રિય, પચેદ્રિય છ=છ. કાય=કાય છકાય=છ કાય જૂ=પૃથ્વી જલ=અપ્ જલણુ=તેઉ. અનિલ=વાઉ. વણુ=વનરૂપતિ તસા=ત્રણ ભૂ-જલ-જલણુ-ડનિલ-વણુ-તસા=પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનરૂપતિ અને ત્રસ. ય=અને મણુ=મનો. વચણુ=વચન, તણુ=કાય જોગ=યોગ. મણુ-વચણુ-તણુ-જોગા=મનયોગ, વચન યોગ, અને કાયયોગ. ॥ ૧૦ ॥

ગાથાર્થઃ—

દેવઃ મનુષ્યઃ તિર્યચઃ અને નરકઃ ગતિ.

એકેદ્રિયઃ દ્વીદ્રિયઃ તે ઈદ્રિયઃ ચઉરિદ્રિયઃ અને પચેદ્રિય.

પૃથ્વીઃ પાણી અગ્નિઃ વાઉ વનરૂપતિ અને ત્રસઃ એ છ કાય.

મન વચન અને કાયયોગ. ॥ ૧૦ ॥

વિશેષાર્થઃ—હવે, એ ૧૪. મૂળ માર્ગશ્રુતાનાં ૬૨ ઉત્તર માર્ગશ્રુતાદ્વાર કરે છે.

૧ઃ દેવગતિ, ૨ મનુષ્યગતિ, ૩ તિર્યચગતિ, ૪ નરકગતિ એ ચાર ભેદ ગતિમાર્ગશ્રુતા.

૧ઃ સ્પર્શનેદ્રિયવંત, તે-એકેદ્રિય ૨ સ્પર્શનઃ અને રસન એ એ ઈદ્રિયવંત, તે-એઈદ્રિય ૩ સ્પર્શન રસન. અને દ્રાણુ.વંત, તે-નેઈદ્રિય ૪ સ્પર્શન રસનઃ દ્રાણુ અને ચક્ષુઃવંત, તે-ચારિદ્રિય ૫ સ્પર્શન રસન દ્રાણુ ચક્ષુ અને શ્રોત્રઃવંત, તે-પચેદ્રિય. એ પાંચ ભેદ ઈદ્રિય માર્ગશ્રુતા કહીએ

૧ પૃથ્વીકાય ૨ અપ્કાય ૩ તેઉકાય ૪ વાઉકાય ૫ વન-રૂપિકાય અને ૬ ત્રસકાય, તે-એઈદ્રિયાદિકઃ એ છ કાયમાર્ગશ્રુતા કહી

૧. મનોયોગી તે મતિપચેદ્રિય. ૨ વચનયોગી તે એઈદ્રિયાદિકઃ ૩ કાયયોગી તે મન મંચાગ એ ત્રણ ભેદ યોગમાર્ગશ્રુતા જાણો ॥ ૧૦ ॥

વેઅ નરિત્થિ-નપુંસા.કસાય કોહ-મય- ાય-લોભત્તિ.।

મહ-સુઅ-ડવહિ-મળ-કેવલ-વિભંગ- ઇ-સુઅ-ડનાળ

।-ડગારા. ॥ ૧૧ ॥

શબ્દાથ —વેઅ=વેદ, નર=પુરુષ, ઇત્થિ=સ્ત્રી, નપુંસા=નપુ સક, નરિત્થિ-નપુંસા= પુરુષ, સ્ત્રી અને નપુ સક વેદ, કસાય=કષાય, કોહ=ક્રોધ, મય=માન, માય=માયા, લોભ=લોભ, તિ=ઇતિ, એમ, મધ=મતિજ્ઞાન, સુઅ=શ્રુતજ્ઞાન, અવહિ=અવધિજ્ઞાન, મળ=મન-પર્યવજ્ઞાન, કેવલ=કેવલજ્ઞાન, વિભંગ=વિભંગ, મતિ=મતિ, સુઅ=શ્રુત અ-નાળુ=અજ્ઞાન, વિભંગ-મધ-સુઅ-ડ-નાળુ=વિભંગ-મતિ અને શ્રુત અજ્ઞાન સા-ડગારા=સાકર ઉપયોગ. ॥ ૧૧ ॥

આથાર્થ:

પુરુષ. સ્ત્રી અને નપુંસક એ ત્રણ વેદ

ક્રોધ. માન. માયા. અને લોભ: એ કષાયો

તથા મતિ: શ્રુત. અવધિ મન-પર્યવ કેવલ. તથા વિભંગ: મતિ અને શ્રુત: અજ્ઞાન: એમ સાકારોપયોગ રૂપ જ્ઞાન ॥ ૧૧ ॥

વિશેષાર્થ:—હવે, ત્રણવેદ વેદમાર્ગણા—૧ પુરુષવેદી: ૨ સ્ત્રીવેદી: ૩ નપુ સકવેદી

હવે ચાર ભેદ કસાયમાર્ગણા—૧ ક્રોધ કષાયી ૨ માનકષાયી: ૩ માયાકષાયી: ૪ લોભકષાયો

હવે, જ્ઞાનમાર્ગણા કહે છે—૧ મતિજ્ઞાની. ૨ શ્રુતજ્ઞાની: ૩ અવધિજ્ઞાની: ૪ મન પર્યવજ્ઞાની ૫ કેવલજ્ઞાની ૬ વિભંગ જ્ઞાની ૭ મતિઅજ્ઞાની: ૮ શ્રુતઅજ્ઞાની મિથ્યાત્વપ કે મલિન તે અજ્ઞાન

જ્ઞાન તે વિશેષોપયોગ, માટે સાકારોપયોગ કહીએ અને આગળ દર્શન કહેશે, તે, સામાન્યોપયોગ માટે અનાકારોપયોગ કહીએ

ઈહાં સ સાર માંહે સર્વ વસ્તુનુ જાણવું, તે એ ભેદ હોય સામાન્યપણે અને વિશેષ પણે તિહાં-સામાન્યપણે વૃક્ષમાત્ર દીકું, તે અનાકાર દર્શન કહીએ અને તે તાલ તમાલાદિક વિશેષપણે ધારવું, તે સાકારજ્ઞાન કહીએ

એ આઠ જ્ઞાન માંહે સર્વ જીવ આન્યા ॥ ૧૧ ॥

સામાઙ્ગિક-પરિહાર-સુહૃમ-અઢકલાય-દેશ-જય-અ-જયા
ચકલુ-અ-ચકલુ-ઓદી-કેવલ-દંસણ-અણા-ડડગારા ॥૧૨॥

સામાઙ્ગિક=સામાયિક ચાત્રિ છેઅ=છેદાપરસ્થાપનીય પરિહાર=પરિહાર-
વિશુદ્ધિ મુહુમ=મુદ્ધમ સંપ્રાય. અમુકઆય=યથાખ્યાન, દેસ-જય=દેશવિરત
અજયા = અવિરતિ ચકલુ = ચકુલ્લન અચકલુ=અચકુલ્લ દર્શન ઓદી=
અવધિ દર્શન. કેવલ-દ સણુ=કેવળદર્શન અણા-ડડગારા=અનાકારોપયોગ ॥ ૧૨ ॥

ગાથાર્થ

સામાયિકઃ છેદાપસ્થાપનીય પરિહાર વિશુદ્ધિઃ સુદ્ધમ સંપ્રાય
યથાખ્યાતઃ દેશવિરતિઃ અવિરતિઃ
ચકુલ્લઃ અચકુલ્લ અવધિ અને કેવળ અનાકારોપયોગરૂપ
દર્શનો છે. ॥૧૨॥

વિશેષાર્થ—૧ દ્વે સાત ભેદે સંયમ માર્ગણા કહે છે. —સામા-
યિક સંયમી ૨ છેદાપસ્થાપનીય સંયમી. ૩ પરિહાર વિશુદ્ધિ સંયમીઃ
૪ સુદ્ધમ સંપ્રાય સંયમીઃ ૫ યથાખ્યાન સંયમી ૬. દેશ સંયમી, ને દેશ
વિરતિ ૭ અસંયમી, ને અવિરતિ એ સાત ભેદે સંયમમાર્ગણા જાણવી
દ્વે એનું વિવેચન કહે છે —સમવાચ ને ગગદ્રેષ વહિતપણું.
નેનો આય-સામ છે, જ્યાં. ને-સામાયિક કહીએ ને સામાયિક એ ભેદ
છે. ૧. ઈત્તરિક, ૨. યાવત્કથિક

તિદ્ધાં, શ્રી ઋષભ અને વીર તીર્થે દીક્ષાના દિવસે સામાયિક
ચાત્રિ હોયએ, ને ઉપસ્થાપના ક્રમેજ રહે. ને મારે ઈત્તરિક કહીએ, અને
ખાલીસ નીચે ક્રમા વાટે નવા મદાવિદેદક્ષેત્રમાં દીક્ષાના દિવસે સામાયિક
હોયએ. ને યાવત્કથ વગે રહે ને યાવત્કથિક કહીએ

દીક્ષા પછી થેગોદ્ધન આદિ, ફરી ઉપસ્થાપના કરતાં પૂર્વ પર્યાયિનો છેદ કરે, ત્યારે. તથા, તીર્થથકી અન્ય તીર્થે સકમણ કરે ત્યારે. જમ, શ્રી પાર્શ્વનાથના સાધુ કેરી: ગાંગેય: પ્રમુખે શ્રી વીરના શાસનમાં આવી પચ મહામત ઉચ્ચરી, પૂત્ર પર્યાય છેદીને, નવો પર્યાય ગ્રહ્યો. એ નિરતિચાર કહીએ.

એ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ભરત ઐરવત: ક્ષેત્રે પહેલા અને છેલ્લા જાનને વારેજ હોય

પરિહાર તે તપવિશેષ તેણે કરીને વિશુદ્ધિ છે, જ ચારિત્રને વિષે તે પરિહાર વિશુદ્ધિ કહીએ

તે એ ભેદ:—૧ નિર્વિશમાન, ૨ નિર્વિષ્ટકાયિક:

તિહાં, ચારિત્રના ધારણહાર, તે નિર્વિશમાન અને તે ચારિત્રિયાની સેવાના કરનાર, તે નિર્વિષ્ટકાયિક: કહીએ.

તે કેમ ?

ઈહાં નવગણા ઉત્કૃષ્ટ પરિણામી વજ્રકપજનારાય સંધયણવંત જથન્યથી ઓગણત્રીસ વરસના ગૃહસ્થ પર્યાયવંત: અને વીસ વરસના દીક્ષા પર્યાયવત, ઉત્કૃષ્ટા દેશેઉણી પૂર્વદોડી વર્ષના પર્યાયવાળા. ગચ્છથી ભુદા નીકળે. તે ગચ્છ થાયે તિહાં, એક વાયનાચાર્ય અને ચાર નિર્વિશમાન. તે વિશેષ તપના કરનાર અને ચાર તેના અનુચારી: હોય.

તિહાં, નિર્વિશમાન—તે ઉન્હાળે—જથન્ય—ચતુર્થ: મધ્યમ—છટું: ઉત્કૃષ્ટા—અર્દુમ. કરે. શિયાળે—જથન્ય છટું: મધ્યમ—અર્દુમ અને ઉત્કૃષ્ટા—દશમ કરે વર્ષાદાળે જથન્ય—અર્દુમ. મધ્યમ—દસમ ઉત્કૃષ્ટા—દુવાલસ ભક્ત: કરે. પારણે અભિગ્રહ સક્રિત આમિસ કરે. અને તેના સેવક તે નિત્યે આંખિસ કરે

એમ છ માસ લગે કરે.

અને પછી, પરિહારિક. તે અનુચર થાય અને અનુચર: તે પરિહારિક થાય એમ છ માસ લગે તે તપ કરે.

ત્યાર પછી, વાયનાચાર્ય તે પ્રકારે તપ કરે. અને આઠમાંથી એકને વાયનાચાર્ય થાયે અને છ માસ લગે સાન સેવાકારી થાય

એમ અઢાર માસે એ તપ પૂર્ણ થયે, વળી, ફરી એજ તપ આદરે, કે જિનકદપ આદરે, અથવા ગચ્છમાં આવે.

એ ચારિત્રિયા તીર્થં કરના શિષ્ય : અથવા શિષ્યના શિષ્ય: હોય. પણ પાછળના ન હોય

સૂક્ષ્મ-અંશમાત્ર છે સંપરાય-કપાય: જ્યાં, તે-સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર.

તે, એ ભેદ:-સંક્લિષ્ઠમાન: વિશુદ્ધમાન: ઉપશમ શ્રેણિથી પડતાં સંક્લિષ્ઠમાન હોય, અને શ્રેણિ ચડતાં વિશુદ્ધમાન હોય.

યથા-યથાતથ્યપણે કરીને કપાય રહિતપણા માટે ખ્યાત-પ્રસિદ્ધ. તે યથાખ્યાત ચારિત્ર.

તે એ ભેદ:-છદ્મસ્થ અને કેવળી: છદ્મસ્થ એ ભેદ - ૧ ઉપશાંતભોહ: ૨ ક્ષીણભોહ:

કેવળી એ ભેદ: ૧ સયોગી: ૨ અયોગી:

૬. નિરપરાધિ ત્રસજીવનો સકલપીને નિરપેક્ષપણે વધ ન કરે, તે દેશગતિ-દેશવિરતિ દહીજો. પાંચમે ગુણદાણે વર્તતાં, વીસ વિશ્વના જીવદયાવંત સાધુ ધર્મની અપેક્ષાએ આવકને સવા વિશ્વના દયા હોય, માટે દેશ સંયત:—

૧ ચક્ષુદર્શની: ૨ અચક્ષુદર્શની ૩ અવધિદર્શની: ૪ કેવલદર્શની: એ ચાર. ભેદ દર્શનમાર્ગણા. સામાન્ય એટલે નથી વિશિષ્ટ-વ્યક્ત-આકાર-જ્યાં, તે અનાકારોપયોગ કહીએ. તે દર્શન જણવું. ॥ ૧૨ ॥

કિણ્વા નિલા કાઠ તેડ પમ્હા ય સુક્ક. મવિવઅરા.

વેઅગ-સ્વદ્ગુવસમ-મિચ્છ-મીસ-સાસાણ. સન્નિઅરે. ॥૧૩॥

કિણ્વા=કૃષ્ણ લેખ્યા નિલા=નિલલેખ્યા કાઠ=કાપોતલેખ્યા તેડ=તેજો-
લેખ્યા પમ્હા=પદ્મ લેખ્યા સુક્ક=શુક્લ લેખ્યા ભવ=ભવ્ય ધવ્વરા =
ધતર, અભવ્ય ભવિવઅરા=ભવ્ય અને ધતર તે અભવ્ય વેઅગ=વેદક સમ્યક્ત્વ
પમ્હા=ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ઉવસમ=ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ મિચ્છ=મિથ્યાત્વ મિસ=
મિશ્ર સાસાણ=સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ સન્નિ=સન્નિ ધવ્વરે=અસન્નિ સન્નિ-
ધરે=સન્નિ અને ધતર તે અસન્નિ ૧૩

ગાથાર્થ

કૃષ્ણા નીલા કાપોતા તેજો પદ્મા: અને શુક્લા: એ લેખ્યા છે.

ભવ્ય અને ધતર: એટલે અભવ્ય-

વેદક: ક્ષાયિક: ઉપશમ: મિથ્યાત્વ: મિશ્ર: સાસ્વાદન

સન્નિ અને ધતર: એટલે અસન્નિ. ॥૧૩॥

વિશેષાર્થ.—૧ કૃષ્ણ લેખ્યા: ૨ નિલ લેખ્યા: ૩ કાપોત લેખ્યા: ૪ તેજો લેખ્યા: ૫ પદ્મ લેખ્યા: અને ૬ શુક્લ લેખ્યા: એ લેખ્યામાર્ગણા.

૧ ભવ્ય: ૨ અભવ્ય: એ ભવ્ય માર્ગણા.

૧ સમ્યક્ત્વના પુદ્ગલવેદ, તે વેદક-ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ.

૨ ત્રણેય દર્શન મોહનીયનો ક્ષયકરે, તે ક્ષાયિક.

૩ ઉદીર્ણ મિથ્યાત્વનો ક્ષય થયે, અને અતુદીર્ણનો ઉપશમ થયે જ્યાં પ્રદેશવેદન: અને વિપાકવેદન: ન હોય, તે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ.

તે બે ભેદ-૧ અંથિભેદ સભવ અને ૨ ઉપશમ શ્રેણી સંભવ: એ

ત્રીજી

૪ અશુદ્ધ પુદ્ગલરૂપ-અવળીમતીમંત, તે મિથ્યાત્વ

૫ અર્ધશુદ્ધ-પુદ્ગલદલિક તે મિશ્ર

ઇહાં, ત્રણ સમ્યક્ત્વને વિષે જીવના ભેદ ૨: કક્ષા. પણ
 ઔપશમિક સમ્યક્ત્વને વિષે અપર્યાપ્તો સંજ્ઞી પચ્ચેદ્રિય કેમ હોય ?
 ટીકાકારે લખ્યું છે, જ—

“ઉપશમ સમ્યક્ત્વવત મરીને અનુત્તર વિમાને જાય, ત્યાં
 અપર્યાપ્તપણે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય, પછી ક્ષાયોપશમિક પામે.”
 પણ વળી, ટીકામાં કહ્યું છે.—

“ઔપશમિક સમ્યક્ત્વની મરે નહીં, તેમ આયુ ન પાંધે”.

ત્યારે તે અપર્યાપ્તો કેમ હોય ?

તથા વળી, અન્ય ગ્રંથે કહ્યું છે, જ—“ઉપશમ ત્રેણિથી ઉપશમ
 સમ્યક્ત્વની તે અદ્વા-કાળ ક્ષાયે જ પડે. અને ભવક્ષયે મરે, તે ક્ષાયિક
 જ હોય. તે (સમ્યક્ત્વની) મરીને અનુત્તર વિમાને જાય”

અતઃ

ઉવસમ-સેદિં પત્તા મરંતિ ઉવસમ-ગુણે જે સત્તા ॥

તે લવ-સત્તમ-દેવા સવ્વ-ડ્ટ્ટે સ્વય-સમ્મત્ત- આ ॥૧॥

[અર્થ —ઉપચ્છેદિએ પહોંચેલા જો ઉપશમ ગુણસ્થાનકે મરે તો
 લવસપ્તમ દેવો ક્ષાયિક સમકિત સહિત હોય, તો સર્વાર્થ સિદ્ધમાં જાય.]

ઈહાં ધણુ વિચારવા યોગ્ય છે ॥૧૪॥

તમઽસન્નિ-અ-પજ્જ-જુયં, નરે-સ-બાયર-અ-પજ્જ તેઝુ.

થાવર-ઙ્ગિંદિ પઠમા ચડ, બાર અ-સન્નિ-દુ-દુ વિગલે.

॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ —ત=તે, અ-સન્નિ=અસન્ની, અ પજ્જ=લગ્નિ અપર્યાપ્તા, જુઝ=
 પુક્ત-સહિત, નરે=મનુષ્યગતિને વિષે, સ-બાયર-અ-પજ્જ=આદર એકેદ્રિય અપર્યાપ્તા
 સહિત, તેઉએ=તેજો લક્ષ્યામાં, થાવર=સ્થાવ (પાય)માં, ઙ્ગિંદિ=એકેદ્રિયમાં, પઠમા=
 પહેલા, ચઉ=ચાર, બાર=પ્રથમના બાર, અસન્નિ=અસન્નીમાં, દુ-દુ=એ જો, વિગલે=ત્રયેક
 વિકલેદ્રિયમાં ॥ ૧૫ ॥

ગાથાર્થ :

અપર્યાપ્તા અસન્નિ: સહિત તે [જો] મનુષ્યમાં.

આદર એકેદ્રિય અપર્યાપ્ત સહિત તે [જો] તેજો લેશ્યામાં.

સ્થાવરો: અને એકેદ્રિયમાં પહેલા ચાર

અસન્નીમાં પહેલા બાર

વિકલેદ્રિયમાં પછીના બળ્યે. ॥ ૧૫ ॥

ગાથાર્થ .

ત્રસમાં છેલ્લા દશ.

અવિરતિ આહારી: તિર્યચગતિ કાયકસાય એ અજ્ઞાન. પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા ભવ્ય અને ઇતર અભવ્ય: અચક્ષુ નપુસક: ને મિથ્યાત્વ:માં સર્વ જીવ સ્થાનો હોય જ. ॥૧૬॥

વિશેષાર્થ:—ત્રસકાયને વિષે છેલ્લા દસ જીવ ભેદ હોય.—એઈન્દ્રિય ૧: તેઈન્દ્રિય ૨ ચૌરિદ્રિય ૩ અસંજ્ઞિ પચૈન્દ્રિય ૪: સંજ્ઞિ પચૈન્દ્રિય ૫. તે પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા: એવ ૧૦

અસંયત-અવિરતિ ૧. આહારી ૨: તિર્યચગતિ ૩: કાયયોગી ૪ ચારે કપારી ૮. મતિ અજ્ઞાની ૯ શ્રુત અજ્ઞાની ૧૦: પહેલી ત્રણ લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત ૧૩. ભવ્ય ૧૪. ઈતર, તે અભવ્ય ૧૫: અચક્ષુદર્શની ૧૬ નપુસક વેદી ૧૭: અને મિથ્યાત્વી ૧૮: એ અઢાળ બોલને વિષે જીવના સર્વે ભેદ હોય ॥ ૧૬ ॥

પજ્જ-સ િ કેવલ-દુગે સંયમ-મળ-નાળ-દેસ-મળ-મીસે. ।

પળ ચરિમ પજ્જ વયળે. તિય વ પજ્જિઅર ચક્કુમિ. ॥

॥૧૭॥

પજ્જ-સન્ની=પર્યાપ્તાસહી, કેવલ-દુગે=કેવળ જ્ઞાન તથા કેવળ દર્શન એ એમાં, સયમ=સયમ માર્ગજીએ, મળ-નાળ=મન પર્યવ જ્ઞાનમાં, દેસ=દેશ વિરતિમાં મળુ=મનયોગે, મીસે=મિશ્ર દ્રષ્ટિ માર્ગજીએ, પળુ=પાત્ર, ચરિમ=છેલ્લા, પજ્જ=પર્યાપ્તા, વયળુ=વચન માર્ગજી વિષે, તિય=ત્રણ, છ=છ, વ=અથવા, પજ્જ=પર્યાપ્તા, ઇતર=અપર્યાપ્તા, ચક્કુમિ=ચક્ષુ દર્શન માર્ગજીએ. ॥ ૧૭ ॥

ગાથાર્થ

કેવલદ્વિક સંયમ મન:પર્યવજ્ઞાન દેશવિરતિ મનોયોગ: અને મિશ્ર સમ્યક્ત્વમાં પર્યાપ્તા સજ્ઞી હોય.

વચન યોગમાં છેલ્લા પાંચ પર્યાપ્તા,

ચક્ષુ દર્શનમાં છેલ્લા ત્રણ પર્યાપ્તા અથવા છ: છેલ્લા ત્રણ પર્યાપ્તા અને અઅપર્યાપ્તા ॥ ૧૭ ॥

વિશેષાર્થ —કેવળજ્ઞાની ૧ કેવળદર્શની ૨ પાંચ સયમી-ચારિત્રિયા ૭ મન પર્યવજ્ઞાની ૮ દેશ વિરતિ ૯. મનોયોગી ૧૦: અને મિશ્ર દ્રષ્ટિ એ અગ્યાર બોલને વિષે સંજ્ઞી પચૈન્દ્રિય પર્યાપ્તાનો એકજ ભેદ હોય છે

અને સંજીવ્યાપ્તો દેવળી સમુદ્ધાતે અણાહારી હોય, માટે.

સૂક્ષ્મ એકંદ્રિય અપર્યાપ્તિ વિના તેજ સાતભેદ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને વિષે હોય. સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય તે અતિ સંકલ્પિત પરિણામી છે, તે માટે તેમાં સાસ્વાદની ન ઉપજે.

એ ૬૨ માર્ગણુસ્થાનકને વિષે જીવ સ્થાનક કહ્યાં.

હવે, ૬૨. માર્ગણુને વિષે ગુણુકાણું કહીએ છીએ. ॥૧૮॥

૨ માર્ગણુ ને વિષે ગુણુસ્થાનક.

પણ-તિરિ-ચડસુર નિરયે, નરસન્નિ-પર્ણિદિ-મવ્વ-તસિ-સવ્વે
ઇગ-વિગલ-મૂ-દગ-વળે, દુદુ, ઇગં ગઈ-તસ-અ-મવ્વે ॥૧૯॥

શબ્દાર્થ

પણુ=પાંચ તિરિ=તિર્યચ ગતિને વિષે ચઉ=ચાર (ગુણુકાણુ) સુર નિરયે =દેવતા અને નારકીને વિષેહોય નર=મનુષ્યગતિ સન્નિ=સગ્રી પર્ણિદિ=પચેદ્રિય ભવ્વ=ભવ્ય તસિ=ત્રસકાય સવ્વે=સર્વ ઇગ=એકે દ્રિય વિગલ=વિકલે દ્રિય ભૂ=પૃથ્વીકાય ઇગ=અપકાય વળુ=વનસ્પતિ દુ-દુબ્બે એ ઇગ=એક ગુણુકાણુ ગ ઇતસ=ગતિત્રસ અ-ભવ્વે=અભવ્યને વિષે.

ગાથાર્થ

તિર્યચગતિમાં પાંચ, દેવ અને નારકમાં ચાર, મનુષ્ય: સંજી-
વચ્ચિદ્રિય ભવ્ય અને ત્રસનાં સર્વે. એકેદ્રિય વિકલેદ્રિય પૃથ્વીકાય:
અપકાય વનસ્પતિકાયમાં બે; ગતિત્રસ અને અભવ્યમાં એક
ગુણુકાણુ હોય. ॥૧૯॥

વિશેષાર્થ—દેશવિરતિલગે પ્રથમનાં પાંચ ગુણુકાણુ તિર્યચ ગતિને વિષે હોય,
ધુરિલા ચારગુણુકાણું દેવગતિ, નરકગતિને વિષે હોય તેઓ
અવિરતિ છે, માટે,

મનુષ્યગતિ: સંજીવચેદ્રિય ભવ્ય ત્રસકાય. એ પાંચને વિષે
સર્વે (૧૪) ગુણુકાણું હોય.

એકંદ્રિય વિકલેદ્રિય, તે ૨ બેઈદ્રિય ૩ તેઈદ્રિય, ૪ ચૌરિદ્રિય
૫ પૃથ્વીકાય, ૬ અપકાય, ૭ વનસ્પતિકાય, એસાતને વિષે મિથ્યાત્વ
અને સાસ્વાદન એ બે ગુણુકાણુ હોય,
ગતિત્રસ, તે-તેઉકાય ૧ વાયુકાય ૨ અને અભવ્ય એ ત્રણને વિષે

લેશ છે, તે માટે નિશ્ચે અજ્ઞાન ન કહીએ.”

તથા સિદ્ધાન્તે તો અજ્ઞાનીને એકજ ગુણુઠાણું કહ્યું છે, સાસ્વાદન તો સમ્યક્ત્વ છે, ત્યાં તો જ્ઞાન કહ્યું છે પછીતો બહુશ્રુત કહે તે ખરું

અચક્ષુ દર્શની ૧ ચક્ષુદર્શની ૨ એ બેને વિષે, ક્ષીણુમોહ મુખીનાં પહેલાં બાર ગુણુઠાણું હોય,

યથાખ્યાત ચારિત્રને વિષે અગ્યારમાંથી ચૌદમાલગે છેલ્લાં ચાર
[૪] ગુણુઠાણું હોય. ॥૨૦॥

ળ-નાળિ સગ જયા-ડડ, સમડઅ- અચડ-દુન્નિ
પરિહારે
કેવલ-દુગિ દો ચરિમા, ડ-જયા-ડડ નવ મ -સુઅઓહિ-દુગે.
॥૨૧॥

શબ્દાર્થ

મહુ-નાળિ = મન પર્યાવ જ્ઞાનને વિષે સગ = સાત જયા-ડડ = પ્રમનાદિ સમઘઅ-હેઅ = સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીયમા ચક્રિ = ચાર દુન્નિ = એ પરિહારે = પરિકાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે કેવલ-દુગિ = કેવળદ્વિકે દો = એ ચરિમા = છેલ્લા અ-જયાડડ નવ = અવિગતિ આદિ નવ મર્થ-મુઅઓહિ-દુગે = મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદ્વિકે વિષે

ગાથાર્થ

મન પર્યાવજ્ઞાને પ્રમત્તાદિ સાત. સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રે ચાર. કેવળદ્વિકે છેલ્લાં એ. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદ્વિકે અવિરતિ આદિ નવ ગુણુઠાણું ॥૨૧॥

વિશેષાર્થ—મન પર્યાવજ્ઞાનીને વિષે પ્રમત સયતથી માંડીને બારમા લગે સાત ગુણુઠાણું હોય.

સામાયિક ૧ : છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨ : એ બેને વિષે પ્રમત્તાદિક ચાર

તેર ગુણકાણાં હોય ॥૨૨॥

વિશેષાર્થ:—ઉપશમસમ્યક્ત્વિને ચોથાથી અગ્યારમા લગે આઠ ગુણકાણાં હોય

વેદક: તે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ: તેને ચોથાથી સાત લગે ચાર ગુણકાણાં હોય.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વીને ચોથાથી ચૌદમા લગે અગ્યાર ગુણકાણાં હોય
મિથ્યાત્વી ને મિથ્યાત્વ ગુણકાણુ

સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વિને સાસ્વાદન ગુણકાણુ

મિશ્રદષ્ટિને મિશ્ર ગુણકાણુ

દેશવિરતિને દેશવિરતિ ગુણકાણુ

સૂક્ષ્મસપરાય ચારિત્રિયાને સૂક્ષ્મસપરાય ગુણકાણુ

એ રીતે એ પાંચેયને સ્વસ્થાન. તે પોતપોતાનું એકેક ગુણકાણુ હોય

મનયોગી ૧. નયનયોગી ૨. કાયયોગી ૩ આહારી ૪: અને શુક્લ લેશ્યાવત ૫. એ પાંચને તેર ગુણકાણાં હોય

ચૌદમે ગુણકાણે તેા અયોગી અલેશી હોય ॥૨૨॥

અ-સન્નિ પ મ-દુગં, પદમ-તિ-લેસાસુ છચ્ચ દુસુ સત્ત,
પદમંતિમ-દુગ -જયા, અણહારે મગ્ગણાસુ ગુણા ॥૨૩॥

શબ્દાર્થ.

અસન્નિસુ=અસંસીમાર્ગણાએ પદમ-દુગ=પહેલા જે પદમ-તિલેસાસુ=પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ છચ્ચ=છ દુસુ=તે પછીની જે લેશ્યાએ સત્ત=સાત પદમ=પહેલા અંતિમ=છેલ્લા દુગ=જે અજયા=અવિરતિ પદમતિમ દુગ-અ-જયા= પહેલા અને છેલ્લા બન્ને અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ ગુણસ્થાનક અણહારે=અનાહારકમાર્ગણાએ મગ્ગણાસુ=માર્ગણાએને વિષે ગુણા=ગુણકાણા

ગાથાથ

અમ્મંજીને પહેલાં બે.

પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ છ. બે લેશ્યાએ સાત.

આનાહારકે માર્ગણાએ પહેલાં બે, છેલ્લાં બે અને અવિરતિ.

માર્ગણાને વિષે ગુણુકાણાં કહ્યાં ॥ ૨૩ ॥

વિશેષાર્થ—અમ્મંજીને વિષે પહેલાં બે ગુણુકાણાં હોય.

પહેલી ૩. કૃષ્ણ ૧: નીલ ૨: કપોત ૩: લેશ્યાને વિષે પહેલાં

છ ગુણુકાણાં હોય.

પ્રશ્ન:—ત્રીજે કર્મથી ૪ કહ્યાં, અને ઈલાં છ કહ્યાં તે શું?

ઉત્તર:—પૂર્વે પામેલા પાંચમા છકા ગુણુકાણાવંતને કૃષ્ણાદિક ત્રણ લેશ્યા આવે પણ કૃષ્ણાદિક ત્રણ લેશ્યાવંત પાંચમું: છકું: ગુણુકાણું ન પામે તે માટે વિરોધ નહિ

યત:—સમ્મત્ત-સુજં સન્વાલુ લલ્લ. સુદ્ધાસુતિસુ ચ ચરિત્તં. । પુન્નવદિ ઓ પુણ અન્નચરીણં ડ લેસાણ ॥૧॥

સમ્યક્ત્વ સામાયિક. શ્રુત સામાયિક. સર્વ લેશ્યામાં હોય. અને ચારિત્ર ત્રણ ગુણુ લેશ્યા તેને પત્ર એને શુદ્ધને વિષે પ્રાપ્ત થાય છે. વળી પૂર્વ પ્રતિપત્ત (સમ્યક્ત્વદિ સમાયિક: શ્રુત સામાયિક દેશ વિરતિ સામાયિક સર્વ વિરતિ ચારિત્ર સામાયિક એ પૂર્વે પ્રાપ્ત થયા હોય, તેવા છ વ માંથી ગમે તે લેશ્યાએ હોય.

૧ તેને લેશ્યા. ૨ પદ્મ લેશ્યા એ બે લેશ્યાને ૭ ગુણુકાણા હોય. પહેલા બે; છેલ્લા બે અને ચોથું અવિરતિ સમ્યગ દૃષ્ટિ: એ પાંચ ગુણુકાણા અણુ-હારીને હોય

ત્યાં પહેલું બીજું અને ચોથું ગુણુકાણું, વિચલ્લગતિએ હોય તેરમું કેવળી મમુદધાતે, અને ચોદસુ તો અણુહારીન છે

એ ૧૨ માર્ગણાને વિષે ગુણુકાણા કહ્યા ॥ ૨૩ ॥

માર્ગણાને વિષે ૧૫ થોળા.

સચ્ચેઅર-મીસ અ-સચ્ચ-મીસ-મણ-વય વિઉઠ્ઠિ-આહારા
ઉરલં મીસા કમ્મણ. ડા અ જોગા કમ્મ અણહારે ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ

સત્ય=સત્ય ધર્મર=અસત્ય મીસ=મિશ્ર [સત્યાસત્ય] અસત્ય મોસ=અસત્યામૃષા મણુ=મનોયોગ વચ=વચનયોગી સત્યેવર-મીસ-અ-સ-ત્ય મોસ-મણુ-વચ=સત્ય ધર્મર મિશ્ર અને અસત્ય અમૃષા મન અને વચનયોગ વિઉદ્ભવ=વૈકલ્પિકઆહારા=આહારક ઉરહ=ઔદારિક મીસા=મીશ્ર કમ્ભણુ=કાર્મણુ ધર્મ=એમએ જોગા=યોગો કમ્ભ=કાર્મણુ યોગ. અણુહારે=અનાહારી માર્ગણુએ (૨૪)

ગાથાર્થ

સત્ય અસત્ય મિશ્ર અને અસત્યામૃષા મન અને વચનયોગ. વૈકલ્પિક: આહારક, ઔદારિક: મિશ્ર અને કાર્મણુ એ યોગો છે.

અણુહારી માર્ગણુએ કાર્મણુ કાયયોગ છે. ॥ ૨૪ ॥

વિશેષાર્થ—૧ સત્ય મનોયોગ ૨ અસત્યમનોયોગ: ૩ સત્યા સત્યમનોયોગ: ૪ અસત્યામૃષામનોયોગ: એ ચાર મનનાયોગ:

૫ સત્યવચનયોગ ૬ અસત્યવચનયોગ: ૭ સત્યાસત્યવચનયોગ ૮ અસત્યામૃષાવચનયોગ: એ ચાર વચનના યોગ એવં આઠ.

૯ વૈકલ્પિક કાયયોગ ૧૦ આહારક કાયયોગ. ૧૦ ઔદારિક કાયયોગ; એ ત્રણના મિશ્ર: તે ૧૨ વૈકલ્પિકમિશ્રકાયયોગ ૧૩ આહારકમિશ્ર કાયયોગ ૧૪ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ અને ૧૫ કાર્મણુ કાયયોગ એ ૫૬૨ યોગો જાણવા

યોગ તે આત્માનો વીર્ય-વ્યાપાર, સ્કુરણાદિક

અણુહારી માર્ગણુએ એક કાર્મણુ કાયયોગ હોય.

વિગ્રહગતિએ ૧-૨-૩ સમયે વર્તતા. અને ક્વલીસમુદ્ધાતે ૩-૪-૫ માસમયે વર્તતા જીવો અણુહારી હોય છે ॥ ૨૪ ॥

નર-ગઈ-પણિંદિ-તસતણુ-અ-ચક્ષુ-નર-નપું-કસાય-
સમ્મદુગે-સન્નિ-છ-લેસા-ડહારગ-ભવ-મહ-સુઅ-ઓહિ દુગિ
સવ્વે ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ

નરગઈ=મનુષ્યગતિ પણિ દિ=પચે દિય તસ =તસકાય તણુ=કાય યોગ અચક્ષુ=અચક્ષુ દર્શન નર=પુરુષવેદ નપું=નપુંસક વેદ કસાય=કંધાય સમ્મ-દુગે=સમ્ય-ક્વદિકે, સન્નિ=સરી જીસેસા=જી લેશ્યા આહારગ=આહારક ભવ=ભવ્ય મહ=મતિજાન સુઅ=સુતજાન ઓહિ-દુગિ=અવાધદિકમા સવ્વે =સર્વ બધા ॥૨૫॥

ગાથાર્થ

મનુષ્ય ગતિઃ પંચેન્દ્રિય ભતિઃ ત્રસકાયઃ કાયયોગઃ અચક્ષુ-દર્શનં
પુરુષ વેદઃ નપુંસક વેદઃ કષાયોઃ સમ્યકત્વદ્વિકઃ સંજિઃ છ લેશ્યાઃ આહારીઃ
ભવ્યઃ મતિજ્ઞાનઃ શ્રુતજ્ઞાનઃ અને અવધિદ્વિકઃ ને વિષે સર્વ યોગો
હોય. ॥૨૫॥

વિશેષાર્થ—૧ મનુષ્ય ગતિ; ૨ પંચેન્દ્રિય ભતિ; ૩ ત્રસકાય; ૪ કાયયોગ; અચક્ષુ દર્શન; ૬ પુરુષ વેદી; ૭ નપુંસક વેદી, ૮-૧૧ ચાર કષાયવાળા; ૧૨ ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ; ૧૪ સંજિ; ૧૫-૨૦ છ લેશ્યા-વત; ૨૧ આહારી; ૨૨, ભવ્ય; ૨૩ મતિજ્ઞાન ૨૪ શ્રુતજ્ઞાન; ૨૫ અવધિ-જ્ઞાન; અને ૨૬ અવધિદર્શની એ છવીસ માર્ગણા ને વિષે, ૧૫ પંદર યોગ હોય. ॥૨૫॥

તિરિ-ઈત્થિ-અ-જય-સાસણ-અ-નાણ-ઉવ -અ-મઠ્ઠ-

મિચ્છેસુ । તેરાડ્ઠહાર-દુગુણ, તે ઉરલ-દુગૂણ સુરનિરણ
॥૨૬॥

શબ્દાર્થ—તિરિ=તિર્યંચ ઇત્થિ=સ્ત્રીવેદ અજય=અવિરતિ સાસણ=સાર્વાદન
અનાણ=અજ્ઞાન ઉવસમ=ઓપશમિક સમ્યક્ત્વ અ-ભવ=અભવ્ય મિચ્છેસુ=મિત્થ્યાત્વ
તિરિ-ઈત્થિ-અજય સાસણ-અનાણ-ઉવસમ-અ-ભવ-મિચ્છેસુ=તિર્યંચ સ્ત્રી અવિરત
સાર્વાદન અજ્ઞાન ઉપશમ અભવ્ય અને મિત્થ્યાત્વમા તેર=તેર આહાર-દુગ=અહારકદ્વિક
ઉણા=રહિત આહાર-દુગુણા=આહારક દ્વિક વિના તે=તે ઉરલદુગુણ=આદારિક દ્વિક વિના
સુરનિર એ=દેવતા અને નારકી ને વિષે ॥૨૬॥

ગાથાર્થ

તિર્યંચ, સ્ત્રી, અવિરત સાર્વાદન અજ્ઞાન ઉપશમ, અભવ્યઃ અને
મિત્થ્યાત્વને વિષે, આહારક દ્વિક વિના તેર.

દેવતા અને નારકી ને વિષે આદારિકદ્વિક વિના તે હોય. ॥૨૬॥

વિશેષાર્થ—તિર્યંચ ગતિ, સ્ત્રીવેદ, અવિરતિ; સાર્વાદન સમ્ય-
ક્ત્વ; મતિજ્ઞાની; શ્રુત અજ્ઞાની; વિભંગજ્ઞાની; ઉપશમ સમ્યક્ત્વ;
અભવ્ય અને મિત્થ્યાત્વ એ દશ દ્વારને વધે આહારક દ્વિક વિના
તેર યોગ હોય. એટલે આહારક કાયયોગ અને આહારક મિત્ર
કાયયોગ; એ બે યોગ ન હોય.

તે મધ્યેથી વળી આદારિક, ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ વિના શેષ અગ્યાર યોગ દેવતા તથા નારકીને વિષે હોય, કારણકે તેમને ઔદારિક શરીર ન હોય.

અહીં ઔપશમિક સમ્યક્ત્વને તેર યોગ કહ્યા પણ ઔદારિક મિશ્ર, વૈક્રિય મિશ્ર, અને કાર્મણુ : એ ત્રણ યોગ ઘટે નહીં, કારણકે ઉપશમ સમ્યક્ત્વવત થકો મરે નહીં. ત્યારે એ ત્રણ યોગ કેમ હોય? જ માટે શેષ દશજ ઘટે

કદાચિત મતાંતરે ઉપશમ શ્રેણીએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ મરી અતુત્તર વિમાને જાય, તો વૈક્રિય મિશ્ર અને કાર્મણુ કાયયોગ પામીએ પણ આદારિક મિશ્ર કાયયોગનું ઠામ તો ક્યાંઈ લાધે નહીં, એ વિચારવા યોગ્ય છે ॥ ૨૬ ॥

કમ્મુરલ-દુગં થાવરિ, તે સ-વિઝવિ-દુગં પંચ ઇગિપવણે।
અસન્નિ ચરિમ વહ-જુઅ, તે વિઝવ-દુગૂણ-ચઝ-વિગલે.
॥ ૨૭ ॥

શબ્દાર્થ

કમ્મુરલ-દુગ = કાર્મણુ તથા ઔદારિકદ્વિક, થાવરિ = સ્થાવરકાયમા, તે = તે સવિઝવિ-દુગ = નૈક્રિયદ્વિક સહિત પચ = પાચ યોગ, ઇગિ = એકેન્દ્રિયને વિષે, પવણુ = વાઉકાયને વિષે, ઇ = અસન્નિ અસન્નિ તે વિષે ચરિમ = છેલ્લા વર્ધ = વચનયોગ જુઅ = યુક્ત ચરિમ-વચ-જુઅ = છેલ્લા વચન યોગથીયુક્ત કરવાથી, વિઝવદુગૂણુ = નૈક્રિયદ્વિકથી ઉણા કરતાં અઉ = ચાર વિગલે = વિકલે દ્રીયને વિષે ॥ ૨૭ ॥

ગાથાર્થ

કાર્મણુ અને ઔદારિકદ્વિક, સ્થાવરને વિષે.
તે ત્રણને વૈક્રિયદ્વિક સહિત કરતાં પાંચ યોગ, એકેન્દ્રિય અને વાઉકાયને વિષે.

છેલ્લા વચન યોગ સહિત કરતાં છ યોગ અસન્નિને ચાર વિકલે દ્રિયને વિષે હોય. ॥ ૨૭ ॥

યદુકતમ્-જીવો ઉવઓગ-લક્ષણો. इति वचनात् ઉપયોગ છે
લક્ષણુ બ્રહ્મ, તે જીવ બાણુવો.

૫ જ્ઞાનઃ ૩ અજ્ઞાનઃ એ આઠ સાકાર ઉપયોગ કહેવાય છે
ચાર દર્શન તે નિરાકારોપયોગ કહેવાય છે.

૧ મનઃપર્યવજ્ઞાનઃ ૨ કેવળજ્ઞાનઃ ૩ કેવળદર્શનઃ એ ત્રણ
વિના શેષ ૯ ઉપયોગ ૧ દેવતા : ૨ નારકીઃ ૩ અસંયત ચારિત્રઃ
અને ૪ તિર્થંચઃ એ ચારને વિષે હોય. ॥ ૩૦ ॥

तस-जोअ-वेअ-सु १-ऽऽहार-नर-पणिंदि-सि-भवि सव्वे ।
नय-अर-पण-लेसा-कसाय दस के ल-दुग १. ॥ ३१ ॥

શબ્દાર્થ

તસ=તસકાય જોઅ=યોગ વેઅ=વેદ સુક=શુક્લ લેશ્યા આહાર=આહારી નર=
મનુષ્ય પણિંદિ=પચે દ્રિય સન્નિ=સંજી ભવિ=ભવ્ય તસ-જોઅ-વેઅ-સુક-ઽઽહાર-નર-
પણિંદિ-સન્નિ-ભવિ=તસ યોગ વેદ શુક્લ આહાર મનુષ્ય પચે દ્રિય સંજી અને ભવ્ય મા.
સવ્વે=સર્વ નયણુ=અચ્છુદર્શન ઇતર=ઉત્તર-અચ્છુદર્શન પણુ-લેસા=પાંચલેશ્યા કસાય=કપાયે
નયણુઅર-પણુ-લેસા-કસાય=અચ્છુદર્શન ઇતર-અચ્છુદર્શન પાંચ લેશ્યા અને કપાય મા
દશ=દશ કેવલ-દુશુણા=કેવલદ્વિક રહિત. ॥ ૩૧ ॥

ગાથાર્થ

તસઃયોગઃ વેદ શુક્લઃ આહારીઃ મનુષ્ય ગતિઃ પચેદ્રિયઃ સંજી-
અને ભવ્ય-ને વિષે સર્વ હોય. અચ્છુદર્શન- અચ્છુદર્શનઃ પાંચ લેશ્યા
અને કપાય ને વિષે. કેવળદ્વિક રહિત દશ હોય. ॥ ૩૧ ॥

विशेषार्थः—१ तलु कायः ४ तलु योगः ७ तलु वेदः ८
शुक्ललेश्याः ९ आहारीः १० मनुष्यगतिः ११ पंचेद्रियः १२ संज्ञीः
अने १३ भव्यः એ તેર માર્ગણાને વિષે બાર ઉપયોગ હોય.

પ્રશ્ન.-૩ વેદને તો ૧૦ ઉપયોગ હોય નવગુણકાણા લગેજ વેદા-
દ્ય હોય, તો કેવળદ્વિક ક્યાંથી હોય ?

ઉત્તર:-અંધકારે વેદને લિંગાકાર માત્રજ વિવક્ષ્યો છે તે માટે
તેને કેવળદ્વિક પણ હોય.

જમ-“ઇતિ-લિંગ-સિદ્ધા, પુરિસ-લિંગ-સિદ્ધા”

અર્થ: સ્ત્રીસિંગે સિદ્ધ. પુરુષલિંગે સિદ્ધ. તેમ આ પણ બાણુ

૧ ચક્ષુદર્શની: ઇતર તે ૨ અચક્ષુદર્શની: ૭ કૃષ્ણાદિ પાંચ

લેખ્યા: ૧૧ આરકપાય: એવ ૧૧ માર્ગણાએ દેવલદ્વિક વિના ૧૦
ઉપયોગ હોય. ॥ ૩૧ ॥

ચઉરિદિ અસન્નિ દુ-અનાણ-દુ-દંસ-ઇગ-વિ-તિ-

યાવરિ અચક્ષુ

તિ-અનાણ દંસણ-દુગં અનાણ-તિગિ અ-ભવિ મિચ્છ

દુગે ॥ ૩૨ ॥

શબ્દાર્થ

ચઉરિદિ=ચૌરિદ્રિયમા અ-સન્નિ=અસન્નિમા દુ=એ અનાણ=અજ્ઞાન દુ-દ સ=એ
દર્શન ઇગંબિ તિ-યાવરિ=એકદ્રિય બેઇદ્રિય તેઇદ્રિય અને સ્થાવર માં અચક્ષુ=અક્ષુ વિના
તિ-અ નાણુ=ત્રણ અજ્ઞાન ૬ સણુ-દુગં=એ દર્શન અ નાણુ=અજ્ઞાન તિગિ=ત્રણ અ-નાણુ-
તિગિ=અજ્ઞાન ત્રિકમં અ-ભવિ=અભવમા મિચ્છ દુગે=મિચ્છાત્વ દ્વિકમા ॥ ૩૨ ॥

ગાથાર્થ

ચૌરિદ્રિય અને અસંજ્ઞી:ને વિષે એ અજ્ઞાન: અને એ દર્શન. હોય
એકદ્રિય બેઇદ્રિય તેઇદ્રિય: અને સ્થાવરકાયને વિષે ચક્ષુદર્શન
વિના હોય.

ત્રણુ અજ્ઞાન; અભવ્ય; અને મિચ્છાત્વદ્વિક-ને વિષે ત્રણુ અજ્ઞાન:
અને એ દર્શન. હોય ॥૩૨॥

વિશેષાર્થ:-૧ ચૌરિદ્રિય.૨ અસંજ્ઞી: એ બેને વિષે એ અજ્ઞાન: તે-
મતિ અજ્ઞાન: શ્રુત અજ્ઞાન. અને એ દર્શન તે-ચક્ષુ દર્શન: અને અચક્ષુ
દર્શન એ ચાર ઉપયોગ હોય

૧ એકદ્રિય ૨ બેઇદ્રિય. ૩ તેઇદ્રિય અને ૮ પાંચ સ્થાવર
એવં આઠ માર્ગણાને વિષે એ અજ્ઞાન અને એક અચક્ષુ દર્શન એવ
ત્રણુ ઉપયોગ હોય.

ત્રણ અજ્ઞાનઃ ચક્ષુદર્શનઃ અને અચક્ષુ દર્શનઃ એવં પાંચ ઉપયોગ
તે ૩ ત્રણ અજ્ઞાનઃ ૪ અસંયઃ ૫ મિથ્યાત્વઃ અને ૬ સાસ્વાદનઃ એ
છ માર્ગણાને વિષે જાણવા.

અહીં આ પાણુ સાસ્વાદનીને અજ્ઞાન કહ્યાં. અને સિદ્ધાંતે બે જ્ઞાન
કહ્યાં. તે સંદેહ અને વિભગ જ્ઞાનીને અહિંયા અવધિદર્શન ન કહ્યું તે
પણુ સંદેહ છે. ॥૩૨॥

કેવલ-દુગે નિઅ-દુગં. નવ તિ-અં-નાળ-વિણુ રવઙઅ-
અહરવાણ ॥

દંસળ-નાળ તિગં દેસિ મીસિ અ- ણ-મીસં . ॥૩૩॥

શબ્દાર્થ

કેવલ-દુગે=કેવલ-દ્વિકે નિઅ-દુગ=નિજ-દ્વિક નવ=નવ તિ=તિ-અ-નાણુ-વિણુ
=ત્રણ અજ્ઞાન વિના અણઅ-અણુઆએ=ક્ષાયિક સમકિતે અને યથાખ્યાત ચારિત્રે.
૬ સણુ-નણુ-તિગ=દર્શનઃ તથા જ્ઞાનઃ ત્રણ ત્રણ દેસિ=દેશવિરતિ મીસિ=મિશ્ર માર્ગણાએ
અ-નાણુ-મીસ=અજ્ઞાને કરીને મિશ્ર ત=તે. ॥૩૨॥

ગાથાર્થ

કેવલદ્વિકે પોતાનું દ્વિક હોય

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રે ત્રણ અજ્ઞાન વિના
નવ ઉપયોગ હોય

દેશવિરતિએ ત્રણ દર્શન અને ત્રણ જ્ઞાન હોય.

મિશ્ર માર્ગણાને વિષે. તે અજ્ઞાને મિશ્રિત હોય ॥૩૩॥

વશેષાર્થ—કેવળજ્ઞાની અને કેવળ દર્શનીઃ એ બેને વિષે નિજ-
દ્વિકઃતે-૧ કેવળ જ્ઞાન. અને કેવળ દર્શન. એ બેજ ઉપયોગ હોય શેષ
૧૦ ઉપયોગ ન હોય, કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે ખીજ છાન્નસ્થિક જ્ઞાન
રહે નહીં

“ નર્કુમ્મિઅ છાલ્મત્થિણ નાળે ”

“ છાન્નસ્થિક જ્ઞાન નષ્ટ થયે છતે કેવળજ્ઞાન થાય ”

ત્રણ અજ્ઞાન વિના શેષ ૯ ઉપયોગ ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વઃ અને
યથાખ્યાતચારિત્રીઃ એ બેને વિષે હોય

ત્રણ જ્ઞાન: અને ત્રણ દર્શન: એ છ ઉપયોગ દેશવિરતિને હોય.
મિત્રદ્વિત્તે એજ છ ઉપયોગ હોય. પણ, ત્રણ જ્ઞાન તે અજ્ઞાને
મિશ્રિત હોય; શુદ્ધ ન હોય.

અહિંયાં મિત્રને અવધિદર્શન કહ્યું, તે સિક્કાંતનો અભિપ્રાય
લીધો, અન્યથા,

“અ-જ્યા-ડડઈ નવ મધ-સુ ઓહિ-દુગે ર૧” ત્યાં કર્મચંથ-
હારે અવધિદર્શનને મિત્રશુભાણુ. નથી કહ્યું ॥૩:॥

મણ-નાણ-ચક્રુ-વજ્જા અણ-હારે. તિન્નિ-દંસ-ચડનાજા।
ચડ-નાણ-સંજમોવસમ-વેઅગે ઓહિ-દંસે અ. ॥૩૪॥

શબ્દાર્થ

મણ-નાણુ=મન. પર્યવજ્ઞાન ચક્રુ=ચક્ષુદર્શન વજ્જા=વજ્રને મણ-નાણુ-ચક્રુ-
-વજ્જા=મન. પર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શન વજ્રને અણહારે=અણહારે તિન્ન-
ચક્રિ-નાણુ=ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન, સંજમ=સંયમ ઉપશમ=ઉપશમસમ્યક્ત્વ,
વેઅગે=વેદકસમ્યક્ત્વ ચક્રિ-નાણુ-સંજમોવસમ-વેઅગે=ચાર જ્ઞાન અને સંયમ તથા
ઉપશમ સમ્યક્ત્વ. અને વેદકસમ્યક્ત્વે ઓહિ-દંસે=અવધિદર્શને. ॥૩૪॥

ગાથાર્થ

મન: પર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શન: એ બે વજ્રને અણહારીને
વિષે હોય.

ચાર જ્ઞાન: ચાર સંયમ. ઉપશમ સમ્યક્ત્વ. વેદક સમ્યક્ત્વ અને
અવધિ દર્શન.ને વિષે ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન. હોય. ॥૩૪॥

વિશેષાર્થ:—મન: પર્યવજ્ઞાન. અને ચક્ષુદર્શન: એ બે વજ્રને શેષ
૧૦ ઉપયોગ અણહારીને વિષે હોય. વિચરગતિએ તથા કેવળી સમુદયાને
અયોગી શુભસ્થાનકે અને સિક્કાવસ્ત્રામાં આશુદાસી હોય તિહાં મન:
પર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શનનો સંબંધ નથી, માટે

ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન. એ પ્રમાણે માત્ર ઉપયોગ: ને-૧
મતિજ્ઞાન માર્ગણાએ ૨ શ્રુતજ્ઞાન માર્ગણાએ ૩ અવધિજ્ઞાન
માર્ગણાએ ૪ મન:પર્યવ જ્ઞાન માર્ગણાએ ૫ સાનાયિક ચારિત્ર: ૬

છેદાપસ્થાપનીય ચારિત્રે: ૭ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રે: ૮ સૂક્ષ્મસંપ્રાય
ચારિત્રે ૯ ઉપશમ સમ્યક્ત્વે: ૧૦ વેદક: તે-શાયોપશમિક સમ્યક્ત્વે: અને
૧૧ અવધિ દશત. એ અગ્યાર માર્ગણાને વિષે હોય. ॥૩૪॥

દો તેર તેર બારસ. મળે કમા-અઠ્ઠ-દુ-ચડ-ચડ-વચળે
ચડ-દુ-પળ-તિન્નિ-કાણ, જિઅ-ગુણ જોગો વઓગન્ને

॥૩૫॥

દો=એ તેર=તેર તેર=તેર બારસ=બાર મળે=મળ વિષે કમા=અનુક્રમે અઠ્ઠ=આઠ
ચડ=ચાર વચળે=વચળે પળ=પાત્ર તિન્નિ=ત્રણ કાએ=કાયયોગે જીઅ=જીવસ્થાન ગુણુ=
ગુણસ્થાન જોગ=યોગ ઉવઓગ=ઉપયોગ અન્ને=ખીભ આચાર્ય કહે છે. ॥૩૬॥

ગાથાર્થ

“મનયોગે એ. તેર: તેર: અને બાર. વચનયોગે આઠ: એ: ચાર:
અને ચાર. કાયયોગે ચાર. એ. પાંચ. અને ત્રણ: એમ અનુક્રમે
જીવસ્થાન: ગુણુસ્થાન યોગ. અને ઉપયોગ. હોય:” એમ અન્ય (આચાર્ય)
કહે છે. ॥૩૬॥

વિશેષાર્થ:—હવે ત્રણ યોગને વિષે જીવસ્થાન: ગુણુસ્થાન: યોગ:
અને ઉપયોગ: ને આશ્રયીને મતાંતર કહે છે:—

પૂર્વે યોગ કહ્યા, તેમાં કાયયોગ સર્વ જીવને કહ્યો. વચનયોગ
બેઈંદ્રિયાદિક સર્વને કહ્યો, અને મનયોગ સંજી પંચેદ્રિયને કહ્યો, પણ
અહીંયા, મતાંતરે—અનેરા આચાર્ય કહે છે, કે—જને એક યોગ હોય, તેને
ખીજે યોગ ન કહીયે? સંજી પંચેદ્રિયને મનયોગ છે તેને વચનયોગ:
કાયયોગ: નહીં.

વિકલે દ્રિય: અને અસંજી પંચેદ્રિયને વચનયોગ. અને એકેદ્રિયને
કાય યોગ એકજ કહીએ ત્યારે તેમને મતે—

મનયોગીને—

જીવના એ ભેદ હોય:—

૧ સંજી પર્યાપ્તો ૨ અપર્યાપ્તો

ગુણુઠાણાં તેર હોય

૧ ઔદારિકમિશ્ર; ૨ કાર્મણુઃ એ બે વિના તેર યોગ ન હોય. કારણ કે એ બે તો ઉપજતાં; તથા કેવલી સમુદ્ધાતે હોય અને ત્યાં મનયોગ ન હોય. તે માટે,

ઉપયોગ બાર હોય.

વચન યોગીને

જીવના ભેદ આઠ. તે બેઈદ્રિયના, બે તે ઈદ્રિયના, ચૌરિદ્રિયના બેઃ અને અસંજી પંચેદ્રિયના બેઃ એવં આઠ ભેદ હોય.

ગુણકાણા ૨: હોય.

યોગ ચાર તે ૧ ઔદારિક. ૨ ઔદારિક મિશ્ર ૩ કાર્મણુ અને ૪ અસત્યામૃષા વચન એવં ૪ હોય.

ઉપયોગ ચાર તે બે અજ્ઞાન; અને બે દર્શન એવં ચાર હોય.

કાય યોગીને જીવના ભેદચાર—એકેદ્રિય સૂક્ષ્મ, બાહર, તે-પર્યાપ્તાઃ અને અપર્યાપ્તાઃ એવં ચાર હોય.

ગુણકાણાં બે. તે-પહેલું અને બીજું હોય.

યોગ પાંચ તે-ઔદારિકદ્વિક; વૈક્રિયદ્વિકઃ અને કાર્મણુઃ કાયયોગ. એવં ૫ હોય,

ઉપયોગ ત્રણ તે-બે અજ્ઞાનઃ અને અચક્ષુ દર્શનઃ એવ ત્રણ હોય.

એ પ્રકારે જીવના ભેદઃ ગુણકાણાઃ યોગઃ અને ઉપયોગ અનેશ આચાર્ય કહે છે.

ત્રણ યોગને વિષે એ મતાંતર માંહે તો પ્રત્યક્ષ કોય દીસે છે, મનયોગીને જીવના ભેદ બે કહ્યા. તિહાં અપર્યાપ્તાને મન કેમ હોય. ?

મનઃપર્યાપ્તિ બાંધે ત્યારે મન યોગી થાય, અને તે તો પર્યાપ્તિ કહેવાય, અને કદાચિત મનલબ્ધિવંત અપર્યાપ્તાને મન કહ્યો, તો તેને યોગ ૧૫ જોઈએ, ઔદારિકમિશ્રઃ અને કાર્મણુ શા માટે ન હોય. ?

વચનયોગીને પણ જીવના ભેદ આઠ કહ્યા. તે-કેમ ધરે ?

અપર્યાપ્તાને બાપા પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના વચન યોગ કેમ કદીએ ?

એ પણ કોય, ૧૧૩૫૧.

આસઠ માર્ગણાને વિષે લેશ્યા.

છસુ લેસાસુ સઠાણં, ઇગિંદિ-અ-સન્નિ-મૂ-દગ-વણે ।

પઢમા ચડરો તિન્નિ ઉ, નારય-વિગલ-ડગિ-પ. ેસુ.

॥૩૬॥

શબ્દાર્થ

છસુ=છ લેસામુ=લેશ્યાદારે સઠાણું=સ્વસ્થાન (પોતપોતાની લેશ્યા) ઐગિંદિ=એકે દ્રિયમાં અસન્નિ=અસંજીમાં ભૂ=પૃથ્વીકાયમાં દગ=અપકાયમાં વણેસુ=વનસ્પતિકાયમાં માર્ગણાએ પઢમા=પ્રથમની અઉરો=આર લેશ્યા તિન્નિ=ત્રણ નારય=નારકીમાં વિગલ=વિકલે દ્રિયમાં ઐગિ=અગ્નિકાયમાં પચણેસુ=વાયુકાયમાં નારય વિગલ-ડગિ-પવણેસુ=નારકઃ વિકલેન્દ્રિય અગ્નિકાય અને વનમા ॥૩૬॥

ગાથાર્થ:-

છ લેશ્યા માર્ગણાને વિષે પોતપોતાની લેશ્યા હોય.

એકે દ્રિય અસંજી પૃથ્વીકાય અપકાય અને વનસ્પતિકાયને વિષે પહેલી આર લેશ્યા હોય.

નારકી, વિકલે દ્રિય તેઉકાય અને વાઉકાયને વિષે ત્રણ લેશ્યા હોય ॥૩૬॥

વિશેષાર્થ-લેશ્યા માર્ગણાએ છએ લેશ્યાને વિષે સ્વસ્થાને આપ આપણી એકેલી લેશ્યા હોય.

૧ એકે દ્રિય. ૨ અસંજી: ૩ પૃથ્વીકાય: ૪ અપકાય: ૫ વનસ્પતિકાય: એ પાંચને વિષે ધુરલો (પહેલી) આરે લેશ્યા હોય

કૃષ્ણ નીલઃ કાપોતઃ એ ત્રણ લેશ્યા તો ભવપ્રત્યયી સદાય હોય, અને તેએ લેશ્યાવત મરીને એકે દ્રિયમાં ઉપજી ત્યારે ઉપજતાં થોડી વેળા લગે તેએ લેશ્યા હોય.

ધુરલો ત્ર લેશ્યા-(૧) નારકી: (૨)-૪ વિકલે દ્રિય: (૫) તેઉકાય: અને (૬) વાઉકાય એ છ માર્ગણાને વિષે હોય ॥૩૬॥

લેશ્યા આલુ તથા અદ્ય ખડુત્વ શરુ:

અદ્વૈયાય-મુદુમ-કેવલ-દુગિ સુક્ષ્મા છાવિ સેસ ણે
નર-નિગય-દેવ તિરિયા, થોવા દુ- અસંખ-જંતુગુણા

॥૩

શબ્દાર્થ

અહુખ્યાત=યથાખ્યાત ચારિત્રે સુદુમ્બ=સુદમસંપ્રગય ચારિત્રે દેવલદુગિ=દેવળજ્ઞાન અને દ્યુતે સુદુમ્બ=શુદ્ધલેશ્યા છાવિ=છએય લેશ્યા, સેસ-ઠાલુમુ=ખાડીના (૪૧ માર્ગણાએ) સ્થાનકે. નર=મનુષ્ય નિરય=નારડી દેવ=દેવ તિરિયા=તિર્યચ થોવા=થોડા દુ=એ અસખ્યાત=અસખ્યાત ગુણા. અનંતગુણા=અનંતગુણા ॥૩૭॥

ગાથાર્થ:-

યથાખ્યાત ચારિત્ર, સુદમ સંપ્રગય ચારિત્ર અને દેવલદિકને વિષે શુદ્ધ લેશ્યા હોય.

ખાડીની માર્ગણા (૪૧) ને વિષે છએ લેશ્યાઓ હોય.

મનુષ્ય થોડા હોય. નારડી અને દેવતા અસખ્યાત ગુણા હોય, અને તિર્યચ તેથી અનંત ગુણા હોય. ॥૩૭॥

વિશેષાર્થ:- ૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર. ૨ સુદમ સંપ્રગય ચારિત્ર. ૩ દેવળજ્ઞાન અને ૪ દેવળદર્શન એ ચાર માર્ગણાને વિષે એક શુદ્ધ લેશ્યા હોય.

અને શેષ ૪૧ માર્ગણાને વિષે છ એ લેશ્યા હોય.

એ લેશ્યા દ્વાર કહ્યું. હવે ૬૨ માર્ગણાસ્થાનકને વિષે અદપ-ખહુતવ કહે છે :

ચાર ગતિ માંદિ સર્વથી થોડા મનુષ્ય છે

પ્રશ્ન-તે કેમ ?

ઉત્તર--મનુષ્ય એ ભેદ છે-૧ સમ્મર્ષિમ અને ૨ ગર્ભજ.

સમ્મર્ષિમ મનુષ્યો ને ગર્ભજ મનુષ્યતા મળી મૂત્ર, શોણિત, માંસ, પદ્મ અને ક્ષેત્ર પ્રમુખ અપવિત્ર ૧૪ સ્થાનકને વિષે ઉપજે છે. ને અંતર્મુદ્ધર્તાયુત્રાળા છે. અને ચર્મ ચક્ષુએ દેખાતા નથી. તેને જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી ચોવીસ મુદ્ધર્ત ઉપજવા વ્યવવાનો વિરહકાળ હોય, અને તે અંતર્મુદ્ધર્ત નિલેપ થાય. માટે, સમ્મર્ષિમ મનુષ્ય કોઈ વખતે હોય પણ ખરા અને કોઈ વખતે ન પણ હોય.

અને ગર્ભજ મનુષ્ય તો સર્વ હોય જ. તે સંખ્યાતા હોય, પદ્મ અસંખ્યાતા ન હોય, તિહાં સંખ્યાતાના સંખ્યાતા ભેદ છે,

હવે મનુષ્ય કેટલા છે? તેની સંખ્યા કહે છે.

જે કાઈક રાશીને તેજ રાશી સાથે ગુણીયે તે વર્ગ કહેવાય.

તિહાં-એકનો તે વર્ગ ન હોય, “एकेन गुणितं तदेव” इतिवचनात्।

બેનો વર્ગ ચ્યાર, એ પહેલો વર્ગ.

ચ્યારનો વર્ગ ૧૬. એ ખીજો વર્ગ.

સોળનો વર્ગ ૨૫૬. એ ત્રીજો વર્ગ.

એનો વર્ગ ૬૫૫૩૬. એ ચોથો વર્ગ. એનો વર્ગ ૪૨૯૪૯૬૭૨૯૬.
એ પાંચમો વર્ગ. એનો વર્ગ ૧૮૪૪૬૭૪૪૦૭૩૭૦૬૫૫૧૬૧૬. એ છઠો
વર્ગ. “छट्ठो वगो पंचम-वग-पडुवन्तो” इति मन्नापना वचनात्।
એ વચન પ્રમાણે- છઠા વર્ગ ને તે પાંચમાવર્ગ સાથે ગુણીએ, ત્યારે:
૭,૯૨,૨૮,૧,૬૨,૫૧,૪૨,૬,૪૩,૩૭,૫૯,૩,૫૪,૩૯,૫૦,૩,૩૬
થયા.

એ અંક બોલાવાની પ્રાચીન રીતી આ પ્રમાણેછે:—

સાત ઢાડા ઢાડી ઢાડા ઢાડી: બાણુલાખ ઢાડા ઢાડી ઢાડી: અઠાવીસ
હજાર ઢાડા ઢાડી ઢાડી: એકસો ઢાડા ઢાડી ઢાડી: બાસઠ ઢાડા ઢાડી
ઢાડી; એકાવન લાખ ઢાડા ઢાડી: બેતાલીસ હજાર ઢાડી ઢાડી: છત્તે
ઢાડાઢાડી: ત્રેતાલીસ ઢાડાઢાડી: સાડત્રીસ લાખ ઢાડો: આગણુ સાઠ હજાર
ઢાડી: ત્રણસે ઢાડી: ચોપન ઢાડી: આગણુ ચાલીસ લાખ: પચાસ હજાર
ત્રણસે ને છત્રીસ:

અથવા એકડાને છન્નુવાર ઠામ બમણો કરીયે. જમકે:—

એક કુકુ-બે કુ. ચ્યાર. ચાર કુ આઠ, એમ એકંદરે છન્નુ વખત
બમણા કરતાં પણ એજ રાશિ થાય.

“छत्रवद् छजणगदा यरासि” इति वचनात् એ વચન અનુસારે જેટલા જથ્થા
પદે ગર્ભજ મનુષ્ય હોય અને જ્યારે સમુર્ધિમ હોય ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ પદે
અસંખ્યાતા હોય. કાળથકી ને અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીના
સમય જેટલા છે.

ક્ષેત્ર થકી સાત રાજ પ્રમાણ ધનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણીના અંગુલ પ્રમાણ ક્ષેત્રને વિષે જટલા પ્રદેશ હોય તેના પ્રથમ વર્ગમૂળન । પ્રદેશ સાથે ગુણીએ, તે ગુણતાં જટલા પ્રદેશ થાય, તેટલા પ્રદેશનું એટલું ખંડુક કદપીએ. ઈહાં, અંગુલ પ્રમાણ સૂચી ક્ષેત્રને વિષે આકાશ પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે. પણ અસત્ કદપનાએ ૨૫૬ કદપીએ.

તેનું પહેલું વર્ગમૂળ ૧૬,

ખીનુ ૪,

અને ત્રીનુ એ.

પહેલું વર્ગમૂળ ત્રીજા વર્ગમૂળ સાથે ગુણીએ, ત્યારે ૬૨ થયા, એટલા પ્રદેશનું ખંડુક લેવું. હવે એટલું મનુષ્ય અપહરતા, જો એક મનુષ્ય અધિકું હોત, તો સમગ્ર એક શ્રેણી અપહરાત. એટલાજ ઉત્કૃષ્ટ પદે સમ્પૂર્ણ અને ગર્ભજ બંનેય મળીને મનુષ્ય હોય. તે માટે નારક/ પ્રમુખ સર્વ થકી મનુષ્યો થે.કા હોય.

મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા અધિકા હોય.

કાળ થકી:—અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીના સમય જટલા છે.

ક્ષેત્રથકી:—પ્રતરને અસંખ્યાતમે ભાગે અસંખ્યાતી શ્રેણીના જટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા છે.

તે કેમ ? અંગુલ પ્રમાણ પ્રતરક્ષેત્રનેવિષે જટલી શ્રેણી હોય તેના વર્ગમૂળ અસંખ્યાતા ઉઠે. ત્યાં પહેલું વર્ગમૂળ ખીજ સાથે ગુણીએ જેમકે:—અસત્ કદપનાએ અંગુલ પ્રમાણ પ્રતરને વિષે ૨૫૬ શ્રેણી છે તેનું પહેલું વર્ગમૂળ ૧૬, ખીનુ. ૪ તે સોળને ચારે ગુણતાં ચોસક થાય. એ ૬૪ તે અસંખ્યાતી જાણવી.

એટલી શ્રેણીની પોહોળ પણ સૂચિ ઈહાં ગ્રહવી. એટલે શ્રેણીમાંહે જટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા નારકો છે. તે માટે મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા હોય

તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે.

તે કેમ ?

અંગુલ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું પહેલું વર્ગભૂજ: તેને અસંખ્યાત ભાગે જટલી શ્રેણી: તેના જટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા તે અસુર કુમાર દેવતા છે. તેટલા વળી નાગકુમાર છે, યાવત્ એટલા સ્તનિત કુમાર છે; તથા સંખ્યાત યોજન પ્રમાણ આકાશ પ્રદેશની સૂચિ ૩૫ ખંડુકે કરી એકેક વ્યંતર અપહરીએ, તે ધનીકૃત લોકનો મોડાને આકારે સમથ્ર પ્રતર અપહરાય, તેટલા વ્યંતર દેવતા છે.

તથા, ખસેં છપ્પન અંગુલ પ્રમાણ આકાશપ્રદેશની સૂચિ ૩૫ જટલે ખંડુકે કરી એકેક જ્યોતિષી અપહરીએ, તે ધનીકૃત લોકનો સમથ્ર પ્રતર અપહરાય. તેટલા જ્યોતિષી દેવતા છે.

તથા, એક અંગુલ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું ત્રીજું વર્ગભૂજ તેના ધન કરીએ, તથા બીજા વર્ગભૂજ સાથે ગુણીયે, તેટલી ધનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણીના જટલા પ્રદેશ હોય, તેટલા વૈમાનિક દેવતા છે.

એમ, સકલ ભવનપતિ, વ્યંતર જ્યોતિષક, વૈમાનિક દેવતા મળીને નારકી થકી અસંખ્યાત ગુણા છે

તે થકી તિર્યચ અનંત ગુણા છે તે તિર્યચ માંહે વનસ્પતિના જીવ અનંત લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ છે

અહીં સંખ્યાતાના સખ્યાતા ભેદ છે, અસંખ્યાતાના અસંખ્યાતા ભેદ છે અને અનંતાના અનંતા ભેદ છે. તેથી ઉક્ત વિરોધ બાજુવે નહી. ॥૩૭॥

પણ ચતુર્થિ દુર્ગા, થોવા તિન્નિ અહિઆ અંત-ગુ
તસ થોવ અસંખ-ડગી, મૂ-જલ-નિલ અહિયવ ડગંતા

॥૩૮॥

શબ્દાર્થ

તિન્નિ=ત્રણ અહિઆ=અધિક અણુ ત-ગુણા=અનંતગુણા તસ=ત્રણ થોવ=થોડા
અ-સ ખ-ડગી=અસંખ્યાત ગુણા અગ્નિકાય ભૂ=પૃથ્વીકાય જલ=અપ્કાય અનિલ=વાયુકાય:
અહિઅ=અધિક અણુતા=અનંત તા

ગાથાર્થ

પંચેદ્રિય થોડા હોય.

ચૌરિદ્રિય તેષદ્રિય અને બેષદ્રિય: એ ત્રણેય અનુક્રમે એકે એકથી અધિક હોય

એકેન્દ્રિય તેથી અનંત ગુણ હોય. વસ્તુ થોડા હોય, અગ્નિકાય અસંખ્યાન ગુણ હોય. પૃથ્વીકાય અપ્કાય: અને વાયુકાય. એક એકથી અધિક હોય, અને વનસ્પતિકાય તેથી અનંતા હોય. ॥૩૮॥

વિશેષાર્થ—હવે ઇન્દ્રિય આશ્રયી અલપ અહુત્વ કહે છે.—

૧ પંચેન્દ્રિય સર્વ થકી થોડા: ૨ ચૌરિન્દ્રિય તેથી વિશેષાધિક: ૩ તે થકી તેઝાન્દ્રિય વિશેષાધિક: ૪ તે થકી બેઝાન્દ્રિય વિશેષાધિક:

એ ચાર ચાર બોલ:—પ્રતરની અસંખ્યાત કોડા કોડી યોગન પ્રમાણુ એક પ્રદેશિની શ્રેણીની સૂચિ તેના જટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલી છીંતા જટલા આકાશ પ્રદેશ. તેટલા તે તે દરેક જીવો છે અને એકેક થકી વિશેષાધિક છે.

તે થકી, એકેન્દ્રિય અનંત ગુણ છે. કારણકે—વનસ્પતિ કાયના જીવ અનંતા છે.

હવે, કાય આશ્રયી અલપ અહુત્વ કહે છે —

૧ સર્વ થકી થોડા વસન્નાઇયા છે.

અસંખ્યાત કોડાકોડિ જે ન પ્રમાણુ આકાશ શ્રેણીની સૂચિ તેમાં જટલા આકાશ પ્રદેશ હોય. તેટલા જીવો છે તે માટે

૨ તે થકી, તેકક દેવ વનખ્યાત ગુણ છે ૩ અસંખ્યાત લોકના જટલા આકાશ પ્રદેશ હોય, તેટલા છે, માટે, તે થકી, પૃથ્વીકાઇયા જીવ વિશેષાધિક છે.

૪ તે થકી, અપકાઇયા વિશેષાધિક છે.

૫ તે થકી, વનસ્પતિકાય જીવ અનંત ગુણ છે.

દેમકે—તેઆ અનંતા લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણુ છે, ॥૩૮॥

મણ-વયળ-કાય-જોગી,—થોવા-અસંખગુણ-અણંતગુણા;
પુરિસા-થોવા-હત્યી,—સંખગુણા-ણંતગુણ-કીવા ॥૩૯॥

ગાખદાર્થ

મણ=મનયોગી વયળ=વચનયોગી કાયજોગી=કાયયોગી અસ અગુણા=અસંખ્યાત ગુણા પુરિસા=પુરુષવેદ વાળા હત્યી=સ્ત્રીવેદ વાળા કીવા=નપુંમકવેદ વાળા

ગાથાર્થ

મનયોગી થોડા હોય, વચન યોગી અસંખ્યાત ગુણા હોય અને કાય યોગી અનંત ગુણા હોય, પુરૂષો થોડા હોય સ્ત્રીઓ તેથી સંખ્યાત ગુણુ હોય અને તેથી અનંત ગુણુ નપુંસકો હોય. ॥૩૬॥

વિશેષાર્થ—હવે યોગ આશ્રયી અદ્ય બહુત્વ કહે છે.

૧ સર્વ થકી થોડા મનયોગી છે સંજ્ઞી પચેદ્રિયનેજ મનયોગ હોય તે માટે.

૨ તે થકી વચનયોગી અસંખ્યાત ગુણા, બેઘદ્રિય, તેઘદ્રિય, ચૌરિદ્રિય અને અસંજ્ઞિપ ચેદ્રિયને પણ વચન યોગ હોય તે માટે

૩ તે થકી કાયયોગી અનંત ગુણા, એકદ્રિયને પણ કાયયોગ હોય અને તે અનંતા છે માટે.

વેદ આશ્રયી અદ્ય બહુત્વ કહે છે.

૧ સર્વ થકી થોડા પુરૂષ વેદી છે ૨, તે થકી સ્ત્રી વેદી સંખ્યાત ગુણા છે; તિર્થંચમાં પુરૂષ થકી ત્રિગુણી અને ત્રણ અધિક, મનુષ્યમાં ૨૭ ગુણી અને સત્તાવીસ અધિક, અને દેવતામાં બત્રીશ ગુણી અને બત્રીશ અધિક સ્ત્રીઓ હોય તે માટે ૩ તે થકી નપુંસકવેદી અનંતગુણા અધિક હોય, એકિદ્રિય સર્વ નપુંસક છે, અને વળી તેઓ અનંતા છે તે માટે ॥૩૬॥

માળી-કોદી-માઈ,-લોભી-અહિઅ-મળનાણિણો-થોવા;

ઓહિ-અસંખા-મહસુઅ,-અહિઅ-સમ-અસંખ-વિઘ્નમંગા.

॥૪૦॥

શબ્દાર્થ

માણી=માની કોહી=કોધી માઈ=માયી (કપટી) લોભી=લોભી અહીઅ=અધિક મળનાણિણો=મન: પર્યાવસાની થોવા=થોડા ઓહિ=અવધિજ્ઞાની અસ ખા=અસંખ્યાત ગુણા મધ=મતિજ્ઞાની સુઅ=સુતજ્ઞાની સમ=સરખા અસ ખ=અસંખ્યાત ગુણા વિઘ્નંગા=વિઘ્નગ જ્ઞાની

ગાથાર્થ

માની, કોદી, માયી અને લોભી એક એકથી અધિક હોય છે; મન: પર્યાવસાની થોડા હોય: અવધિજ્ઞાની તેથી અસંખ્યાત ગુણા હોય;

મતિજ્ઞાનિ અને શ્રુતજ્ઞાનિ તેથી અધિક હોય અને માંહે માંહે સરખા હોય; વિભંગ જ્ઞાનિ તેથી અસંખ્યાત ગુણા હોય ॥૪૦॥

ભાવાર્થ—હવે કપાયદ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે.

૧ સર્વથી થોડા માન કપાથી. ૨ તે થકી ક્રોધી વિશેષાધિક, માન થકી ક્રોધ પરિણામનો કાળ અધિક છે માટે

૩ તે થકી માયાવંત વિશેષાધિક; બહુકાળ રહે તે માટે

૪ તે થકી લોભ કપાયી વિશેષાધિક; પ્રાયઃ સર્વને સદાય લોભ પરિણામ હોય છે માટે

હવે જ્ઞાન દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે.—

૧ મનઃ પર્યવજ્ઞાની સર્વ થકી થોડા; લઙ્કિષ્વત કાર્થક સંયતનેજ એ જ્ઞાન હોય તે માટે.

૨ તે થકી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણા સમ્યગ્ દૃષ્ટિ દેવતા નારકી ને પણ હોય તે માટે.

૩-૪ તે થકી મતિજ્ઞાનિ શ્રુત જ્ઞાનિ વિશેષાધિક છે, તિર્યંચ મનુષ્ય માંહે અવધિવિના સમ્યગ્ દૃષ્ટિ છે. તે પણ અધિક ગણવાથી અને માંહે માંહે તે (મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની) બંને તુલ્ય છે, સહચારી છે માટે,

જ્યાં મતિજ્ઞાન હોય ત્યાં શ્રુતજ્ઞાન હોય અને જ્યાં શ્રુતજ્ઞાન હોય ત્યાં મતિજ્ઞાન હોય.

૫ તે થકી સમ્યગ્ દૃષ્ટિ દેવતા નારકી કરતાં વિભંગજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણા છે; મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવતા નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે. અને તે સર્વને વિભંગજ્ઞાન હોય માટે. ॥૪૦॥

કેવલિણો-ળંત ગુણા, મઙ્-સુઅ-અન્નાણિ-ળંતગુણ-તુલ્લા;
સુહુમા-થોવા-પરિહાર, સંસ્વ-અહસ્વાય-સંસ્વગુણા ॥૪૧॥

શબ્દાર્થ

કેવલિણા=કેવલજ્ઞાની છ. ૧ અણુતગુણા=અનન્યજ્ઞાન મર્મ=મનિ અજ્ઞાની મુખ=શ્રુતજ્ઞાની અન્નાણિ=અજ્ઞાન વૃદ્ધતા=મરોઅ મુદ્ધમા=મુદ્ધમ ન પગપાળા પરિહાર=પરિહાર નિશ્ચિદિવાળા સંખ=અખ્યાતજ્ઞાન ૧ અહસ્વાય=અજ્ઞાન અગ્નિગણા સખગુણા=સંખ્યાતગુણા

ગાથાર્થ

કેવલ જ્ઞાની અનંત ગુણ હોય; મતિ અજ્ઞાની અને શ્રુતઅજ્ઞાની તેથી અનંત ગુણ છે. અને માંડા માંડે બંને સરખા છે. સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રવાળા થોડા હોય; પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા તેથી સંખ્યાતગુણ હોય; યથાખ્યાત ચારિત્રવાળા તેથી સંખ્યાતગુણ હોય ॥૪૦॥
(વિશેષાથ. ૬ તે (વિભાગ રાત્રી) વધી કેવલી અનંત ગુણ છે, સિદ્ધ અનંતા માટે.

૭-૮ તે થકી મતિ અજ્ઞાની અને અજ્ઞાની અનંત ગુણ છે. સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિ કાય અનંત ગુણ છે. માટે એ બે માંડા માંડે તુલ્ય છે

હવે સયમ દ્વારે અલપ બહુત્વ કહે છે-

૧ સૂક્ષ્મ સંપરાય સયમી સર્વ થકી થોડા છે; ઉત્કૃષ્ટા પણ શત પૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે

૨ તે થકી પરિહાર વિશુદ્ધિ સંયમી સંખ્યાત ગુણ છે. ઉત્કૃષ્ટા સહજ પૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે

૩ તે થકી યથાખ્યાત સંયમી સંખ્યાત ગુણ છે; ટાટી પૃથક્ત્વ કેવળી સદાય હોય તે માટે ॥૪૧॥

છેઅ-સમદય-સંસ્વા, દે અસંસ્વગુણ-ગંતગુણ અજયા;
થોવ-અસં -દુ-ગંતા, ઓહિ-નયણ કેવલ અચરણ
॥૪૨॥

શબ્દાર્થ

છેઅ=છેદાપરથાપનિક ચારિત્રવાળા સમર્થઅ=સામાયિક ચારિત્રીય સંખ્યા=સંખ્યાત ગુણ દેસ=દેશ વરતિ અસખગુણુ=અસખ્યાતગુણ અણુ=અણુતગુણ અજયા=અવિરતિ થોવ=થોડા અસખ=અસંખ્યાત ગુણ દુ=બે છું=અનંતા ઓહિ=અવધિ દર્શની નયણુ=ચક્ષુદર્શની કેવળ=કેવલદર્શની અચરણુ=અચક્ષુદર્શની

ગાથાર્થ

છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર વાળા સંખ્યાત ગુણ, સામાયિક ચારિત્ર વાળા તેથી સંખ્યાત ગુણ, દેશવિરતિ અસંખ્યાત ગુણ અને

અવિરતિ અનંત ગુણ છે. અવધિ દર્શની થોડા, અશુદ્ધદર્શની અસંખ્યાત ગુણ, અને કેવળદર્શની તથા અચ્છુદર્શની એ બે અનંત ગુણ છે. ॥૪૨॥

વિશેષાર્થ—૪ તે (યથાખ્યાત સંયમી) થકી છેદાપરચાપનીય સંયમી સંખ્યાત ગુણ હોય; કાટી ચત પૃથક્ત્વ પામીએ માટે ૫ તે થકી સામાયિક સંયમી સંખ્યાત ગુણ હોય; કાટી સહસ્ત્ર પૃથક્ત્વ સદાયે હોય-માટે.

૬ તે થકી દેશ વિરતિ અસંખ્યાત ગુણ છે; તિર્થંચમાં દેશ વિરતિ અસંખ્યાતા પામીએ તે માટે. તે થકી અવિરતિ-અસંયમી અનંત ગુણ હોય મિથ્યાદૃષ્ટિ અનંતા છે માટે.

હવે દર્શનદ્વારે અલપ બહુત્વ કહે છે—

૧ સર્વ થકી થોડા અવધિ દર્શની છે, દેવતા, નારકી, મનુષ્ય અને તિર્થંચમાં કેટલાએક હોય તે માટે

તે થકી અશુદ્ધદર્શની અસંખ્યાત ગુણ હોય; ચારિંદ્રિય અને પંચેંદ્રિય સર્વને હોય તે માટે

૩ તે થકી કેવલ દર્શની અનંત ગુણ છે; સિદ્ધ અનંતા છે તે માટે.

૪ તે થકી અચ્છુદર્શની અનંત ગુણ છે; સર્વ સંસારી જીવને અચ્છુદર્શન છે તે માટે. ॥૪૨॥

પચ્છાણુ-પુત્રિ-લેસા, થોવા-દો-સંખ-ળંત-દો-અહિઆ;
અમવિઅર-થોવ-ળંતા, સાસળ-થોવો-વસમ-સંઘા ॥૪૩॥

રાખ્યાર્થ

પચ્છાણુ પુત્રિ=પદ્માનુ પુત્રી (હેતેયો પહેલે આવવું) લેસા=લેસા (દેવી)
થોવા=થોડા હોએ લેસાવાળા અહિઆ=વિશેષાધિક અલપ=અમળ્યો ઇઅર=અતર
(બન્ને) થોવા=થોડા અણુતા=અનંતગુણ સાસળ=સાસરાની ઉપસમ=ઓપદમિકતાના
સંખા=સંખ્યાત ગુણ

ગાથાર્થ

લેસાવાળા પદ્માનુપૂર્વી એ ગણવા એટલે શુદ્ધ લેસાવાળા મહિમી થોડા પદ્મ અને તેને એ બે લેસાવાળા અસંખ્યાત ગુણ. ક્યેત લેસા

વાળા અનંતગુણ અને નીલ તથા કૃષ્ણલેશ્યાવાળા અધિક હોય. અલબ્ય થોડા. અને લબ્ય અનંત ગુણ હોય. સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વી સંખ્યાત ગુણ હોય.

વિશેષાર્થ—હવે લેશ્યાદ્વારે અલપ બહુત્વ કહે છે.

પશ્ચાત્પૂર્વીએ લેશ્યા કહી તે આ પ્રમાણે

૧ સર્વ થકી થોડા શુદ્ધ લેશ્યાવત છે લાંતકાદિક ઉપરના દેવતા સર્વ અને કોઈક મનુષ્ય તિર્યચમાં હોય તે માટે

૨ પદ્મ લેશ્યાવત અસખ્યાત ગુણ છે, કોઈક મનુષ્ય તિર્યચ અને સનાતનુમાર માહેદ્ર તથા બ્રહ્મલોક કદપના દેવતાને સર્વને હોય અને તે દેવતા લાંતકાદિકથી અસખ્યાત ગુણ છે. તે માટે

૩ તે થકી તેજે લેશ્યાવંત અસખ્યાત ગુણ છે. જોતિષી, સૌધર્મ અને ઈશાનના દેવતા; કૃત્સ્નાએક લવનપતિ, વ્યતર, મનુષ્ય અને તિર્યચમાં તેજે લેશ્યાવંત હોય તે માટે

૪ તે થકી નીલ કાપોત લેશ્યાવંત અનંત ગુણ છે; તે લેશ્યા અનંતકાયમાં પણ છે તે માટે

૫ તે થકી નીલ લેશ્યાવત વિશેષાધિક છે, ધણાને તે લેશ્યા હોય છે, તે માટે.

૬ તે થકી કૃષ્ણ લેશ્યાવંત વિશેષાધિક છે, ધણાને હોય માટે.

હવે લબ્ય દ્વારે અલપ બહુત્વ કહે છે:—

૧ અલબ્ય થોડા છે જથ્થા શુક્તાનંત પ્રમાણ છે તે માટે

૨ તે થકી લબ્ય એટલે મોક્ષગમનને યોગ્ય અનંત ગુણ છે.

હવે સમ્યક્ત્વ દ્વારે અલપ બહુત્વ કહે છે:—

૧ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વી સર્વથી થોડા હોય, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ વખતા કોઈકને હોય તે માટે

૨ તે થકી ઔપશમિક સમ્યક્ત્વી સંખ્યાત ગુણ હોય ॥૪૩॥

મીસા-સંસ્વા-વેઅગ, અસંસ્વગુણ-સ્વઈઅ-મિચ્છદુ-અણંતા,
સન્નિઅર-થોવ-ણંતા, નહાર-થોવેઅર-અસંસ્વા ॥૪૪॥

શબ્દાર્થ

મીસા=મિશ્રદષ્ટિ સંખ્યા=સંખ્યાતગુણ વેઅગ=ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વની ખઈઅ=ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની, મિશ્ર=મિથ્યાદષ્ટિ દુ=બે અણુ તા=અનંતગુણા સન્નિ=સંજી ઇઅર=ધનર (અસંજી) થોવ=થોડા અણુહાર=અણુહારી ઇઅર=આહારી અસ ખા=અસંખ્યાત-ગુણ

માથાર્થ

મિશ્રદષ્ટિ 'સંખ્યાત ગુણ' હોય, ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વવાળા અસંખ્યાતગુણ હોય અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વવાળા તથા મિથ્યાત્વી એ બે અનંતગુણ હોય, સંજી થોડા અને અસંજી અનંતા, અણુહારી થોડા અને આહારી અસંખ્યાત ગુણ હોય ૥૪૪૥

વિશેષાર્થ—૩ તે ઔપશમિક થકી મિશ્રદષ્ટિ સંખ્યાતગુણ હોય

૪ તે થકી વેદક તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની અસંખ્યાત ગુણ હોય

૫ તે થકી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની અનંતગુણ હોય, સિદ્ધ અનંતા છે માટે,

૬ તે થકી મિથ્યાદષ્ટિ અનંત ગુણ છે, સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિ કાય અનંત છે માટે,

હવે સંજી દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે:—

૧ સંજી થોડા હોય, ૫ ચેદ્રિયમાંજ સંજી હોય તે માટે

૨ ઈતર તે અસંજી અનંત ગુણ હોય, એકેદ્રિય અનંતા છે માટે.

હવે આહાર દ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે—

૧ અનાહારી થોડા છે; વિગ્રહગતિએ વર્તતા જીવ, દેવસી સસુદ ધાતી, અથોગી દેવળી અને સિદ્ધ એટલાજ અણુહારી હોય ને માટે.

૨ તે થકી આહારી અસંખ્યાત ગુણ હોય, અણુહારીથી બીજા આહારી હોય ને માટે.

પ્રશ્ન—અહીં અણુહારી કરતાં આહારી અનંત ગુણ કેમ ન કલા ?

ઉત્તર—પ્રતિ સમયે સદાયે એક નિગોદના અસંખ્યાતમાં બાગ પ્રમાણુ વિગ્રહ ગતિએ વર્તતા જીવ પામીએ, ને સર્વ આણુહારી છે, અસંખ્યાત ગુણ ૧૪ મુકત છે ૥૬૬૥

૬૨ માર્ગજ્ઞાને વિષે-અવલોક-શુભસ્થાનક-યોગ-ઉપયોગ-લેશ્યા: અને અદ્ય
ખટ્ટવને દર્શાવતું યંત્ર

ક્ર	માર્ગજ્ઞાસ્થાનેષુ	અવલોક ૧૦	શુભસ્થાનક ૧૦	યોગ ૧૫	ઉપયોગ ૧૨	લેશ્યા:	અદ્યખટ્ટવ	અનુક્રમ
૧	દેવગતિ	૨	૪	૧૧	૯	૬	અસંખ્યાતગુણા	૩
૨	મનુષ્યગતિ	૩	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૩	તિર્થગતિ	૧૪	૫	૧૩	૯	૬	અનંતગુણા	૪
૪	નરકગતિ	૨	૪	૧૧	૯	૩	અસંખ્યાતગુણા	૨
૫	એકેન્દ્રિય	૪	૨	૫	૩	૪	અનંતગુણા	૫
૬	બેઠદ્વિય	૨	૨	૪	૩	૩	વિશેષાધિક	૪
૭	તેઠદ્વિય	૨	૨	૪	૩	૩	વિશેષાધિક	૩
૮	ચૌરિ દ્વિય	૨	૨	૪	૪	૩	વિશેષાધિક	૨
૯	૫ ચેન્દ્રિય	૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૦	પૃથ્વીકાષ્ઠ્યા	૪	૨	૩	૩	૪	વિશેષાધિક	૩
૧૧	અપકાષ્ઠ્યા	૪	૨	૩	૩	૪	વિશેષાધિક	૪
૧૨	તેઠકાષ્ઠ્યા	૪	૧	૩	૩	૩	અસંખ્યાતગુણા	૨
૧૩	વાઉકાષ્ઠ્યા	૪	૧	૫	૩	૩	વિશેષાધિક	૫
૧૪	વનરપતિકાષ્ઠ્યા	૪	૨	૩	૩	૪	અનંતગુણા	૬
૧૫	ત્રસકાષ્ઠ્યા	૧૦	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૬	મનયોગી	૧-૨	૧૩	૧૫-૧૩	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૧૭	વચનયોગી	૫	૧૩	૧૩	૧૩	૬	અસંખ્યાતગુણા	૨
૧૮	કાયયોગી	૧૩	૧૩	૧૫	૧૩	૬	અનંતગુણા	૩
૧૯	પુરુષવેદી	૨	૯	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૨૦	ઓવેદી	૨	૯	૧૩	૧૨	૬	સંખ્યાતગુણા	૨

૨૧	નખું મકવેદી	૧૪	૯	૧૫	૧૨	૬	અનંત ગુણા	
૨૨	કોધ કષાયી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૨
૨૩	માન કષાયી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧
૨૪	માયા કષાયી	૧૪	૯	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૨
૨૫	લોભ કષાયી	૧૪	૧૦	૧૫	૧૦	૬	વિશેષાધિક	૪
૨૬	મતિજ્ઞાની	૨	૯	૧૫	૭	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૩
૨૭	શ્રુતજ્ઞાની	૨	૯	૧૫	૭	૬	ગુણ	૪
૨૮	અવધિજ્ઞાની	૨	૯	૧૫	૭	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૨૯	મન પર્યાવરણી	૧	૭	૧૩	૭	૬	સર્વથી થોડા	૧
૩૦	કેવળજ્ઞાની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંત ગુણા	૬
૩૧	મતિઅજ્ઞાની	૧૪	૩	૧૩	૫	૬	અનંત ગુણા	૭
૩૨	શ્રુતઅજ્ઞાની	૧૪	૩	૧૩	૫	૬	સરખા	૮
૩૩	વિભંગજ્ઞાની	૨	૩	૧૩	૫	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૫
૩૪	સામાયિકચારિત્રી	૧	૪	૧૩	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૫
૩૫	છેદોપસ્થાપનીય	૧	૪	૧૩	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૪
૩૬	પરિહાર વિશુદ્ધિ	૧	૨	૯	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૨
૩૭	સૂક્ષ્મ સંપરાય	૧	૧	૯	૭	૧	સર્વથી થોડા	૧
૩૮	યથાખ્યાત ચારિત્રી	૧	૪	૧૧	૯	૧	સંખ્યાત ગુણા	૩
૩૯	દેશ વિરતિ	૧	૧	૧૧	૬	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૬
૪૦	અવિરતિ	૧૪	૪	૧૩	૯	૬	અનંત ગુણા	૭
૪૧	મધુ દર્શની	૧	૧૨	૧૩	૧૦	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૪૨	અગન દર્શની	૧૪	૧૨	૧૫	૧૦	૬	અનંત ગુણા	૪

૪૩	અવધિ દર્શની	૨	૯	૧૫	૭	૬	સર્વથી થોડા	૧
૪૪	કેવલ દર્શની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંત ગુણા	૩
૪૫	કૃષ્ણલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૬
૪૬	નીલલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૫
૪૭	હલપોતલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	અનંત ગુણા	૪
૪૮	તેજલેશ્યાવંત	૩	૭	૧૫	૧૦	૧	અસંખ્યાત ગુણા	૩
૪૯	પદ્મલેશ્યાવંત	૨	૭	૧૫	૧૦	૧	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૫૦	શુક્લલેશ્યાવંત	૨	૧૩	૧૫	૧૨	૧	સર્વથી થોડા	૧
૫૧	ભવ્ય	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬	અનંત ગુણા	૨
૫૨	અભવ્ય	૧૪	૧	૧૩	૧૫	૬	સર્વથી થોડા	૧
૫૩	ક્ષાયાપશમિક સમ્યક્ત્વી	૨	૪	૧૫	૭	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૪
૫૪	ક્ષાધિક સમ્યક્ત્વી	૨	૧૧	૧૫	૯	૬	અનંત ગુણા	૫
૫૫	ઔપશમિક સં	૨	૮	૧૩	૭	૬	સંખ્યાત ગુણા	૨
૫૬	મિત્રદૃષ્ટિ	૧	૧	૧૦	૫	૬	સંખ્યાત ગુણા	૩
૫૭	સાસ્વાદનસં	૭	૧	૧૩	૫	૬	સર્વથી થોડા	૧
૫૮	મિથ્યાત્વી	૧૪	૧	૧૩	૫	૬	અનંત ગુણા	૬
૫૯	સ સી	૨	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૧
૬૦	અસ સી	૧૨	૨	૬	૪	૪	અનંત ગુણા	૨
૬૧	આહારી	૧૪	૧૩	૧૫	૧૨	૬	અસંખ્યાત ગુણા	૨
૬૨	આણાહારી	૮	૫	૧	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	૧

શુણકાણાને વિષે જીવસ્થાન

સવ્વ-જિઅઠાણ-મિચ્છે, સગ-સાસણિ પળ અપજ્જ સન્નિ દુગ્ગં,
સમ્મે, સન્ની-દુવિહો, સેસેસું સન્નિ-પજ્જતો ॥ ૪૫ ॥

શબ્દાર્થ

સવ્વ જીઅઠાણ=સર્વ જીવસ્થાન મિચ્છે=મિથ્યાત્વ શુણકાણે સગ=સાત સાસણિ=સાસ્વાદને પાણુ=પાંચ અપજ્જ=અપર્યાપ્તા સન્નિ દુગ્ગં=સંજ્ઞિ દ્વિક, સમ્મે=સમ્યગ્દષ્ટિ શુણકાણે, સન્ની=સંજ્ઞી દુવિહો=એ પ્રકારે સેસેસુ=આકીના શુણુ સ્થાનને વિષે સન્નિપજ્જતો=સંજ્ઞી પર્યાપ્તો.

ગાથાર્થ

મિથ્યાત્વ શુણકાણે સર્વ જીવસ્થાન હોય, પાંચ અપર્યાપ્તા અને સંજ્ઞીદ્વિક મળી સાત જીવસ્થાન સાસ્વાદન શુણકાણે હોય. અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ શુણકાણે બે પ્રકારના સંજ્ઞી હોય. આકીના શુણુ સ્થાનકને વિષે સંજ્ઞી પર્યાપ્તો હોય. ॥ ૪૫ ॥

વિશેષાર્થ—હવે ચૈદ શુણકાણાને વિષે દશ દ્વાર કહે છે:—

ત્યાં પ્રથમ જીવસ્થાન કહે છે:—

મિથ્યાત્વ શુણકાણે સર્વે (ચૈદ) જીવના ભેદો હોય.

સાસ્વાદન શુણકાણે સાત જીવના ભેદ હોય, તે આ પ્રમાણે.

૧ બાદર ઐદંદ્રિય, ૨ બેઈદ્રિય. ૩ તેઈદ્રિય ૪ ચૌરિંદ્રિય અને પાંચમે અસંજ્ઞી પંચેદ્રિય; એ પાંચ અપર્યાપ્તા અને સંજ્ઞિ પંચેદ્રિય પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા એવં સાત હોય (ઐદંદ્રિયમાં સમ્યક્ત્વ વમતો અવતરે તેથી અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ સાસ્વાદન શુણકાણું હોય અને સંજ્ઞિ પંચેદ્રિયને ત્રંચીભેદ કર્યા પછી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામીને પડતાં સાસ્વાદન શુણકાણું હોય), છતાં સઘળે અપર્યાપ્તો કહેા તે કરણુ અપર્યાપ્તો બાળવો, પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહિ, ૭ બણી લબ્ધિ અપર્યાપ્તામાં સાસ્વાદન શુણકાણું હોય નહિ.

સમ્યક્ત્વ શુણકાણે સંજ્ઞિ પંચેદ્રિય પર્યાપ્તો, અને અપર્યાપ્તો એ બે ભેદ હોય,

શેષ મિશ્રદેશ વિરતિ પ્રગુણ ૧૧ શુણકાણે સંજ્ઞિ પંચેદ્રિય પર્યાપ્તો એ એકજ જીવનો ભેદ હોય. ॥ ૪૫ ॥

ગુણુઠાણુને વિષે યોગ

મિત્ર -દુગિ-અજઙ્-જોગા, હારદુગૂળા અપુઠ્ઠવ-પણગે-ઉ
મણવઙ્-ઉરલં-સવિઠાવિ, મીસિ-સવિઠાવિ દુગ-દેસે॥૪૬॥

શબ્દાર્થ

મિત્રદુગિ=મિત્ર્યાત્વદ્વિક, અજઙ્=અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિએ જોગા=યોગા
આહારદુગ=આહારકદ્વિક, ઉણા=ઓળ અપુઠ્ઠવપણગે=અપૂર્વાદિક પાંચ ગુણુઠાણુ, ઉ=તો
મણ=મનના વર્ધ=વચનના, ઉરલં=ઔદારિકકાયયોગ, સવિઠાવિ=વૈક્રિય સહિત,
મીસિ=મિત્ર ગુણુઠાણુ, સવિઠાવિદુગ વૈક્રિયદ્વિક સહિત, દેસે=દેશ વિરતિ ગુણુઠાણુ

ગાથાર્થ

મિત્ર્યાત્વદ્વિક (મિત્ર્યાત્વ અને સાસ્વાદન) ને વિષે અને
અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિ ગુણુઠાણુ આહારકદ્વિક વિના (તેર) યોગ હોય.
અપૂર્વકણુદિક પાંચ ગુણુઠાણુ તો મનના (૪) વચનના (૪) અને
ઔદારિક કાય (એ નવ) યોગ હોય. વૈક્રિય કાયયોગ સહિત (દશ યોગ)
મિત્ર ગુણુઠાણુ હોય દેશવિરતિ ગુણુઠાણુ વૈક્રિયદ્વિક સહિત (અગ્યાર યોગ)
હોય. ॥૪૬॥

હવે યોગ કહેછે:—

વિશેષાર્થ—૧ મિત્ર્યાત્વ, ૨ સાસ્વાદન, ૩ અવિરતિ સમ્યક્ દષ્ટિ,
એ ત્રણ ગુણુઠાણુ આહારકદ્વિક વિના તેર યોગ હોય આ આહારક
દ્વિક તો સંયતને જ હોય તે માટે.

અપૂર્વાદિક—૮-૯ ૧૦-૧૧-૧૨ એ પાંચ ગુણુઠાણુ ચાર મનના,
ચાર વચનના અને ઔદારિક કાયયોગ એવ નવ યોગ હોય.

અહીં લખ્ધિનું પ્રયુજનું ન હોય તે માટે વૈક્રિયદ્વિક અને આહારક
દ્વિક એ બે યોગ ન હોય. ૧

મિત્ર ગુણુઠાણુ પૂર્વોક્ત નવ યોગ વૈક્રિય કાયયોગ સહિત કરતાં,
એટલે દશ યોગ હોય

---

૧ અહીં અપર્યાપ્તો ન હોય તેથી ઔદારિક મિત્ર ન હોય, અને કાર્મણુ
કાયયોગ તો અંતરાલ ગતિમા હોય તેથી અહીં ન હોય. વળી સમુદ્ધાત અવસ્થા
પણ અહીં નથી માટે તે બન્ને યોગ ન હોય.

વૈક્રિયવંતને મિશ્ર શુણ્ઠાણું હોય પણ મિશ્રે વૈક્રિય પ્રારંભ ન કરે તે માટે વૈક્રિયમિશ્ર ન હોય.

દેશવિરતિ શુણ્ઠાણે પૂર્વોક્ત નવયોગ વૈક્રિયદ્વિક સહિત ઐટલે ૧૧ યોગ હોય. ॥૪૬॥

**સાહારદુગ-પમત્તે-તે વિડવાહારમીસ-વિણુ-ઇઅરે;
કમ્મુરલદુગંતાઈમ-મણ-વયણ-સજોગી-ન-અજોગી ॥૪૭॥**

શબ્દાર્થ

સાહાર દુગ=આહારકદ્વિક સહિત. પમત્તે=પ્રમત્ત શુણ્ઠાણે તે=તે (તેર યોગ). વિડવાહારમીસ=વૈક્રિય તથા આહારક મિશ્ર. વિણુ=વિના ઇઅરે=ઇતર (અપ્રમત્ત શુણ્ઠાણે). કમ્મ=કર્મણુ કાયયોગ ઉરલ દુગ=આહારિક દ્વિક. અંતાઇમ=પહેલા અને છેલ્લા. મણ વયણુ=મન અને વચન યોગ સજોગી=સયોગી શુણ્ઠાણે. નન હોય અજોગી=અયોગી શુણ્ઠાણે.

ગાથાર્થ:-

પૂર્વોક્ત અગ્યાર યોગ આહારક દ્વિક સહિત (તેર યોગ) પ્રમત્ત શુણ્ઠાણે હોય. તે તેર યોગ વૈક્રિય મિશ્ર અને આહારક મિશ્ર વિના (ઐટલે અગ્યાર યોગ) અપ્રમત્ત શુણ્ઠાણે હોય કર્મણુ કાયયોગ, આહારિકદ્વિક, છેલ્લા અને પહેલા મનના તથા વચનના (બે બે) યોગ (એ સાત) સયોગી કેવળીને હોય અને અયોગી કેવળીને યોગ ન હોય. ॥૪૭॥

વિશેષાર્થ-પ્રમત્ત શુણ્ઠાણે પૂર્વોક્ત ૧૧ તે આહારકદ્વિક સહિત એવનેર યોગ હોય, અહીં આહારક શરીર કે જે ને માટે.

અપ્રમત્ત શુણ્ઠાણે પૂર્વોક્ત તેર યોગમાંથી વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારક મિશ્ર એ બે યોગ વિના ૧૧ યોગ હોય; પ્રમત્ત થકા વૈક્રિય: આહારક દરીને સાતમે આવે ત્યારે વૈક્રિય આહારક યોગ હોય, પણ અપ્રમત્ત થકા વૈક્રિય આહારક કેરે નહીં; અને છાંડે પણ નહીં, ને માટે અપ્રમત્તને વૈક્રિયમિશ્ર, આહારકમિશ્ર ન હોય.

સયોગી ગુણુઠાણે ૧ કાર્મણ કાયયોગ, ૨ ઔદારિકમિશ્ર, ૩ ઔદારિક, ૫-૭ મન વચનના પહેલા અને છેલ્લા ચાર યોગ એમ ૭ (સાત) યોગ હોય

૧ કાર્મણ કાયયોગ ૨ ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ ૩ એ બે યોગ ઢેવલી સમુદ્ધાતે હોય અને ઔદારિક કાયયોગ પહેલા અને છેલ્લા મન અને વચનના ચાર યોગ એ પાંચ તો રહેજે હોય, એવં સાત યોગ સયોગી ગુણુઠાણે ઢેવલીને હોય

અયોગી ગુણુઠાણે એકે યોગ ન હોય; યોગનો રોધ કરી અયોગી થયા માટે. ॥૪૭॥

તિ અનાણ-દુદંસાદમ,-દુગે-અજઙ્-દેસિ-ના -દં -તિગં ।
તે મીસિ-મીસા-સમણા, જયાઙ્ કેવલદુ-અંતદુગે ॥૪૮॥

શબ્દાર્થ

તિ અનાણુ=ત્રણુ અજ્ઞાન. દુદ સ=એ દર્શન. આઘમ દુગે=આદિના બે ગુણુઠાણે. અજઙ્=અવિરતિએ દેશ=દેશ વિરતિએ નાણુદંસતિગ=જ્ઞાન દર્શનત્રિક. તે=તે (છ ઉપયોગ) મીસિ=મિશ્ર ગુણુઠાણે મીસા=અજ્ઞાને મિશ્ર સમણા=મન પર્યવજ્ઞાન સહિત. જયાઙ્=અમરતાદિ (સાત) ગુણુઠાણે કેવલદુ=કેવલજ્ઞાન તથા કેવલ દર્શન અંતદુગે=છેલ્લા બે ગુણુઠાણે.

ગાથાર્થ

પહેલા બે ગુણુઠાણે ત્રણુ અજ્ઞાન અને બે દર્શન (અચ્ચુ-અચ્ચુ) હોય. અવિરતિ અને દેશ વિરતિ ગુણુઠાણે ત્રણુ જ્ઞાન અને ત્રણુ દર્શન હોય તે છ ઉપયોગ મિશ્ર ગુણુઠાણે અજ્ઞાને કરીમિશ્ર હોય. મન પર્યવ જ્ઞાન સહિત (સાત ઉપયોગ) અમરતાદિ (સાત) ગુણુઠાણે હોય, અને છેલ્લા બે ગુણુઠાણે કેવલદ્વિકે હોય. ॥૪૮॥

હવે ઉપયોગ કહે છે :-

વિશેષાર્થ—મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ બે ગુણુઠાણે ત્રણુ અજ્ઞાન અને ચક્ષુ અચક્ષુ એ બે દર્શન એવ પાંચ ઉપયોગ હોય.

અવિરતિ સમ્યગ્ દષ્ટિ અને દેશવિરતિ એ બે ગુણુઠાણે ત્રણુ જ્ઞાન ચક્ષુ, અચક્ષુ, અને અવધિ દર્શન એવ ૬ ઉપયોગ હોય

મિશ્ર ગુણુઠાણે એજ છ ઉપયોગ અજ્ઞાને કરી મિશ્રિત હોય, કોઈ વાર સમ્યક્ત્વ ખાહુલ્ય હોય ત્યારે જ્ઞાન ખાહુલ્ય અને કોઈ વાર મિથ્યાત્વ ખાહુલ્ય હોય ત્યારે અજ્ઞાન ખાહુલ્ય હોય.

અહિંઆ મિશ્ર ગુણુઠાણે જે અવધિદર્શન કહ્યું તે સિદ્ધાંતને અભિપ્રાયે જાણવું પણ એ કર્મ અથવા અભિપ્રાય નહીં.

પ્રમત્તથી ખારમા લગે સાત ગુણુઠાણે પૂર્વોક્ત છ ઉપયોગ મનઃ પર્યંવજ્ઞાને સહિત એટલે સાત ઉપયોગ હોય.

અંતરિક્ષે એટલે છેલ્લાં બે સયોગી અને અયોગી ગુણુઠાણાને વિષે દેવલજ્ઞાન અને દેવલદર્શન એ બે ઉપયોગ હોય

શેષ ૧૦ છાન્નસ્થિક ઉપયોગ છે તે ઇહાં ન હોય.

નહંમિ ય છાઉમત્પિય નાણે इति वचनात् ॥૪૮॥

સાસણ-ભાવે નાણં, વિઉઠ્ઠવગાહારગે-ઉરલ-મિસ્સં;
નેગિંદિસુ-સાસાણો-નેહાહિગયં-સુયમયં-પિ ॥૪૯॥

ગાઠ્યાર્થ

સાસણુ ભાવે=સાસ્ત્રાદન ભાવે. નાણુ=મતિ શ્રુત જ્ઞાન. વિઉઠ્ઠવગાહારગે=વૈકલ્ય અને આહારક શરીર. ઉરલ મિસ્સં=ઓદારિક મિશ્ર યોગ ન=નથી એગિ દિસુ=એકે દિવસે વિષે. સાસાણો=સાસ્ત્રાદનપણુ નેહાહિગયં=અહીં ગ્રહણ કર્યું નથી સુય મય પિ=ધનને વિષે માન્યું છે પણ

ગાથાર્થ

સાસ્ત્રાદન પાણુ છતે જ્ઞાન, વક્રિય અને આહારક શરીરે ઓદારિક મિશ્ર કાય યોગ અને એકે દિવસે વિષે સાસ્ત્રાદન પાણુ નથી; એ પ્રકારે સૂચને વિષે માનેલું છે. છતાં અહીં (કર્મ અથવા) ગ્રહણ કર્યું નથી. ॥૪૯॥

વિશેષાર્થ—તે અહીંયા મતને સ ના છે પણ દેહલાએક જોય કર્મ અથવા નવી જોયા તે કહે છે

સિદ્ધાંતમાં સાસ્વાદન હોય ત્યાં જ્ઞાન કહ્યું છે, તે માટે બેઠ્ઠદ્રિયાદિકને ઉપજતાં સાસ્વાદનપણે જ્ઞાની કહ્યા છે અને કર્મત્રયે જ્ઞાન ન કહ્યું. તેનો અભિપ્રાય એ છે કે જે સાસ્વાદન છે તે સમ્યક્ત્વથી પડતાં હોય, તે મિથ્યાત્વને સન્મુખ છે માટે મેલુ સમ્યક્ત્વ છે, ત્યાં જ્ઞાન પણ મલિન છે. તે માટે અજ્ઞાનજ કહ્યું

‘પત્રવણા અને ભગવતિ’ પ્રમુખમાં વૈક્રિયને આહારકને પ્રારભકાળે ઔદારિક સાથે મિશ્રભાવે ઔદારિકમિશ્ર કહ્યું છે. પણ તે કર્મત્રયે અગિકાર ન કર્યું, તેનો એ હેતુ છે. જે ગુણ પ્રત્યયિક લબ્ધિને બલવત્તરપણે કરીને કરવા માંડે તેતુ પ્રાધાનપણુ ગણાય. અહિયાં વૈક્રિયાહારકતું પ્રાધાનપણુ વિવક્ષ્યું તેથી ઔદારિકમિશ્રયોગ ન ગ્રહ્યો પણ વૈક્રિયાહારકને પ્રારભ કાળે તથા પરિત્યાગ કાળે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારક મિશ્રજ કહ્યા.

સિદ્ધાંતે એકદ્રિય માંહે સાસ્વાદન ગુણુકાણું નથી એમ કહ્યું છે, અને કર્મત્રયકારે એકદ્રિયમાં સાસ્વાદન કહ્યું છે તેતું કારણ કઈ જણાતું નથી. જે સિદ્ધાંતે સ્પષ્ટ ના કહી તે કર્મત્રયકારે કેમ આદરી તેતું તત્ત્વ કેવલી જાણે.

વળી અહિયાં ગાથા માંહે નથી કહ્યું પણ ભગવતિ પત્રવણા જીવાભિગમ પ્રમુખ સિદ્ધાંત માંહે વિભગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન કહ્યું છે તે માટે પહેલાથી માંડી બારમા ગુણુકાણા લગે અવધિદર્શન હોય, અને અહિયાં કર્મત્રયના મતે વિભગજ્ઞાનીને અવધિદર્શન ન કહ્યું, તે માટે ચોથા ગુણુકાણાથી ઉપરના ગુણુકાણેજ અવધિદર્શન હોય એમ કહ્યું છે. ૥૪૯॥

ગુણુકાણાને વિષે લેશ્યા અને બંધ હેતુ.

હસુ-સઘ્વા-ત્તે-ઉત્તિગં, ઇગિ હસુ-સુક્કા-અજોગી અલ્લેસા,
બંધસ્સ-મિચ્છ-અવિરઙ્ગ, કસાય-જોગત્તિ-ચઉ-હેઝ ॥૫૦॥

શબ્દાર્થ

હસુ=હ ગુણુકાણાને વિષે સઘ્વા=સર્વ લેશ્યા તેઉ-તિગં=તેજો, પદ્મ અને શુક્લ એ ત્રણ ઇગિ=એક (અપ્રમત્ત)ને વિષે સુકકા=શુક્લ લેશ્યા અન્નેગિ=અયોગીકેવળી. અલ્લેસા=લેશ્યા રહિત હોય બંધસ્સ=બંધના મિચ્છ=મિથ્યાત્વ અવિરઙ્ગ=અવિરતિપણુ કસાય=કથાય. જોગ=યોગ ત્તિ=એમ. ચઉ હેઉ=ચાર હેતુ ॥૫૦॥

ગાથાર્થ

અભિગ્રહિકે, અનભિગ્રહિકે, આભિનિવેશિકે, સાંશયિકે અને અનાભોગિકે એ પાંચ મિથ્યાત્વ. મન અને ઇન્દ્રિયોનું છૂટાપણું અને છકાય જીવનો વધ એ બાર અવિરતિ. ॥૫૧॥

વિશેષાર્થ—હવે પાંચ ભેદે મિથ્યાત્વ કહે છે.

૧ પોતે માનેછું એજ દર્શન સાડું ઇત્યાદિ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ,

૨ સર્વે દર્શન સારાં ઇત્યાદિ અનભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ,

૩ પોતે ખોટું જાણું તોપણ ગોખટામાહિલાદિકની પેરે પકડયો મત મૂકે નહીં તે અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ,

૪ જિન પ્રણિત વચનને વિષે સંશય રાખે તે સાંશયિક મિથ્યાત્વ,

૫ એકેન્દ્રિયાદિકની પેરે અજાણપણું તે અનાભોગ મિથ્યાત્વ; એ પાંચ ભેદે મિથ્યાત્વ જાણવું.

હવે બાર ભેદે અવિરતિ કહે છે—

પાંચ ઇન્દ્રિય અને છહું મન એ છ પોતપોતાને વિષયે પ્રવર્તે તેનું અનિવારણ (અનિયત્રણ-છૂટાપણું) અને પૃથ્વીકાયાદિ છ જીવકાયનો વધ (હણવું) એ બાર ભેદે અવિરતિના જાણવા ॥૫૧॥

—o—

નવ-સોલ-કસાયા પનર. જોગ ઇઅ ઉત્તરા ડ ગવ િ;
ડગ-ચડ-પળ-તિ-ગુણેસુ, ચડ-તિ-દુ-ડગ-પચ્ચઓ બંધો

॥૫૨॥

શબ્દાર્થ

નવ સોલ-કસાયા=નવ તથા સોળ (મળી ૫૨ીસ) કસાય પનર જોગા=૫૬૨
ગોગ િગ=એ પ્રમાણે ઉત્તરા=ઉત્તર ભેડ ઉત્તરણી સગવજા=સત્તાવન ઇગ=એક ચઉ=
ચાર પખુ=પાગ તિ=ત્રણ શુભેશુ=ગ્રામણાણને વિગે (અનુક્રમે) ચઉ=ચાર તિ=ત્રણ દુ=એ
ઇગ=એક પચ્ચગો=પ્રત્યયિક બ ધો=અ વ (સોગ)

માથાર્થ

નવ (નોકપાય) અને યોગ (કપાય) કપાયો. પંદર યોગ, એ પ્રકારે ઉત્તરભેદ વળી સત્તાવન થાય છે. એક, ચાર, પાંચ અને ત્રણ ગુણુદાણને વિષે અનુક્રમે ચાર, ત્રણ. બે અને એક હેતુપ્રત્યયિક બંધ હોય ॥૫૨॥

વિશેષાર્થ—કાસ્યાદિક નવ નોકપાય અને યોગ કપાય, એવં ૨૫ કપાવ, અને પૂર્વે વર્ણવેલા પત્તર વોગ; એ સર્વ મળીને બંધના મૂળ હેતુના ૫૭ ઉત્તર હેતુ બનવા.

હવે ગુણુદાણે મૂળ ચાર હેતુ કહે છે—

પદ્ધતે મિથ્યાત્વ ગુણુદાણે ચારે હેતુ પ્રત્યયિક બંધ હોય;

સાસ્વાદનાદિક ચાર ગુણુદાણે મિથ્યાત્વ ટાળીને ત્રણ પ્રત્યયિક બંધ હોય, અહીંઆ મિથ્યાત્વ ધ્યુ છે તે માટે.

પ્રમત્તાદિક પાંચ ગુણુદાણે કપાય અને યોગ એ બે પ્રત્યયિક બંધ હોય, અવિરતિ પણ ટાળી છે તે માટે;

તથા ઉપચાન્તમોહાદિક ત્રણ ગુણુદાણે એકજ યોગ પ્રત્યયિક બંધ હોય, કપાય પણ ધ્યુ છે માટે;

અને અયોગિ તો હેતુના અભાવે અબધક હોય. ॥૫૨॥

૧૨૦ ઉત્તર પ્રકૃતિને વિષે મુળ બંધ હેતુ.

ચડ-મિચ્છ-મિચ્છઅવિરહ, પચ્ચહઆ સાય-સોલ-પણતીસા
જોગવિણુ તિ-પચ્ચહઆ, હારગ-જિણ-વજ્જ-સેસાઓ ॥૫૩॥

રાખાઈ

ચઉ=ચાર (દિગ્) પ્રત્યયિક મિચ્છ=મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિક મિચ્છ-અવિરહ-પ્રત્યયિકઆ=મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ પ્રત્યયિકો સાય=સાતવેનીઃ મોસ=યોગ પ્રકૃતિ પળતીસા=પાત્રીસપ્રકૃતિ જોગવિણુ=જોગવિના નિ=ન(બ મહેતુ) પચ્ચહઆ=પચ્ચયિકો (દોષ) આદારગ=આદારગદિક નિણુ=નિણનન કમ વચ્ચ=વચ્ચને સેમાઓ=દોષ પ્રકૃતિ

ગાથોર્થ

ચાર હેતુ પ્રત્યયિકી સાતા વેદનીય, મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિકી સોળ પ્રકૃતિ અને મિથ્યાત્વ તથા અવિરતિ પ્રત્યયિકી પાંત્રીશ પ્રકૃતિ હોય. જોગ વિના ત્રણ બધ હેતુ પ્રત્યયિકી આહારકદ્વિક અને જિન-નામ વર્ણને બાકીની પ્રકૃતિ જાણવી. ॥૫૩॥

વિશેષાર્થ—એક સાતા વેદનીય ચાર હેતુએ બધાય, મિથ્યાત્વથી સયોગી લગે બધાય છે તે માટે.

નરકત્રિક, જાતિયતુષ્ક, સ્થાવર ચતુષ્ક, હુડક સસ્થાન, આ તપ નામકર્મ, છેવડું સધયણ, નપુંસકવેદ અને મિથ્યાત્વ, એ સોળ પ્રકૃતિ એક મિથ્યાત્વ હેતુએજ બધાય, એનો મિથ્યાત્વ ગુણુઠાણેજ બંધ છે, ઉપરના ગુણુઠાણે નથી તે માટે.

તથા—

તિર્થ ચત્રિક, થીણુદ્વિત્રિક, દુર્ભંગત્રિક, અનંતાનુબંધીચતુષ્ક, મધ્યાકૃતિચતુષ્ક, મધ્યસધયણચતુષ્ક, નીચગોત્ર, ઉદ્યોતનામકર્મ, અશુભ વિહાયોગતિ, સ્ત્રીવેદ, એ પચીશ પ્રકૃતિ સાસ્વાદનને અતે ટળે અને વજ્રકષલનારાચ સધયણ, મનુષ્યત્રિક, બીજ ચાર કષાય અને આદારિકદ્વિક એ દશ પ્રકૃતિ અવિરતિને અંતે ટળે, એવ ૩૫ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ એ બે હેતુએ બધાય; અવિરતિ ટળે એનો બંધ ટળે તે માટે.

એ (૫૨) પ્રકૃતિ કહી,

શેષ ૬૮ રહી તે માહેથી—

આહારકદ્વિક અને જિન નામકર્મ એ ત્રણ ટાળીને શેષ ૬૫ પ્રકૃતિ યોગ વિના મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કષાય એ ત્રણ હેતુએ બંધાય, મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસપરાય લગે એનો ચથાયોગ્ય બંધ છે, પછી દેવળ યોગ રહ્યા ત્યાં એનો બંધ નહી તે માટે યોગ ટાળ્યો.

આહારકદ્વિક અને જિનનામ એ ત્રણ પ્રકૃતિ તો એ ચાર હેતુ માંહિ દોષ હેતુએ ન બધાય, કારણ કે સમ્યક્ત્વ ગુણે કરીને તીર્થંકર

નામ-બંધાય, અને સંયમ શુભે કરીને આહારકદ્દિક બંધાય.

‘સમ્મત-ગુણ-નિમિત્તં તિથ્યરં સંજમે આહારં’ इति
चनात् ॥૫૩॥

શુભાશુભાને વિષે ઉત્તર બંધ-હેતુ :-

પણપન્ન પન્ના તિઅછહિઅ, ચત્ત ગુ ચત્ત -ચડ-દુગ-વીસા;
સોલસ-દસ-નવ-નવ-સત્ત-હેડગો ન ડ અજોગિંમિ ॥૫૪॥

શબ્દાર્થ

પણપન્ન=પ ચાવન પન્ના=પચાસ તિઅછહિઅચત્ત=તેંતાલીશ, છેંતાલીશ શુભચત્ત=
ઓગણચાલીશ છ ચઉ-દુગ-વીસા=છવીશ, ચોવીશ અને બાવીશ સોલસ=સોલ દસ=દસ
નવ-નવ=નવ-નવ સત્ત=સાત, હેડિણા=બધ હેતુઓ (બળુવા) ન=નથી હિ=વળી
અબ્બેગિ મિ=અબ્બેગી શુભાશુભે

માથાર્થ

(અનુક્રમે) પંચાવન, પચાસ, તેંતાલીશ, છેંતાલીશ, ઓગણચાલીશ,
છવીશ, ચોવીશ, બાવીશ, સોળ, દસ, નવ, નવ અને સાત ઉત્તર
બંધ હેતુઓ (તેર શુભાશુભાને વિષે) બળુવા. અયોગી શુભાશુભે વળી
બંધ હેતુ નથી. ॥૫૪॥

વિશેષાર્થ—મિથ્યાત્વે ૫૫ બંધ હેતુ હોય, સાસ્વાદને ૫૦,
મિત્રે ૪૩, અવિરતિ સમ્યક્ત્વે ૪૬, દેશવિરતિ શુભાશુભે ૩૯, પ્રમત્તે ૨૬,
અપ્રમત્તે ૨૪, અપૂર્વકરણે ૨૨, અનિવૃત્તિ ખાદરે ૧૬, સૂક્ષ્મ સંપરાયે ૧૦,
ઉપશાન્ત મોહે ૯, ક્ષીણમોહે ૯ અને સયોગીએ ૭ બંધ હેતુ હોય.

અને અબ્બેગી શુભાશુભે હેતુ નહી, બધનો અભાવ છે માટે ॥૫૪॥

પણપન્ન-મિચ્છિ હારગ-દુગૂણ-સાસાણિ પન્ન મિચ્છ-વિણા,
મીસદુગ-કમ્મ-અણ-વિણુ, તિચત્ત-મીસે-અહ-છવત્તા

॥૫૫॥

શબ્દાર્થ

પણ પત્ર=પચાવન મિત્રિછ=મિથ્યાત્વ ગુણહણે આહારગદુષ=આહારકદ્રિક ઊણ=હીન સાસણિ=સાસ્વાદને પત્ર=પચાસ મિત્રિછવિણા=પાંચ મિથ્યાત્વવિના મીસદુષ=મિત્રદ્રિક (ઔદરિકમિત્ર-વૈક્રિયમિત્ર) કમ્મ=કર્મણકાયયોગ અણુ=અનંતાનુબંધિ વિણુ=વિના તિચત્ત=તે તાલીશ મીસે=મિત્ર ગુણહણે અહુ=હવે છયત્તા=છે તાલીશ

ગાથાર્થ

આહારકદ્રિક વિના પપ મિથ્યાત્વ ગુણહણે; સાસ્વાદને પાંચ મિથ્યાત્વ વિના ૫૦ અને મિત્રદ્રિક (ઔદરિક મિત્ર-વૈક્રિયમિત્ર), કાર્મણ કાયયોગ અને અનંતાનુબંધી કષાય (એ સાત) વિના ૪૩ મિત્ર ગુણહણે બંધ હેતુઓ હોય હવે ૪૬

વિશેષાર્થ-મિથ્યાત્વ ગુણહણે આહારકદ્રિકનો ઉદય ન હોય તે માટે ૫૫ બંધ હેતુ હોય.

સાસ્વાદન ગુણહણે પાંચ મિથ્યાત્વ વિના ૫૦ બંધ હેતુ હોય, પાંચ મિથ્યાત્વ તો મિથ્યાત્વ ગુણહણે રહ્યા તે માટે.

આ ૫૦ બંધ હેતુ માંહેથી ૧ ઔદરિકમિત્ર, ૨ વૈક્રિયમિત્ર, ૩ કાર્મણ કાયયોગ અને ચાર અનંતાનુબંધી કષાય, એ સાત વિના મિત્રગુણહણે ૪૩ બંધ હેતુ હોય ૧ ઔદરિકમિત્ર ૨ વૈક્રિયમિત્ર અને ૩ કાર્મણ, એ ત્રણ તો ઉપજતી વેળાએ અને ગત્યંતરાલે હોય પણ મિત્ર ગુણહણે ઠાઠ જીવ મરે નહીં તે માટે ન હોય; અને અનંતાનુબંધીનો ઉદય તો સાસ્વાદન લગેજ હોય, તે માટે પણ અહીં ન હોય

હવે છે તાલીશ હોય. (ક્યાં હોય તે આગળની ગાથામાં કહે છે.) ॥૫૫॥

સ-દુમીસ-કમ્મ અજણ, અવિરઙ્ગ કમ્મુરલ-મીસ વિકસાણ;
મુત્તુ ગુણવત્ત-દેસે, છવીસ સાહારદુ પમત્તે ॥૫૬॥

શબ્દાર્થ

સ=સક્કિત દુ-મીસ=એ મિત્ર (ઔદરિક-વૈક્રિય) કમ્મ=કર્મણયોગ અજણે=અવિગતિ ગુણહણે અવિરઙ્ગ=(તસદાયનુ) અવિગતિપણુ કમ્મ=કર્મણયોગ ઉરલમીસ=

ઔદારિક મિત્ર બી કસાએ=ખીજા (અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર), કષાય મુતુ=મૂકીને ગુણવત્ત=
ઓગણુઆલીશ દેસે=દેશવિરતિ ગુણકણે છવીસ=છવીસ સાહારદુ=આહારકદિક સહિત
પ્રમત્તે=પ્રમત્ત ગુણકણે

ગાથાર્થ

બે મિત્રયોગ (ઔદારિક-વૈકિય) અને કાર્મણ કાયયોગ સહિત
(૪૬ બંધ હેતુ) અવિરતિ ગુણકણે હોય, ત્રસકાયની અવિરતિ, કાર્મણ
કાયયોગ, ઔદારિક મિત્ર અને ખીજા (અપ્રત્યાખ્યાનીય) ચાર કષાય
મૂકીને ૩૯ બંધ હેતુ દેશવિરતિ ગુણકણે હોય. પ્રમત્ત ગુણકણે ૨૬
બંધ હેતુ હોય; તે આહારકદિક સહિત અને, ૥૫૬॥

વિશેષાર્થ—પૂર્વોક્ત ૪૩ હેતુને ૧ ઔદારિકમિત્ર, ૨ વૈકિયમિત્ર
અને ૩ કાર્મણ એ ત્રણ સહિત કરતાં અથત (અવિરતિ સમ્મગ્ દ્રષ્ટિ)
ગુણકણે ૪૬ હેતુ હોય; એ ત્રણ ગત્યંતરાલે હોય અને ગત્યંતરાલે
પણ ચોથુ ગુણકણે હોય તે માટે

તે મધ્યેથી ૧ ત્રસકાયની અવિરતિ, ૨ કાર્મણ, ૩ ઔદારિક-
મિત્ર અને અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કષાય એ સાત હેતુ ટાળીએ ત્યારે
દેશવિરતિ ગુણકણે ૩૯ હેતુ હોય.

પ્રમત્ત ગુણકણે ૨૬ બંધ હેતુ હોય, ત્યાં આહારકદિકનો ઉદય
હોય તે માટે તે બે સહિત કરીએ એટલે, ૥૫૬॥

અવિરદ્-દ્ગાર-તિકસાય, વજ્જ-અપમત્તિ-મીસદુગ-રહિઆ;
ચડવીસ અપુલ્લે પુણ, દુવીસ અ-વિહવિ-આદારે ॥૫૭॥

ગાથાર્થ

અવિરદ્=અવિરતિ દ્ગાર=અગાર તિકસાય=ત્રીજા (અપ્રત્યાખ્યાનીય) ચાર કષાય
વજ્જ=રહિત અપમત્તિ=અપ્રમત્ત ગુણકણે મીસદુગ=મિત્રદિક (વૈકિયમિત્ર-આદારક મિત્ર)
રહિઆ=રહિત ચડવીસ=ચોવીસ અપુલ્લે=અપૂર્ણ ગુણકણે પુણ=વળા દુ-વીસ=
ગાળીસ અ-વિહવિ-આદારે=રહિય અને આદારક વિના

ગાથાર્થ

અગાર અવિરતિ તથા ત્રીજા (અપ્રત્યાખ્યાનીય) ચાર કષાય સહિત
(૨૬ હેતુ) પ્રમત્ત હોય; અને અપ્રમત્ત ગુણકણે મિત્રદિક (વૈકિયમિત્ર-

આહારકમિશ્ર) રહિત ચાવીશ બંધહેતુ હોય. અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વળી વૈકલ્ય અને આહારક વિના ૨૨ બંધહેતુ હોય. ॥૫૭॥

વિશેષાર્થ—(દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૯ હોય તેને આહારકદ્વિક સહિત કરીએ એટલે) ૪૧ હેતુ થાય, તે માંહેથી ૧૧ અવિરતિ અને પ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કષાય, એ ૫૬૨ હેતુ ટાળીએ ત્યારે પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૬ હેતુ હોય

અપ્રમત્ત થકા વૈકલ્ય—આહારકનો પ્રારભ ન કરે માટે ૧ વૈકલ્યમિશ્ર અને ૨ આહારકમિશ્ર એ બે હેતુને ટાળીને ૨૪ હેતુ હોય.

.અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વૈકલ્ય અને આહારક પણ ન હોય તે માટે ૨૨ હેતુ હોય. ॥૫૭॥

અ- હાસ-સોલ-વાયરિ, સુદુમે દસ વેઅ-સંજલણ-તિ-
વિળા

સ્વીણવસંતિ અલોભા, સજોગી પુઠ્ઠુત્ત સગ જોગા ॥૫૮॥

શબ્દાર્થ

અહાસ=હાસ્યાદિક ૭ વિના સોલ=સોલ બાયરિ=આદ્ય સપરાયે સુદુમે= સૂક્ષ્મ સપરાયે દસ=દશ વેઅ=વેદ ત્રણ સજલણાતિ=સજવલન ત્રણ (ક્રોધ-માન-માયા) વિષ્ણુવિના ખીણવસ તિ=ક્ષીણ મોહ તથા ઉપશાન્ત મોહ અલોભા=લોભ વિના (નવ) મયોગી=મયોગી ગુણઠાણે પુણ્ણત=પૂર્વોક્ત સગજોગા=સાત યોગ

ગાથાર્થ

હાસ્યપટ્ટક વિના ધોળ બંધહેતુ બાહ્યસપરાયે હોય સૂક્ષ્મ-સપરાયે ત્રણ વેદ અને સજવલનત્રિક (ક્રોધ-માન-માયા) વિના દશ બંધહેતુ હોય. ઉપશાન્ત મોહ ગુણઠાણે તથા ક્ષીણ મોહ ગુણઠાણે લોભ વિના નવ બંધ-હેતુ હોય. સયોગી ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત સાત યોગ હોય. ॥૫૮॥

વિશેષાર્થ—પૂર્વોક્ત ૨૨ હેતુમાથી હાસ્યાદિક ૭ વળીને ૧૬ અનિવૃત્તિ-આદ્ય ગુણઠાણે હોય.

તે માંહેથી ત્રણવેદ અને સંજ્ઞલનત્રિક (ક્રોધ-માન-માયા) એ ૬ હેતુ ટાળીને સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણુદાણે ૧૦ હેતુ હોય.

તે માંહેથી સંજ્ઞલન લોભ ટાળીને ઉપશાન્તભોહ તથા ક્ષીણભોહ એ બે ગુણુદાણે ૮ હેતુ હોય

સયોગી ગુણુદાણે પહેલું તથા છેલ્લું મન, પહેલું તથા છેલ્લું ત્યજન, ઔદારિક કાયયોગ, ઔદારિકમિત્ર કાયયોગ અને કાર્મણ કાયયોગ એ સાત હેતુ હોય.

ઈત્યાં ચૈદ ગુણુદાણે કિતર બંધ હેતુ કથા, તે સર્વજીવ આશ્રયીને સમુચ્ચયપદે કથા,

પણ અદેક જીવ આશ્રયીને વિવક્ષીએ ત્યારે તેના ૪૭૧૩૦૧૦ ભાંગા થાય,

ત્યા પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણુદાણે ૩૪૭૭૬૦૦ ભાંગા થાય

તે આ પ્રજાણે—

મિથ્યાત્વ ગુણુદાણે આહારકદ્વિક વિના ૫૫ હેતુ સમુચ્ચયપદે કથા પણ એક જીવને તો જઘન્યથી ૧૦, મધ્યમથી ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪. ૧૫, ૧૬, ૧૭ અને ઉત્કૃષ્ટથી ૧૮ હેતુ; એમ નવ વિકલ્પ હોય,

ત્યાં પાંચ મિથ્યાત્વમાંની એક જીવને એક સમયે એકજ મિથ્યાત્વ હોય,

પાંચ ઇન્દ્રિય મધ્યે એક ઇન્દ્રિયનો વિષય હોય અને મનની અવિરતિ તો યોગ મધ્યેજ ગણી છે માટે અહીં આ ગણવી નહીં.

તથા જકાય મધ્યે દોષક જીવ દોષ વારે એક કાયનો વધ કરે એટલે પૃથ્વીનોજ વધ કરે અથવા અપનોજ વધ કરે, એવું જ કાયના ૬ ભાગા થાય.

દોષક જીવ બે કાયનો વધ કરે તેના દ્વિસ યોગી ૧૫ ભાગા થાય, દોષક જીવ ત્રણ કાયનો વધ કરે, તેના ત્રિસ યોગી ૨૦ ભાગા થાય એમ ગતુઃત્રય યોગી ૧૫ ભાંગા.

પાંચસંયોગી ૬ ભાંગા,

અને ૫૮સંયોગી એક ભાંગો થાય.

જ્યાં જટલી કાયનો વધ વિવક્ષીએ ત્યાં તેટલા ભાંગા સાથે પાંચ મિથ્યાત્વે ગુણીએ,

તેને પાંચ ઈંદ્રિયે ગુણીએ,

તેને બે યુગલ સાથે ગુણીએ,

તેને ત્રણ વેદે ગુણીએ,

તેને ચાર કષાયે ગુણીએ,

તેને વળી યોગ સાથે ગુણીએ,

એટલે જ્યાં જટલા મિથ્યાત્વ વગેરે હોય તેટલા સાથે અનુક્રમે ગુણીએ ત્યારે ત્યાં તેટલા ભાંગા થાય.

એ ભાંગા ઉપજવવાની વિધિ.—

મિથ્યાત્વે બંધ હેતુ ભાંગા.

હવે .—

પ્રથમ મિથ્યાત્વે જઘન્યપદે ૧ એક કાયનો વધ, ૨ એક મિથ્યાત્વ, ૩ એક ઈંદ્રિય, ૪-૫ એક યુગલ, ૬ એક વેદ, ૭-૮ ત્રણ કષાય, તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની પડતો મિથ્યાત્વે આવે ત્યારે બંધાવલિકા અથવા સકમાવલિકા લગે અનંતાનુબંધી ઉદયે ન હોય ત્યારે કષાયના ત્રણજ ભેદ હોય અને અનંતાનુબંધીના ઉદય વિના મિથ્યાત્વની મરે નહિં તેથી અપર્યાપ્તાવસ્થાબાવી ૧ કાર્મણુ, ૨ આદારિકમિશ્ર, ૩ વૈક્રિયમિશ્ર, એ ત્રણ યોગ પણ ન હોય, ત્યારે ૧૦ યોગ માંહેલો એક યોગ એ ૧૦ હેતુ હોય, માટે એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ મિથ્યાત્વ સાથે ગુણતાં ૩૦ થયા. તેને પાંચ ઈંદ્રિય સાથે ગુણતાં ૧૫૦ થયા. તેને ૨ યુગલ સાથે ગુણતાં ૩૦૦ થયા તેને ત્રણ વેદ સાથે ગુણતાં ૯૦૦ થયાં તેને ૪ કષાય સાથે ગુણતાં ૩૬૦૦ થયા. તેને દમ યોગ સાથે ગુણતાં ૩૬૦૦૦ થયા એ દય હેતુના ભાંગા થયા.

હવે એ દશ માંહે ભય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય, ત્યાં પણ એમજ ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અથવા કુચ્છા (નુશુપ્પા) ભેળવીએ તો પણ ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા બે કાયનો વધ વિવક્ષીયએ તોપણ ૧૧ હેતુ થાય; ત્યાં કાયભાંગા ૧૫ સાથે પૂર્વોક્ત રીતિએ ગણીએ ત્યારે ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા અનંતાનુબંધીને ઉદય હોય ત્યારે ૪ કપાયે ૧૧ હેતુ હોય, ત્યાં યોગ ૧૩ છે તેથી ત્યાં ભાંગા ૪૬૮૦૦ થાય.

એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પ ભેળા કરીએ ત્યારે ૨૦૮૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવે:—

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા ભય અને બે કાય લેખવીએ ત્યારે બે કાર્યના ૧૫ ભાંગા સાથે શુણ્ણતાં ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને બે કાય સાથે ૬૦૦૦૦ થાય. ત્રણે કાય લેખવીએ ત્યારે ૨૦ ભાંગા સાથે શુણ્ણતાં ૧૨૦૦૦૦ થાય અનંતાનુબંધીને ઉદય હોય ત્યારે અનંતાનુબંધી અને ભય ભેળવીએ ત્યાં યોગ ૧૩ હોય, ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધી અને કુચ્છા ભેળવતાં ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. તથા અનંતાનુબંધી અને બે કાય લેખવતાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ બાર હેતુના ૭ વિકલ્પે થઈને ૫૪૬૬૦૦ ભાંગા થયા.

હવે—

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય તથા કુચ્છા ભેળવીએ અને *એ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૩ હેતુ થાય, ત્યાં ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ત્રણ કાય લેખવીએ ત્યારે ૧૨૦૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ત્રણ કાયે પણ ૧૨૦૦૦૦ ભાંગા થાય. ૪ કાય લેખવીએ ત્યારે ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય તથા અનંતાનુબંધીને ઉદયે ભય, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે

---

૧ ગાર દ્વારા સુધી શુણ્ણતાં પૂર્વોક્ત રીતે ૩૬૦૦ ભાંગા થયા, તેને તેજ યોગ સાથે શુણ્ણતાં ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય

*એક કાય પ્રથમના દ્વારેતુમાં ગણાવેલ છે તેથી બે કાય ગણવી તેથી ફક્ત એક દેવ વધે એમ બંધ મઝાવુ

યોગ ૧૩ હોય, તેથી ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી ભય અને બે કાય લેખવતાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય: તેમજ અનંતાનુબંધી કુચ્છા અને બે કાય લેખવતા ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય: અનંતાનુબંધી અને ત્રણકાય હઈએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય

એ ૧૩ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૮૫૬૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવે —

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય કુચ્છા ભેળવીએ અને ત્રણ કાય લેખ વીએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થાય ત્યાં ૧૨૦૦૦૦ ભાંગા થાય ભય, ભેળવીને ૪ કાય લેખવીએ ત્યારે ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય કુચ્છા ભેળવીને ચાર કાય લેખવીએ ત્યારે ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય, પાંચ કાય ગણીએ ત્યારે ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધીને ઉદયે ભય કુચ્છા અને બે કાય ગણીએ ત્યારે યોગ ૧૩ હોય, ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય, અનંતાનુબંધી ભય અને ત્રણ કાય ગણતાં ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી કુચ્છા અને ત્રણ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધી અને ચાર કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ ચૌદ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૮૮૨૦૦૦ ભાંગા થાય.

હવે —

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા ભેળવીએ અને ૪ કાય ગણીએ એટલે ૧૪ હેતુ હેય. ત્યાં ૬૦૦૦૦ ભાંગા થાય ભય અને ૫ કાયનાં ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને પાંચ કાયના ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અને છ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૬૦૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધીને ઉદયે યોગ ૧૩ હોય તેથી અનંતાનુબંધી ભય અને અને કુચ્છા ભેળવીએ અને ત્રણ કાય ગણીએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધી તથા ભય ભેળવીએ અને ૪ કાય ગણીએ ત્યારે ૧૧-૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૪ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધી અને ૪ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય

એ ૧૫ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૬૦૪૮૦૦ ભાંગા થાય.

હવે:—

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય કુચ્છા અને ૫ કાય ભેળવીએ એટલે ૧૬ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય ભય અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધીને ઉદયે યોગ ૧૩ હોય તેથી અનંતાનુબંધી, ભય, કુચ્છા અને ૪ કાય ગણીએ ત્યાં ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, ભય અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૫ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, અને ૬ કાય ભેળવીએ, ત્યારે ૭૮૦૦ ભાંગા થાય.

એ સોળ હેતુના ૭ વિકલ્પે થઈને ૨૬૬૪૦૦ ભાંગા થાય.

હવે:—

પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા અને છ કાય લઘુએ ત્યારે ૧૭ હેતુ હોય ત્યાં ૬૦૦૦ ભાંગા થાય, અનંતાનુબંધીને ઉદયે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય અનંતાનુબંધી, ભય અને કાય ૬ હોય, ત્યાં ૭૮૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુબંધી, કુચ્છા અને ૬ કાય હોય ત્યારે ૭૮૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૭ હેતુના ચાર વિકલ્પે થઈને ૬૮૪૦૦ ભાંગા થાય

હવે:—

૬ કાય ૧ મિથ્યાત્વ ૧ ઇદ્રિય ૪ કપાય ૨ યુગલ (હાસ્યાદી.) ૧ વેદ, ૧ યોગ. ભય અને કુચ્છા, એ ૧૮ હેતુના ૭૮૦૦ ભાંગા થાય.

એવં મિથ્યાત્વ શુભાષ્ટૌ ૧૦ થી ૧૮ હેતુના ૯ વિકલ્પે થઈને ૩૪૭૭૬૦૦ ભાંગા થાય

હવે:—

બીજા સાસ્વાદન શુભાષ્ટૌ ૩૮૩૦૪૦ ભાંગા ઉપજે,

તે આ પ્રમાણે—

પાંચ રિચ્યત્વ ટાળતાં સાસ્ત્રાદન ગુણકાણે સર્વ જીવ આશ્રયીને ૫૦ હેતુ કહ્યા પણ એક જીવને તો જધન્ય ૧૦ મધ્યમ ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬ અને ઉત્ક્રષ્ટા ૧૭ હેતુ એક સમયે હોય.

એ આઠ વિકલ્પ હોય

અનંતાનુબધીનો ઉદય અવશ્ય હોય, મિથ્યાત્વ પાંચે ન હોય, જધન્યપદે કાય ૧ નો વધ, ઈન્દ્રિય ૧, કષાય ૪, હાસ્યાદિયુગલ ૨, વેદ ૧ અને યોગ ૧૩ માંહેલો એક, એ દશ હેતુ હોય,

એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ ઈન્દ્રિય સાથે ગુણતાં ૩૦ થાય તેને ચાર કષાય સાથે ગુણતાં ૧૨૦ થાય તેને બે યુગલ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૨૪૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૭૨૦ થાય, તેને ૧૩ યોગ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૯૩૬૦ થાય; સાસ્ત્રાદનમાં નપુંસકવેદે વૈશ્વિય-મિશ્ર યોગ ન હોય કેમકે સાસ્ત્રાદની નારકીમાં ન ઉપજે, તે માટે ૯૩૬૦ માંથી ૨૪૦ ભાંગા ઓછા કરીએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા ૧૦ હેતુના થાય,

તે ૧૦ હેતુ માંહે ભય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય; ત્યાં પણ ૯૧૨૦ ભાંગા થાય એમ દશ હેતુમાં કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે પણ ૧૧ હેતુના ૯૧૨૦ ભાંગા થાય તથા કાય ૨ લઘ્વે ત્યારે ત્યાં ભાંગા ૨૨૮૦૦ થાય. એમ ૧૧ હેતુના ત્રણ વિકલ્પે ૪૧૦૪૦ ભાંગા થયા.

હવે:—

પૂવોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય. ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૨ લઘ્વે ત્યારે ભાંગા ૨૨૮૦૦ થાય કુચ્છા અને કાય ૨ લઘ્વે ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાંગા થાય કુક્ત ૩ કાય લેતા ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૨ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૮૫૧૨૦ ભાંગા થયા,

હવે:—

છ કાય, ૧ ઈદ્રિય, ૪ ક્ષાય, ૨ યુગલ; ૧ વેદ, ૧ ભય, ૧ કુચ્છા ૧ યોગ એ ૧૭ હેતુના ૧૫૨૦ ભાંગા થાય.

એ પ્રકારે સાસ્વાદન ગુણુકાણે આઠ વિકલ્પે થઇને ૩૮૩૦૪૦ ભાંગા થયા.

હવે:—

મિશ્ર ગુણુકાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાંગા થાય.

તે આ પ્રમાણે—

મિશ્રે ૪૩ હેતુ કલ્યા તે ૪ અનતાનુષાંધી ૧, આધારિક મિશ્ર ૧, વૈક્રમ્યમિશ્ર અને કાર્મણ એ ૭ હેતુ સાસ્વાદન કરતાં આછા હોય એટલે ૪૩ હેતુ હોય

એક જીવનને તો જધન્યથી ૯, મધ્યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, અને ઉચ્ચ ૧૬ હેતુ હોય,

ત્યાં જધન્યથી ૧ કાય ૧ ઈદ્રિય. ૩ ક્ષાય: ૨ હાસ્થાદિ: ૧ વેદ અને યોગ ૧૦ માંહેલો. ૧ એ નવ હેતુ હોય એક કાયના ભાગા ૬ નેને પાચ ઈદ્રિય સાથે ગુણુતા ૩૦ થાય તેને ૪ ક્ષાય સાથે ગુણુતા ૧૨૦ થાય, તેને એ યુગલ સાથે ગુણુતા ૨૪૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણુતા ૭૨૦ થાય તેને ૧૦ યોગ સાથે ગુણુતાં ૭૨૦૦ ભાંગા ૯ હેતુના થાય

તે નવમા ભય ભેગવીએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાગા થાય, કુચ્છા ભેગવીએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાગા થાય, અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાગા થાય

એ દગ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૩૨૪૦૦ ભાંગા થાય

પૂર્વોક્ત ૯ માટે ભય અને કુચ્છા ભેગવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય તે ૩૦ ન થાય. ભય અને કાય એ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦

ભાંગા થાય, કુચ્છા અને કાય બે લઈએ ત્યારે પણ ૧૮૦૦૦ થાય. ત્રણ કાયજ લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થાય.

હવે:—

પૂર્વોક્ત ૬ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૨ હેતુના ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય.

એ ૧૨ હેતુના ચાર વિકલ્પે ૮૪૦૦૦ ભાંગા થયા.

હવે:—પૂર્વોક્ત ૬ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૧૩ હેતુના ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા; કુચ્છા અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા; પાંચ કાયજ લઈએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા;

એ ૧૩ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થયા.

હવે:—પૂર્વોક્ત ૬ માંહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૪ ભેળવીએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા, કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે પણ ૭૨૦૦ ભાંગા, છ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાંગા;

એ ૪ વિકલ્પે ૧૪ હેતુના ૩૩૬૦૦ ભાંગા થયા.

હવે:—પૂર્વોક્ત ૬ માંહે ભય કુચ્છા અને પાંચ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫ હેતુના ૭૨૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને છ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાંગા. કુચ્છા અને ૬ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાંગા.

એ ૧૫ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૮૬૦૦ ભાંગા થાય.

૬ કાય, ૧ ઇંદ્રિય. ૩ કપાય, ૨ દાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, ભય અને કુચ્છા; એ પ્રકારે ૧૬ હેતુના ૧૨૦૦ ભાંગા થાય.

એ આઠ વિકલ્પે થઈને મિશ્ર ગુણુકાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાંગા થયા."

હવે—

ચોથે અવિરતિ ગુણુકાણે ૩૮૩૦૪૦ ભાંગા ઉપજ તે આ પ્રમાણે—
અવિરતિ ગુણુકાણે યોગ તેર હોય તેથી ૪૬ હેતુ હોય

એક જીવને જથ્થા ૬, મધ્યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫
અને ઉત્કૃષ્ટા ૧૬ હેતુ હોય,

ત્યાં જથ્થાથી ૧ કાય, ૧ ઈન્દ્રિય, ૩ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧
વેદ અને ૧ યોગ, એ નવ હેતુ હોય,

અહીંયા સર્વત્ર ભાંગા સાસ્વાદનની પેરેજ કહેવા.

સાસ્વાદને જમ નપુ સક વેદે વૈક્રિયમિશ્ર ન હોય, તેમ અહીંઆં
અવિરતિ નપુ સક વેદીને આદારિકમિશ્ર યોગ ન હોય; સમ્યગદષ્ટિ જીવ
નપુ સક નર તિર્થ ચર્મા ન જાય તે માટે

અહીંઆ ઠાઈ કહે છે જ સ્ત્રીવેદીને પ્રાચે અપર્યાપ્તિ અવસ્થાએ
ચોથું ગુણુકાણું ન હોય તે માટે સ્ત્રીવેદીને ચોથે ગુણુકાણે ૧ આદારિકમિશ્ર,
૨ વૈક્રિયમિશ્ર અને ૩ કાર્મ્મણુ એ ત્રણ યોગ ન હોય; ત્યારે તેના ભાંગા
પણુ આઠા થાય નવ હેતુના ૮૪૦૦, દશ હેતુના ૩૭૮૦૦, અગ્યાર
હેતુના ૭૮૪૦૦, બાર હેતુના ૯૮૦૦૦, તેર હેતુના ૭૮૪૦૦, ચૌદ
હેતુના ૩૯૨૦૦, પંતર હેતુના ૧૧૨૦૦ અને સોળ હેતુના ૧૪૦૦
ભાંગા થાય.

એ સર્વ મળીને ૩૫૨૮૦૦ ભાંગા થાય.

પણુ એ મત બહુસમ્મત નથી,

જ માટે ગ્રાણી, સુંદરી, શ્રીમદ્વિજનાથ, ગજગતી પ્રમુખ અનુત્તર
ત્રિમાનથી અહીંઆ સ્ત્રી વેદે અવતર્યા મેને અપર્યાપ્તાપણે ચોથું ગુણુકાણું
કમ નહિ હોય? તે માટે એ વિચારવા યોગ્ય છે તત્ત્વ નો બહુશ્રુત અણે

હવે—

અનિરતિ દેશવિરતિ ગુણદાણે ૧૬૩૬૮૦ ભાંગા હપજ તે આ પ્રમાણે—

અનિરતિ ગુણદાણે ૪૬ હેતુ હતા તે માહેથી ૪ અપ્રત્યાપ્તનીય શ્રાવ્ય, ૧ ત્રયસંયોગી અવિરતિ, ઔદારિકનિશ્ર અને કાન્નર્ણ; એ ૭ દેશ પ્રાપ્ત એક ૩૬ હેતુ દેશવિરતિ ગુણદાણે હોય.

૧ ત્રયસંયોગી વિરમ્યા માટે એક કાયના ૫ ભાંગા, ૧૦ દ્વિસંયોગી, ૧૦ ત્રિસંયોગી, ૫ ચતુસંયોગી અને ૧ પંચસંયોગી એ પ્રકારે ભાંગા જણવા.

અહીંયા એક જીવ આશ્રયી જંધન્યથી ૮, મધ્યમ ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩ અને ઉત્કૃષ્ટા ૧૪ હેતુ હોય; એમ સાત વિકલ્પ છે.

ત્યાં જંધન્યથી ૧; કાય, ૧ ઈદ્રિય, ૨ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ અને યોગ ૧૧ માહેલો ૧ એ આઠ હેતુ હોય. ત્યાં ૧ કાયના ભાંગા ૫ તેને પાંચ ઈદ્રિય સાથે ગુણતાં ૨૫ થાય, તેને ૪ કષાયે ગુણતાં ૧૦૦ થાય, તેને એ યુગલ સાથે ગુણતાં ૨૦૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતાં ૬૦૦ થાય, તેને ૧૧ યોગ સાથે ગુણતાં ૬૬૦૦ ભાંગા આઠ હેતુના થાય.

તે આઠ હેતુમાં ભય ભેળવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા થાય.

એ નવ હેતુના ૨ વિકલ્પે થઈને ૨૬૪૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોક્ત આઠ હેતુમાંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાંગા, ભય અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા, કુચ્છા અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા અને ૩ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાંગા થાય.

લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગાં અને ચાર કાયજ લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા થાય.

એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પે થઇને ૪૬૨૦૦ ભાગા થયા.

પૂર્વોક્ત ૮ માંહે ભય, કુચ્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦૦ ભાગા, ભય અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા, કુચ્છા અને ૪ કાય લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા અને પાંચ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦ ભાગા થાય

એ બાર હેતુના ૪ વિકલ્પે થઇને ૨૭૭૨૦ ભાગા થયા.

પૂર્વોક્ત ૮ માંહે ભય કુચ્છા અને ચાર કાય લઈએ ત્યારે ૬૬૦૦ ભાગા, ભય અને પાંચ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦ અને કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૧૩૨૦ ભાગા થાય

એ તેર હેતુના ૩ વિકલ્પે થઈને ૯૨૪૦ ભાગા થયા.

પૂર્વોક્ત ૮ માંહે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થયા તેના ૧૩૨૦ ભાગા થાય.

એ પ્રકારે પાંચમે ગુણુઠાણે સાત વિકલ્પે થઇને ૧૬૩૬૮૦ ભાગા થયા.

હવે:—

છઠ્ઠે પ્રમત્તગુણુઠાણે ૧૧૮૪ ભાગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે—
અહીંયા પાંચમા ગુણુઠાણે ૩૯ હેતુ છે તે માંહેથી ૧૧ અવિરતિ અને ૪ પ્રત્યાખ્યાનીય કપાય એ ૧૫ ટાળીએ અને આહારકદ્વિકનો ઉદય થયો તેને સહિત કરીએ એટલે ૨૬ હેતુ હોય

એક જીવને ૫, ૬, ૭ હેતુ હોય

જઘન્યથી ૧ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, એવ ૫ હેતુ હોય કપાય ૮ ને યુગલ એ સાથે ગુણુતાં ૮, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણુતાં ૨૪, તેને યોગ ૧૩ સાથે ગુણુતાં ૩૧૨ થાય; પણ ઝીવેદીને આહારકદ્વિક ન હોય તેથી તેના ૧૬ ગ્રાહા કરીએ ત્યારે પાંચ હેતુના ૨૯૬ ભાગા થાય

ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૯૬, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૨૯૬;
એ છ હેતુના બે વિકલ્પે ૫૬૨ ભાંગા થાય.

ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે સાત હેતુના ૨૯૬ ભાંગા થાય.
એમ ત્રણ વિકલ્પે ચઢેને ૧૧૮૪ ભાંગા પ્રમત્ત શુણ્કુકાણે હોય.
હવે :-

સાતમે અપ્રમત્ત શુણ્કુકાણે ૧૦૨૪ ભાંગા હોય, તે આ પ્રમાણે—
અહીંઆ અવિરતિ એક ન હોય. ઔદારિકમિત્ર, વૈક્રિયમિત્ર,
આહારકમિત્ર, અને કાર્મ્મણુ એ ચાર પણ ન હોય, તેથી યોગ ૧૧,
સંવલનના કષાય ૪ અને નવ નોકષાય એ ૨૪ હેતુ હોય.

એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ હોય.

તેના ભાંગા પ્રમત્તની પેરે ગણવા. પણ સીવેદીને આહારક વિના
૧૦ યોગ હેતુ હોય, તેથી એક યોગના ૧૬૦ ભાંગા આછા કરીએ
ત્યારે ત્રણ વિકલ્પે ૧૦૨૪ ભાંગા અપ્રમત્ત શુણ્કુકાણે થાય.

હવે :-

અપૂર્વકરણ શુણ્કુકાણે ૮૬૪ ભાંગા હપજ તે આ પ્રમાણે—
પૂર્વોક્ત સાતમે શુણ્કુકાણે ૨૪ હેતુ કલા તેમાંથી આહારક
કાયયોગ તથા વૈક્રિયકાયયોગ ટાળતાં ૨૨ હેતુ હોય.

એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ થાય.

૧ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ યોગ, ૧ વેદ, એ પાંચ હેતુ હોય;
ત્યાં ૪ કષાયને બે યુગલ સાથે શુણ્કુતાં ૮, તેને ૬ યોગ સાથે શુણ્કુતાં
૭૨, તેને ત્રણવેદ સાથે શુણ્કુતાં ૨૧૬ ભાંગા થાય.

ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ અને
ભય કુચ્છા બે ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ ભાંગા થાય.

એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૮૬૪ ભાંગા થયા.

હવે :-

અનિવૃત્તિભાવે ગુણદાણે ૧૧૮ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે—
પૂર્વોક્ત આરમે ગુણદાણે ૨૨ હેતુ કહ્યા છે તે અદેશી દાસ્ય ૫૪૬
દાણીએ ત્યારે (૧૬) સોળ હેતુ હોય.

એક જીવને ૨, ૩, હેતુ હોય. ૪ કપાયને ૬ યોગ સાથે ગુણતાં ૩૬
ભાંગા થાય અને વેદોદય હોય ત્યારે ત્રણ વેદે ગુણતાં ૧૦૮ ભાંગા
થયા બંને મળીને ૧૪૪ ભાંગા થયા.

સુખમય વગય ગુણદાણે ૬ ભાંગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે—

નવમે ગુણદાણે ૧૨ હેતુ રચ્યા છે, તેમાંથી ત્રણ વેદ અને
નવવચન ત્રિક આદિ જતાં સોળ અને ૬ યોગ આદી રહે, તેથી ૬
યોગને ૧ કપાયે ગુણતાં ૬ ભાંગા થાય.

ઉપ થાન્ત મોદ ગુણદાણે ૪ મનના, ૪ વચનના અને આદારિક કાય
યોગ, એ ૬ યોગ જ હોય

એક જીવને એક જ યોગ હોય તેથી ભાંગા ૬ હોય.

આરમે ક્ષીણમોદ ગુણદાણે પાણુ પૂર્વોક્ત ૬ ભાંગા હોય

મયોગી ગુણદાણે પદેણુ છેલ્લુ મન તથા વચન એ ૪, આદારિકદ્વિક
અને ૧ દર્શણ કાય યોગ એ ૭ યોગ હોય, તેના ભાંગા ૭ જણવા.

અયોગી ગુણદાણે હેતુ નહોય.

એ સર્વ મળીને ચોથ ગુણદાણે ૪૭૧૩૦૧૦ ભાંગા થયા. આ
પ્રમાણે દમનગધના મુળદેતુ તથા ઉત્તર દેતુના ભાંગા
કહ્યા. ॥ ૧૮ ॥

ગુણઠાણે ઉત્તર બંધહેતુના એક જીવ આશ્રયી વિકલ્પના
ભાંગાનું યંત્ર.

ગુણસ્થાને	ગોચરેતુ બંધહેતુના વિસ્તાર	બંધહે- તુના સ્થાનક	સર્વવિકલ્પ ના ભાંગા	જે જે બંધહેતુનાં			
				૮ હે	૯ હેતુના	૧૦ હેતુના	૧૧ હેતુના
મિથ્યાત્વે	૫૫	૧૦-૧૧ ૧૨-૧૩ ૧૪-૧૫ ૧૬-૧૭ ૧૮	૩૪૭૭૬૦૦	૦	૦	૩૬૦૦૦	૨૦૮૮૦૦
સારવાદને	૫૦	૧૦-૧૧ ૧૨-૧૩ ૧૪-૧૫ ૧૬-૧૭	૩૮૩૦૪૦	૦	૦	૯૧૨૦	૪૧૦૪૦
મિશ્રે	૪૩	૯-૧૦ ૧૧-૧૨ ૧૩-૧૪ ૧૫-૧૬	૩૦૨૪૦૦	૦	૭૨૦૦	૩૨૪૦૦	૬૭૨૦૦
અવિરતે	૪૬	૯-૧૦ ૧૧-૧૨ ૧૩-૧૪ ૧૫-૧૬	૩૮૩૦૪૦	૦	૯૧૨૦	૪૧૦૪૦	૮૫૧૨૦
			૪૩૫૨૮૦૦	૦	૮૪૦૦	૩૭૮૦૦	૭૮૪૦૦
દેશવિગતે	૩૯	૮-૯ ૧૦-૧૧ ૧૨-૧૩ ૧૪	૧૬૩૬૮૦	૦	૨૬૪૦૦	૪૬૨૦૦	૪૬૨૦૦

*સર્વ વિકલ્પના બધા ગુણસ્થાને મળીને કુલ ૪૭૧૩૦૧૦ ભાંગા થાય છે

x આ ભાંગા મતાતરના બાણાવેલ છે

સ્થાનકે જોડલા ભાંગા છ તેની સંખ્યા						
૧૨ હેતુના	૧૩ હેતુના	૧૪ હેતુના	૧૫ હેતુના	૧૬ હેતુના	૧૭ હેતુના	૧૮ હેતુના
૫૪૬૬૦૦	૮૫૬૮૦૦	૮૮૨૦૦૦	૬૦૪૮૦૦	૨૬૬૪૦૦	૬૮૪૦૦	૭૮૦૦
૮૫૧૨૦	૧૦૬૪૦૦	૮૫૧૨૦	૪૨૫૬૦	૧૨૧૬૦	૧૫૨૦	૦
૮૪૦૦૦	૬૭૨૦૦	૩૩૬૦૦	૮૬૦૦	૧૨૦૦	૦	૦
૧૦૬૪૦૦	૮૫૧૨૦	૪૨૫૬૦	૧૨૧૬૦	૧૫૨૦	૦	૦
૮૮૦૦૦	૭૮૪૦૦	૩૮૨૦૦	૧૧૨૦૦	૧૪૦૦	૦	૦
૨૭૭૨૦	૮૨૪૦	૧૩૨૦	૦	૦	૦	૦

૫૯ ૨૮૬-૨૮૭ના કોષ્ટકનું અનુસંધાન.

ગુણસ્થાને	આધારલેલુ	વિષય	સ્થાનક	સર્વવિકલ્પના ભાગા	૨ હેલુ	૩ હેલુ	૫ હેલુ	૬ હેલુ	૭ હેલુ
પ્રમતે	૨૬	૩	૫-૬-૭	૧૧૮૪	૦	૦	૨૯૬	૫૯૨	૨૯૬
અપ્રમતે	૨૪	૩	૫-૬-૭	૧૦૨૪	૦	૦	૨૫૬	૫૧૨	૨૫૬
અપૂર્વકલે	૨૨	૩	૫-૬-૭	૮૬૪	૦	૦	૨૧૬	૪૩૨	૨૧૬
અનિગતિ	૧૬	૨	૨-૩	૧૪૪	૩૬	૧૦૮	૦	૦	૦
સુશમસપદાગ	૧૦	૧	૨	૯	૦	૦	૦	૦	૦
ઉપશાત્તોલે	૯	૧	૧	૯	૦	૦	૦	૦	૦
ક્ષીણત્તોલે	૯	૧	૧	૯	૦	૦	૦	૦	૦
સંગોગી	૭	૧	૧	૭	૦	૦	૦	૦	૦

ગુણદાણાને વિષે મુળ પ્રકૃતિ બંધ

અપમત્તતા સત્ત્વ, મીસ-અપુઞ્વ-વાયરા સત્ત,

બંધઈ છન્સુંહુમો એગમુવરિમા બંધગાજોગી ॥ ૫૯ ॥

ગાથાર્થ:-

અપમત્ત ત=અપ્રમત્ત ગુણદાણા પર્યંત સાતકું=સાત, આઠકર્મ મીસ=મિશ્રગુણ
દાણાવાળા અપુઞ્વ=અપૂર્વકરણ ગુણદાણાવાળા બાયરા=બાદર સંપરાય ગુણદાણાવાળા
સત્ત=સાતકર્મ બંધઈ=બાંધે છે છ=છકર્મ રમુહુમ=સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણદાણાવાળા
એગ=એક કર્મ ઉવરિમ=ઉપરના (૧૧-૧૨-૧૩) ગુણદાણાવાળા અબંધગા=અબંધક
અજોગી=અયોગી ગુણદાણાવાળા

ગાથાર્થ -

અપ્રમત્ત ગુણદાણા પર્યંત સાત કે આઠ કર્મ બાંધે છે; મિશ્ર,
અપૂર્વકરણ અને બાદર સંપરાય ગુણદાણાવાળા સાત કર્મ બાંધે છે;
ઉપરના (૧૧-૧૨-૧૩) ગુણદાણાવાળા એક કર્મ બાંધે છે અને અયોગી
ગુણદાણાવાળા અબંધક છે. ॥ ૫૯॥

વિશેષાર્થ:-

મિધ્યાત્વથી માઠીને અપ્રમત્તલગે સાત અથવા આઠ કર્મ બાંધે;
આયુર્બંધદાણે આઠ અન્યથા સાત કર્મ સદા સર્વ જીવ બાંધે

મિશ્ર, અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિબાદર એ ૩ ગુણદાણે સાત
કર્મ બાંધે, અહીંયા ત્રણ ગુણદાણે આયુષ્ય ન બંધાય તે માટે.
સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણદાણે મોહનીય અને આયુ એ બે વર્ણને ૬ કર્મ
બાંધે.

ઉપશાંતમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગી એ ત્રણ ગુણદાણાવાળા જીવ
એક સાતા વેદનીયજ બાંધે.

અયોગી ગુણદાણે અબંધક હોવાથી દોષ જીવ કર્મ ન બાંધે ॥ ૫૯ ॥

ગુણદાણે ઉદય અને સત્તા

આ-સુંહુમં સંતુદણ, અદ્વિ મોહ-વિણુ સત્ત ર્વામિ;
ચઉ ચરિમ-દુરો અદ્વ ઉ, સંતે એવસંતિ સ-તુદણ ॥ ૬૦ ॥

શબ્દાર્થ:-

આ-સુહુમ્=સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણુઠાણા લગે સત્તુદ્યમે=સત્તા તથા ઉદયમાં અદૃવિ= આઠે કર્મપ્રકૃતિ મોહ-વિણુ=મોહનીય વિના સત્ત=સાતકર્મપ્રકૃતિ ખીણુ મિ=ક્ષીણુમોહ એ ઉ=ચાર કર્મ પ્રકૃતિ ચરિમ-દુગે=છેલ્લા બે ગુણુઠાણે અઠ્ઠ=આઠ ઉ=વળી સૂ તે=સત્તામાં ઉવસાંતિ=ઉપશાંત મોહ સત્તુદ્યમે=સાતપ્રકૃતિ ઉદયે (હોય)

ગાથાર્થ.

સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણુઠાણા સુધી સત્તા અને ઉદયને વિષે આઠે કર્મપ્રકૃતિ । હોય; મોહનીય કર્મ વિના સાત કર્મ પ્રકૃતિ ક્ષીણુમોહ ગુ સ્થાને સત્તા અને ઉદયમાં હોય; છેલ્લા બે ગુણુઠાણે ચાર કર્મ પ્રકૃતિ સત્તા અને ઉદયમાં હોય અને ઉપશાન્તમોહ ગુણુઠાણે વળી આઠ કર્મપ્રકૃતિ સત્તામાં અને સાત પ્રકૃતિ ઉદયમાં હોય ॥ ૬૦ ॥

વિશેષાર્થ:-

મિથ્યાત્વથી માંડીને સૂક્ષ્મસંપરાય લગે આઠ કર્મ પ્રકૃતિ ઉદયે અને સત્તાએ હોય

ચારમે ક્ષીણુમોહ ગુણુઠાણે મોહનીય વળીને સાત કર્મ ઉદયે અને સત્તાએ હોય.

સયોગી અને અયોગી એ બે ગુણુઠાણે ૪ કર્મ ઉદયે અને સત્તાએ હોય.

અચારમે ઉપશાન્તમોહ ગુણુઠાણે આઠકર્મ સત્તાએ અને મોહનીય વળીને સાત કર્મ ઉદયે હોય ॥ ૬૦ ॥

ગુણુઠાણે ભૂજપ્રકૃતિની ઉદ્ધરણા

ઉદરંતિ પમતંતા, સગદ મીસદ વેઅ-આડ વિણા;
છગ અપમત્તાઈ તઓ, છ-પંચ સુહુમો પણુવસંતો. ॥૬૧॥

શબ્દાર્થ :-

ઉદરંતિ=ઉદીગણા કરે છે પમત તા=પ્રમતગુણુઠાણા સુધીના સગદ=સાત અથવા આઠ મીસ=મિશ્રદષ્ટિ અઠ્ઠ=આઠ વેગે=વેદનીયકર્મ આઉ=આયુકર્મ વિણા=વિના છગ= ૭ક્રમને અપમત્તાઈ=અપ્રમત્તાઈ ત્રણ ગુણુઠાણાવાળા તઓ=તે પત્રી છ-પ અચ=અથવા પાંચક્રમને સુહુમો=સૂક્ષ્મ સંપરાય વાળો પણુ=પાંચ ઉવસતો=ઉપશાન્તમોહ વાળો

ગાથાર્થ -

પ્રમત્ત ગુણુઠાણા સુધીના જીવો સાત અથવા આઠ કર્મની, મિશ્રદ્રષ્ટિ ગુણુઠાણાવાળા આઠ કર્મની, અપ્રમત્તાદિ ત્રણ ગુણુઠાણાવાળા વેદનીય અને આયુ વિના છ કર્મની, તે પછી સૂક્ષ્મ સપરાયવાળા છ અથવા પાંચ કર્મની અને ઉપશાન્ત મોહવાળા પાંચ કર્મની ઉદ્ધીરણા કરે છે. ॥ ૬૧ ॥

વિશેષાર્થ:-

મિથ્યાત્વથી માંડીને પ્રમત્ત ગુણુઠાણા લગે સાત કે આઠ કર્મ ઉદ્ધીરે, આયુની છેલ્લી આવલિકાએ આયુનો ઉદ્ધીરણા ન હોય તેથી સાત ઉદ્ધીરે અન્યથા સદાય આઠ ઉદ્ધીરે,

મિશ્રે મરે નહી તેથી ત્યાં આઠ ઉદ્ધીરે

વેદનીય અને આયુ એ બે વર્ણને અપ્રમત્તાદિ ત્રણ એટલે ૭, ૮, ૯, ગુણુઠાણે ૬ કર્મ ઉદ્ધીરે.

સૂક્ષ્મ સપરાયે છ કે પાંચ ઉદ્ધીરે, આવલિકા કરતાં વધારે હોય ત્યાં લગે ૬ ઉદ્ધીરે અને આવલિકા એક શેષ રહે ત્યારે મોહનીયની ઉદ્ધીરણા મટે ત્યારે ૫ ઉદ્ધીરે

ઉપશાન્તમોહે વેદનીય, મોહનીય અને આયુ ટાળીને શેષ ૫ કર્મ ઉદ્ધીરે. ॥ ૬૧ ॥

ગુણુઠાણે અદ્ય બહુત્વ

પણ-દો-સ્વીણ દુ-જોગી, જુદીરગુ-અજોગી થોવ-ઉવસંતા,
સંસ્વ-ગુણ સ્વીણ સુહુમા-નિઅદ્ધિ અપુવ્વ સમ અહિઆ ॥૬૨॥

શબ્દાર્થ:-

પણુ-દો=પાંચ તથા બે ખીણુ=ક્ષીણુમોહ વાળો દુ=બે કર્મને જોગી=સંયોગી અણુદીરગુ=અનુદીગક અયોગી=અયોગી કેવળી થોવ=થોડા ઉવસંતા=ઉપશાન્તમોહવાળા મ અણુણુ=સખ્યાત ગુણા ખીણુ=ક્ષીણુમોહવાળા સુહુમ=સૂક્ષ્મ સપરાયવાળા અનિઅદ્ધિ=અનિવૃત્તિમાદગવાળા અપુવ્વ=અપુર્વકચ્છવાળા સમ=સરખા અહિઆ=વિશેષાધિક

ગાથાર્થ:-

ક્ષીણુ મોહવાળા પાંચ અથવા બે કર્મને અને સયોગી કેવળી બે

કર્મને ઉદીરે. અયોગી કૈવળી અનુદીરક હોય.

ઉપશાન્તમોહ ગુણુસ્થાન વર્તી જીવે સર્વથી થોડા હોય; ક્ષીણ-મોહવાળા સંખ્યાત ગુણુ હોય, સૂક્ષ્મસંપરાય, અનિવૃત્તિ બાદર સંપ-રાય અને અપૂર્વકરણ ગુણુઠાણુવાળા (માંહો માંહે) સરખા અને (ક્ષીણમોહથી) વિશેષાધિક હોય ॥ ૬૨ ॥

વિશેષાર્થ:-

ક્ષીણમોહે પાંચ ઉદીરે અને એક આવલિકા થાકતે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શના વરણીય, અને અંતરાય એ ત્રણની ઉદીરણા મટે ત્યારે નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મ ઉદીરે.

સયોગીગુણુઠાણે નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મ ઉદીરે.

અયોગી ગુણુઠાણે અનુદીરક હોય.

અહીં (ઉદીરણા અધિકારમાં) સર્વ કર્મની ઉદ્ય સત્તાની સ્થિતિ એક આવલિકા થાકતી (શેષ) હોય, ત્યારે ઉદીરણા ટળે એ પરમાર્થ છે.

હવે ૧૪ ગુણુઠાણુનું અદ્ય બહુત્વ કહે છે:-

સર્વ થકી થોડા ઉપશાન્તમોહ ગુણુઠાણી હોય; વિવક્ષિત કાળે ઉત્કૃષ્ટા પડિવજતા (પ્રાપ્તકરતાં) ૫૪ પામીએ તે માટે.

તે થકી ક્ષીણમોહ ગુણુઠાણી સંખ્યાત ગુણુ હોય; વિવક્ષિત સમયે પડિવજતા ઉત્કૃષ્ટા એકસો આઠ પામીએ અને પૂર્વપ્રતિપન્ન શતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે.

એ ઉત્કૃષ્ટ પદે અદ્ય બહુત્વ જાણવું, અન્યથા ક્ષીણમોહ થોડા અને ઉપશાન્તમોહ ઘણા એમ પણ હોય.

તે થકી સૂક્ષ્મસંપરાય, અનિવૃત્તિબાદર અને અપૂર્વકરણ એ ૩ ગુણુઠાણુવાળા પરસ્પર (માંહોમાંહે) સરખા (સર્વજીવને શ્રેણિએ ચડતાં એ ત્રણ ગુણુઠાણાં હોય માટે) અને ક્ષીણમોહથી વિશેષાધિક હોય; વિવ-ક્ષિત સમયે પડિવજતા ઉત્કૃષ્ટા આપશમિક ૫૪ અને ક્ષપક ૧૦૮, એ પ્રકારે ૧૬૨ પામીએ અને પૂર્વ પ્રતિપન્ન શતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે.

એ પાંચ ગુણુઠાણુવાળા કાઠવાર કહયાથી થોડા પણ હોય અને કાઠ વાર ન પણ હોય.

એ અહપખહુત્વ ઉત્કૃષ્ટપદે જાણુવું. ॥ ૬૨ ॥

જોગિ અપમત્ત ફઅરે, સંઘગુણા દેસ-સા જા મીસા;
અવિરજ અજોગિ-મિચ્છા, અસંઘ-ચરો દુવે-જંતા. ॥૬૩॥

શબ્દાર્થ:-

જોગિ=સયોગી ગુણુઠાણાવાળા અપમત્ત=અપ્રમત્ત ગુણુઠાણાવાળા ઇઅરે=કર્તર-
પ્રમત્ત ગુણુઠાણાવાળા સ્વખ-ગુણા=સંખ્યાત ગુણા દેસ=દેશવિરતિવાળા સાસણા=સારવાદન
વાળા મીસા=મિશ્રગુણુઠાણાવાળા અવિરજ=અવિરતિ અજોગી=અયોગીકેવળી મિચ્છા=
મિથ્યાદ્રષ્ટી અસ્વખ=અસંખ્યાત ગુણા ચઉરે=ચાર (પદે) દુવે-જંતા=બે (પદે) અનંતા

ગાથાર્થ

સયોગી, અપ્રમત્ત અને પ્રમત્ત ગુણુઠાણાવાળા સંખ્યાત ગુણુ
હોય; દેશવિરતિ, સાસ્વાદન, મિશ્ર અને અવિરતિ એ ચાર ગુણુઠાણા-
વાળા અસંખ્યાતગુણુ હોય; અયોગી કેવળી અને મિથ્યાદ્રષ્ટી એ એ
અનંતગુણુ હોય ॥ ૬૩ ॥

વિશેષાર્થ

તે થકી સયોગી કેવળી સંખ્યાત ગુણુ હોય, કોડિ પૃથક્ત્વ સદાય
પામીએ તે માટે.

તે થકી અપ્રમત્ત સંયત સંખ્યાત ગુણુ હોય, કોટિશત પૃથક્ત્વ
સદાય પામીએ તે માટે.

તે થકી પ્રમત્ત સંયત સંખ્યાતગુણુ હોય, કોટિસહસ્રા પૃથક્ત્વ
હોય તે માટે

તે થકી દેશવિરતિ અસંખ્યાતગુણુ, તિર્થ ચમાંહે અસંખ્યાત હોય
તે માટે.

તે થકી સાસ્વાદની અસંખ્યાત ગુણુ હોય, ચારે ગતિમાં હોય તે માટે.

તે થકી મિશ્ર ગુણુઠાણી અસંખ્યાત ગુણુ, સાસ્વાદન થકી મિશ્રનો
કાળ ઘણો તે માટે.

એ સાસ્વાદની અને મિશ્ર ગુણુઠાણાવાળા કોઈવારે કષ્ટાથી થોડા પણ
હોય, કોઈવારે હોય પણ નહિ.

તે થકી અવિરતિ સમ્યગ્દ્રષ્ટી અસંખ્યાત ગુણુ હોય, ચારે ગતિને
વિષે સદાય હોય તે માટે

તે થકી અયોગી કેવળી અનંતગુણુ, સિદ્ધ અનંતા છે તે માટે.

તે થકી મિથ્યાદ્રષ્ટી અનંત ગુણ, સિધ્ધથી સંસારી જીવ અનંત ગુણ છે અને તેમાં મિથ્યાત્વી ધણા છે. તે માટે.

એ પ્રમાણે ૧૪ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ આશ્રયી અદ્યબહુત્વ જાણવું, તે પ્રાયઃ ઉત્કૃષ્ટાપણા આશ્રયી જાણવું. સદાય નિશ્ચે ન હોય, ક્રોધવારે વિપરીત પણે પણ હોય.

જે માટે:-

૧, ૪, ૫, ૬, ૭, ૧૩, એ છ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ તો સદાય ધણા પામીએ અને બાકીના ૮ ગુણઠાણે તો જીવ ક્રોધવારે પામીએ અને ક્રોધવારે ન પામીએ; શૂન્ય પણ હોય. જ્યન્યથી ૧, ૨ હોય અને ઉત્કૃષ્ટા કદા તેટલા હોય, તે માટે એ અદ્યબહુત્વનો તંત નથી.

જ્યારે પૂર્વોક્ત છ ગુણઠાણેજ સર્વ જીવ હોય અને શેષ ૮ ગુણઠાણે ક્રોધ જીવ ન હોય ત્યારે તેનો અસંયોગી એક ભાગો થાય.

જ્યારે પૂર્વોક્ત છ અને એક અન્ય ગુણઠાણે જીવ હોય ત્યારે તેનાં એક સંયોગી ૮ ભાગા ઉપજે,

એમ દ્વિસંયોગી ભાંગા ૨૮,

ત્રિ સંયોગે ભાંગા ૫૬,

ચતુઃ સંયોગે ભાંગા ૭૦,

પચ સંયોગે ભાંગા ૫૬,

ષટ્ સંયોગે ભાંગા ૨૮

સપ્ત સંયોગે ભાંગા ૮,

અને સર્વ ગુણઠાણે જીવ વતતાં હોય ત્યારે અષ્ટ સંયોગે ભાંગો

૧ હોય;

એવં સર્વ મળીને ૨૫૬ ભાંગા હોય.

અહીં ભાંગાઓ માંહે અયોગી તે ભવસ્થ લેવા, સિધ્ધ તો સદાયે જ છે તે માટે નહીં.

એકત્વ-બહુત્વે વળી એના ધણાં ભાંગા થાય, તે સાથેના યંત્રથી જાણવા.

એ ગુણઠાણાનાં દ્વાર કદાં ॥ ૬૩ ॥

ગુણસ્થાનેષુ જીવભેદાદીનાં યંત્રકમ્.

૧૪ ગુણસ્થાને વિષે	જન્ય ભેદ	યોગ.	ઉપયોગ	લેખ્યા.	મૂળ બંધિત	ઉત્તર બંધિત	મિથ્યાત્વ	અવિરત.	ક્રમીય.	યોગ.	અર્થ પ્રકૃતિ	ઉચ્ચ પ્રકૃતિ	ઉદારણ પ્રકૃતિ	સત્તા પ્રકૃતિ	અરૂપ બંધિત.	અરૂપનો અનુક્રમ
૧ મિથ્યાત્વ	૧૪ ૧૩	૫	૬	૪ ૫ ૫	૫ ૧૨	૨ ૫	૧૩ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	અનંત ગુ.	૧૪				
૨ સાસ્વાદને	૭ ૧૩	૫	૬	૩ ૫ ૦	૦ ૧૨	૨ ૫	૧૩ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	અસંગુ.	૧૦				
૩ મિત્રે	૧ ૧૦	૬	૬	૩ ૪ ૩	૦ ૧૨	૨ ૧	૧૦ ૭	૮	૮	૮	અસંગુ.	૧૧				
૪ અવિરતે	૨ ૧૩	૬	૬	૩ ૪ ૬	૦ ૧૨	૨ ૧	૧૩ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	અસંગુ.	૧૨				
૫ દેશવિરતે	૧ ૧૧	૬	૬	૩ ૩ ૯	૦ ૧૧	૧ ૭	૧૧ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	અસંગુ.	૯				
૬ પ્રમત્ત સંયતે	૧ ૧૩	૭	૬	૨ ૨ ૬	૦	૦ ૧૩	૧૩ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	૮ ૭-૮	સંખ્યાત ગુણા.	૮				
૭ અપ્રમત્ત સંયતે	૧ ૧૧	૭	૩	૨ ૨ ૪	૦	૦ ૧૩	૧૧ ૭-૮	૮	૬	૮	સંખ્યાત ગુણા.	૭				
૮ અપૂર્વકં	૧	૯	૭	૧ ૨ ૨ ૨	૦	૦ ૧૩	૯ ૭	૮	૬	૮	તુલ્ય.	૫				
૯ અનિવૃત્તિ પાદે	૧	૯	૭	૧ ૨ ૧ ૬	૦	૦ ૭	૯ ૭	૮	૬	૮	તુલ્ય.	૪				
૧૦ સંક્રમ સંપરાયે	૧	૯	૭	૧ ૨ ૧ ૦	૦	૦ ૧	૯ ૬	૮ ૬-૫	૮	૬-૫	વિશેષાધિક	૩				
૧૧ ઉપશાત મોહે	૧	૯	૭	૧ ૧ ૯	૦	૦ ૦	૯ ૧ ૭	૫	૮	૫	સર્વથી શોડા	૧				
૧૨ ક્ષીણમોહે	૧	૯	૭	૧ ૧ ૯	૦	૦ ૦	૯ ૧ ૭	૫-૨	૮	૫-૨	અસંગુ.	૨				
૧૩ સયોગી કેવલી	૧	૭	૨	૧ ૧ ૭	૦	૦ ૦	૭ ૧ ૪	૨	૪	૨	સંખ્યાત ગુણા.	૬				
૧૪ અયોગી કેવલી	૧	૦	૨	૦ ૦ ૦	૦	૦ ૦	૦ ૦ ૦	૪	૦	૪	અનંત ગુણા.	૧૩				

પાંચ ભાવનું વર્ણન

ઉવસમ-સ્વય-મીસોદય, પરિણામા દુ-નવ-દ્વાર-દ્વિગવીસા;
તિઅ-મેઅ સન્નિવાઈઅ, સમ્મં ચરણં પઢમ-ભાવે ॥૬૪॥

શબ્દાર્થ

ઉવસમ=ઔપશમિકભાવ ખય=ક્ષાયિક મીસ=મીશ્ર (ક્ષાયોપશમિક) ભાવ ઉદય=ઔદાયિકભાવ પરિણામા=પારિણમિકભાવ દુ=એ નવ=નવ અદ્વાર=અદાર ઇગવીસા=એકવીસ તિઅ=તણ લેઅ=લેદો સન્નિવાઈઅ=સાન્નિપાતિક સમ્મં=સમ્યક્ત્વ ચરણ=ચારિત્ર પઢમભાવે=પ્રથમ ઔપશમિક ભાવમાં (એ લેદો જાણવા)

ગાથાર્થ

ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદાયિક અને પારિણમિક એ પાંચ ભાવના (અનુક્રમે) બે, નવ, અદાર, એકવીસ અને ત્રણ લેદો છે. છદો સાન્નિપાતિક ભાવ. સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ પ્રથમ ભાવને બિધે (એ લેદો) જાણવા. ॥૬૪॥

વિશેષાર્થ:-

૧ ઔપશમિક ભાવ, ૨ ક્ષાયિક ભાવ, ૩ મિશ્ર તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ, ૪ ઔદાયિક ભાવ અને ૫ પારિણમિક ભાવ.

હવે એ પાંચ ભાવના ઉત્તર લેદ કહે છે:-

ઔપશમિક બે લેદે,

ક્ષાયિક નવ લેદે,

ક્ષાયોપશમિક અદાર લેદે,

ઔદાયિક ૨૧ લેદે

અને પારિણમિક ૩ લેદે;

એ પ્રકારે ૫૩ લેદ જાણવા

જ્યાં ૨, ૩, ૪, ૫ ભાવ લેગા થાય તે સાન્નિપાતિક ભાવ જાણવો,

હવે પહેલો ઔપશમિક ભાવે ૧ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અને ૨

ઉપશમ ચારિત્ર એ બે લેદ હોય

પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વેળાએ તથા ઉપશમ ત્રિગિએ સાત પ્રકૃતિના ઉપશમ હોય તે ઉપશમમાય નુ સમકિત અને મોહનીયકર્મની બી, ૨૧ પ્રકૃતિના ઉપશમ ૭ ઉપશમ શ્રેણીમાં થાય ન ઉપશમમાયનુ ચારિત્ર કહીએ. ॥૬૪॥

બીજા કેવલ-જુઅલં, સમ્મં દા ઇ-લલ્લિ- ચ ;
તદ્દે સેસુવઓગા, પળ-લલ્લિ સમ્મ-વિરદ્-દુગં ॥૬૫॥

શબ્દાર્થ

બીએ=બીજા (ક્ષાયિક) ભાવમાં કેવલ-જુઅલં=કેવલ યુગલ (જ્ઞાન અને દર્શન)
સમ્મં=સમ્યક્ત્વ દાણાઈ=દાનાઈ લલ્લિ-પણુ=લલ્લિપાંચ ચારણુ=ચારિત્ર તદ્દે=ત્રીજા
(ક્ષાયોપશમિક) ભાવે સેસ=પાકીના ઉપઓગા=(દશ) ઉપઓગ પળુ-લલ્લિ=પાંચ લલ્લિ
સમ્મં=(ક્ષાયોપશમિક) સમ્યક્ત્વ વિરદ્ દુગં=વિરતિદ્વિક (દેશ વિરતિ-સર્વવિરતિ)

આથાર્થ

બીજા (ક્ષાયિક) ભાવમાં કેવળદ્વિક, સમ્યક્ત્વ, દાનાઈ પાંચ લલ્લિ
અને ચારિત્ર (એ નવ ભેદ) જાણવા ત્રીજા (ક્ષાયોપશમિક) ભાવને વિષે
પાકીના (દશ) ઉપઓગ, પાંચ લલ્લિ સમ્યક્ત્વ, (વિરતિદ્વિક (દેશવિરતિ-
સર્વવિરતિ) (એ અઠાર ભેદ) જાણવા. ॥૬૫॥

વિશેષાર્થ:—

બીજા ક્ષાયિક ભાવે કેવળ યુગલ એટલે

૧ કેવળજ્ઞાન,

૨ કેવળ દર્શન,

૩ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ, અને

(૪) ૧ દાન,

(૫) ૨ લાભ,

(૬) ૩ ભોગ,

(૭) ૪ ઉપભોગ અને

(૮) ૫ વીર્ય

એ પાંચની પૂર્ણ લલ્લિ; અને

(૯) ક્ષાયિક ચારિત્ર,

એ નવ ભેદ હોય.

કર્મના અત્યંત ક્ષયે ઉપજે તે માટે ક્ષાયિક ભાવ દહીએ તે આ પ્રમાણે :-

દેવળ જ્ઞાનાવરણીય અને દેવળ દર્શના વરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક દેવળ જ્ઞાન અને ક્ષાયિક દેવળ દર્શન.

દર્શન મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિ (ચાર અનંતાતુઅંધી ક્ષાય અને ત્રણ દર્શન મોહનીય) નો ક્ષય થવાથી આત્માને ઉત્પન્ન થયેલ તત્ત્વ રૂચિ શુષ્ક તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ.

પાંચ પ્રકારના અંતરાય કર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ જાણવી.

ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર. હવે ત્રીજા ક્ષાયોપશમિક ભાવે દેવળદ્વિક ટાળીને શેષ ઉપયોગ તે

૪ જ્ઞાન

૩ અજ્ઞાન અને

૩ દર્શન

એ દ્ય ઉપયોગ,

દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ, (છઠ્ઠાંથાને હોય)

ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ,

દેશ વિરતિ અને

સર્વ વિરતિ ચારિત્ર

એ ૧૮ ભેદ હોય.

કર્મના ક્ષયોપશમને વિચિત્રપણે કરી તે માટે ક્ષાયોપશમિક ભાવ દહીએ ॥૬૫॥

અન્નાણમસિઘ્ધતા, -સંજન-લેસા-કસાય-ગઈ-વેયા;
મિચ્છં તુરિણ મઠ્ઠા-મઠ્ઠત્ત-જિઅત્ત પરિણામે. ॥૬૬॥

શબ્દાર્થ

અજ્ઞાનુ=અજ્ઞાન અસિદ્ધત્ત=અસિદ્ધત્વ અસંજમ=અસંજમ લેસા=લેશ્યા (છ)
કસાય=કપાય (ચાર) ગઈ=ગતિ (ચાર) વેયા=વેદ (ત્રણ) મિચ્છ=મિચ્છાત્વ તુરિએ=ચોથા
(ઔદાયિક) ભાવમાં ભાવ્ય=ભવ્યત્વ અભાવ્યત્ત=અભવ્યત્વ, જિઅત્ત=જિવત્વ પારિણામે=
પારિણામિક ભાવમાં

ગાથાર્થ

અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અસંયમ, છ લેશ્યા, ચાર કપાય, ચારગતિ,
ત્રણ વેદ અને મિચ્છાત્વ (એ ૨૧ ભેદો) ચોથા (ઔદાયિક) ભાવને વિષે
જાણવા ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ અને જીવત્વ (એ ૩ ભેદો) પારિણામિક
ભાવને વિષે હોય છે ।।૬૬।।

વિશેષાર્થ

અજ્ઞાનપણું,
અસિદ્ધપણું,
અસંયમતે અવિરતિ પણું,
૬ લેશ્યા,
૪ કપાય,
૪ ગતિ,
૩ વેદ અને
મિચ્છાત્વ

એ એકવીશ ભેદ ઔદાયિક ભાવના જાણવા.

આઠ કર્મના ઉદયથકી એ હોય, ઉપલક્ષણ થકી નિદ્રાપ ચક્ર, સાતા,

અસાતા અને હાસ્યાદિક પણ ઔદાયિક ભાવે જાણવા.

અહીંયા ૨૧ ભેદ કલા તે પૂર્વશાસ્ત્રના અનુસારે જાણવા.

હવે—

૧ ભવ્યપણું,
૨ અભવ્યપણું અને
૩ જીવપણું

એ ત્રણ પારિણામિક ભાવના ભેદ છે.

એ સદાય એમજ પરિણમે. ભવ્ય તે અભવ્ય ન થાય, અભવ્ય તે ભવ્ય ન થાય, જીવ તે અજીવ ન થાય અને અજીવ તે જીવ ન થાય તે માટે. ॥૬૬॥

• સાન્નિપાતિક ભાવના ભેદો.

ચડ ચડ-ગડસુ મીસગ,—પરિણમુદણહિં ચડ, સ-સ્વદ્ણહિં;
ઉવસમ-જુણહિં વા ચડ, કેવલિ પરિણામુદય- ૬ ॥૬૭॥

શબ્દાર્થ

ચડિ=ચારભેદ ચડિ—ગાઘચુ=ચાર ગતિ આશ્રયી મીસગ=મિત્રભાવે પરિણામુદ-
એહિં=પારિણામિક નથા ઔદાયિક ભાવે ચડિ=ચાર ભેદ સ્—અધ્યએહિં=ક્ષાયિક ભાવે સહિત
ઉવસમજુએહિં=ઉપશમ સમક્તિ યુક્ત વા=અથવા ચડિ=ચાર ભેદ કેવલિ=કેવળજ્ઞાની
પરિણામ=પરિણામિક ઉદય=ઓદયિક અધ્યએ=ક્ષાયિક ભાવે (હોય).

ગાથાર્થ

ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિક ભાવ વડે ત્રિસંયોગી
(સાન્નિપાતિક ભાવના) ચાર ગતિ આશ્રયી ચાર ભેદ. ક્ષાયિક ભાવે સહિત
(ચતુઃસંયોગી સાન્નિપાતિક ભાવના) ચાર ભેદ. અથવા ઔપશમિક ભાવે
સહિત (ચતુઃસંયોગી સાન્નિપાતિક ભાવના) ચાર ભેદ. પારિણામિક,
ઓદયિક અને ક્ષાયિકભાવમાં (ત્રિસંયોગી સાન્નિપાતિક ભાવને વિષે)
દેવળી હોય. ॥૬૭॥

વિષેશાર્થ:-

હવે ઔપશમિકાદિક પાંચ ભાવના

દ્વિ-સંયોગી ૧૦,

ત્રિ-સંયોગી ૧૦,

ચતુ-સંયોગી ૫ અને

પંચ-સંયોગી ૧,

એ ૨૬ ભેદ સાન્નિપાતિકના થાય.

તેમાંના ૬ ભેદ જીવને વિષે હોય, શેષ ૨૦ નો તો સંભવ ન હોય.

હવે જ ૬ નો સંભવ છે; તે માહેલા ત્રણના ૪ ગતિ આશ્રયી ૧૨ ભેદ અને ત્રણ ખીજા, એવં ૧૫ ભેદ હોય તે કહે છે:-

૪ ગતિને વિષે ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિક ભાવે કરીને ત્રિક સંયોગ હોય. ત્યાં-

ક્ષાયોપશમિકે દ્વિત્રયાદિક, પારિણામિકે જીવત્વાદિક, ઔદયિકે ગત્યાદિક, એ પ્રકારે ચાર ગતિને વિષે હોય તેથી ૪ ભેદ. તથા-

તેજ (ક્ષાયોપશમિક-પારિણામિક-ઔદયિક) ત્રણ ભાવ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય ત્યારે ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ થાય. તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય અથવા

તેજ ત્રણ ભાવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ સહિત હોય ત્યારે પણ ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ હોય. તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય

એ પ્રકારે ૧૨ ભેદ થયા. તથા-

પારિણામિક ભાવે જીવપણું, ઔદયિકે મનુષ્ય ગતિ અને ક્ષાયિક ભાવે જ્ઞાનાદિક, એ ત્રિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ ભવસ્થ ઢેળવીને હોય ॥૬૭॥

સ્વય-પરિણામિ-સિદ્ધા, નરાણ પણ-જોગુવસમ-સેઢીએ;
ઇઅ પન્નર સન્નિવાઇઅ, મેયા વીસં અસંભવિણો. ॥૬૮॥

શબ્દાર્થ:-

ક્ષય=ક્ષાયિક ભાવે પરિણામિ=પરિણામિક ભાવે સિદ્ધા=સિદ્ધના જીવો નરાણુ=મનુષ્યને પણ-જોગા=પાંચ-સંયોગી ઉવસમ-સેઢીએ=ઉપશમ શ્રેણીએ ઇઅ=એ પનર=પંદર સન્નિવાઇઅ=સાંનિપાતિક મેયા=મેદો વીસ=વીસ અસંભવીણુ=અસંભવી (ચત્ત)

આથાર્થ

ક્ષાયિક અને પારિણામિક ભાવરૂપ (દ્વિ-સંયોગી સાંનિપાતિક) ભાવે સિદ્ધો વર્તે છે. મનુષ્યોને પંચ-સંયોગી (સાંનિપાતિક) ભાવ ઉપશમશ્રેણીને વિષે હોય છે. એ પ્રકારે પંદર સાંનિપાતિક ભેદો (અસંભવી) જાણવા અને (બાકીના) ૨૦ ભેદો અસંભવી જાણવા. ॥૬૮॥

સાંનિપાતિક ભાવના ભાંગાનું ચંત્ર.

૧ ઉપશમ, ક્ષાયિકં	૧૪ ઉપ૦, મિશ્ર૦, ઔદ૦
૨ ઉપ૦, મિશ્ર-ક્ષયોપશમિક.	૧૫ ઉપ૦, મિશ્ર૦ પારિણામિક
૩ ઉપશમ, ઔદાયિક.	૧૬ ઉપ૦, ઔદ૦ પારિ૦
૪ ઉપશમ, પારિણામિક.	૧૭ ક્ષા૦, મિશ્ર, ઔદ૦
૫ ક્ષાયિક, મિશ્ર.	૧૮ ક્ષા૦, મિશ્ર, પારિ૦
૬ ક્ષા૦, ઔદાયિક.	૧૯ ક્ષા૦, ઔદ૦ પારિ૦
૭ ક્ષા૦, પારિણામિક. ^૧	૨૦ મિશ્ર૦, ઔદ૦, પારિ૦ ^૩ .
૮ મિશ્ર૦, ઔદાયિક,	૨૧ ઉપ૦, ક્ષા૦, મિશ્ર, ઔદ૦.
૯ મિશ્ર૦, પારિણામિક.	૨૨ ઉપ૦, ક્ષા, મિશ્ર, પારિ૦.
૧૦ ઔદ૦, પારિણામિક.	૨૩ ઉપ૦, ક્ષા૦. ઔદ૦, પારિ૦
૧૧ ઉપ૦, ક્ષાયિક, મિશ્ર	૨૪ ઉપ૦, મિશ્ર, ઔદ૦, પારિ૦ ^૪
૧૨ ઉપ૦, ક્ષા૦, ઔદ૦	૨૫ ક્ષા૦ મિશ્ર, ઔદ૦ પારિ૦ ^૫ ,
૧૩ ઉપ૦, ક્ષા૦, પારિણામિક.	૨૬ ઉપ, ક્ષા૦, મિશ્ર, ઔદ, પારિ૦ ^૬ .

૧ આ ભાગી સિદ્ધોને હોય

૨ આ ભાગી કેવળીને હોય

૩-૪-૫ આ ત્રણ ભાંગા ચારે ગતિના જીવને હોય

૬ આ ભાગી ઉપશમશ્રેણિએ ચડેલા ક્ષાયિક સમક્રિતી મનુષ્યને હોય

આઠ કર્મને વિષે ભાવો.

મોહે વ સમો મીસો, ચડ-ઘાડસુ અદ્વ-કમ્મસુ અ સેસા;
ધમ્માઈ પારિણામિઅ,-ભાવે સ્વંધા ઉદ્દાઈ વિ. ॥૬૧॥

શબ્દાર્થ :-

મોહુવ=મોહનીને વિષેજ સમો=ઉપશમ (હોય) મીસો=ક્ષયોપશમ ચડ-ઘાડસુ=ચાર ઘાતિ કર્મને વિષે અદ્વ-કમ્મસુ=આઠ કર્મને વિષે અવળી સેસા=પાકીના (ઔદાયિક, ક્ષાયિક અને પારિણામિક ભાવ) ધમ્માઇ=ધર્માસ્તિકાયાદિ (પાંચ દ્રવ્ય) પારિણામિઅ-ભાવે=પારિણામિક ભાવે સ્વંધા=સ્વંધો ઉદ્દાઈ=ઔદાયિક ભાવે વિ=પણ (હોય)

ગાથાર્થ

મોહનીય કર્મનોજ ઉપશમ થાય. ચાર ઘાતિકર્મને વિષે ક્ષયોપશમ થાય. અને આઠ કર્મને વિષે પાકીના (ઔદાયિક, ક્ષાયિક અને પારિણામિક) ભાવો હોય. ધર્માસ્તિકાયાદિ (પાંચ અણુ દ્રવ્યો)

અને બાકીના ગુણુઠાણાને વિષે ત્રણ ભાવો આ પ્રકારે ૬ ને
વે બાણવા. ॥૭૦॥

વિશેષાર્થ:-

એક જીવને સમ્યક્ત્વાદિ (૪-૫-૬-૭) ચાર ગુણુઠાણે ૩ યવા
૪ ભાવ હોય તે આ પ્રમાણે:-

૧ પારિણામિક ભાવે જીવત્વ,

૨ જોદધિકે ગત્યાદિ,

૩ ક્ષાયોપશમિક ભાવે ઇદ્રિય અને સમ્યક્ત્વ ક્ષાયોપશમિકે
ત્યારે ત્રણ ભાવ હોય, અને

જોપશમિક અથવા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય ત્યારે ૪ ભાવ થય.
સર્વ જીવ આશ્રયી તે પાંચ ભાવ હોય.

ઉપશમક તે ૯-૧૦મું અને ઉપશાંત તે ૧૧મું એ ત્રણ ગુણુઠા
ચાર અથવા પાંચ ભાવ હોય.

૧ પારિણામિકે જીવત્વ,

૨ જોદધિકે ગત્યાદિ,

૩ ક્ષાયોપશમિકે ઇદ્રિય અને

૪ જોપશમિકે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર

એ ચાર ભાવ હોય.

અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ તથા જોપશમિક ચારિત્ર હોય ત્યારે પાંચ
ભાવ હોય.

ક્ષીણમોહ ગુણુઠાણે ત્રણ ભાવ પૂર્વવત્ અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ
અને ચારિત્ર, એ ચાર ભાવ હોય.

અપૂર્વકરણ ગુણુઠાણે ત્રણ ભાવ પૂર્વવત્ અને જોપશમિક
અથવા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ એ ચાર ભાવ હોય.

શેષ પાંચ (૧-૨-૩-૧૩-૧૪) ગુણુઠાણે ત્રણ-ત્રણ ભાવ હોય.—

તાં ૧-૨-૩ ગુણુકાણે ૧ ઔદયિક, ૨ પારિણામિક અને ૩ ક્ષાયિક-શનિક એ ત્રણ હોય.

સયોગી તથા અયોગી એ બે ગુણુકાણે ૧ ઔદયિક, ૨ પારિણામિક અને ૩ ક્ષાયિક એ ત્રણ ભાવ હોય.

એ પ્રમાણે એક જીવ આશ્રયી ગુણુકાણે ભાવ ૬૬૫.

નાના જીવો આશ્રયી તો પાંચ ભાવો હોય. * ૥૭૦૥

ગુણુસ્થાનેષુ-ઓપશનિકાદિભાવાનાં* યંત્રકમ્.

ગુણુકાણાના નામ	એકજીવે ભાવા: ૫	સર્વજીવેષુ ભાવા: ૫	ઓપશનિકા ૨	ક્ષાયિક ૬	સયોપશનિક ૧૮	ઓદયિક ૨૧	પારિણામિક ૩	કુલ ઉત્તર ભેદ. ૫૩
૧ મિથ્યાત્વે	૩	૩	૦	૦	૧૦	૨૫	૨	૩૪
૨ સાસ્વાદને	૩	૩	૦	૦	૧૦	૨૦	૨	૩૨
૩ મિશ્રે	૩	૩	૦	૦	૧૦	૧૬	૨	૩૩
૪ અવિરતિ સમ૦	૩-૪	૫	૧	૧	૧૨	૧૬	૨	૩૫
૫ દેશવિરતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧	૧૭	૨	૩૨
૬ પ્રમત સંયતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૪	૧૫	૨	૩૩
૭ અપ્રમત સંયતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૪	૧૨	૨	૩૦
૮ અપૂર્વકરણે	૪	૫	૨	૧	૧૩	૧૦	૨	૨૮
૯ અનિવ્રતિ બાદે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૩	૧૦	૨	૨૮
૧૦ સુક્ષ્મ સંપરાયે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૩	૪	૨	૨૨
૧૧ ઉપશાંતિભેદે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૨	૩	૨	૨૦
૧૨ ક્ષીણભેદે	૪	૪	૦	૨	૧૨	૩	૨	૧૬
૧૩ સયોગી ૩૦	૩	૩	૦	૬	૦	૩	૧	૧૩
૧૪ અયોગી ૩૦	૩	૩	૦	૬	૦	૨	૧	૧૨

* આ યંત્રમાં ગુણુસ્થાનકે ભાવોના ઉત્તર ભેદ બતાવ્યા છે તે સર્વજીવ આશ્રયી જણવા.

સંખ્યાતા દિના ભેદો.

સંખિજ્જેગમસંખં, પરિત્તિ-જુત્ત-નિયપયજુયં તિવિહં,
પૃથમણંતં પિ તિહા, જહન્ન-મજ્જુક્કસા સવ્વે ॥૭૧॥

શબ્દાર્થ:-

સંખીનજેગાં=સંખ્યાતુ એક અસંખ્ય=અસંખ્યાતુ પરિત્ત=પ્રત્યેક અસંખ્યાતુ
 જુક્ત=યુક્ત અસંખ્યાતુ નિય-પથ-જીય=પોતાના પદયુક્ત (અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ)
 તિવિહુ=ત્રણ પ્રકારે એવં=એ રીતે અણંત=અનંતુ પિ=પણ તિહુ=ત્રણ પ્રકારે
 જહુમ=જઘન્ય મજહુ=મધ્યમ ઉકકસા=ઉત્કૃષ્ટ મવે=સર્વ

ગાથાર્થ:-

સંખ્યાતુ એક હોય; અસંખ્યાતુ પરીત્ત, યુક્ત અને નિજપદ
 એમ ત્રણ પ્રકારે હોય; એ રીતે અનંતુ પણ ત્રણ પ્રકારે જા .
 સર્વ (સાત ભેદો) જ ધન્ય, મધ્યમ, અને ઉત્કૃષ્ટ ભેદવાળા . ॥૭૧॥

વિશેષાર્થ:-

હવે સંખ્યાતાદિકનો વિચાર કહે છે--

મૂળ ભેદની અપેક્ષાએ સંખ્યાતુ એકજ હોય;

અસંખ્યાતુ ત્રણ ભેદે હોય; તે આ પ્રમાણે--

(૧) પરિત્ત અસંખ્યાતુ,

(૨) યુક્ત અસંખ્યાતુ અને

(૩) નિજ પદ યુક્ત એટલે અસંખ્યાતાસંખ્યાતુ,

એની રીતે અનંતુ પણ ત્રણ ભેદે હોય, તે આ પ્રમાણે--

૧ પરિતાનંતુ,

૨ યુક્તાનંતુ અને

૩ અનંતાનંતુ;

એવં સાત ભેદ થયા.

તે દરેક જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ભેદે હોય;
 તેથી સાતને ત્રણ ગુણતા એકવીસ ભેદે હોય. ॥૭૧॥

સંખ્યાતાદિના ૨૧ ભેદ.

(૧) જઘન્ય સંખ્યાતુ

(૨) મધ્યમ સંખ્યાતુ

વિશેષાર્થ:-

હવે સંખ્યાતાદિકનો વિચાર કહે છે—

એક તે સંખ્યા રહિત છે-એકની સંખ્યા હોય નહીં માટે. બેને ત્ર્યેન્ય સંખ્યાતુ કહીએ.

બે ઉપરાન્ત ત્રણ થકી માંડીને જ્યાં લગે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ થાય, ત્યાં લગે સર્વ મધ્યમ સંખ્યાતુ કહીએ. હવે—

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ જંબુદ્વીપ જવડા ચાર પાલાની પ્રપચ્ચાએ કરીને જાણવું, તે પ્રપચ્ચા, કહે છે— ॥૭૨॥

સલાગવદ્ધિઅ સલાગ-પડિસલાગ-મહાસલાગચ્ચા;
જોઅંજો-સહસોગાઠા, સવેદ-અંતો સ-સિહ-ભરિઆ ॥ ૩૧

શબ્દાર્થ:-

પદસા=પાલા અણુવદ્ધિઅ=અનવસ્થિત (પાલો) સલાગ=શલાક (પાલો) પડિ-સલાગ=પ્રતિશલાક મહા-સલાગ=મહાશિલાક અખખા=નામના જોઅણુ-સહ હજાર જોજન ઓગાઠા = ઊંચા સવેદ-અંતો=વેદિકાના અંત સહિત સ-સિહ=શિયા (ગિમ)મુધી ભરીઆ=ભરેલા (કરવા)

ગાથાર્થ:-

અનવસ્થિત, શલાકા, પ્રતિશલાકા અને મહાશલાકા નામના પાલાં કહીએ. એક હજાર યોજન ઊંચા અને વેદિકાના અંત સહિત (એવા તે પાલા) શિયા મુધી (સરસવે કરી) ભરેલા કર ભરવા (ભરવા) ॥૭૩॥

વિશેષાર્થ:-

અસહકૃપનાએ ૪ પાલા કહીએ તેના નામ—

(૧) અનવસ્થિત,

(૨) શલાકા,

(૩) પ્રતિ શલાકા અને

(૪) મહાશલાકા.

તે ચારે પાલા જંબૂદ્વીપ જવડા લાખ જોજન-લાંખા- પહેળા-
વૃત્તાકાર અને રત્નપ્રભાનો ખરકાંડ એક હજાર ચોજનનો છે એટલા
હંડા, ૮ ચોજન હંચી જગતી અને તે ઉપર બે ગાઉ હંચી પદ્મવર
વેદિકા છે, તેટલા જાંચા હોય.

ત્યાં પહેલો પાલો સરસવે કરી શિખાને સહિત ભરીએ ॥૭૩॥

તો દીવુદહિસુ ઇક્કિક્ક, સસિસવં ચિવિઅ નિદ્દિએ પઢમે;
પઢમંવ તદંતં-ચિય, પુણ ભરિએ તંમિ તહ ચીળે ॥૭૪॥

શબ્દાર્થ:-

લો=ને પછી દીવુદહિસુ=દ્વીપ-સમુદ્રને વિષે ઈક્કિક્ક=એકએક સસિસવં=સરસવને ખિવિઅ=નાખીને નિદ્દિએ=પઢમે=પહેલો ખાલી થયે છે પઢમવ=પહેલા પાલાની જેમ તદંતં=ચિય=તે (અવસ્થિત ખાલી થયો હોય તે દીપ)ના અંત સુધી નક્કી પુણ-ભરિએ=વળી ભરીને તંમિ=તે પાલો તહ=તેમજ ખીણે=ખાલી થયે છે

માથાર્થ:-

તે પછી (તે પાલો ઉપાડીને) દ્વીપ-સમુદ્રને વિષે એકએક સરસવ નાખીને પહેલો પાલો ખાલી થયે છે, તે (અવસ્થિત પાલો ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ) ના અંત જેવડો પાલો નિઝે પહેલા પાલાની ચેઠે વળી (સરસવે) ભરીએ; તે ઇણુ તેવીજ રીતે (ખાડીના દ્વીપ-સમુદ્ર એક એક નાખતાં) ખાલી થયે છે ॥૭૪॥

વિશેષાર્થ

ત્યાર પછી તે ભરેલ પાલો ઉપાડીને તે આંદેથી એકેક સરસવ દરેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મૂકીએ. તે મુદતા પરેલો પાલો ત્યારે ખાલી થાય ત્યારે બીજા ગલાદામાં મગસવ નાખીએ નહીં; કારણ કે તે પહેલો પાલો નો ગલાદા જેવડો જ છે-અનવસ્થિત નથી પણ અવસ્થિત ને મારે.

બીજા વાગ જે પાલો મૂકીએ ને અનવસ્થિત કરીએ, તે આ પ્રમાણે—

જ્યાં તે પહેલો પાલો ખાલી થયો તે દ્વીપ અથવા સમુદ્ર જવડો પાલો કદપીએ, તે અનવસ્થિત બાણવો. તે વળી શિખા સહિત સરસવે જરીએ, પછી તે અનવસ્થિત પાલાને ઉપાડીને દ્વીપ— સમુદ્રે એકઠા સરસવ મૂકતાં પૂર્વલી પેઠે ખાલી થાય ત્યારે ॥૭૪॥

સ્વિપ્પદ્ધ સલાગ-પલ્લે-ગુ- રિસે ૧૬અ સલાગ-સ્વવર્ણે;
પુણ્ણો વીઓ અ તઓ, પુઠ્ઠવંપિ તંમિ ઉદ્ધરિણ ૭૫॥

શબ્દાર્થ --

ખિપ્પદ્ધનાખીએ સલાગ-પલ્લે ચલાકા પાલાને ત્રિપે એક સરસવ નાખીએ; એ પ્રકારે શલાકા (માં સરસવ) નાખવા વડે પુણ્ણ=પૂર્ણ ઓખીએ (પાલો) તઓ=તે પછી પુઠ્ઠવંપિ=વ=પૂર્વની પેઠે તંમિ=તેને ઉદ્ધરિએ=લેતાં

ગાથાર્થ

શલાકા પાલાને ત્રિપે એક સરસવ નાખીએ; એ પ્રકારે શલાકા (માં સાક્ષી સરસવ) નાખવા વડે ખીએ પાલો પૂર્ણ થાય- તે પછી પૂર્વની પેઠે તેને લખને. ॥૭૫॥

વિશેષાર્થ:—

(સંખ ધ આગળની ગાથા સાથે છે) એક અનૈશ સરસવનો દાણો ચલાકા પાલા માંહે મૂકીએ. વળી તે (જ દ્વીપ કે સમુદ્રે ખાલો ખાલી થયો હોય તે) દ્વીપ કે સમુદ્રના અંત લગે તેટલી ભૂમિ ખણીને તેવડો અનવસ્થિત પાલો કરીએ-કદપીએ.

એમ અનવસ્થિત પાલા જમ જમ ખાલી થતા જાય તેમ તેમ ચલાકા માંહે એકેક સરસવ મૂકતા જઈએ અને તે તે દ્વીપ—સમુદ્ર પર્યંત ભૂમિ ખણીને અનવસ્થિત કદપતા જઈએ; એમ વારંવાર કરીએ.

એમ વારંવાર કરતાં જ્યારે ખીએ ચલાકા પાલો ખરાય ત્યારે પૂર્વલી પેરે (અનવસ્થિતની પેરે) ચલાકા પાલો ઉપાડીને ત્યાંથી આગળના દ્વીપ—સમુદ્રે એકેક સરસવ મૂકીએ. ॥૭૫॥

સ્વીણે સલાગ તદ્દણ, एवं પદ્ધમેહિં વીઅયં મરસુ;
તેહિં તદ્દઅં તેહિં ય, તુરિઅં જા કિર ફુડા ચડરો ॥૭૬॥

ગાથાર્થ:-

પહેલા ત્રણ પાલે કરી ઉદ્ધરેલા દ્વીપ-સમુદ્ર (ના સરસવ)
અને ચાર પાલાના સરસવ એ સર્વનો એક રાશી તે એક રૂપે જીણું
ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ થાય. ॥૭૭॥

વિશેષાર્થ:-

હવે-પહેલા ત્રણ પાલા વડે ઉદ્ધર્યા જ દ્વીપ-સમુદ્ર તેના સરસવ
અને ચાર પાલા ભર્યા છે તેના સરસવ એ સર્વ રાશી (સરસવનો સમુદ્ર)
એકત્ર કરીએ, તેમાંથી એક સરસવ જીણું કરીએ તે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ
કહીએ. ॥ ૭૭ ॥

રુવ-જુઅં તુ પરિત્તા, સંખં લહુ અસ્સ રાસિ-અઘ્માસે;
જુતાસંખિજ્જં લહુ, આવલિઆ-સમય-પરિમાણં' ॥૭૮॥

શબ્દાર્થ:-

રુવ=(એક) ૩૫ જુઅ=યુક્ત તુ=વળી પરિત્ત=ત્રણેક અસંખ=અસંખ્યાતુ લહુ
=જઘન્ય અઘ્માસે=એનો રાસિ-અઘ્માસે=રાસીઅભ્યાસ કરતાં જુત્ત=અસખિજ્જ-લહુ
જઘન્ય યુક્ત અસંખ્યાતુ થાય આવલિઆ=આવલિકાના સમય=સમયનું પરિમાણ=પ્રમાણ

ગાથાર્થ -

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ એક રૂપ યુક્ત તે વળી પરિત્ત-અસંખ્યાતુ
લહુ જાણવું. એનો રાસિ અભ્યાસ કરતાં યુક્ત-અસંખ્યાતુ જઘન્ય થાય.
તે આવલિકાના સમયનું પરિમાણ જાણવું ॥૭૮॥

વિશેષાર્થ:-

અને તે એક સરસવ યુક્ત કરીએ તે જઘન્ય પરિત્ત-અસંખ્યાતુ
થાય, એ પહેલું અસંખ્યાતુ

એ જઘન્ય પરિત્ત-અસંખ્યાતુ એકાદિક યુક્ત કરતાં જ્યાંસુધી
ઉત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યાંસુધી સર્વ મધ્યમ પરિત્ત-અસંખ્યાતુ કહીએ. અને
એ જઘન્ય પરિત્ત-અસંખ્યાતુની રાસીનો અભ્યાસ કરીએ તે જઘન્ય
યુક્ત-અસંખ્યાતુ થાય.

અભ્યાસ એટલે તે રાશીમાં જટલા સરસવ હોય તેટલા (તેટલી સંખ્યાના) અને તેવડા (રાશી જવડા) ઢગલા કરીએ, તે કરીને તેને પરસ્પર માંહે માંહે ગુણીએ તે અભ્યાસ કહેવાય.

અહીંયા અસત્કલ્પનાએ તે ઢગલાના સરસવ પાંચકલ્પીએ, ત્યારે પાંચ પાંચ સરસવના પાંચ ઢગલા કરીએ, તેને પરસ્પર ગુણીએ એટલે પહેલો ખીજ સાથે ગુણતાં ૨૫ થાય, તેને ત્રીજ સાથે ગુણતાં ૧૨૫ થાય, તેને ચોથા સાથે ગુણતાં ૬૨૫ થાય અને તેને પાંચમાં સાથે ગુણતાં ૩૧૨૫ થાય. એ અભ્યાસ નામા ગણિત જાણવું.

એ વ્રધન્ય-યુક્ત-અસંખ્યાતુ તે આવલિખના સમયનું પાંચમાન છે. એક આવલિખના એટલા સમય હોય. ॥૭૮॥

વિતિ ચરુ પંચમ ગુણે, કમા સગાસંસ્વ પદ્મ-ચલ-અના;
પંતા તે સ્વ-જુઆ, મજ્ઞા સ્વર્ણ ગુરુ પચ્છા ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:-

પિ=પ્રીત તિ=ત્રીત ચિ=ચીત પંચમ=પાંચમાંની છાત્રુતિ-અર્થે અંગ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
કમા=અનુક્રમે સગાસ અ=આનનું અગચ્છાત (કલ્પન્ય અર્થે અગચ્છાત અર્થે અગચ્છાત) ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
(વ્રધન્ય પ્રત્યેક) અનત ચિ=ચીત (કલ્પન્ય પદ્મ) અર્થે નતા અર્થે ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
(વ્રધન્ય અનતાનુ) તે=તે અનુ-અનુ-અનુ અર્થે નતા અર્થે અગચ્છાત-અર્થે ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
૩૫ હા! હતા શુભ-પચ્છા=પાંચમ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫

તથા પહેલું, ચોથું, સાતમું અને ત્રીસમું થાય, તે આ પ્રમાણે—

જઘન્ય-યુક્ત-અસંખ્યાની રાશીનો અભ્યાસ કરીએ ત્યારે જઘન્ય-અસંખ્યાત-અસંખ્યાત થાય.

તેનો વળી, અભ્યાસ કરીએ તે પહેલું જઘન્ય-પરિત્ત-અનંતુ થાય, તેનો વળી અભ્યાસ કરીએ તે ચોથું જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ થાય, તેનો વળી અભ્યાસ કરી તે જઘન્ય-અનંતાનંતુ સાતમું થાય. ત્રણ અસંખ્યાતા અને ત્રણ અનંતા એ છ જઘન્યને એકાદિક યુક્ત કરતાં જ્યાં સુધી ઉત્કૃષ્ટાં ન થાય ત્યાં સુધી એ ૬ મધ્યમ કહીએ અને—

એ ૬ એકે બીણાં કરીએ ત્યારે પાછલાં ઉત્કૃષ્ટાં થાય અને ઉત્કૃષ્ટાં અનંતાનંતુ તો નથી. “ ઝકકોસય આણતાણતય નત્થિ ” इति अनुयोग દ્વારસૂત્ર વચનાત્ ॥૭૯॥

इअ सुत्तुत्तं अन्ने, वग्गिअमिक्कसि चउत्थयमसंखं,
होइ असंखासंखं, लहु रुव-जुअं तु तं मज्झं ॥८०॥

શબ્દાર્થ:—

‘ ઇધિ સુત્તુત = એ સંગ્રહિત (જાણવું) અને = બીજા આચાર્યો (કહે છે) વગ્ગિઅ’ = વર્ગ કરતા ઇક્કસિ = એકવાર ચઉત્થય = ચોથા અસંખ્ય = અસંખ્યાતાને હોઈ = દોષ અસંખ્યાસખં-લહુ = જઘન્ય અસંખ્યાતા સંખ્યાતુ રુવ-જુઅ = એક ૩૫ યુક્ત દોષ તં = તે મજ્જા = મધ્યમ અસંખ્યાતાસંખ્યાતુ

ગાથાર્થ -

એ પ્રકારે સૂત્રોક્ત જાણવું એક આચાર્ય કહે છે કે- ચોથા અસંખ્યાતાને એક વાર વર્ગ કરતાં જઘન્ય- અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ થાય. તે એક ૩૫ યુક્ત કરતાં વળી મધ્યમ- અસંખ્યાત- અસંખ્યાતુ થાય. ॥૮૦॥

વિશેષાર્થ:—

એ અનુયોગ દ્વાર સંગ્રહિત વિધિ દ્વયો- સૂત્રમાં એ રીતે કહ્યું છે. અનેરા આચાર્ય વળી આ પ્રકારે કહે છે, તે પ્રકારાન્તર કહીએ છીએ,—

તે દયનાં નામ કહે છે.—

૧ લોકા કાશના પ્રદેશ,

૨ ધર્મસ્થિતકાયના પ્રદેશ,

૩ અધર્મસ્થિતકાયના પ્રદેશ,

૪ એક જીવના પ્રદેશ, ॥૮૧॥

ઠિઈવંધ ડજ્ઞવસાયા, અણુભાગા જોગ-છેઅ-પલિભાગા;
દુળહ ય સમાળ સમયા, પત્તેઅ નિગોઅણ સિવસુ ॥૮૨॥

ગાથાર્થ:-

ઠિઈવંધ=સ્થિતિબંધના અણુજીવસાયા= અધ્યવસાય (ગ્રાહક) આણુભાગા= અણુભાગ મધના ગ્રાહકો જોગ= યોગ (મન, વચન, કાયાની શક્તિ) ના છેઅ-પલિભાગા= છેદ પલિભાગ (નિર્વિભાજ્ય ભાગ) દુળહુ= એ (ના) સમાણુ= કાળ (ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી) ના સમયા= સમયો પત્તેઅ= પ્રત્યેક શરીરવાળા જીવો નિગોઅણ= નિગોદો (સુદૃઢ-આદર અનત કાયાના ગરીરો) સિવસુ= નાખો-સંપરે.

ગાથાર્થ:-

સ્થિતિ બંધના અધ્યવસાય સ્થાનો અણુભાગ (રસ) બંધના અધ્યવસાય સ્થાનો, યોગના નિર્વિભાજ્ય ભાગો, ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીના સમયો, પ્રત્યેક શરીરવાળા જીવો અને નિગોદો (એકશ) નાખીએ ॥૮૨॥

વિશેષાર્થ:-

૫ સ્થિતિબંધના અધ્યવસાયસ્થાનો,

૬ અણુભાગમધના અધ્યવસાયસ્થાનો,

૭ યોગ ને મન, વચન, કાયાનું ત્રીય તેના છેદ પ્રતિભાગ તે સુદૃઢ નિર્વિભાજ્ય ભાગ,

૮ ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી એ એ કાળના સમય,

૯ પ્રત્યેક જીવના ગરીર અને

૧૦ નિગોદ-આધારગુ વનસ્પતિ કાયનાં ગરીર,

એ દેશ ભેળવીએ અને પછી,--॥૮૨॥

પુણ તંમિ તિ-વગ્ગિઅણ, પરિત્તણંત લહુ તસ્સ રાસીણં;
અવ્માસે લહુ જુત્તા-ણંતં અમવ્વ-જિઅ-માણં ॥૮૩॥

શબ્દાર્થ :-

પુણ=વળી તંમિ=તે ગમીને તિ-વગ્ગિઅણ=ત્રણ વખત વર્ગ કરતા પરિતાણુ ત-લહુ
=જલ્પ-પ્રત્યેક્ષનંતુ તસ્સ=તે રાસી-નુ=ગમીને અવ્વમાસે=અવ્યાસ કરતા લહુ=લઘુ-જલ્પ-
ન્ય જુત્તાણંતં=યુક્તાનંતુ અમવ્વ=અમલ્ય જિઅ-માણુ=જીવનુ માન

આથાર્થ :-

ફરી વળી તે (રાસી)ને ત્રણ વખત વર્ગ કરતાં જલ્પ-પરિત્ત-
અનંતુ થાય. તેની રાસીનો અવ્યાસ કરતાં જલ્પ-યુક્ત-અનંતુ થાય,
તે અમલ્ય જીવનું પરિમાણ જાણવું ॥૮૩॥

ત્રિશેષાર્થ :-

વળી તે ગથી ત્રણવાર વળીએ ત્યારે તે પટેયુ જલ્પ-પરિત્ત-
અનંતુ થાય.

તેમાંથી એક આંશ ફરીએ ત્યારે ઉદ્દૃષ્ટ-અસંખ્યાત-અસંખ્યાતુ
થાય

તે જલ્પ-પરિત્ત-અનતાની ગમીને અવ્યાસ પૂર્વે ન રીતે
કરે છે મ ફરીએ ત્યારે એથુ જલ્પ-યુક્ત-અનંતુ થાય. એ અમલ્ય
જીવનું માન જાણવું અર્થાત અમલ્ય જીવે એટલા છે. ॥૮૩॥

તવગ્ગે પુણ જાયઙ્. ણંતાણંત-લહુ તં ચ તિગ્ગવુત્તો;
વગ્ગમુ તદ્દવિ ન તં દ્વેઙ્. ણંતગ્ગેવે મિવમુ છ હમે ॥૮૪॥

ગાથાર્થ:—

તે (જઘન્ય-યુક્તા જંત) નો વળી વર્ગ કરતાં જઘન્ય-અનંતાનંતુ થાય. તેનો વળી ત્રણ વખત વર્ગ કરીએ તો પણ તે (ઉત્કૃષ્ટ-અનંતાનંતુ) ન થાય. તેમાં કહીશું તે ક્ષેપવાનાં છ અનંત ક્ષેપવો.

વિશેષાર્થ:—

તે જઘન્ય-યુક્ત-અનતાનો વર્ગ કર્યો થકે વળી સાતમું જઘન્ય-અનંતાનંતુ થાય તે જઘન્ય-અનતાનંતની રાશીને ત્રણવાર વર્ગિએ તો પણ ઉત્કૃષ્ટ-અનતાનંતુ ન થાય, ત્યારે તેમાં છ અનંતા ક્ષેપક લેખીએ.

તે કહે છે—

સિદ્ધા-નિગોઅ-જીવા, વણસ્સઈ-કાલ-પુગ્ગલા ચેવ;
સંવમલોગનહં પુણ, તિ-વગ્ગિઉં કેવલ-દુગંમિ ॥૮૫॥

શબ્દાર્થ:—

સિદ્ધા= સિદ્ધતા જીવો નિગોઅ-જીવા= નિગોદનાજીવો વણસ્સઈ= વનસ્પતિ કાલ કાલ= ત્રણ કાળ (ના સમયો) પુગ્ગલા= પુદ્ગલ ખગ્ગાલુ સંવ= સર્વ અલોગ-નહ= અલોકાકાશ પુણુ= વળી તિ-વગ્ગિઉં= ત્રણવળ વર્ગ કરીને કેવલ-દુગંમિ= કેવળ-દિકના પર્યાય

ગાથાર્થ:—

સિદ્ધો, નિગોદ જીવો, વનસ્પતિજીવો, કાળ (અતિત-અનાગત-વર્તમાન) ના સમયો, પુદ્ગલ પરમાણુઓ, સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશો (નાંખીને) વળી ત્રણ વાર વર્ગ કરીને તેમાં કેવળ જ્ઞાન અને કેવળ દર્શનના પર્યાયો; ॥૮૫॥

વિશેષાર્થ:—

- ૧ સિદ્ધતા જીવો,
- ૨ નિગોદિગ્મા જીવ,
- ૩ વનસ્પતિ કાયાના જીવ

- ૪ કાળ (અતીત અનાગત વર્તમાન)ના સમયો.
૫ સર્વ પુદ્ગલ પરમાણુઓ.
૬ સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશો.

એ છ અનંતા ભેળવીએ વળી ત્રણવાર વર્ગિએ, ત્યારપછી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્યાય ભેળવીએ, જ્ઞેય પર્યાય અનંતા માટે. જ્ઞાનના પર્યાય અનંતા છે, એ છ અનંતા કહ્યાં તે થકી પણ (કેવળદ્વિકના) પર્યાય અનંતશુણ્ય છે ॥ ૮૫ ॥

खित्तेणंताणंतं हवइं जिहं तु ववहरइ मज्झं;
इअ सुहुमत्थविआरो लिहिओ देविन्दसूरीहिं ॥८६॥

ખિત્તે=ક્ષેપવે થકે (અ) છુંતાણુંતં=અનંતાનતુ હવઈ=હોય છે. જિહં=ઉત્કૃષ્ટ વયહરમ્=અવહારમાં મજ્ઝં=મધ્યમ અનંત ઈઅ=એ પ્રકારે સુહુમત્થ=સૂક્ષ્મ અર્થનો વિઆરો=વિચાર લિહિઓ=લખ્યો દેવિન્દસૂરીહિં=શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ

विशेषार्थः :

તે ભેળવ્યે થકે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનતુ નવમું થાય, પણ મધ્યમ અનંતાનંતુ જ વ્યવહારમાં પ્રવર્તે છે. લોકલોકમાહે જટલા પદાર્થ છે તે સર્વ મધ્યમ અનંતાનંતેજ છે. ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ કલ્પું પણ નિષ્પ્રયોજન છે. માટે જ સિદ્ધાંતે ના કહી.

એ સૂક્ષ્મ અર્થનો વિચાર નપાગરણધિગત શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ લખ્યો અર્થાત પ્રવર્ત્યને અનુસારે પુસ્તકન્યાય કર્યો.

એ પરશોનિ નામે જોગો કર્મ નથ અંધાર્નું થયો. ને ૮૬ ગાથાનો છે માટે પરશોનિક નામે નામું.

श्रीमत्कर्मग्रंथे स्तवकार्या वृत्तिः सुगमरीत्याः
बुधजीवविजयविहितः पदशान्तिकनामकस्य पृतिमगात्॥१॥

૨૫ પ્રકૃતિઓનો બીજા સારવાદન ગુણસ્થાનકે અન્ત થાય છે તથા મિશ્ર ગુણસ્થાનકે વર્તતા કોષપણુ જીવ આયુષ્યનો બંધ કરતો નથી તેથી અહીં મનુષ્ય આયુષ્યનો પણ બંધ નથી એટલે ૯૬ માથી ૨૬ પ્રકૃતિઓ ઓછી કરતાં મિશ્રગુણસ્થાનકે નારકો ૭૦ બાંધે છે,

૫૪૬ ૬ “અવિરતિ ત્યારે” અવિરતિ ગુણકાણુ વર્તતા કેટલાક નારકો સમ્યક્ત્વ નિમિત્તે જિનનામકર્મ બાંધે છે અને મનુષ્યાયુષ્યનો પણ બંધ કરે છે

“૫ કપ્રભાદિનો આચ્ચો તીર્થ કર ન થાય” ૫ કપ્રભા, ધૂમપ્રભા અને તમ પ્રભાને વિશે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ છતાં પણ ક્ષેત્રના માદ્વાત્મે કરીને તથાપ્રકારના અધ્યવસાયનો અભાવ હોવાથી તીર્થ કર નામકર્મનો બંધ ન થાય કેમકે શાસ્ત્રમા કલ્પુ છે કે “પ્રથમ નરકનો આવેલ ચક્રવર્તિ થાય બીજી સુધીનો આવેલ વાસુદેવ થાય ત્રીજી સુધીનો આવેલ તીર્થ કર થાય ચોથી સુધીનો આવેલ કેવલી થાય, પાંચમી સુધીનો આવેલ યતિ થાય છઠ્ઠી સુધીના આવેલ દેશવિરતિ થાય, સાતમી સુધીનો આવેલ મત્સ્યાદિક સમ્યક્ત્વ પામે પણ દેશવિરતિપણુ ન પામે” તે માટે ૫ કપ્રભાન્નિકથી આવેલ નારકજીવ તીર્થ કરપણુ ન પામે

ગાથા ૭ ૫૪૭ ૭ “મિથ્યાત્વે ૯૬ નો બંધ હોય” મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે મનુષ્ય-દિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ ત્રણ પ્રકૃતિઓ તથાવિધ વિશુદ્ધિને અભાવે ન બાંધે, કારણ કે સાતમી નરકના નારકીને ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય પ્રકૃતિ આ જ છે અને તેથી એ તો ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધ અધ્ય-વમાયે બંધાય અને ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધ અધ્યવસાયસ્થાનક સાતમી નારકીમા ત્રીજે ચોથે ગુણસ્થાનકે છે માટે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે બંધાય નહી

પાનુ ૭ “એ પાંચ વર્ણને ૯૧ નો બંધ હોય” આ ગુણસ્થાનકે ચોગ્ય અધ્ય-વમાયના અભાવે તીર્થ આયુષ્યનો બંધ થતો નથી અને નપુ મકચતુક મિથ્યાત્વના ઉદયે બંધાય છે સામવાદને મિથ્યાત્વનો ઉદય નથી એટલે બંધાતું નથી માટે એ પાંચ વર્ણને ૯૧ નો બંધ હોય

ગાથા ૮ પાનુ ૮ “મનુષ્યદિક અને ઉચ્ચગોત્ર એ ત્રણ ભેગવીએ” આદ્યમા ગુણ-સ્થાનકમા છઠા ભાગ સુધીમા દરેક જીવે દરેક સમયે કાદને કોષ ગતિલાયક અવશ્ય બંધ દે છે નરકગતિ લાયક પ્રથમ ગુણસ્થાનક સુધી, તિર્થ ચગતિ લાયક પ્રથમના જે ગુણ-સ્થાનક પર્યન્ત, દેવગતિ લાયક આદ્યમાના છઠા ભાગ પર્યન્ત, અને મનુષ્યગતિ લાયક ચોથા ગુણસ્થાનક પર્યન્ત બંધ થાય છે, નારકીઓ નરક અને દેવગતિ લાયક બંધ કરતા નથી એટલે જ ત્રીજે ચોથે ગુણસ્થાને સાતમી નરકના નારકીઓ મનુષ્યગતિ લાયક બંધ કરે છે. માનમી નરકના જીવે આયુષ્યનો બંધ પ્રથમ ગુણસ્થાનકે જ કરે છે અન્યગુણસ્થાને તત્તોચ અધ્યવમાયના અભાવે બંધ કરતા નથી પરિણા તથા બીજે ગુણસ્થાનકે સાતમી નારકા જીવેને મનુષ્યગતિ પ્રાપ્તિના મધને લાયક પરિણામજ થતા નથી તેથી તેને મનુષ્ય પ્રાપ્તિ બંધ થતો નથી

પાનુ ૮ “મનુષ્યદિક બાન્તર ઉદય આવે” માનમી નારકીના જીવ મનુષ્ય આયુ-ષ્ય મધનો નથી અને તેના અમારમા ગોત્ર-ચોથે ગુણસ્થાનકે મનુષ્યદિક બાંધે છે.

એટલે કે મનુષ્યદિકનો મનુષ્ય આયુષ્ય સાથે પ્રતિબંધ નથી. મનુષ્ય આયુષ્ય સિવાય પણ ૩-૪ શુભસ્થાનકે મનુષ્યદિક બધાય છે તે ભવાન્તરમાં ઉદય આવે છે

ગાથા ૯ પાનુ ૯ “એકસા એક બધાય” નરકત્રિક, જાતિચતુષ્ક સ્થાવરચતુષ્ક, હુંડક સસ્થાન, છેવટું સંઘયણુ, આતપનામ, નપુસકવેદ અને મિથ્યાત્વ એ સોળ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વનાં ઉદયે બધાય છે અહિં તેનો ઉદય ન હોવાથી આ સિવાય ૧૦૧ બધાય

“દેવાયુ . . મિશ્રશુભાણુ બાધે” “સમ્મામિચ્છવિટ્ટી આઠવંધં પિ ન કરેદ્” મિશ્ર-શ્રુષ્ઠિશુભસ્થાનકે તદ્દયોગ્ય અધ્યવસાયનો અભાવ હોવાથી આયુષ્ય બંધ કરતો નથી આ વચનથી અહીં દેવ-આયુષ્ય અને મનુષ્ય આયુષ્યનો અબંધ છે તથા અનંતાનુબંધચતુષ્ક આદિ ૨૫ પ્રકૃતિઓનો બંધ અનંતાનુબંધ કપાય નિમિત્તક હોવાથી સારવાદને જ બંધાય છે અહીં બધાતી નથી, તથા નરકત્રિક, ઔદારિકદિક અને પ્રથમ સંઘયણુ એ છ પ્રકૃતિઓ મનુષ્ય પ્રાયોગ્ય છે અને મનુષ્ય તથા નિર્ધારીત શુભસ્થાનકથી અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિની જેમ દેવપ્રાયોગ્ય બાધે છે, માટે મનુષ્ય પ્રાયોગ્ય એ છ પ્રકૃતિઓ અહીં બંધાતી નથી.

“દેશવિરતિ શુભાણુ છાસક બાધે,” અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર કપાયનો બંધ પાચમે શુભાણુ અને તેથી આગળ નથી, તેનું કારણ એ છે કે તે તે પ્રકારના કપાયનો ઉદય તે તે પ્રકારનાં કપાયનાં બંધનું કારણ છે અહીં અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ કપાયોનો ઉદય નથો માટે અહીં તે પણ બધાતા નથી. આ કપાયનો ઉદય પહેલા ચાર શુભસ્થાનક સુધી હોય છે માટે ત્યાં સુધીજ બધાય છે

ગાથા ૧૦ પાનુ ૧૦ “ઓથે ૧૨૦ બાધે.” કારણકે તેઓને વિશિષ્ટ ચારિત્રનિમિત્તક આહારકદિકનો અને સમ્યક્ત્વ નિમિત્તક જનનામકર્મનો બંધ સભવે છે

મિથ્યાત્વે ૧૧૭ જનનામકર્મ અને આહારકદિક રહિત ૧૧૭

સારવાદને ૧૦૧ નરકાદિ માળ પ્રકૃતિઓ રહિત કરતા ૧૧૭માથી સોળ જતા ૧૦૧

“મિશ્ર ૬૯” દેવાયુ અને અનંતાનુબંધાદિક ૩૧ બાદ કરતા ૬૯ પ્રકૃતિઓ બાધે

“પણુ ૭૧ બાધે” દેવાયુ અને જનનામ કર્મ સહિત કરતા ૭૧ બાધે

કર્મવતવમા કહેલ બંધાધિકાર કરતા પચાસ મનુષ્ય-તિર્થ્યોને ત્રીજા-ચોથે શુભ-સ્થાનકે આ પ્રમાણે વિગેયતા છે—કર્મવતવમા મિશ્રશુભસ્થાનકે ૭૪ નો બંધ અને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ શુભસ્થાનકે ૭૭ નો બંધ કહ્યો છે પરંતુ તિર્થ્યોને મિશ્ર શુભસ્થાનકે મનુષ્યદિક, ઔદારિકદિક, વજ્રકપભનારાચ સંઘયણુ એ પાચ પ્રકૃતિઓનો અબંધ હોવાથી ૬૯ પ્રકૃતિઓ બાધે છે અને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ શુભસ્થાનકે દેવાયુ સહિત ૭૦ મનુષ્યો મિશ્ર ૬૯ અને અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ શુભસ્થાનકે જનનામ અને દેવાયુ સહિત ૭૧ બાધે આ ૭૧ પ્રકૃતિઓમાં બે મનુષ્યદિક-ઔદારિકદિક વજ્રકપભનારાચ સંઘયણુ અને મનુષ્ય આયુષ્ય એ ૭ પ્રકૃતિઓ સહિત કરતા કર્મવતવમા સામાન્ય બંધાધિકારમા કહેલ ૭૭ પ્રકૃતિઓ અહીં રહેતી

“પાંચમે ૬૭” બીજા અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર કપાયો ૭૧ માથી બાદ કરતા ૬૭ પ્રકૃતિઓ રહે છે વળી કર્મવતવમા દેશવિરતિ શુભસ્થાનકે ૬૭ કહ્યો છે તે તિર્થ્યોને જનનામ સહિત મનાથી તેઓ ૬૬ બાધે.

પ્રમત્તાદિ ગુણસ્થાનકે કર્મજનવની જેમ બન્ધ-કહેવો. કાગળ કે મનુષ્ય શીવામ બીજા હોવાને તે ગુણસ્થાનકો હોવા નથી

પાતુ ૧૧ “ જિનાદિ નરકત્રિક લગે અગ્યાર ” જિનનામ, દેવદિકે, વૈકિયદિકે, આહારદિકે, દેવગુણ અને નરકત્રિક એ જિનન માદિ અગ્યાર પ્રકૃતિઓ ૧૨૦ માથી બાદ કરતા ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ અપર્યાપ્તા તિર્થંચ અને મનુષ્યો ઓલે તથા મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે ગાયે તેને એક મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકજ છે મિથ્યાદૃષ્ટિ હોવાથી જિનનામ અને આહારદિક ન બાધે મગીને દેવગતિમા જતા નથી માટ દેવત્રિક અને વૈકિયદિક ન બાધે નરકગતિમા ન ઉપજે માટે નરકત્રિક ન બાધે અહી મનુષ્ય અને તિર્થંચ લબ્ધિઅપર્યાપ્ત પ્રહણ કરવા,

ગાથા ૧૧ પાતુ ૧૨ “નામ્મીની પેટે દેવતાને બધ કહેવો” જેમ નારકો મરીને નરકગતિ અને દેવગતિમા ઉપજતા નથી તેમ દેવો મરીને એ જન્મે ગતિમા ઉત્પન્ન થતા નથી તેથી દેવત્રિક, નરકત્રિક, અને વૈકિયદિક એ આઠ પ્રકૃતિઓ ન બાધે, અને સર્વ-વિગતિના અમાલે આહારદિક પણ ન બાધે તથા દેવો મરીને સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અને વિદ્યેન્દ્રિયમા ન ઉપજે તેથી સૂક્ષ્મત્રિક અને વિકલત્રિક એ ૭ પ્રકૃતિઓ ન બધાય એમ કૃષ્ણ મોળ પ્રકૃતિઓ ઓત્તમ બધાથી જાય એટલે ઓલે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ બાધે દેવતા નાદે એકેન્દ્રિયમા ઉત્પન્ન થાય છે માટે એકેન્દ્રિય, ગ્યાવર અને આતપ એ ત્રણ પ્રકૃતિ નામ્મી જતા વધાએ બાધે,

“મિથ્યાત્વે ૧૦૩ ” જિનનામ ગહિત

“આગ્યાને ૬૧” એકેન્દ્રિય જનિ આદિ સાન પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વને ઉદયે બધાય છે માટે તેનો બધવિચ્છેદ થતા ૬૧

“મિથે ૭૦” અનન્નાનુગન્ધિ આદિ ૨૬ પ્રકૃતિઓનો બધ વિચ્છેદ જતાં ૬૬ માથી તે

છવ પ્રથમ સમયે કેવલ કાર્મણ યોગવડે આહાર ગ્રહણ કરે ત્યાર પછી ઔદારિક યોગની શરૂઆત થાય છે તે શરીર પર્યાપ્તિ બનતા સુધી કાર્મણ સાથે મિશ્ર હોય છે અને કેવલ સમુદ્ધાત અવસ્થામાં બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમે સમયે કાર્મણ સાથે ઔદારિકમિશ્ર-યોગ હોય છે

વિગિષ્ટ ચારિત્રને અભાવે અહારકદિક ન બાધે મુશય અને નરકત્રિક એ ચાર પ્રકૃતિઓ સર્વ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા શીવાય ન બધાય તેથી એ છ નબાધે અને કેવલ સમુદ્ધાત અવસ્થામાં તો કેવલ સાતાવેદનીયજ બધાય છે

સાસ્વાદન ગુણુકાણે ચોરાણુનો બંધ હોય—સાસ્વાદન ગુણુકાણે નગાયુંબ અને તિર્યંચ આયુષ્ય ન બધાય કાગણુકે સાન્વાદનભાવે વર્તતા શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે, મિથ્યાત્વનો ઉદય ન હોવાથી નન્નિમિત્તક સૂક્ષ્મત્રિકાદિ ૧૩ પ્રકૃતિઓ ન બાધે

મિશ્ર ગુણુસ્થાનકે વર્તે તો છવ કાળ ન કરે તે કયાઈ પણ ઉપગ્રે પણ નહિ, મારે અપર્યાપ્તિઅવસ્થામાં મિશ્રગુણુસ્થાનક ન હોય

ગાથા ૧૬ પેઠજ ૧૮

“સમ્યક્ત્વ ગુણુકાણે ઉપ બાધે” અહિ સિદ્ધાન્તના મતે વૈક્રિય લક્ષ્મિ અને આહારક લક્ષ્મિ પ્રયુજતા ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ માન્યા છે પણ તે અહિ વિવક્ષ્યો નથી કાગણુકે કર્મત્રયકાર તેમ માનતા નથી, તેથી દેશવિગ્તિ અને પ્રમત ગુણુકાણુનો બંધ કલ્પો નથી

પેઠજ ૧૮ તિહા પહેલા ગુણુકાણે—ઔદારિકમિશ્રયોગી પહેલે ગુણુકાણે એ આયુનો બંધ શી રીતે કરે, એ વગેરે લાખી શકા કરી છે તેનો ઉત્તર,—આ નંકા શિક્ષાકાર્યના મતને અનુસરીને કહેલ છે, કેમકે તેઓ શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય ત્યાં મુધી ઔદારિક મિશ્રયોગ માને છે અને પૂર્ણ થયા બાદ ઔદારિક યોગ માને છે તેના મતે આ શંકા સભવી શકે છે, પરંતુ કર્મત્રયકારના મતે શરીરની પૂર્ણતા અયોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી થાય છે, એટલે ત્યાં મુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય જે તે એ બાબત દેવેન્દ્રચરિત્રે ચોથા કર્મત્રયની તણુપડેલું ઉરલમન્ને એ ગાથાની દીઠામાં વખતુ છે કે ન્યામુધી દન્ધિધારિક યોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં મુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ બળણે અને શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી ઔદારિક કાયયોગ હોય તે તો બીજા આચાર્યોનો મત છે એટલે અહિ બન્ને આયુષ્યનો બંધ વરી ગયો છે

એકેન્દ્રિય જીવનું જલન્ય આયુષ્ય પણ ૨૫૬ આવલિકાથી ઓછું હોતું નથી. આગામી ભવનું આયુષ્ય આ ભવના આયુષ્યના બે ભાગ ગયા પછી ત્રીજા ભાગે બધાય છે. એટલે આગામી ભવનું આયુષ્ય ૧૭૧ મી આવલિકાએ બધાય. અને સાસ્ત્રાન્ન સમ્યક્ત્વનો કાળ છ આલિકા એ પહેલા પુરો થઈ જાય છે, સાસ્ત્રાન્ન અવસ્થામાં પહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થઈ જાય એ પ્રમાણે માની લેવામાં આવે તો પણ આયુષ્યબંધનો સભવ માની શકાય નહીં. વળી આગળ ઔદારિકમિત્ર માર્ગણાએ ૯૪ પ્રકૃતિઓનો બંધ કહેલ છે એટલે ૯૪ ના બંધનો મત યુક્તિયુક્ત જણાય છે.

પ્રથમ મતે ત્રીસેર પર્યાપ્તિ પુરી થયા પછી પણ સાસ્ત્રાન્ન રહે, અને તે વખતે આયુષ્ય બાધે ત્યાં જીવનું પ્રકૃતિ બાધે આશય એવો જણાય છે કે જ આવલિકાએ અન્તર્મુહૂર્ત મધ્યમ થઈ જાય એટલે શરીરપર્યાપ્તિ છ આવલિકાએ પૂર્ણ થાય ત્યાર પછી આયુષ્યનો બંધ થાય એમ જણાય છે પરંતુ ટપામાં આપેલી દલીલ પ્રમાણે ૯૪ વાળો મત યુક્તિયુક્ત જણાય છે, તત્ત્વ કેવલિગમ્ય.

ગાથા ૧૪ ૫ ૧૫ કર્મસ્તવે -પ એન્દ્રિય માર્ગણા અને ત્રસકાય માર્ગણામાં સામાન્ય રૂપે જ્યાં નેટલા ગુણગ્યાનકોનો મ ભવ હોય ત્યાં તેટલા ગુણસ્થાનોને આશ્રયી કર્મસ્તવમાં કહેવ બંધાધિદાર પ્રમાણે બંધ જણાયો.

૫૫ ૧૬ ગાથા ૧૪ ગતિત્રસ-તેહિકાય અને વાહિકાય એ બંને સ્થાવરનામકર્મના ઉદયથી લઘિધન્યાય છે તો પણ ગતિસાધર્મ્યે કરીને તેને ગતિત્રસ કલા છે તેઓ જીવુ અને તીગ્ધુ ગમન કહે છે.

૫ ૧૬ “એન્દ્રિયા પાત્રનો બંધ” હોય-તેહિકાય અને વાહિકાયના જીવો જેવ મનુષ્ય અને નાન્દીમાં ઉત્પન્ન થાય નહીં તેથી નતપ્રાયોગ્ય એ પદ પ્રકૃતિઓ બાધે નહિ તેહિકાય અને વાહિકાય નિર્ધારનમાં ઉત્પન્ન થાય અને ત્યાં ભાવપ્રત્યય નીચે જોવાનો જ ઉદય હોય, મારે તેઓ ઉદયગોત્ર ન બાળે, તેઓને આસ્વાદન ન હોય તેમજ અમ્યક્ત્વ વગરના મન જીવ તેમાં આવીને ઉપજે નહિ.

ગાથા ૧૮ ૫ ૧૬ “કર્મસ્તવનીપેદે”-એ આદ્ય ગોગમાર્ગણાએ ૧૦ ગુણગ્યાનક હોય ત્યાં મર્મસ્તવની પેદે અન્ન નાળયો તથા અન્ન-મનોયોગ અને અમત્યામ્યા એ બે મનના અને એન્ન મે ૧૧૧૧ એ આદ્ય ગોગ નેગમા ગુણગ્યાનકે હોય ત્યાં એક સાના પેદનીય બધાય.

જીવ પ્રથમ સમયે કેવલ કાર્મણુ યોગવડે આહાર ગ્રહણ કરે ત્યાર પછી ઔદારિક યોગની શરૂઆત થાય છે તે શરીર પર્યાપ્તિ બનતા સુધી કાર્મણુ સાથે મિશ્ર હોય છે અને કેવલિ સમુદ્ધાત અવસ્થામાં બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમે સમયે કાર્મણુ સાથે ઔદારિકમિશ્ર-યોગ હોય છે

વિગિષ્ટ ચારિત્રને અભાવે આહારકદિક ન બાધે સુરાધુ અને નરકત્રિક એ ચાર પ્રકૃતિઓ સર્વ પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા શીવાય ન બાધાય તેથી એ જ નબાધે અને કેવલિ સમુદ્ધાત અવસ્થામાં તે કેવલ સાતાવેદનીયજ બાધાય છે

સાત્વાદન ગુણુકાણે ચોરાણુનો બાધ હોય—સાત્વાદન ગુણુકાણે નરાધુષ અને તિર્યચ આધુષ્ય ન બાધાય કાગળુકે સાત્વાદનભાવે વર્તતા શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે, મિથ્યાત્વનો ઉદય ન હોવાથી તન્નિમિત્તક સૂક્ષ્મત્રિકાદિ ૧૩ પ્રકૃતિઓ ન બાધે.

મિશ્ર ગુણુસ્થાનકે વર્તતા જીવ કાળ ન કરે તે ક્યારે પણ ઉપગ્રે પણ નહિ, માટે અપર્યાપ્તિઅવસ્થામાં મિશ્રગુણુસ્થાનક ન હોય

ગાથા ૧૬ પેદજ ૧૮

“સમ્યક્ત્વ ગુણુકાણે ઉપ બાધે” અહિ સિદ્ધાન્તના મતે વૈક્રિય લબ્ધિ અને આહારક લબ્ધિ પ્રયુજતા ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ માન્યો છે પણ તે અહિ વિવક્ષ્યો નથી કારણકે કર્મત્રયકાર તેમ માનતા નથી, તેથી દેશવિરતિ અને પ્રમત્ત ગુણુકાણુનો બાધ કહ્યો નથી

પેદજ ૧૯ તિહા પહેલા ગુણુકાણે—ઔદારિકમિશ્રયોગી પહેલે ગુણુકાણે એ આધુનો બાધ શી રીતે કરે, એ બગેરે લાખી શકા કરી છે તેનો ઉત્તર,—આ ગ કા શિલાકાચાર્યના મતને અનુસરીને કરેલ છે, કેમકે તેઓ શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય ત્યા સુધી ઔદારિક મિશ્રયોગ માને છે અને પૂર્ણ થયા બાદ ઔદારિક યોગ માને છે તેના મતે આ શંકા સભવી ગઈ છે, પરન્તુ કર્મત્રયકારના મતે શરીરની પૂર્ણતા સ્વયંચ સર્વ પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી થાય છે, એટલે ત્યા સુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ હોય છે તે એ બાબત દેવેન્દ્રમરિએ ચોથા કર્મત્રયથી તણુવજેસુ ડરલમન્ને એ ગાથાની દીક્ષામાં વખ્યુ છે કે, જ્યાસુધી દન્દિચાદિક યોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન થાય ત્યા સુધી ઔદારિકમિશ્રયોગ બાળુવો અને શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી ઔદારિક કાયયોગ હોય તે તો બીજા આચાર્યોનો મત છે એટલે અહિ બંને આધુષ્યનો બાધ ઘટી રહે છે

૫ ૧૯ એ સદેહ દીકાકારે પણ વિવચ્ચો નથી—આ ગ કાના સમાધાનમાં સમજવાનું કે યજ્ઞ મોમસન્દિન બાલાવગોધમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—અણચરવીસાઈ મા આદિ ૫૬ છે તેનો અર્થ અનતાનુબધી આદિ ૨૪ અમ ન રૂપતા આદિ શબ્દથી ખીજી પાંચ પ્રકૃતિઓ લખતે (કાગળુકે મનુષ્યઆધુ અને તિર્યગાધુ પર્વે દાખ્યા છે) ૨૬ પ્રકૃતિઓ લેતા. આ પ્રમાણે અર્થ કુચ્ચાથી ગંજા ગરેગે નહી, કાગળુકે ૬૪માંથી ૨૬ પ્રકૃતિઓ ગોઠી કરી આદિ ૨૬૯ ૧૫માં જિનપચક મેલવવાથી ૭૦ પ્રકૃતિઓ થાય છે વળી ગાથામાં ૭૫ પ્રકૃતિઓ લેતા એવો કાદા ઉલ્લેખ નથી

ઔદારિક મિશ્રકાયયોગના ગામિ નિર્ચય અને મનુષ્ય છે અને ચોથા ગુણુસ્થાનકે તેને ૭૦ અને ૭૧ પ્રકૃતિઓનો બાધ રૂપો છે, તો પણ ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગમાં ચોથે ગણુકાણે

૭૧ પ્રૃતિઓનો બંધ માનવાને બદલે ૭૦ પ્રૃતિઓનો બંધ એટલા માટે માન્યો છે કે આ યોગ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોય છે અને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં તિર્યચ - થવા મનુષ્ય દેવાયુનો બંધ કરતા નથી માટે આયુષ્ય ગણવામાં આવે નહીં. આ પ્રમાણે ૭૦ નો બંધ સભવે છે પણી તો બહુશ્રુત કહે તે પ્રમાણ.

પાનું ૧૯ ઔદાત્તિકમિશ્રની પેઠે બંધ કહેવો

એથી મલ બંધમાં ૧૨૦માંથી આદારપટ્ટક, તિર્યચ આયુષ્ય અને નગાયુષ્ય એ આઠ બાદ કરતા ૧૧૨ મિત્યાત્વે જિનપચક વિના ૧૦૭ મુક્તમાદિ ૧૩ બાદ કરતા સાંવાદને ૬૪ તેમાંથી અનતાનુમધીઆદિ ૨૪ ઓછી કરી જિનપચક ઉમેરતા સમ્યક્ત્વે ૭૫ બાધે ઉપર ને ટપામાં થતા કંઠેલી છે તેનો અહીં અવકાશ નથી, કારણકે કામભણકાયયોગ ચાર ગતિમાં હોય છે એટલે દેવનાગક એ પાચ પ્રૃતિઓ બાધે છે

પાનું ૨૦ ઔદાત્તિકની પેઠે ૬૩

આદારક કાયયોગ અને આદારકમિશ્ર કાયયોગ એ જે માર્ગણાએ ૬૩નો બંધ હોય છે ત્યાં આદારકયોગે પ્રમત્ત અને અપ્રમત્ત એ જે ગુણસ્થાનક હોય છે એ પૂર્વધર ન્યાયે આદારક શરીર કરે ત્યાં બળિધના ઉપયોગ કરતા હોવાથી પ્રમાણ્યુકત હોય છે ત્યાં છટ્ટુ ગુણસ્થાનક હોય તે વખતે આદારક શરીરનો પ્રાગભ કરતા તે ઔદાત્તિક માથે મિશ્રહોય જે એટલે આદારકમિશ્ર અને આદારક એ જે યોગે છટ્ટુ ગુણસ્થાનક હોય પછી વિશુદ્ધિના બળથી માનમે આવે ત્યાં આદારક યોગજ હોય એટલે આદારક યોગે ૬-૭ એ જે ગુણસ્થાનક અને આદારકમિશ્રે છટ્ટુ ગુણસ્થાનક હોય ત્યાં છટ્ટુ ૬૩ બાધે તેમાંથી ગોક, અગ્નિ, અગ્નિચક્રિ, અયગ અને અમાના વેદનીય એ ૭ પ્રૃતિ કાટનાં સત્તાવન પ્રૃતિઓનો બંધ મેય અને દેવાયુનો બંધ ન કરે તો ૫૬ બાધે પચમગ્રહ સપ્તનિકાની ગાથા ૧૪૬ માં કહેન છે કે આદારકયોગી અને આદારકમિશ્રયોગી અનુક્રમે ૫૭ અને ૬૩ પ્રૃતિઓ બાધે એટલે આદારકયોગી ૫૬ અને માનમે ૫૭ બાધે અને આદારકમિશ્રયોગી ૫૬ અને ગુણસ્થાને ૬૩ બાધે ૫૦નું સમન્વિતની ટીકામાં આદારકદિકના બંધ મદિન પદે નો બંધ સાતમે માન્યો જે

ગાથા ૬૯

કંઈક શુધ્ધ અને કંઈક અશુધ્ધ એવી મિશ્ર હોય છે. ત્યારે તેમાં શુધ્ધતા વધારે અને અશુધ્ધતા ઓછી હોય ત્યારે જ્ઞાની ગણાય. અને જ્યારે તેમાં અશુધ્ધિ વધારે અને શુદ્ધિ ઓછી હોય ત્યારે અજ્ઞાની ગણાય. પરંતુ અપેક્ષાએ બે શુદ્ધતાઓ સુધી અજ્ઞાન અને બીજી અપેક્ષાએ ત્રણ શુદ્ધતાઓ સુધી અજ્ઞાન ગણાય.

તે વિશે બારે શુદ્ધસ્થાનક હોય:-ચક્ષુર્દર્શન અને અચક્ષુર્દર્શન એ ક્ષાયોપશમિક સાતમાં આવે છે અને ક્ષાયોપશમિકત્રય બાર શુદ્ધસ્થાનક સુધીજ હોય એટલે બાર શુદ્ધસ્થાનક હોય.

ગાથા ૨૦.

પૃષ્ઠ:-૨૮. ઉવમામગસેઠીવસ્ત્ - ઉપશમક્રિયાને પ્રાપ્ત થયેલ જીવને ઔપશમિક સુચરણ હોય. અથવા જેણે ત્રણ પુજા કરી નથી અને જેણે મિથ્યાત્વ અપામ્યુ નથી એવો જ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે.

ક્રિયાગત ઉપશમ સમ્યક્ત્વની જીવ મરણ પાત્રી શકે છે.

૬. ૨૫ તત્ત્વચચ્ચે

વેણ્ઠ સંતકમ્મં સ્વઝોવસમિણ્ણુ નાણુભાવંમિ ।

ઉવસંતકમાઓ પુણ, વેણ્ઠ ન સંતકમ્મંપિ ॥

ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની નિશ્ચિત મોહનીયતા પ્રદેશોદયને અનુભવે છે મોહયને અનુભવે નથી. અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રદેશોદયને પણ અનુભવના તથી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વ મોહનીયતા પુરૂષો હોય છે માટે તેને વેદક પણ દેવગામાં આવે છે.

ક્રાથિક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ

તથા ચ-—

સ્ત્રીણે ઠંસણમોહે, તિવિહંમિ વિ ભવનિયાણમૂયંમિ ।

નિષ્પજ્જવાયમહલં, મમ્મત્તં સ્વાહ્યં હોઠ ॥૧॥

સમ્યક્ત્વના સંગ્રહનું ત્રણે પ્રકારનું દર્શનમોહનીયતા કામ થયે અને વિધિ વિનાનું અનુપમેય ક્રાથિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

તંમિ ય તત્ત્વચચ્ચે. ભવંમિ સિલ્લંતિ સ્વહ્ય સમ્મત્તં ।

સુઃનિરયજુવ્વિમુ ગઈ. હમં તુ ઝિણકાલિયતગણં ॥૨॥

તે ક્રાથિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયે અને ત્રીજા કે ચોથા જીવે મોક્ષમાં જાય છે ત્રણ મત્ત સમ્યક્ત્વના સંગ્રહની મર્યાદા વૈભવિત્વ દેવતામાં કે ત્રીજા તરફ સુધી જાય છે અને ત્રીજા જીવ સમ્યક્ત્વ ક્રાથિક સમ્યક્ત્વની અસમ્યક્તા વર્ણના આધારે મર્યાદા અનુભવ-નિયંત્રમાં જાય છે અને તે ક્રાથિક સમ્યક્ત્વને કાળમાં તીવ્ર દેવે રત્ના વા ગિરિના હોય તે કાળમાં ઉપશમ મોહને કામ છે તેમ જા સમ્યક્ત્વની અસમ્યક્ત્વના વિદ્યાર્થી જાણવામાંની જેવે જીવ સુધીને કાળ ૨.

ગાથા ૨૧

૫ ૨૬ — એટલે ચોથા ગુણુદાણે

ઓધે ૭૭ આહારકદ્ધિક વિના અવિરતિ સમ્યક્દષ્ટિએ ૭૫ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાય ૪, ઔદારિકદ્ધિક, પ્રથમ સધયણી અને મનુષ્યદ્ધિક વિના દેશવિરતિએ ૬૬ ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયકષાય ૪ વિના પ્રમત્તે ૬૨ અપ્રમત્તે ૫૮ આઠમે ૫૮-૫૬-૨૬ નવમે ગુણુસ્થાનકે ૨૨-૨૧-૨૦-૧૯-૧૮ સૂક્ષ્મસપરાયે ૧૭ ઉપશાન્ત મોહે ૧

ગાથા ૨૨,

પહેલી ત્રણ અશુભ લેશ્યાવ તને આહારકદ્ધિક વિના ૧૧૮ પ્રકૃતિઓનો ઓધે બંધ જાણવો. આ બે પ્રકૃતિઓ અપ્રમત્ત ગુણુદાણે બધાય છે અને ત્યાં શુભ લેશ્યાઓ હોય તેથી અશુભ લેશ્યાઓ છ ગુણુસ્થાન સુધીજ હોય છે યોગાન્તર્ગત કૃષ્ણાદિદ્રવ્યના સમધર્થી આત્માનો જે શુભાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા કષાયો તેમા સહચારી છે કષાયની જેમ જેમ તીવ્રતા તેમ તેમ લેશ્યાઓ અશુભ-અશુભતર હોય છે અને કષાયોની જેમ જેમ મન્દતા થાય તેમ તેમ લેશ્યાઓ વિશુદ્ધ-વિશુદ્ધતર થાય છે જેમકે અનંતાનુબંધીના તીવ્રતમ ઉદયે કૃષ્ણ લેશ્યા હોય અને મન્દ ઉદયે શુક્લલેશ્યા હોય છે કેટલીક જગ્યાએ દેવો અને નારકોને શરીરના વર્ણરૂપ લેશ્યાઓ માની છે કેમકે તેમની લેશ્યાઓ અવસ્થિત હોય છે સાતમી નરકે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ માનેલ છે ત્યાં દ્રવ્ય કૃષ્ણલેશ્યાજ હોય છે અને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ શુભ લેશ્યાએજ થાય છે તો કૃષ્ણ લેશ્યાએ વર્તવાવાળા જીવને સમ્યક્ત્વ શી રીતે થાય ? મોટે દ્રવ્ય લેશ્યા શરીરના વર્ણરૂપ અને ભાવ લેશ્યા ભિન્ન હોય એમ સમજાય છે અને તેથી સાતમી નારકીના નારકો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વખતે વિશુદ્ધ એવી ભાવ લેશ્યાએ હોય પણ દ્રવ્યથી તો કૃષ્ણ લેશ્યા હોય. એટલે પ્રતિબિમ્બરૂપે તેને લેશ્યા સરખી થાય. એ રીતે અભવ્યને પણ શુક્લલેશ્યા દ્રવ્યથી હોય તાત્પર્ય એ છે કે દેવો અને નારકોને લેશ્યાઓ અવસ્થિત હોય છે. પણ તે શરીરના વર્ણરૂપ દ્રવ્ય લેશ્યાઓ હોય છે અને ભાવપરાકૃતિએ તે લેશ્યાઓ તે તે ધુસ્યાઓ સરખી થાય છે

૫ ૨૭ મનુષ્ય અને તિર્થંચ દેવાયુષ ન બાધે -

આ વસ્તુ કર્મત્રયકાર અને સિધ્ધાન્તકારનો મતભેદ જણાવે છે કારણકે કર્મ-ત્રયકાર ચોથા ગુણુસ્થાનકે સુરાયુનો બંધ માને છે તે પ્રાચિન બંધસ્વામિત્વની નીચેની ગાથા ઉપરથી જણાઇ આવે છે

સુરનરાસહિઆ અવિરયસમ્માઝ હૌંતિ નાયઞ્વા ।

તિત્થયરેણ જુયા તદ્ધ, તેઝલેસે પરં વોચ્છં ॥૪૨॥

આથી વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે કર્મત્રયકારો મનુષ્ય-આયુષ્યની જેમ દેવાયુનો બંધ પણ ચોથે ગુણુસ્થાનકે માને છે

જ્યારે સિધ્ધાન્તકારો નીચેના સિધ્ધાન્તના પાઠોને અનુસરીને દેવાયુનો બંધ માનતા નથી

કળ્હલેસ્સાળં મંતે ? જીવા કિરિયાવાદીર્કિં ણેરિયાઝયં પકરેંતિ પુચ્છા ?

ગોયમા ! ખો ખેરડયાડયં પકરેંતિ, ખો તિરિક્કજોણિયાડયં પકરેંતિ; મણુસ્સાડયં પકરેંતિ, ખો દેવાડયં પકરેંતિ । અકિરિયા અળ્ળાણિ ય ચત્તારિવિ આડયં પકરેંતિ ।
 एवं णीललेस्सावि काउलेस्सावि ।

કળ્હલેસ્સાળ મંતે ? કિરિયાવાદી પંચિંદિય તિરિક્કજોણિયા કિં ખેરડયાડયં પુન્છા ? ગોયમા ! ખો ખેરડયાડયં પકરેંતિ, ખો તિરિક્કજોણિયાડયં પકરેંતિ, ખો મણુસ્સાડયં પકરેંતિ, ખો દેવાડયં પકરેંતિ । અકિરિયાવાદી અળ્ળાણિયવાદી વેળ્હ-વાદી ચડવ્વિદંપિ પકરેંતિ । જહો કળ્હલેસ્સા एवं णीललेस्सावि काउलेस्सावि ।

[મળ. લં. ૩ શ. ૩૦ ૩ ૧]

અર્થ - કૃષ્ણ લેખ્યાવાળા સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો યુ નારકનુ આયુષ્ય બાધે ઇત્યાદિ પ્રશ્ન. હે ગૌતમ ! નારકનુ આયુષ્ય ન બાધે, તિર્યચનુ આયુષ્ય ન બાધે, દેવાયુ ન બાધે પણ મનુષ્યનુ આયુષ્ય બાધે, અને મિથ્યાદષ્ટિ ચાહે આયુષ્ય બાધે આ પ્રમાણે નીલ અને કાષેત લેખ્યા માટે પણ સમજનુ હે ભગવાન ! કૃષ્ણ લેખ્યાવાળા સમ્યગ્દષ્ટિ પચેદિય તિર્યચા નુ નારકીનુ આયુષ્ય બાધે ? ઇત્યાદિ પ્રશ્ન હે ગૌતમ ! તેઓ નારકનુ આયુષ્ય ન બાધે, મનુષ્ય આયુષ્ય ન બાધે, તિર્યચનુ આયુષ્ય ન બાધે દેવતાનુ આયુષ્ય ન બાધે અને મિથ્યાદષ્ટીઓ ચાહે આયુષ્ય બાધે એ પ્રમાણે નીલ અને કાષેત લેખ્યા માટે સમજવુ

૩મી નિદાનના કાર્યુ છે કે જે લેખ્યાએ આયુષ્ય બાધે તે લેખ્યાએ મરણ પામી પુરિષ્કારની લેખ્યા અદિન દેવોમા ઉપર અને સમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્ય કે તિર્યચ ધર્માનિક નિવાય ખીન દેરનુ આયુષ્ય બાધતો નથી એટલે દુષ્પાકાર જીવિજીવજી મહાગતને ઉપ-ગત નહીં નહીં છે પણ આ મનુષ્ય દેવ તેમ જીવાય છે, આગળ પણ મિધ્યાન્તિક અને કાર્મકથિક મનુષ્યો આવે છે આનુ મલ મમાધાન થઈ નહતુ નથી, માટે દુષ્પાકારે બદ્ધનમ્ય કાર્ય છે તે ચોક્કસ છે અને જાત્રો ઉપરની શ્રદ્ધા અવિચળ રાખનાર છે

સાથા કર્મકથના પ્રવચનની વાત લેખ્યાએ ૧૬ ગુણના માનેલ છે તે આદ્યકારિકના નિતર ઉપરથી આવી પણ જગ્યામાં આવે છે (ખા. ૨૩ પદ્મમતિલેસ્સાસુ છ)

ઉદ્ધોતનામ એ ચાર પ્રકૃતિ તિર્થ ચ પ્રાચોગ્ય હોવાથી બાંધે નહીં અને શુક્લલેશ્યાવાળો છવ જ્યાં નરક તિર્થ ચમા આ બાર પ્રકૃતિનો ઉદય છે ત્યા ઉપર નહીં માટે એ પણ ન બાંધે. અહિં દેવદિક અને વૈકિયદિકનો બંધ મનુષ્ય તિર્થ ચની અપેક્ષાએ અને મનુષ્યદિકનો બંધ દેવતાની અપેક્ષાએ બાંધવો.

બહુશ્રુત ગમ્ય છે

તત્વાર્થભાષ્યમાં કહ્યું છે કે પીત-પદ્મ-શુક્લલેશ્યા દ્વિ-ત્રિ શેષેષુ [અ ૪. સૂ. ૨૨] શેષેષુ લાન્તકાદિષુ અસર્વાર્થસિદ્ધાન્તશુક્લલેશ્યાઃ તથા સગ્રહણીમા કમ્પતિય પદ્મલેસા લંતાઈસુ સુક્લેસ હંતિ સુરા ગૌ ૧૭૫) પ્રથમનાં એ દેવલોકમાં તેને લેશ્યા પછીના ત્રણ દેવલોકમાં પદ્મ લેશ્યા અને લાન્તકથી માડી સર્વાર્થસિદ્ધ પર્યન્ત શુક્લ-લેશ્યા હોય છે, તો હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે, લાન્તકથી માડી સહસ્તાર સુધીના શુક્લ-લેશ્યાવાળા દેવો તિર્થ ચમા પણ જાય છે તો તત્પ્રાચોગ્ય ઉદ્ધોતચતુષ્ક કેમ ન બાંધે ? આગળ પણ આનતાદિ દેવલોકનાં બંધસ્વામિત્વ પ્રસંગે “આણયાદ ડજ્જોયચ્ચરહિઆ” આનતાદિ દેવો ઉદ્ધોતચતુષ્ક શીવાય બંધ કરે છે એમ કહેલ છે સહસ્તાર સુધીના દેવો ઉદ્ધોત ચતુષ્કનો બંધ કરે છે અને અહિં શુક્લલેશ્યા માર્ગણાએ પંધનો નિષેધ કર્યો એ પરસ્પર સંગત થઈ શકતું નથી આ પણ કાર્મચ ચિક અને સિધ્ધાન્તિક મતભેદ હોય તેમ જણાય છે છતાં એમ સમાધાન થઈ શકે કે શુક્લલેશ્યાએ જે બંધસ્વામિત્વ કહ્યું છે તે વિશુદ્ધ શુક્લલેશ્યાની અપેક્ષાએ હોય પરમ શુક્લ લેશ્યા આનતાદિ દેવોને હોય છે તેઓ તિર્થ ચમા ઉપન્ન થતા નથી એટલે ઉદ્ધોત ચતુષ્ક બાંધે નહિ પછી તો તત્ત્વ બહુશ્રુતગમ્ય છે.

પદ્મ લેશ્યાવંત

પદ્મ લેશ્યાએ એકથી સાત શુભસ્થાનક હોય છે પદ્મ લેશ્યા અને તેનેલેશ્યામાં એટલું અધિક સમજવું કે પદ્મ લેશ્યાવાળો નારકાદિ નવ પ્રકૃતિઓ ઉપરાંત એન્દ્રિય, રથાવર અને આતપ એ પ્રકૃતિઓ બાંધતો નથી કારણકે પદ્મ લેશ્યાવાળો નારકાદિમા તેમજ એકેન્દ્રિયમા ઉપજતો નથી માટે બાંધતો નથી અને તેને લેશ્યાવાળો એકેન્દ્રિયમા ઉપર છે માટે ઉક્ત ત્રણ પ્રકૃતિઓ બાંધે છે.

ગાથા ૨૪.

૫ ૨૯ દ્રવ્યચિત્તં .ભવેત્ દ્રવ્યચિત્ત વિના ભાવચિત્ત ન હોય અસરીને નથી હોતું તેમ, કેવળીને ભાવચિત્ત વિના પણ દ્રવ્યચિત્ત હોય છે એટલે કે કેવળીને મતિજાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમનન્ય મનન પરિણામ કય ભાવ મન નથી પણ અતુત્તર વિમાનના દેવોએ પુછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર દ્રવ્ય મનથી આપે છે એટલે ભાવ મન ગીવાય દ્રવ્ય મન હોય છે અને તે મન ચૌદ શુભસ્થાનક સુધી હેય છે સિદ્ધાન્તમા તેને નોસરી નોઅસરી કહ્યા છે ભાવમનની અપેક્ષાએ બાર શુભસ્થાનક હોય અહીં દ્રવ્ય મનની અપેક્ષાએ સંજી ગણી ૧૪ શુભસ્થાનક કહેલ છે

અસરીને બેજ શુભઠાણા હોય

અસરી એકેન્દ્રિયથી માડીને પચેદ્રિય પર્યંતના અસરી છવેને વિગે મધક સમ્ય.

અધસ્વામિત્વચંત્રકં તૃતીયકર્મગ્રંથે,

માર્ગણા	ગણ્યં ૧૪	સ્તોત્રમ મ	મિં ૧	સાં ૨	મિશ્ર ૩	અં ૪	દેશ ૫	પ્રાં ૬	અં ૭	અપં ૮	અનિં ૯	સ ૧૦	હિપં ૧૧	ક્ષીં ૧૨	સં ૧૩	અં ૧૪
નરકગતિ	૪	૧૦૧	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૨										
રત્નપ્રાં ૩	૪	૧૦૧	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૨										
પકપ્રાં ૩	૪	૧૦૦	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૧										
તમં પ્રાં	૪	૯૯	૯૬	૯૧	૭૦	૭૦										
તિથ્ય અપર્ચાં	૫	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧	૬૯	૭૦	૬૬									
તિં અપં	૧	૧૦૯	૧૦૯													
મતું ૫૦	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૬૯	૭૧	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
મં અપં	૧	૧૦૯	૧૦૯													
દેવગતિ	૪	૧૦૪	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૨										
ભ વ્ય જ્ઞેં	૪	૧૦૩	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૧										
સૌધ ધશા	૪	૧૦૪	૧૦૩	૯૬	૭૦	૭૨										
સનં ચીં ૬	૪	૧૦૧	૧૦૦	૯૬	૭૦	૭૨										
આંચીં ૯૩૦	૪	૯૭	૯૬	૯૨	૭૦	૭૨										
અનુપરં	૧	૭૨		૯૬		૭૨										
એકે દ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૪												
બેધદ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬												
તેધદ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬												
ચૌરિ દ્રિય	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬												
પચે દ્રિય	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
પૃથ્વીં	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૪												
અપં	૦	૧૦૯	૧૦૯	૯૬												
તેહિં	૧	૧૦૫	૧૦૫													
વાયું	૧	૧૦૫	૧૦૫													
વનરપં	૨	૧૦૯	૧૦૯	૯૬												
ત્રસં	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦
મનોયોં	૪	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
વગ્નયોં	૪	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦

ક્ષાયોપશ	૪	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯								
ક્ષાયિક	૧૧	૭૯				૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦	
મિશ્ર.	૧	૭૪			૭૪												
મિથ્યાત્વ	૧	૧૧૭	૧૧૭														
સંત્રી	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦	
અસંત્રી	૨	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧													
આહારી	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૯	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૧	૦	
આણહારી	૫	૧૧૨	૧૦૭	૯૪	૦	૭૫											

ઉદયસ્વામિત્વ.

ત્રીજા કર્મત્રન્ધ્રમા માર્ગભ્રાજ્યાને વિષે ગુણસ્થાનકોને આશ્રયી બધસ્વામિત્વનો વિચાર કર્યો પરંતુ ઉદયસ્વામિત્વનો વિચાર કર્યો નથી માટે તે ઉપયોગી હોવાથી અહિં ઉદયસ્વામિત્વનો વિચાર કરવો અત્યુત્ત છે.

૧ નરકગતિ, આ માર્ગભ્રાજ્યાએ મિથ્યાત્વથી માડી અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ ગુણસ્થાનક સુધી ચાર ગુણસ્થાનક હોય છે ત્યાં જ્ઞાનાવરણ પાત્ર, દર્શનાવરણ ચાર, અન્તરાય પાત્ર, મિથ્યાત્વમોહનીય, તૈજસનામ, કાર્મણનામ, વણુદિચતુષ્ક, અગુરુલધુનામ, નિર્માણનામ, સ્થિરનામ અસ્થિરનામ, શુભનામ અને અશુભનામ એ સત્યાવીશ પ્રકૃતિઓ ક્રુવાદથી પોતપોતાની ઉદયભૂમિકા પર્યન્ત અવસ્થા ઉદયવતી હોય છે તેમા મિથ્યાત્વમોહનીયની ઉદયભૂમિ પ્રથમ ગુણસ્થાનક છે અને ત્યાં તે ક્રુવાદથી છે પાત્ર જ્ઞાનાવરણીય, ચાર દર્શનાવરણીય અને પાત્ર અન્તરાય એ ચૌદ પ્રકૃતિઓનો ઉદય બારમા ગુણસ્થાનક સુધી અને બાકીની બાર પ્રકૃતિઓનો ઉદય તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી સર્વ જીવોને હોવાથી તે ક્રુવાદથી છે એ સત્યાવીશ ક્રુવાદથી પ્રકૃતિઓ, નિદ્રા, પ્રયલા, વેદનીય ૨, નીચગોત્ર, નરકત્રિક, પચેન્દ્રિયગતિ, વૈક્રિયદ્રિક, હુંડકસંસ્થાન, અશુભવિહાયોગતિ, પરાધાત, ઉચ્છૈંસનામ, ઉપધાત, ત્રસચતુષ્ક કુલંગ, કુશ્વર, અનાદેય, અયશ, સોળ કષાય, હાસ્યાદિષ્ટક, નપુસુકવેદ, સમ્યક્ત્વ-મોહનીય ને મિશ્રમોહનીય એ જોતેર પ્રકૃતિઓ ઓષે સામાન્યત નારકોને ઉદયમા હોય છે તેમા સ્થાનર્હિનિકનો ઉદય વૈક્રિયશરીરી દેવો અને નારકોને પચસ ગ્રહ અને કર્મપ્રકૃતિને મતે હોતો નથી કહ્યું છે કે—“અસંખ્ય વર્ષના આયુષવાળા મનુષ્ય, તિર્થંચ, વૈક્રિય શરીર-વાળા, આહારક શરીરવાળા અને અપ્રમત સાધુ સિવાય બાકીનાને સ્થાનર્હિનિકનો ઉદય અને ઉદીરણ હોય છે.”

૧ જુઓ કર્મપ્રકૃતિ ઉદીરણકરણ ગા ૧૯

“સંખ્યાતા વર્ષના આયુષવાળા કર્મભૂમિજ મનુષ્ય અને તિર્થંચને ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી સ્થાનગૃહ્નિક ઉદયમા આવવા યોગ્ય છે તેમા પણ આહારક લબ્ધિવાળાને અને વૈક્રિયલબ્ધિવાળાને તેનો ઉદય હોતો નથી.” જુઓ—ગોમદસાર કર્મકાંડ ગા ૨૮૫.

હવે ઓધે ઉદયવતી ૭૨ પ્રકૃતિઓમાથી સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા મિથ્યાત્વગુણગ્રાહક ૭૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે. નરકાનુપૂર્વી અને મિથ્યાત્વ મોહનીય મિથ્યા ૭૨ પ્રકૃતિઓ સાસ્ત્રાન્ન ગુણગ્રાહક હોય છે, તેમાથી અનન્તાનુબંધિયનુ ક બાદ કરતા અને મિશ્ર મોહનીય સહિત કરતા મિશ્ર ગુણસ્થાનકે ૬૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તેમાથી મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા અને સમ્યક્ત્વમોહનીય તથા નરકાનુપૂર્વીનો પ્રદાય કરતા અવિગ્નિસમ્યક્ષ્ટિગુણગ્રાહકે મિત્તર પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે

૨. નિર્વચનગતિ. આ માર્ગાનુમા પાત્ર ગુણગ્રાહક છે અહિ ફેવત્રિક નરકત્રિક, વૈકલ્પદ્વિત્વ, આહારકદ્વિત્વ, મનુષ્યત્રિત્વ, ઉચ્ચગોત્ર, અને જિનનામ એ ૫૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદય દેતો નથી, મારે ઉદયવતી ૧૦૨ પ્રકૃતિઓમાથી એ ૫૬૦ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા આને ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તિથ એને ભવધાગ્ધીય વૈકલ્પચરીઃ હોતુ નથી, પરંતુ લક્ષ્મિપ્રત્યય વૈકલ્પચરીઃ હોય છે, તે અપેક્ષાએ વૈકલ્પદ્વિત્વ સહિત કરતા ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે પૂર્વોક્ત એકમા માત્ર પ્રકૃતિઓમાથી સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય-એ એ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા મિથ્યાત્વગુણગ્રાહકે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય છે સુદમ, અપયમિ, આધારગુ, આતપનામ અને મિથ્યાત્વમોહનીય એ પાત્ર પ્રકૃતિઓ મિથ્યા સામ્યાદને મા પ્રકૃતિઓ હોય છે તેમાથી અનન્તાનુબંધિયનુ ક, ત્રયાવરનામ, એકેન્દ્રિયાન્નનિયતુ ક અને તિથ આનુપૂર્વી-એ દ્વા પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિશ્રમોહનોય સહિત કરતા મિશ્ર-ગુણગ્રાહકે એકાદ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે તેમાથી મિશ્રમોહનીય દીન કરતા અને સમ્યક્ત્વમોહનીય અને નિર્વચનપૂર્વી-એ એ પ્રકૃતિઓ બેઠતા અવિગ્નિસમ્યક્ષ્ટિ ગુણગ્રાહકે ૬૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે અપ્રત્યાપ્તયાનારણ્ય ચાર, દુર્ભંગ, અનાદ્ય, આયશ અને નિર્વચનપૂર્વી-એ આદ પ્રકૃતિઓ મિથ્યા દ્વારિગ્નિ ગુણગ્રાહકે ૮૮ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે, અદિ મગ્ન અસ્તિપ્રત્યય રૂપિય ચરીઃનો વિરતા કરી નથી, એટલે એ એ પ્રકૃતિઓ મધ્ય એકાદ નનચરી

નુવર, અમ્બુજગોહનીય, મિશ્રમોહનીય, સુભગનામ, આદેયનામ એ બેતાલીશ પ્રકૃતિઓ વિના ગ્રોધે અને મિથ્યાત્વે ૮૦ પ્રકૃતિઓ હોય, અને તેમાં વાયુજાયને વેક્રિયશરીરનામનો ઉદય દેવાથી તેને આશ્રયી એકેન્દ્રિય માર્ગણાએ ૮૧ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય સદ્ભવિક, આનપનામ, ઉદ્યોતનામ, મિથ્યાત્વમોહનીય, પગધાતનામ અને શ્વામોચ્છવાસનામ એ આઠ પ્રકૃતિઓ સિવાય માર્ગાન્ન ગુણુચ નહે ૭૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય, કારણકે સારવાન્ન ગુણુચાનક એકેન્દ્રિય પૃથ્વીની, અપ અને વનસ્પતિને અપર્યાપ્તાવસ્થામાં શરીરપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પૂર્વે હોય છે અને આનપનામ, ઉદ્યોતનામ પગધાતનામ અને ઉચ્છવાસનામનો ઉદય શરીરપર્યાપ્તિ અને શ્વામોચ્છવાસ પદાભિ પૂરી થયા પછી થાય છે. ઓપશમિકસમ્બકલ્પ મતો મુદ્દમ એકેન્દ્રિય લઘિધપર્યાપ્તિ અને માધાગણુ વનસ્પતિમાં ઉપજતો નથી માટે ત્યાં તેને મુદ્દમનિક ઉદયમાં નથી.

૬ છીન્દ્રિયજાતિ એકેન્દ્રિયની પેઠે બેદન્દ્રિયને પણ બે ગુણુચાનક હોય છે, કારણકે ઔપનમિક અમ્બુજન વમતો મનુષ્ય અને નિર્યચ લઘિધપર્યાપ્તિ બેદન્દ્રિયાદિમાં ઉપજે છે તેથી તેઓમાં ધૈર્યાટક, મનુષ્યનિક, ઉચ્ચગોત્ર, સ્ત્રીને પુ-પવેદ, બેદન્દ્રિય સિવાય એકેન્દ્રિયાદિ-તનિગતુ, આદારકક્રિ, પ્રવમના પાચ અધયણુ, પાચ સન્ધાન, શુભવિહારોગતિ, નિનનામ, ધ્યાવર, ચૂમ, માધાગણુ આનપ, મનગ, આદેય, સમ્બકલ્પમોહનીય, મિશ્રમોહનીય-એ ચાલીસ પ્રકૃતિઓનો ઉદય થતો નથી, તેથી ગ્રોધે અને મિથ્યાત્વગુણુચાનકે ૮૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય ૭૨ તેમાંથી અપર્યાપ્તનામ, ઉદ્યોત મિથ્યાત્વ, પગધાત, અમ્બુજવિહારોગતિ, ઉચ્છવાસ નુવર, દુન્વર-એ આઠ પ્રકૃતિઓ વિના માર્ગાન્ન ગુણુચાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય, કારણકે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય તો ત્યાં ન હોય, અને તે સિવાયની બાકીની પ્રકૃતિઓનો ઉદય શરીરપર્યાપ્તિ પૂરી થયા પછી જ હોય છે, અને માર્ગાન્ન નો શરીર પદાભિ પૂરી થયા પૂર્વે જ હોય.

૭-૮ ત્રીન્દ્રિય અને ચતુર્ગિન્દ્રિય જાતિ આ બેને માર્ગાન્ન એ પણ બેદન્દ્રિયની પેઠે બે ગુણુચાનક હોય છે, અને ઉચ્ચગોત્રના પાચ તેની પેઠે બાણુ પાચ બેદન્દ્રિયને અને ત્રીન્દ્રિય અને ચતુર્ગિન્દ્રિયના પાચ.

ઓતો ઉદય જાણવો કારણકે પ્રાય સ્ત્રીવેદીને પરભવમા જતા ચતુર્થગુણસ્થાનક ન હોય; તેથી આતુપૂર્વીત્રિકનો ઉદય ન હોય, અને સ્ત્રી ચતુર્થપૂર્વધર ન હોય તેથી તેને આહારકદિકનો પણ ઉદય ન હોય, માટે ઓવે તથા નવ ગુણસ્થાનકે અનુક્રમે ૧૦૬-૧૦૪-૧૦૨-૯૬-૯૬-૮૫-૭૭-૭૪-૭૦ અને ૬૪ એ પ્રમાણે ઉદય જાણવો.

૨૧ નપુંસકવેદ. અહિં પણ નવ ગુણસ્થાનક હોય ત્યાં દેવત્રિક, જિનનામ, સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ-એ ૭ પ્રકૃતિ વિના ઓધે ૧૧૬, આહારકદિક, સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીય-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૧૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય. તેમાથી સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, મિથ્યાત્વ, નરકાતુપૂર્વી અને અનુપૂર્વી-એ સાત પ્રકૃતિ ન્યૂન કરતાં સાસ્વાદનગુણસ્થાનકે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય અનન્તાનુબંધચતુષ્ક, તિર્થચાતુપૂર્વી, સ્થાવર અને ભતિચતુષ્ક એ દશ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતાં અને મિશ્રમોહનીય મેળવતાં મિશ્રગુણસ્થાનકે ૯૬ પ્રકૃતિઓ, નરકાતુપૂર્વી અને સમ્યક્ત્વમોહનીય સિવાય અવિરતિસમ્યક્ષિ ગુણસ્થાનકે ૯૭ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય, તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક, નરકત્રિક, વૈક્રિયદિક, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ-એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૫ પ્રકૃતિઓ હોય તિર્થચગતિ, તિર્થચાતુપ, નીચગોત્ર, ઉલ્લોત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણચતુષ્ક-એ આઠ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતાં અને આહારકદિક મેળવતાં ૭૯ પ્રકૃતિઓ પ્રમત્તગુણસ્થાનકે હોય સ્થાનર્હિત્રિક, આહારકદિક-એ પાંચ પ્રકૃતિઓ સિવાય અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને છેલ્લા ત્રણ સંધયણ એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના અપૂર્વકરણગુણસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ, અને હાસ્માદિપટક વિના અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનકે ૬૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય.

૨૨ ક્રોધ અહિં નવ ગુણસ્થાનકો હોય છે ત્યાં માન ૪, માયા ૪, લોભ ૪ અને જિનનામ-એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓધે ૧૦૯, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર અને આહારકદિક-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે ૧૦૫, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, મિથ્યાત્વ અને નરકાતુપૂર્વી-એ ૭ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને ૯૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય અનન્તાનુબંધ ક્રોધ, સ્થાવર, ભતિચતુષ્ક અને આતુપૂર્વીત્રિક-એ નવ પ્રકૃતિ બાદ કરતાં અને મિશ્ર મેળવતાં મિશ્રગુણસ્થાનકે ૯૧ પ્રકૃતિઓ, તેમાથી મિશ્રમોહનીય બાદ કરતાં સમ્યક્ત્વમોહનીય, અને આતુપૂર્વીચતુષ્ક મેળવતાં અવિરતિગુણસ્થાનકે ૯૫ પ્રકૃતિઓ, તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ, ક્રોધ, આતુપૂર્વીચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાયુપ, નરકગતિ, નરકાયુપ, વૈક્રિયદિક, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ-એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણસ્થાનકે ૮૧ પ્રકૃતિઓ હોય, તિર્થચગતિ, તિર્થચાતુપ, ઉલ્લોત, નીચગોત્ર અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ક્રોધ-એ પાંચ પ્રકૃતિઓ કાઢતાં અને આહારકદિક મેળવતાં પ્રમત્તે ૭૮ પ્રકૃતિઓ હોય, સ્થાનર્હિત્રિક અને આહારકદિક-એ પાંચ પ્રકૃતિઓ બાદ કરતાં અપ્રમત્તગુણસ્થાનકે ૭૩ પ્રકૃતિઓ, સમ્યક્ત્વ-મોહનીય અને અન્ય ત્રણ સંહનન એ ચાર પ્રકૃતિઓ વિના અપૂર્વકરણગુણસ્થાનકે ૬૯ અને હાસ્માદિપટક વિના અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનકે ૬૩ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે.

૨૩-૨૪-૨૫ માન, માયા અને લોભ અહિં ઉદયપ્રાપ્તિ પૂર્વવર્તે 'કહેણ' પરસ્પર માન અને માયાકપાયમાર્ગણ એ નવ ગુણસ્થાનક હોય છે, અને લોભમાર્ગણ એ દશ ગુણ-

પૂર્વી એ ૫૬૨ પ્રકૃતિઓ સિવાય ઓથે ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ હોય છે મનુષ્ય અને તિર્થંથમાં વિગ્રહગતિએ વિનગ્ગના સહિત ન ઉપનૈ, ઋણુગતિએ ઉપનૈ માટે અહિ મનુષ્યાનુપૂર્વી અને તિર્થંથાનુપૂર્વીનો નિષેધ કયો છે મિત્રમોહનીય સિવાય ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ, આત્માદને મિત્રાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ, અનતાનુબંધિ-ચતુષ્ક અને દેવાનુપૂર્વી ન્યૂત કરતા અને મિત્રમોહનીય મેળવતા મિત્રશુણ્યસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૩૪-૩૫ સામાયિક અને દ્વેદોપસ્થાપનીય આ બન્ને ચારિત્રે પ્રમત્તથી ચારંબી ચાર શુણ્યસ્થાનકે હોય છે ત્યા સામાન્ય ૮૧-૭૬-૭૨ અને ૬૬ પ્રકૃતિઓનું ઉદયસ્વા-મિત્વ જાણવું.

૩૬ પરિહારવિશુદ્ધિ અહીં છટકું અને સાતમુ એ એ શુણ્યસ્થાનક હોય છે. ત્યા પૂર્વોક્ત ૮૧ પ્રકૃતિઓમાંથી આહારકદિક, ઋણે, પ્રથમસહનન સિવાય બાકીના પાંચ સહનન-એ આઠ પ્રકૃતિઓ વિના ઓથે અને પ્રમત્તે ૭૩ પ્રકૃતિઓ હોય છે પરિહાર-વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા ચતુર્દશપૂર્વધર ન હોય, તેમજ ઋણે પગિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર ન હોય અને વજ્રઋણભનારાચસ ધયણવાળાને જ પગિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય માટે અહિ પૂર્વોક્ત આઠ પ્રકૃતિઓના ઉદયનો નિષેધ કયો છે ન્યાનર્દિત્રિક સિવાય અપ્રમત્તશુણ્યસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૩૭ સૂક્ષ્મસંપરાય અહિ એક દશમુ સૂક્ષ્મસંપરાય શુણ્યસ્થાનક હોય છે. ત્યા ઓથે-સામાન્ય ૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો

૩૮ યથાચ્ચાત. અહિ છેલ્લા ૧૧, ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ એ ચાર શુણ્યસ્થાનક હોય છે. ત્યા જિનનામ સહિત ઓથે ૬૦, જિનનામ વિના ઉપચાન્તમોહે ૫૯, ઋણભનારાચ અને નારાય-એ એ સઘયણ સિવાય ક્ષીણમોહના દ્વિચરમ સમયે ૫૭, નિદાદિક વિના છેલ્લા સમયે ૫૫, સયોગિકેવક્ષિશુણ્યસ્થાનકે ૪૨ અને અયોગિકેવક્ષિશુણ્યસ્થાનકે ૧૨ પ્રકૃતિ-ઓનો ઉદય હોય છે

૩૯ દેશવિરત્તિ. અહિ પાચમુ એક જ શુણ્યસ્થાનક હોય છે અને ત્યા સામાન્ય ૮૭ પ્રકૃતિઓનો ઉદય જાણવો

૪૦ અવિરત્તિ આ માર્ગણુએ પ્રથમના ચાર શુણ્યસ્થાનક હોય છે. ત્યા જિનનામ અને આહારકદિક એ ત્રણ પ્રકૃતિ સિવાય ઓથે ૧૧૯, સમ્યક્ત્વ અને મિત્રમોહનીય એ એ પ્રકૃતિ વિના મિત્રાત્વે ૧૧૭, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ મિત્રાત્વ અને નરકાનુપૂર્વી એ છ પ્રકૃતિઓ વિના સાસ્વાદને ૧૧૧, અનન્તાનુબંધિચતુષ્ક, ધ્યાવૃ, જાતિચતુષ્ક અને આનુ-પૂર્વીત્રિક-એ બાર પ્રકૃતિઓ બાદ કરતા અને મિત્રમોહનીય મેળવતા મિત્રશુણ્યસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય છે, ત્યા આનુપૂર્વીચતુષ્ક, અને સમ્યક્ત્વમોહનીય એ પાચ પ્રકૃતિઓ મેળવતા અને મિત્રમોહનીય બાદ કરતા અવિરત્તિ શુણ્યસ્થાનકે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં હોય છે.

૪૧ ચત્તુર્દર્શન. અહિ બાર શુણ્યસ્થાનક હોય છે એકેન્દ્રિયાદિભતિત્રિક, ધ્યાવર-ચતુષ્ક, જિનનામ, આતપ અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક-એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓથે ૧૦૯, આહાર-

પૂર્વી એ ૫૨ પ્રકૃતિઓ સિવાય એવે ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ હોય છે. મનુષ્ય અને તિર્થંકરમાં વિશ્વરૂપાનિએ વિનિગ્ધાન સહિત ન ઉપજે, ઋણરૂપાનિએ ઉપજે માટે અહિં મનુષ્યાનુપૂર્વી અને તિર્થંક્યાનુપૂર્વીનો નિર્ધાર કર્યો છે મિત્રમોહનીય સિવાય ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ સાધવાને મિથ્યાન્ય અને નરકાનુપૂર્વી વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ, અનંતાનુબન્ધિ-અનુક અને દેવાનુપૂર્વી ન્યૂન રૂપના અને મિત્રમોહનીય મેળવના મિત્રગુણુસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ ઉદ્ભવ્યા હોય

૩૪-૩૫ સામાયિક અને હેતોપસ્થાપનીય આ બંને ચારિત્રે પ્રમત્તથી આરંભી ચાર ગુણુસ્થાનકો દ્વારા છે ત્યાં સામાન્ય ૮૧-૭-૭૨ અને ૬૬ પ્રકૃતિઓનું ઉદ્ભવના-મિત્ર નાણુવું

૩૬ પરિહારવિશુદ્ધિ. અહીં ૪૮૬ અને સાતનુ એ બે ગુણુસ્થાનક હોય છે. ત્યાં પૂર્વોક્ત ૮૧ પ્રકૃતિઓમાંથી આહારકંઠિક, આંવેદ, પ્રથમસહન સિવાય બાકીનાં પાંચ સંહન-એ આઠ પ્રકૃતિઓ વિના એવે અને પ્રમત્ત ૭૩ પ્રકૃતિઓ હોય છે. પરિહાર-વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા અતુર્લ્પશર્વવર ન હોય, તેમજ જીને પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર ન હોય અને વસ્ત્રપ્રખનારાચ સ્વચ્છગાથાને જ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય માટે અહિં પૂર્વોક્ત આઠ પ્રકૃતિઓના ઉત્પત્તિ નિર્ધાર કર્યો છે ન્યાનર્દિષ્ટિક સિવાય અપ્રમત્તગુણુસ્થાનકે ૭૦ પ્રકૃતિઓ ઉદ્ભવ્યા હોય.

૩૭ સૂક્ષ્મસંપરાય અહિં એક દશમુ સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણુસ્થાનક હોય છે. ત્યાં એવે-સામાન્ય ૬૦ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ભવ નાણુવો

૩૮ યથાત્યાન. અહિં છેલ્લા ૧૧, ૧૨, ૧૩ અને ૧૪ એ ચાર ગુણુસ્થાનક હોય છે. ત્યાં જિનનામ સહિત એવે ૬૦, જિનનામ વિના ઉપશાન્તમોહ પદ, ઋણલનારાચ અને નારાચ-એ બે સ્વચ્છ સિવાય ક્ષીણમોહના દ્વિચરમ સમયે ૫૭, નિદ્રાદિક વિના છેલ્લા સમયે ૫૭, સંયોગિદેવસિગુણુસ્થાનકે ૪૦ અને અયોગિદેવસિગુણુસ્થાનકે ૧૨ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ભવ હોય છે.

૩૯ દેજાચિરતિ. અહિં પાંચમુ એક જ ગુણુસ્થાનક હોય છે અને ત્યાં સામાન્ય ૮૭ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ભવ નાણુવો.

૪૦ જ્ઞાચિરતિ આ માર્ગણુએ પ્રથમના ચાર ગુણુસ્થાનક હોય છે. ત્યાં જિનનામ અને આહારકંઠિક એ ત્રણ પ્રકૃતિ સિવાય એવે ૧૧૯, સમ્યક્ત્વ અને મિત્રમોહનીય એ બે પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાને ૧૧૭, સૂક્ષ્મચિત્ત, આતપ મિથ્યાન્ય અને નરકાનુપૂર્વી એ ૭ પ્રકૃતિઓ વિના સાધવાને ૧૧૧, અનંતાનુબન્ધિઅનુક, ધ્યાવર, વ્રતિઅનુક અને આનુ-પૂર્વીત્રિક-એ બાર પ્રકૃતિઓ બાદ કરતાં અને મિત્રમોહનીય મેળવના મિત્રગુણુસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય છે, ત્યાં આનુપૂર્વીઅનુક, અને અમ્યક્ત્વમોહનીય એ પાંચ પ્રકૃતિઓ મેળવના અને મિત્રમોહનીય બાદ કરતાં અવિરતિ ગુણુસ્થાનકે ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ ઉદ્ભવ્યાં હોય છે.

૪૧ ચક્ષુર્દર્શન. અહિં બાર ગુણુસ્થાનક હોય છે એકેન્દ્રિયાવિવ્રતિત્રિક, ધ્યાવર-અનુક, જિનનામ, આતપ અને આનુપૂર્વીઅનુક-એ તે ૭ પ્રકૃતિ વિના એવે ૧૦૯, આહાર-

અદિક, અન્યક્રમ અને મિશ્ર-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૫, મિથ્યાત્વ વિના આત્માને ૧૦૬, અનન્તાનુબંધિયત્વ અને અહિન્દિયમતિ-એ પાચ પ્રકૃતિ વિના અને મિશ્રમોહનીય અદિત ક્રમના મિશ્રગુણધ્યાનકે ૧૦૦, મિશ્રમોહનીય બાદ કરતા અને સમ્ય-ત્વમોહનીયનો પ્રમેય ક્રમના અગિનિગુણધ્યાનકે ૧૦૦, અપ્રત્યાપ્તયાનાવરણચતુષ્ટક, વૈશ્વિય કિંદ દુનય અનાદેય, અવગ દેવગતિ, દેવાયુષ, નરગતિ અને નરકાયુષ-એ તે ૭ પ્રકૃતિ ગિના દનાગિનિગુણધ્યાન ૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય બાકીના ગુણધ્યાનકે સામાન્ય ઉદ્યમવા-મિત્વ અનુભુ

૪૨ અચ્છદ્ધર્મન આ માર્ગભાએ પણ બાર ગુણધ્યાનક હોય છે ત્યા જિનનામ ગિના એવો ૧૦૧ આદાર્શદિક, અન્યક્રમ અને મિશ્ર-એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણ-ધ્યાનકે ૧૦૭ પ્રકૃતિઓ હોય બાકીના ગુણધ્યાનકે અનુક્રમે ૧૧૧-૧૦૦-૧૦૮-૮૭-૮૧-૭૦-૬૨-૬૧-૬૦-૫૬ અને ૫૭ એ પ્રમાણે સામાન્ય ઉદ્યમવામિત્વ અનુભુ

૪૩ અવધિદર્શન આદિ ચોથાથી આઠવી બારમા મુધી નર ગુણધ્યાનક હોય મિદ્ધાનને મન વિભગજાનીને પણ અવધિદર્શન કદુ છે તેથી તેના મતે પ્રથમના નાણુ ગુણધ્યાન-પણ હોય, પરંતુ અર્થન્યના મતે વિભગજાનીને પણ અવધિદર્શન હોતુ નથી તેથી અવધિજાના પદ એવો ૧૦ અવિર્ગતગુણધ્યાનક આદાર્શદિક વિના ૧૦૪ પ્રકૃતિઓ હોય અદિ પ્રજાપાશુના અનુમાને તિય ગાનુપૂર્ણના ઉદ્ય અદિત એવો ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ અનુભુ ન્યાનગા ગુણધ્યાનકે સામાન્ય ઉદ્યમવામિત્વ અનુભુ

૪૪ કેવલદર્શન અદિ ૧૭ મ એ ગુણધ્યાનક હોય છે, અને ત્યા ૪૨ અને બાર પ્રકૃતિઓના અનુભવે ઉદ્ય અનુભુ

ચતુષ્ક, નરકત્રિક, જિનનામ અને આતપ—એ તેર પ્રકૃતિ વિના ઓધે ૧૦૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે સનતકુમાર, માહેન્દ્ર અને ધ્રુવલોકના દેવાને પદ્મલેસ્યા હોય છે અને તેઓ મરીને એકેન્દ્રિયમા જતા નથી, તથા નરકમા તો પ્રથમની ત્રણ જ લેસ્યાઓ હોય છે, અને જિનનામનો ઉદય શુદ્ધલેસ્યાવાળાને જ હોય છે માટે સ્થાવરચતુષ્કાદિ તેર પ્રકૃતિઓનું વર્જન કર્યું છે આહારકદિક, સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિશ્રમોહનીય—એ ચાર પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વગુણુચ્ચાનકે ૧૦૫, મિથ્યાત્વમોહનીય સિવાય સારવાદને ૧૦૪, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક—એ સાત પ્રકૃતિ ન્યૂન કરતા અને મિશ્રમોહનીય મેળવતાં ૯૮ પ્રકૃતિઓ મિશ્રગુણુસ્થાનકે હોય તેમાથી મિશ્રમોહનીય બાદ કરીએ અને આનુપૂર્વીત્રિક અને સમ્યક્ત્વમોહનીય મેળવીએ એટલે ૧૦૧ પ્રકૃતિઓ અવિરતિગુણુસ્થાનકે હોય તેમાથી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણુચતુષ્ક, આનુપૂર્વીત્રિક, દેવગતિ, દેવાયુષ, વૈક્રિયદિક, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિઓ વિના દેશવિરતિગુણુસ્થાનકે ૮૭, પ્રમત્તો ૮૧ અને અપ્રમત્તો ૭૬ પ્રકૃતિઓ હોય

૫૦ શુદ્ધલેસ્યા અહિ તેર ગુણુસ્થાનક છે ત્યા સ્થાવરચતુષ્ક, જાતિચતુષ્ક, નરક-ત્રિક અને આતપનામ—એ ચાર પ્રકૃતિ વિના ઓધે ૧૧૦ પ્રકૃતિઓ હોય આહારકદિક, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર અને જિનનામ—એ પાચ પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૧૦૫ પ્રકૃતિઓ હોય મિથ્યાત્વ વિના સારવાદને ૧૦૪, તેમાથી અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક અને આનુપૂર્વીત્રિક 'કાઢીએ અને મિશ્રમોહનીય મેળવીએ એટલે મિશ્રગુણુસ્થાનકે ૯૮, અવિરતિગુણુસ્થાનકે ૧૦૧ અને દેશવિરતિએ ૮૭ પ્રકૃતિઓ હોય છે આગળના ગુણુસ્થાનકે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણુવુ

૫૧ મવ્ય અહિ ચૌદ ગુણુસ્થાનકો હોય છે અને ત્યા સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણુવુ.

૫૨ અમવ્ય અહિ માત્ર પહેલું જ ગુણુસ્થાનક હોય છે ત્યા સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર, જિનનામ અને આહારકદિક—એ પાચ પ્રકૃતિ વિના ઓધે અને મિથ્યાત્વે ૧૧૭ પ્રકૃતિઓ હોય

૫૩ ઉપશમસમ્યક્ત્વ આ માર્ગણુએ ચોથાથી ચાર ભી અગીઆરમા સુધી આઠ ગુણુસ્થાનક હોય છે સ્થાવરચતુષ્ક, જાતિચતુષ્ક, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય, જિનનામ, આહારકદિક, આતપનામ અને આનુપૂર્વીચતુષ્ક—એ નેવીશ પ્રકૃતિ વિના ઓધે અને અવિરતિગુણુસ્થાનકે ૯૯ પ્રકૃતિઓ હોય છે, અન્ય આચારના મતે ઉપશમસમ્યક્દષ્ટિ આયુષ પૂર્ણ થવાથી મરીને અનુત્તર સુર તરીકે જાપને તે વખતે તેને અવિરતિગુણુસ્થાનકે દેવાનુપૂર્વીના જીદય હોય, તે અપેક્ષાએ ઓધે અને અવિરતિ ગુણુસ્થાનકે ૧૦૦ પ્રકૃતિઓ હોય, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણુચતુષ્ક, દેવગતિ, દેવાનુપૂર્વી, દેવાયુષ, નરકગતિ, નરકાયુષ, વૈક્રિયદિક, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ—એ ચૌદ પ્રકૃતિ વિના દેશ-વિરતિગુણુસ્થાનકે ૮૬ પ્રકૃતિઓ હોય તિયંચગતિ, તિયંચાયુષ, નીચગોત્ર, ઉદ્યોત અને પ્રત્યાખ્યાનાવરણુચતુષ્ક—એ આઠ પ્રકૃતિ વિના પ્રમત્ત ગુણુસ્થાનકે ૭૮, સ્થાનદ્વિત્રિક, વિના અપ્રમત્ત ગુણુસ્થાનકે ૭૫, અને છેલ્લા ત્રણ સઘયણુ વિના અપૂર્વકરણુ ૭૨ પ્રકૃતિઓ હોય છે. ત્યાર પછી આગળના ગુણુચ્ચાનકે અનુક્રમે ૬૬, ૬૦, ૫૯ પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય

૫૪ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અહિ ચોથાથી ચૌદમા સુધી અગીયાર ગુણુસ્થાનક હોય ત્યા જાતિચતુષ્ક, સ્થાવરચતુષ્ક, અનન્તાનુબન્ધિચતુષ્ક, આતપ, સમ્યક્ત્વ, મિશ્ર, મિથ્યાત્વ

૬૦ અસંજ્ઞી. અહિ પ્રથમના બે શુલ્કગ્રંથાનકો હોય છે ત્યાં વૈક્રિયાષ્ટક, જિનનામ, આહારકદ્ધિક, સમ્યક્ત્વ, મિત્ર, ઉચ્ચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ—એ સોળ પ્રકૃતિ વિના ઓધે અને મિથ્યાત્વે ૧૦૬ પ્રકૃતિઓ હોય. તેમાંથી સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ, ઉદ્યોત, મનુષ્ય-ત્રિક, મિથ્યાત્વ, પગધાત, ઉચ્ચવાસ, સુસ્વર, દુસ્વર, શુભવિહાયોગતિ અને અશુભવિહાયો-ગતિ—એ ૫૬૨ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને ૯૧ પ્રકૃતિઓ હોય છે સમતિમાં ઉદયસ્થાનકમાં અસરોને આશ્રયી છ સધયણુ અને છ સંસ્થાનના ભાગા કર્યા છે તેથી તેને છ સધયણુ અને છ સંસ્થાનની પ્રકૃતિઓ તેમજ સુલગ, આદેય અને શુભવિહાયોગતિનો ઉદય પણ હોય છે

૬૧ આહારક અહિ તેર શુલ્કગ્રંથાનક હોય આનુપૂર્વીચતુષ્ક વિના ઓધે ૧૧૮ આહારકદ્ધિક, જિનનામ, સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મિત્રમોહનીય—એ પાંચ પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વશુલ્કગ્રંથાનકે ૧૧૩, સૂક્ષ્મત્રિક, આતપ અને મિથ્યાત્વ—એ પાંચ પ્રકૃતિ સિવાય સાસ્વાદને ૧૦૮, તેમાંથી અનતાનુબંધિચતુષ્ક, સ્થાવરનામ અને જાતિચતુષ્ક—એ નવ પ્રકૃતિ બાદ કરતા અને મિત્રમોહનીય મેળવતા મિત્રશુલ્કગ્રંથાનકે ૧૦૦, તેમાંથી મિત્રમોહનીય કાઢી સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો પ્રક્ષેપ કરતા અવિરતિશુલ્કગ્રંથાનકે ૧૦૦, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ-ચતુષ્ક, વૈક્રિયદ્ધિક, દેવગતિ, દેવાયુષ, નરકગતિ, નરકાયુષ, દુર્ભંગ, અનાદેય અને અયશ—એ તેર પ્રકૃતિ વિના દેશવિરતિશુલ્કગ્રંથાનકે ૯૭ પ્રકૃતિઓ હોય આગળના શુલ્કગ્રંથાનકે સામાન્ય ઉદયસ્વામિત્વ જાણવું

૬૨ અનાહારક આ માર્ગણુએ ૧-૨-૪-૧૩ અને ૧૪મુ એ પાંચ શુલ્કગ્રંથાનક હોય છે ત્યાં ઔદારિકદ્ધિક, વૈક્રિયદ્ધિક, આહારકદ્ધિક, સહનનપટક, સંસ્થાનપટક, વિહાયોગતિદ્ધિક, ઉપ-ધાત, પરાધાત, ઉચ્ચવાસ, આતપ, ઉદ્યોત, પ્રત્યેક, સાધારણુ, સુસ્વર, દુસ્વર, મિત્ર-મોહનીય અને નિદ્રાપંચક—એ પાત્રીશ પ્રકૃતિ વિના ઓધે ૮૭, જિનનામ અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય—એ બે પ્રકૃતિ વિના મિથ્યાત્વે ૮૫, સૂક્ષ્મ, અપર્થાપ્ત, મિથ્યાત્વ અને નરકત્રિક એ છ પ્રકૃતિ સિવાય સાસ્વાદને ૭૯ પ્રકૃતિઓ હોય છે મિત્રશુલ્કગ્રંથાનકે કોઇ અનાહારક ન હોય. અનન્તાનુબંધિચતુષ્ક, સ્થાવર અને જાતિચતુષ્ક—એ નવ પ્રકૃતિ વિના અને સમ્ય-ક્ત્વમોહનીય અને નરકત્રિક—એ ચાર પ્રકૃતિઓ મેળવતા અવિરતિશુલ્કગ્રંથાનકે ૭૪ પ્રકૃતિઓ હોય વર્ણાદિચતુષ્ક, તૈજસ, કાર્મણુ, અશુરલ્લુ, નિર્માણુ, રિથર, અરિથર, શુભ, અશુભ, મનુષ્યગતિ, પચેન્દ્રિયજાતિ જિનનામ, ત્રસત્રિક, સુલગ, આદેય, યશ, મનુષ્યાયુષ, વેદનીયદ્ધિક અને ઉચ્ચગોત્ર—એ પચીશ પ્રકૃતિઓ તેરમા સયોગી શુલ્કગ્રંથાનકે કેવલિ-સસુદ્ધાત કરતાં ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા સમયે ઉદયમા હોય ત્રસત્રિક, મનુષ્ય-ગતિ, મનુષ્યાયુષ, ઉચ્ચગોત્ર, જિનનામ, સાતા કે અસાતામાંથી એક વેદનીય, સુલગ, આદેય, યશ અને પચેન્દ્રિયજાતિ—એ ચાર પ્રકૃતિઓ ચૌદમા શુલ્કગ્રંથાનકે ઉદયમા હોય અહિ સર્વત્ર ઉદયમા ઉત્તરવૈક્રિયનો વિવક્ષા કરી નથી સિદ્ધાન્તમા પૃથિવી, અપ અને વનસ્પતિને સાસ્વાદન કહ્યું નથી, સાસ્વાદનીને મતિશ્રુતજ્ઞાની કહ્યા છે, વિભગજ્ઞાનીને અવધિર્જ્ઞાન કહ્યું છે અને વૈક્રિયમિત્ર અને આહારકમિત્ર ઔદારિકમિત્ર કહ્યું છે, પણ તે કર્મત્રિન્થમા વિવક્ષિત નથી.

ઉદયસ્વામિત્વ સમાપ્ત.

ઉદીરણાસ્વામિત્વ.

ઉદીરણાસ્વામી એક આસિકા સુધીના કાળને ઉદ્યાપલિકા કહે છે. ઉદ્યાપલિકા એક સ્વર્ગપરિવેષિત કર્મપ્રદાનને પ્રાપ્ત કરવા માટે પદ્મ નથી. ઉદ્યાપલિકાની ખાસ રહેણા કર્મપ્રદાનને ઉદ્યાપલિકાનું કર્મપ્રદાન માટે મેળવી બોધવતા તેને ઉદીરણા કહે છે. જે જનના મનને ઉદ્યોગ દેખે તે જનના મનને જ ઉદીરણા કહે છે, એટલે આગામ્ય રીતે જ આગામ્ય ન જાણવાના નેટલી કર્મપ્રકૃતિઓનો ઉદ્યોગ દેખે છે, તે આગામ્ય તે જાણવાને નેટલી પ્રતિજ્ઞાની ઉદીરણા પણ દેખે છે. જ્યાં સુધી તેનો ઉદ્યોગ આપે રહે છે, ત્યાં નથી તેનો ઉદીરણા પણ દેખે છે, પણ તેમાં એટલો વિચાર છે કે જે કર્મપ્રકૃતિને જાણતા તેના મનમાં માત્ર એક આસિકા પ્રાપ્તિ બાજુમાં આગ કર્મપ્રદાનને પ્રાપ્તિ રહે ત્યાં તેનો ઉદીરણા નથી નથી. આથી ઉદ્યાપલિકાપ્રવિષ્ટ કર્મ ઉદીરણા જે જ રહેતું નથી નથી. જમીનપ્રાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછી જ્યાં સુધી જમીનપ્રાપ્તિ પૂરી ન થાય ત્યાં સુધી પણ જાણતા ઉદીરણા નથી નથી તેનો કાળ ઉદ્યોગ જ પ્રવર્તે છે. આ જાણવાના કાળમાં જાણવા મનમાં, આના મનને આગામ્ય મનની જ નહોતી. અધ્યયનના અભ્યાસે ઉદીરણા નથી નથી, પણ ઉદ્યોગ જ દેખે છે, તેમાં આગામ્ય જાણવાને આગામ્ય આગામ્ય પ્રતિજ્ઞા પ્રતિજ્ઞા મેળવી નથી, પણ ઉદ્યોગ જ પ્રવર્તે છે.

૪૮-૪૯ તેજો અને પક્ષલેહ્યા. પ્રથમથી સાતમા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું.

૫૦ શુક્લેહ્યા પ્રથમથી માઠી ૧૩ મા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તા જાણવી.

૫૧ મધ્ય. મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું

૫૨ અમધ્ય ઓધે અને મિથ્યાત્વ ગુણુસ્થાનકે જિનનામ, આહારકચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વ અને મિશ્રમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિ વિના ૧૪૧ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૩ ઔપશમિકસમ્યક્ત્વ યોથાથી અગીઆરમા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું

૫૪ ક્ષાયોપશમિકસમ્યક્ત્વ અહિ યોથાથી સાતમા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું

૫૫ ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ. અહિ અનન્તાતુળમન્ધચતુષ્ક અને દર્શનમોહનીયત્રિક એ સાત પ્રકૃતિઓ સિવાય ઓધે ૧૪૧ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય અને ત્યાં યોથાથી માઠી ચૌદમા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું

૫૬ મિશ્રસમ્યક્ત્વ ઓધે અને ત્રીજા ગુણુસ્થાનકે જિનનામ સિવાય એકસો સુડતાલીશ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૭ સાસ્વાદન અહિ ઓધે અને બીજા ગુણુસ્થાનકે જિનનામ વિના ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૮ મિથ્યાત્વ અહિ ઓધે અને મિથ્યાત્વે ૧૪૮ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૫૯ સંઙ્ઘી પ્રથમથી આરબી તેરમા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું, અહિ કેવલજ્ઞાનોને દ્રવ્ય મનના સબન્ધથી સસી કહ્યા છે, જે ભાવમનની અપેક્ષાએ સંસી કહેવામાં આવે તો તેને બાર ગુણુસ્થાનક હોય

૬૦ અસંઙ્ઘી અહિ ઓધે અને મિથ્યાત્વે જિનનામ સિવાય ૧૪૭ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય અને સાસ્વાદન ગુણુસ્થાનકે નરકાયુપ સિવાય ૧૪૬ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય, પરંતુ અહિ અપર્યાપ્તિવસ્થામા દેવાયુપ અને મનુષ્યાયુપનો બધક કોઈ સંભવતો નથી, માટે તે અપેક્ષાએ ૧૪૪ પ્રકૃતિઓની સત્તા હોય

૬૧ આહારક પ્રથમથી માઠી તેરમા ગુણુસ્થાનક સુધી મનુષ્યગતિમાર્ગજ્ઞાની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું

૬૨ અનાહારક આ માર્ગજ્ઞાએ પહેલું, બીજું, ઓધું, તેરમું અને ચૌદમું એ પાંચ ગુણુસ્થાનકો હોય અને ત્યાં મનુષ્યગતિની પેઠે સત્તાસ્વામિત્વ જાણવું

સત્તાસ્વામિત્વ સમાપ્ત

ત્યારબાદ પાત્ર ભાવનુ રચય (૧) અને સંખ્યાતાન્નિ રચય એ બે વસ્તુઓ વિશેષ જણાવેલ છે આ પ્રમાણે કુલ ૨૬ વસ્તુઓનું વર્ણન આ ગ્રન્થમા કરેલું છે

ગાથા ૩ લી

મગલાચરણુ—નમિય જિજ્ઞં આ પદથી હજુ દેવતાને નમસ્કાર કરવારૂપ મગલા-ચરણુ કરેલ છે ગગ, દેવ અને મોહ વગેરે ને દુષપૂર્વક છતી શકાય તે અભ્યન્તર શત્રુઓને જિતે તે જિતેશ્વર પરમાત્મા તીર્થ કર લગવાનને નમસ્કાર કરવારૂપ મગલા-ચરણુ કરેલ છે ત્યા નમસ્કાર દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકારે થાય છે તેની પણ અતુલંગી થાય છે. (૧) દ્રવ્યથી નમસ્કાર ભાવથી નહીં પાલકકુમારની જેમ (૨) ભાવથી નમસ્કાર પણ દ્રવ્યથી નહીં નવ ઐવેયક અને અનુત્તર વિમાનના દેવાની જેમ (૩) દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને પ્રકારે નમસ્કાર શાળકુમારની જેમ (૪) દ્રવ્યથી પણ નહીં અને ભાવથી પણ નહીં મગ્ધી ગિપ્ય કપિલાદિની જેમ અહીં દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને રીતે નમસ્કાર કરવાનો છે

ત્રિપય—નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ રહેવાની છે

૧ જીવસ્થાન—દ્રવ્ય અને ભાવ પ્રાણોને ધાગણુ કરે તે જીવ તે જીવોના જે ચૌદ ભેદ તે જીવસ્થાનો અહીં સ સારી જીવની મુખ્યતા હોવાથી કર્મજન્ય ચૌદ ભેદોને જીવસ્થાન તરીકે ગણાવેલ છે. નિશ્ચયદૃષ્ટિથી જ્ઞાન-સ્પર્શન આદિ ગુણોવડે યુક્ત એતના લક્ષણવાળો જીવ એ વ્યાખ્યા છે

૨ માર્ગણુસ્થાન—આ ચૌદ ભેદે જીવો ક્રોધને ક્રોધ અવસ્થામા ગ્રહેલા હોય છે તે અવસ્થાનુ માર્ગણુ-શોધન તે માર્ગણુ અને તેના મલ ચૌદ અને બાસક ઉત્તરભેદો તે માર્ગણુસ્થાનો

૩ ૧૪ ગુણુસ્થાનક—જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિની શુદ્ધિ-અશુદ્ધિનો જે તરતમ ભાવ તે ગુણુસ્થાનકો તે ચૌદ પ્રકારે જે દરેક જીવ આમાના ક્રોધપણુ સ્થાનકે રહેલ હોય છે

૪ ઉપયોગ—એતનાશક્તિનો ઓધરૂપ વ્યાપાર તે ઉપયોગ આ જીવનું અસાધારણુ લક્ષણ છે જેના દ્વારા જીવ વસ્તુમા રહેલ સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મોને જાણે છે તેના ૧૨ પ્રકાર છે આમાના ક્રોધપણુ એક ઉપયોગમા જીવ વર્તેલો હોય છે

૫ યોગ—જીવને વીર્યના હલનચલન રૂપ યોગ હોય છે જેના વડે જીવ દોડવું, ચાલવું, બોલવું, વિચારવું વગેરે ક્રિયાઓ કરી શકે છે તે મન, વચન અને કાયાના નિમિત્તથી પ્રવર્તેલું હોવાથી ત્રણ પ્રકારે છે

૬ લેશ્યા—જેના વડે આત્મા કર્મોવડે લેપાય તે લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ આદિ પુદ્ગલ દ્રવ્યોના સ યોગથી સ્ફટિક જેવા નિર્મલ આત્માનો શુભાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા લેશ્યા બે પ્રકારની છે દ્રવ્ય લેશ્યા અને ભાવ લેશ્યા દ્રવ્યલેશ્યા પુદ્ગલપરિણામ રૂપ છે ભાવ-લેશ્યા આત્મપરિણામ રૂપ છે

૭ બંધ—મિત્રાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગરૂપ બંધ હેતુઓ વડે કાર્મણુ વર્ગણાના પુદ્ગલોનો આત્માની સાથે ક્ષીર-નીગની જેમ અથવા લોહાના ગોળા અને અગ્નિની જેમ એક બીજાનો અન્યોન્યભાવરૂપ જે સંબંધ તે બંધ

ચતુર્થ : કર્મગ્રંથ :

પદશીતિ:

(મલ ગાથા તથા ટળા ઉપર ટીપ્પણ)

તેચાઁ ડગ્ગાઁ કુંવરજી મુળચર દોશી

આ કર્મગ્રંથનો કમ ચોથો હોવાથી ચતુર્થ કર્મગ્રંથ એ નામ પ્રસિદ્ધ છે આ ગીવાય આ કર્મગ્રંથની મલ ગાથાઓ ૮૦ હોવાથી પદશીતિ એ આનું બીજું નામ છે અને અતમા કર્તાએ સૂક્ષ્માર્થ વિચાર નામ પલુ જણાવેલ છે એટલે આ પ્રમાણે આ કર્મગ્રંથના ત્રણે નામો સાર્થક છે

કર્મહેતુ —પહેલા કર્મગ્રંથમા વિપાકનો વિષય બતાવેલ છે અને એ રીતે કથી કર્મગ્રંથની ઉદ્યમા આચાર્યની ચુ કળ મલે છે તે જણાવેલ છે બીજામા ચૌદ ગુણ-હાણાને આશ્રીને એ પ્રકૃતિઆના મધ-ઉચ્ચ-ઉદીગળા અને મત્તાનો સિપ્પ બતાવેલ છે એ ચૌદ ગુણહાણા ઉત્તર જ હોય છે અને ઉત્તર આમલ માર્ગલામા કોને મોટા માર્ગલામા હોય છે એટલે ત્રીજા કર્મગ્રંથમા આમલ માર્ગલા ઉપર બન્ધવામિત્વ ટાવેલ છે ત્રીજા તમા મુખ્યતાએ બન્ધવામિત્વ જણાવવાનો પ્રયત્નનો ઉદ્દેશ એ જાણાય છે કે બધામા કર્મ અન્ય ઉદ્યમા આવે છે અને તે કાલપાન રીતે બાગમ્ પડ છે માટે કોને ઉચે કર્મ બાધતા પહેલા ચેતનાની જગ છે તેના ઉદ્ય વખતે નો તે બાગમ્ પડ ને છે અને એટલા માટે મુખ્યતાએ કર્મબન્ધની ચેતનાની આપવા ખાતર જ હોય નહીં તમા એ વર્ણન કહે છે અને એની મર્ગત બીજા કર્મગ્રંથમા બન્ધવિષય મગન્યા પડીજ મમત નામ તેમ છે ત્યાંપડી આ એવા કર્મગ્રંથમા ઉચ્ચવાનક, માર્ગલાવાનક અને ગુણહાણા ઉપર કોર્ગીના બન્ધ-ઉચ્ચ-ઉદીગળા માને મત્તાને જાણવાના જાણના ને સુ.મ વર્ણન આવે છે તે મમતનગ ખાતર ત્યાંપડી આ કર્મગ્રંથની રમ્મા કરી જિગ્માન એવાને ગુણહાણા, માર્ગલાવાનક અને ઉચ્ચવાનક અર્થથી વિના સુ-મતામા કોર્ગી તે મ મધિની જિગ્માનને ને તમા કર્મ એટલે આ કર્મગ્રંથમા અને ન મધિન

વિષય.—પ્રયત્ન કરવ ત્રણ પ્રકાર ગાથાઓ માટેના આનો સિપ્પ લખવા જ જણાવેલ છે જતા તેમા ત્રીજે પ્રમાણે બન્ધઓનો અર્થાત્ત વાપ

(૧) ઉચ્ચવાન (૨) માર્ગલાવાન (૩) ગુણહાણા (૪) નામ (૫) મધિનતાનું જા.પ. તેમા—

જીવસ્થાન ઉપર.—(૧) ગામવાન (૨) પાન (૩) ઉચ્ચવાન (૪) પેળા (૫) મધ્ય (૬) ઉચ્ચ (૭) ઉદીગળા (૮) નમ્મા એ આના કોર્ગી ને મ છે

માર્ગલાવાન ઉપર.—(૧) ઉચ્ચવાન (૨) નામ (૩) પાન (૪) ઉચ્ચવાન (૫) પેળા (૬) મધ્ય-ઉચ્ચ એ ન, નામ ને

ચૌદ ગુણહાણા ઉપર.—(૧) ગામવાન (૨) પાન (૩) ઉચ્ચવાન (૪) પેળા (૫) મધ્ય (૬) ઉદીગળા (૭) નમ્મા (૮) નામ (૯) પેળા (૧૦) મધ્ય (૧૧) ઉચ્ચ (૧૨) ઉદીગળા (૧૩) નમ્મા (૧૪) નામ (૧૫) પેળા (૧૬) મધ્ય (૧૭) ઉચ્ચ (૧૮) ઉદીગળા (૧૯) નમ્મા (૨૦) નામ (૨૧) પેળા (૨૨) મધ્ય (૨૩) ઉચ્ચ (૨૪) ઉદીગળા (૨૫) નમ્મા (૨૬) નામ (૨૭) પેળા (૨૮) મધ્ય (૨૯) ઉચ્ચ (૩૦) ઉદીગળા (૩૧) નમ્મા (૩૨) નામ (૩૩) પેળા (૩૪) મધ્ય (૩૫) ઉચ્ચ (૩૬) ઉદીગળા (૩૭) નમ્મા (૩૮) નામ (૩૯) પેળા (૪૦) મધ્ય (૪૧) ઉચ્ચ (૪૨) ઉદીગળા (૪૩) નમ્મા (૪૪) નામ (૪૫) પેળા (૪૬) મધ્ય (૪૭) ઉચ્ચ (૪૮) ઉદીગળા (૪૯) નમ્મા (૫૦) નામ (૫૧) પેળા (૫૨) મધ્ય (૫૩) ઉચ્ચ (૫૪) ઉદીગળા (૫૫) નમ્મા (૫૬) નામ (૫૭) પેળા (૫૮) મધ્ય (૫૯) ઉચ્ચ (૬૦) ઉદીગળા (૬૧) નમ્મા (૬૨) નામ (૬૩) પેળા (૬૪) મધ્ય (૬૫) ઉચ્ચ (૬૬) ઉદીગળા (૬૭) નમ્મા (૬૮) નામ (૬૯) પેળા (૭૦) મધ્ય (૭૧) ઉચ્ચ (૭૨) ઉદીગળા (૭૩) નમ્મા (૭૪) નામ (૭૫) પેળા (૭૬) મધ્ય (૭૭) ઉચ્ચ (૭૮) ઉદીગળા (૭૯) નમ્મા (૮૦) નામ (૮૧) પેળા (૮૨) મધ્ય (૮૩) ઉચ્ચ (૮૪) ઉદીગળા (૮૫) નમ્મા (૮૬) નામ (૮૭) પેળા (૮૮) મધ્ય (૮૯) ઉચ્ચ (૯૦) ઉદીગળા (૯૧) નમ્મા (૯૨) નામ (૯૩) પેળા (૯૪) મધ્ય (૯૫) ઉચ્ચ (૯૬) ઉદીગળા (૯૭) નમ્મા (૯૮) નામ (૯૯) પેળા (૧૦૦) મધ્ય

ત્યારપછી પાંચ ભાવનું ચરણ (૧) અને સંખ્યાતાત્ત્વનું ચરણ એ બે વસ્તુઓ વિશેષ જણાવેલ છે. આ પ્રમાણે કુલ ૨૬ વસ્તુઓનું વર્ણન આ અન્યમા કરેલું છે

ગાથા ૩ લી

મગલાચરણ—નમિય જિણં આ પદથી છટ દેવતાને નમસ્કાર કરવારૂપ મગલા-ચરણ કરેલ છે રાગ, દેષ અને મોહ વગેરે જે દુષ્પર્યાય છૂટી શકાય તે અધ્યન્તર શત્રુઓને જિતે તે જિતેશ્વર પરમાત્મા તીર્થ કર લગવાનને નમસ્કાર કરવારૂપ મગલા-ચરણ કરેલ છે ત્યાં નમસ્કાર દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકારે થાય છે તેની પણ ચતુર્ભંગી થાય છે. (૧) દ્રવ્યથી નમસ્કાર ભાવથી નહીં પાલકકુમારની જેમ (૨) ભાવથી નમસ્કાર પણ દ્રવ્યથી નહીં નવ ગ્રૈવેયક અને અનુત્તર વિમાનના દેવોની જેમ (૩) દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને પ્રકારે નમસ્કાર શાળકુમારની જેમ (૪) દ્રવ્યથી પણ નહીં અને ભાવથી પણ નહીં મરિચી શિષ્ય કપિલાત્ત્વની જેમ અહીં દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને રીતે નમસ્કાર કરવાનો છે

વિષય—ત્રીએ પ્રમાણે વસ્તુઓ કહેવાની છે

૧ જીવસ્થાન—દ્રવ્ય અને ભાવ પ્રાણોને ધાગલુ કરે તે જીવ તે જીવોના જે ચૌદ ભેદ તે જીવન્થાનો અહીં સ સારી જીવની મુખ્યતા હોવાથી કર્મજન્ય ચૌદ ભેદોને જીવસ્થાન તરીકે ગણાવેલ છે. નિશ્ચયદષ્ટિથી જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણોવડે યુક્ત ચેતના લક્ષણવાળો જીવ એ વ્યાખ્યા છે

૨ માર્ગશુસ્થાન—આ ચૌદ ભેદે જીવો ક્રોધને ક્રોધ અવસ્થામાં રહેલા હોય છે તે અવસ્થાનું માર્ગશુ-શોધન તે માર્ગજ્ઞા અને તેના મૂલ ચૌદ અને બાસક ઉત્તરભેદો તે માર્ગજ્ઞાસ્થાનો

૩ રજા ગુણસ્થાનક—જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિની શુદ્ધિ-અશુદ્ધિનો જે તરતમ ભાવ તે ગુણસ્થાનક તે ચૌદ પ્રકારે છે દરેક જીવ આમાના કોઈપણ મ્થાનકે રહેલ હોય છે

૪ ઉપયોગ—ચેતનાશક્તિનો ઓધરૂપ વ્યાપાર તે ઉપયોગ આ જીવનું અસાધારણ લક્ષણ છે જેના દ્વારા જીવ વસ્તુમાં રહેલ સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મોને જાણે છે તેના ૧૨ પ્રકાર છે આમાના કોઈપણ એક ઉપયોગમાં જીવ વર્તેલો હોય છે

૫ યોગ—જીવને વીર્યના હલનચલન રૂપ યોગ હોય છે જેના વડે જીવ દોડવું, ચાલવું, ખેલવું, વિચારવું વગેરે ક્રિયાઓ કરી શકે છે તે મન, વચન અને કાયાના નિમિત્તથી પ્રવર્તેલું હોવાથી ત્રણ પ્રકારે છે

૬ લેશ્યા—જેના વડે આત્મા કર્મોવડે લેપાય તે લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ આદિ પુદ્ગલ દ્રવ્યોના સંયોગથી રકટિક જેવા નિર્મલ આત્માનો શુભાશુભ પરિણામ તે લેશ્યા લેશ્યા બે પ્રકારની છે દ્રવ્ય લેશ્યા અને ભાવ લેશ્યા દ્રવ્યલેશ્યા પુદ્ગલપરિણામ રૂપ છે. ભાવ-લેશ્યા આત્મપરિણામ રૂપ છે

૭ બંધ—મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગરૂપ બંધ હેતુઓ વડે કર્મણુ વર્ગણના પુદ્ગલોનો આત્માની સાથે ક્ષીર-નીરની જેમ અથવા લોઢાના ગોળા અને અમિની જેમ એક બીજાનો અન્યોન્યભાવરૂપ જે સંબંધ તે બંધ

ચંદસજિયઠાણેમું ચંદસગુણઠાણગાણિ જોગા ય ।
 ઉવયોગ-લેસ-વંધુદડ-દીરણા સંત અદ્વપ ॥

ગાથા ૨. ૫ ૩૨

આ ગાથામાં માર્ગજ્ઞાન ઉપર ઘટાવવાના ઠાગે જણાવેલ છે તે પણ પ્રક્રમ ગાથા છે તેના અદ્વે સ્વોપજ ટીકામાં નીચે પ્રમાણેની ગાથા છે

ચંદસમગઠાણેસુ મૂલ્યેસું ત્રિસદ્ધિ ઇયરેસુ ।
 જિય-ગુણ-જોગુ-વઓગા, લેસ અપ્પવહું ચ છઠ્ઠાણા ॥

આમાં માર્ગજ્ઞાન ઉપર છ દ્વારેના નામો દર્શાવેલ છે

ગાથા ૩. ૫ ૩૩

આ ગાથા પણ પ્રક્રમ ગાથા છે આ ગાથાની અદ્વ યોગ ગુણજ્ઞાનકા ઉપરના ૧૦ દ્વારેના નામો જણાવેલ છે આને અદ્વે સ્વોપજ ટીકામાં નીચે મુજબની ગાથા છે

ચંદસગુણઠાણેમું, જિય-જોગુ-વઓગ-લેસ-વન્ધા ય ।
 વન્ધુ-દયુ-દીરણાઓ સંતઽપ્પવહું ચ ઢસ ઠાણા ॥

ગાથા ૨ ૫ ૩૪

અસંજી — દીર્ઘકાલિકા સંજા રહિન જીવે તે અસંજી જીવે કહેવાય જૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાલની વિચારણાવાળી જે સંજા તે દીર્ઘકાલિકા સંજા આવી સંજાવાળા જીવે સંજી કહેવાય છે

પર્યાપ્તિ:—પુદ્ગલના ઉત્પન્ન થયેલ અને પુદ્ગલના ગ્રહણ અને પરિણામનમાં કારણભૂત જે શક્તિ વિશેષ તે પર્યાપ્તિ

પર્યાપ્તિ-અપર્યાપ્તિ — આ બન્નેના બન્ને પ્રકારો છે (૧) લઘિ-અપર્યાપ્તિ (૨) કરણ અપર્યાપ્તિ અને (૧) લઘિ પર્યાપ્તિ અને (૨) કરણ પર્યાપ્તિ

લઘિ અપર્યાપ્તિ — જે જીવે અપર્યાપ્ત નામકર્મના ઉદયથી સ્વ-યોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ કર્યા શીવાય મળણ પામે છે તે લઘિ અપર્યાપ્તિ

કરણ અપર્યાપ્તિ — અહીં કરણના બે અર્થો છે પહેલા અર્થ પ્રમાણે કરણ એટલે ઇન્દ્રિય અને બીજો અર્થ સ્વ-યોગ્ય સર્વ પર્યાપ્તિ એટલે જેમણે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી નથી કરી તે કરણ અપર્યાપ્તિ અથવા જેઓએ સ્વ-યોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પુરી કરી નથી તે જીવે કરણ અપર્યાપ્તિ ગણાય છે આથી કરણ અપર્યાપ્તિ લઘિ અપર્યાપ્તિના હોય એવો નિયમ નથી

લઘિપર્યાપ્તિ — જે જીવે પર્યાપ્તિનામ કર્મના ઉદયથી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ અવશ્ય પુરી કરેજ તે લઘિ અપર્યાપ્તિ

કરણ પર્યાપ્તિ — જે જીવે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી કરી છે તે અથવા જેઓએ સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પુરી કરી છે તે કરણ પર્યાપ્તિ દરેક જીવ પહેલી તણ પર્યાપ્તિઓ પુરી

જોયન્નિહ” એ પ્રમાણે કહીને આ વસ્તુને કર્મઅથકાર અને સિદ્ધાન્તકારના મતાન્તર તરીકે વર્ણવેલ હોય એમ જણાય છે આ સાતેય અપર્યાપ્તાને શરીર શીવાયની બાકીની પર્યાપ્તિએ અપર્યાપ્તાને “શીલાકાચાર્ય” વગેરે કેટલાક આચાર્યો ઔદારિક કાયયોગ માને છે. તેઓનું મતનું એવું છે કે, શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થવાથી તેઓનું શરીર પૂર્ણ થયું છે. એટલે જગીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને ઔદારિક કાયયોગ હોય છે તે આ પ્રમાણે ઔદારિકકાયયોગસ્તિર્યદ્વમનુષ્યયોઃ શરીરપર્યાપ્તેરુધ્વમ્, તદિરતસ્તુ મિશ્રઃ અહીં બે મત છે. કર્મઅથકાર સર્વ પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને ઔદારિક કાયયોગ માને છે કારણકે, દિનિય, શ્વાસોન્નિવાસ, ભાષા અને મન પર્યાપ્તિ સમ્પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી શરીર અધુરું ગણાય છે. અને કર્મણુ શરીરનો પણ વ્યાપાર ચાલુ હોય છે તેથી ઔદારિકમિશ્ર પણ યુક્તિયુક્ત જણાય છે. જ્યારે સિદ્ધાન્તકાર શરીરપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય એટલે શરીરની નિષ્પત્તિ માની ઔદારિક કાયયોગ માને છે

આ રીતે સંજ્ઞિ-અપર્યાપ્તા દેવ અને નારકોને પણ મતાન્તર માનવો બેઠાએ. તે અહીં કેમ નથી માન્યો? તો ઉપલક્ષણથી એમને પણ એજ પ્રમાણે સમજ લેવું. અથવા અહીં અપર્યાપ્તા તે અન્તર્મુદ્દર્શના આયુષવાળા લગ્નિ અપર્યાપ્તા સમજવા તે તો તિથિ”અ અને મનુષ્ય એ બેજ હોય છે દેવ અને નારકોનું જન્મન્ય આયુષ પણ દશહજાર વર્ષનું હોય છે તેથી અહીં તેઓની વિવક્ષા કરી નથી અને લગ્નિ અપર્યાપ્તા જીવો ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા પછીજ મરે છે તે પહેલાં નહીં તેથી અહીં એકલા લગ્નિ અપર્યાપ્તાની વિવક્ષા લઇએ તો પણ કોઇ જાતનો દોષ નથી અને દેવ-નારકો સબન્ધ પ્રશ્નને અવકાશ નથી આ પ્રમાણે શીલાકાચાર્ય આદિનો મતાન્તર સમજવો જ્યારે જીવવિજયજી મહાગાંગે આગમિક મત ખરો હોય તેમ જણાવેલ છે તત્ત્વ ગદ્યશ્રુતિ જાણે

ગાથા ૫ ૫ ૩૬

“જુગવં દો નત્થિ ઉવઓગા” इति वचनात् એક સાથે બે ઉપયોગ ન હોય એ પ્રમાણે આગમવચન હોવાથી આગમમાં પણ કહ્યું છે કે “સમય દો જીવઓગા” એક સમયમાં બે ઉપયોગ નથી ભદ્રબાહુસ્વામિએ આવશ્યકનિર્ણયિતામાં કહ્યું છે કે:-

નાણમ્મિ દંસણમ્મિ ય એત્તો ઇગયરમ્મિ ઉવઉત્તા ।

સવ્વસ્સ કેવલિસ્સા, જુગવં દો નત્થિ ઉવઓગા ॥

જ્ઞાન અને દર્શન એ બેમાં એકજ ઉપયોગ હોય. સર્વ જીવોને અને કેવલિને એકી સાથે બે ઉપયોગ હોતા નથી

અહીં જગન્નથોને એકી સાથે બે ઉપયોગ ન હોય એ વાત સર્વ સંમત છે. પણ કેવલિની જ્ઞાનમતમાં ત્રણ જુદી જુદી વિવક્ષાઓ છે તે આ પ્રમાણે-

(૧) ભદ્રબાહુસ્વામિ, જિનભદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણુ આદિ સિદ્ધાન્તપક્ષ કમલાવી એટલે સમયાન્તર ઉપયોગ માને છે

(૨) શ્રી મલ્લવાદીસૂરિજી સહભાવી એટલે એક સમયમાં બન્ને ઉપયોગ માને છે.

(૩) શ્રી સિદ્ધમેનદીવાકરચૂરિત એકજ જ્ઞાનોપયોગ માને છે એટલે બન્ને ઉપયોગોનો બેદ માનતા નથી

આ સબધમાં ત્રણે પક્ષોની ઘણી દલીલો છે અને ન્યાયાચાર્ય ઉપાધ્યાય શ્રી યશો-વિજયજીએ ત્રણેનો શુદ્ધ ઋણુસૂત્ર, વ્યવહાર અને સમ્બંધનયની અપેક્ષાઓ સમન્વય કરી આપેલ છે

ગાથા ૬ પૃ ૪૦

પ્રથ -અહીં એકેન્દ્રિયને મતિ અજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન એ બે અજ્ઞાન માનેલ છે તેમાં અર્પણેન્દ્રિય મતિજ્ઞાનાવરણીય ડર્મના ક્ષયોપગમથી ઉત્પન્ન થાય તે મતિ-ઉપયોગ એકેન્દ્રિયમાં હોય તે બરાબર છે પણ ભાષાલગ્નિધ અને શ્રવણલગ્નિધ ન હોવાથી એમાં શ્રુત ઉપયોગ કેમ માની શકાય ? કારણ કે ગાંધમા ભાષા તથા શ્રવણ લગ્નિધવાળાનેજ શ્રુતજ્ઞાન માનેલ છે

भावसुयं भासासोयलद्विणो जुज्जए न डयरस्स ।

भासाभिमुहस्स सुयं, सोऊण व जं हविज्जाहि ॥

(વિગેપ૦ ૧૦૨)

“ બોલવાની અને માલગવાની નક્તિવાળાઓને ભાવશ્રુત હોય છે બીજાને નહીં કારણ કે શ્રુતજ્ઞાન એનેજ હોય છે કે જે બોલવાની ઇચ્છાવાળા અથવા વચન સાલગવાવાળાને હોય. ”

સમાધાન -શાસ્ત્રમાં એકેન્દ્રિયાદિને આધારાદિ સજાઓ માનેલ છે સજા અભિલાષરૂપ છે પુન્યપાદ શ્રી નિમિત્તચૂરિતજીએ આપ્યુંકની મળી દીકામાં કહ્યું છે કે-

“आहारसंज्ञा आहाराभिलाषः क्षुद्रेदनीयोदयप्रभवः खल्वात्मपरिणामविशेषः इति” ।

“ આહારમજા એટલે આહારોનો અભિલાષ, ક્ષુધાવેદનીય ડર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થવાવાલો આત્માનો પરિણામ વિશેષ ” આ અભિલાષ મને અમુક વસ્તુ મલે તો સાહે, એ પ્રમાણે મરત અને અર્થના વિરૂપપૂર્વક હોય છે વિરૂપમલિત ઉત્પન્ન થતો અધ્ય-વચાય તેજ શ્રુતજ્ઞાન પુન્યપાદ નિમિત્તચૂરિતજી દામાત્રમણીજીએ વિગાપાવચ્યકની ૧૦૦ મી ગાથામાં આ પ્રમાણે શ્રુતનું કલ્પન કરેલ છે

“ इन्द्रियमणोनिमित्तं जं विज्ञाणं मुयाणुमारणं ।

निययत्तुत्तिममत्थं तं भावसुयं मई सेसं ॥ ”

“ ઇન્દ્રિય અને મનના નિમિત્તથી ઉત્પન્ન થવાવાળું જ્ઞાન, કે જે નિયત અર્થને હોવામાં સમર્થ અને શ્રુતાનુસારી છે, તે ભાવશ્રુત જે તે સીમાયનું બીજું મતિજ્ઞાન છે ” એકેન્દ્રિયને અર્પણેન્દ્રિય સીમાય બીજી ઇન્દ્રિયા નથી તો પણ વૃક્ષાદિમાં બહુલાદિને પાંચે ભાવેન્દ્રિયનું જ્ઞાન છે અને તે નાન્યમમન જે એજ પ્રમાણે એકેન્દ્રિયમાં ભાષા-લગ્નિધ અને શ્રુતલગ્નિધ ન હોવા છતાં પણ તાજ શ્રુતજ્ઞાન હોય કે તેઓમાં કદાચ શ્રુત પાત્ર શ્રુતજ્ઞાન હોય કે નહિ તો આધારાદિજના પ્રતિનિધિ નથી વિગાપાવચ્યકની ૧૦૩ મી ગાથામાં કહ્યું છે કે —

“ જહ સુહુમં ભાવિદિયનાણં દર્વિદિયાણ વિરહે વિ ।
દન્વસુયાભાવમ્મિં વિ, ભાવસુયં પત્યિવાર્ણં ॥ ”

જેવી રીતે દ્રવ્યદન્વિદ્યના વિરહમા પણ સૂક્ષ્મ ભાવેન્દ્રિયનું જ્ઞાન હોય છે તેમ પૃથ્વી-કાય વગેરેમા દ્રવ્યશ્રુતના અભાવમા પણ સૂક્ષ્મ ભાવ-શ્રુત હોય છે. આ ઉપરથી એટલું સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે કે, ભાવા અને શ્રુતવર્તિતવાળાને દ્રવ્ય અને ભાવ બન્ને પ્રકારનું જ્ઞાન હોય છે ત્યારે તે લક્ષ્મિઓ ગદિત એકન્દ્રિયોને એકલુ સૂક્ષ્મ ભાવશ્રુત હોય છે.

ગાથા, ઉ. પૃ. ૪૧

“ લેશ્યા એટલે શું ? ”

લેશ્યાની વ્યાખ્યા દળામા આપો છે તે લેશ્યા એ પ્રકારે છે (૧) દ્રવ્ય લેશ્યા (૨) ભાવ લેશ્યા તેમા દ્રવ્ય લેશ્યા પુદ્ગલત્રિગોપાત્મક છે તે સગ્નિધિ જુદી જુદી ત્રણ વિવક્ષાઓ છે. (૧) કર્મવર્ગણીની બનેલી (૨) બધાતા કર્મના પ્રવાહરૂપ કપાય અન્નગર્ભ દ્રવ્યરૂપ (૩) યોગ પરિણામરૂપ

(૧) લેશ્યા કર્મણુ વર્ગણીની બનેલી છે તો પણ તે આદ્ય-કર્મથી જુદી છે, જેમકે કર્મણુ શરીર આ વસ્તુ ઉત્તરગધ્યમન સૂત્રની ટીકામા આપેલ છે (ઉં ૨૦ ૩૪ ટીકા પૃ ૬૫૦)

(૨) આ મત પ્રમાણે લેશ્યા બધ્યમાન કર્મ-પ્રવાહરૂપ છે અને તેથી ચૌદમા ગુણકાણે કર્મોદય વર્તે છે, પણ તેનો બધ્યમાન પ્રવાહ ન હોવાથી ત્યાં લેશ્યાનો અભાવ છે. આ અર્થ વાસ્તવેતાલ શાન્તિસૂરીશ્વરજીનો છે અને તે પણ ઉત્તરગધ્યમનની ટીકામા છે

(૩) આ મત હગ્નિદ્રમ્પરીશ્વરજી વગેરેનો છે અને મલ્લયગીરીજીએ પન્નવણાની ટીકામા બતાવેલ છે આ મત પ્રમાણે દ્રવ્ય-લેશ્યાને યોગવર્ગણી-અન્નગર્ભ રવત ત્ર દ્રવ્ય માને છે એમનું માનવું એવું છે કે, જ્યાં સુધી યોગ છે ત્યાં સુધી લેશ્યાઓ છે ચૌદમા ગુણરથાનકે યોગનો અભાવ હોવાથી લેશ્યાનો પણ અભાવ છે.

ભાવલેશ્યા આત્માનો પરિણામવિશેષ છે જે કપાયજન્ય સંકલેશ અને યોગ એ બન્નેથી ઉત્પન્ન થાય છે તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ, મન્દ, મન્દતર, મન્દતમ વગેરે અનેક ભેદો પડતા હોવાથી ભાવલેશ્યા અસખ્ય પ્રકારની છે આ છ ભેદો સમજાવવા માટે ગાસ્ત્રમા જન્મશુકળ ખાનાર તથા હુંટાડાઓનું દ્રષ્ટાત આપેલ છે, જે પ્રસિદ્ધ છે. જેની સત્રહ ગાથા દળામા આપેલ છે આ પ્રમાણે લેશ્યાનું ઢક સ્વરૂપ છે વિશેષ સ્વરૂપ આગમત્રયોમા ખૂબ વિસ્તારપૂર્વક આપેલ છે લોક પ્રકાશમા પણ તેનું વર્ણન કરેલ છે.

ગાથા ૮ મી પૃ ૪૦

“ જ માસ લગે ત્રીજે ભાગે અધિક ” કોઈ પૂર્વ કોઈ વર્ષના આયુષ્યવાળો જીવ પોતાના આયુ આયુષ્યના બે ભાગ ગયા પછી અનુત્તર વિમાનનું ૩૩ સાગરોપમનું અયુષ્ય બાધે મરીને ત્યાં ઉત્પન્ન થાય દેવલોકમા પોતાના આયુષ્યના જ માસ બાકી રહે ત્યારે નવું આયુષ્ય બધાય છે તે અપેક્ષાએ આટલો કાળ સમજવો

દેશે ઉણી પૂર્વ કોડી લગે -જે જીવ ગર્ભાવાસમા સાત મહિના ગહીને જન્મેલ

દયાન — અગીકાર કંઠી વખતે ધર્મધ્યાન, ત્યારપછી આર્ત-રૌદ્ર અને ધર્મ એ ત્રણે ધ્યાન સભરી શકે અગુભ યોગની ઉત્કૃષ્ટ દશામાં આર્ત-રૌદ્ર પણ આવે પણ તે નિરનુમ્ન્ય હોય

ગણુ—જ્યન્યથી ત્રણ ગણુ ઉત્કૃષ્ટથી શત સખ્યાવાદા ગણુ અગીકાર કાલે સર્વ ક્ષેત્રમાં મરીને હોય અગીકાર કર્યા બાદ જન્ય અથવા ઉત્કૃષ્ટ સમકાલે વર્તતા સેકંડો ગણુ હોય તેમાં અગીકારકાલે પુરૂષ સખ્યા જન્ય ૨૭ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૦૦ હોય ત્યારબાદ જન્યથી એકે અને ઉત્કૃષ્ટથી હજારે હોય પ્રવેશ કરનાર તથા નિકલનાર બન્ને મમકાલે જન્ય એક અને ઉત્કૃષ્ટથી પૃથક્ત્વ પ્રમાણુ હોય,

અભિગ્રહ.—આ રૂપ અભિગ્રહરૂપ હોવાથી ચાર પ્રકારમાંથી એકપણ અભિગ્રહ ન હોય

પ્રત્યયા — કાલને દીક્ષા ન આપે ઉપદેશ આપે

મુકાપન — આ મુનિ કાલને મુકે નહીં (પ્રત્યયા પત્રી તુરતજ મુકન હોય એવો નિયમ નથી) ગણુ કે અયોગ્યને દીક્ષા નીધી હોય તો પાછળથી માત્રુમ પડતા મુકન ન કે માટે મુકાપનકાર જુદુ (કુ કે)

પ્રાયશ્ચિત — મન ને પણ સૂક્ષ્મ અતિચાર લાગતા પણ પ્રાયશ્ચિત આવે કારણ કે આ રૂપ એ પ્રાયનાપ્રધાન છે

કારણુ — આ રૂપની પાસના એજ કર્મકાયતુ કારણુ છે માટે બીજી આલમન ન હોય

નિપ્રતિકર્મતા — નીચ્ચમકાર ન હોય, આખમાં પડેલ તૂણુ પણ ન કાઢે પ્રાણુતે પણ અપવાદમાર્ગ ન મેવે

લિક્ષા — ત્રીજા પ્રહરે ગેયત્રી તથા નિહાર હરે ગેપ વખત કાર્યોત્સર્ગ કે નિહા અનિચ્છા હરે દ્વિતીય નિહાર ન કરી શકે નો પણ રૂપમર્મદા બેગબર પાલે

બન્ધ.—પિહારકરૂપ સમામ થવા બાદ પુન તે રૂપમાં અથવા અધિગ્રહરૂપમાં કે નિનરૂપમાં પ્રવેશ કે તેમાં ફરીવાર તે રૂપમાં અથવા અધિગ્રહરૂપમાં ગહેતાગ ઇન્ધવ પન્દિતારી રૂપાય

આ પ્રમાણે પડેલાં ત્રિગુણિ આત્મી માટે ૨૦ કારથી દીક્ષામાં વર્ણન કરેલ છે

૫૫૩

“મુરપરાય” — જેના વડે મનમાં અર્પણ કરવું પડે તે મુરપરાય-કોઈ

રેગયતિ — ઉત્કૃષ્ટથી અમરુત મલિત આવડતા બાદ વનને ધાન્યુ કરનાર કે અપેક્ષાએ જાવડને અગ તિવાની દયા હોય તે આ પ્રમાણે-આધુ અને આ પ્રકારના પ્રકારો ના ન રૂપ પુરુષ સ્વપ્ન હોવાની દયા નહીં રિત માત્ર રૂપ માત્ર પ્રકાર વિગતમાં મેલેલી અને આત્મ રૂપે આત્મ રૂપ માત્ર પત્રી નો નામ માત્ર પાત્ર વિચા માત્ર રૂપ ને અપવાદી ન મલિત અને નિરપવાદી સમન્ધિ તેમાં અપવાદ મુદ્દા

શકે નહિ, તેથી અઢી વિશ્વા બાકી રહ્યા. નિરપરાધી બે પ્રકારે હોય છે, સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ સાપેક્ષની દયા ગૃહ્ય પાળી શકે નહિ તેથી સવા વિશ્વાનો દયા રહી

૫ ૫૨

“અનાકાર” — જ્ઞતિ, સિંગ, ગુણ અને ક્રિયા સીવાય સામાન્યમાત્ર જે અવબોધ થાય તે અનાકાર અર્થાત્ દર્શનમા જ્ઞતિ, સિંગ, ક્રિયા અને ગુણપૂર્વક બોધ થતો નથી માટે અનાકાર.

ગાથા. ૧૩. ૫ ૫૨

“ભવ્ય ભાગ્યુર્પર”

ભવ્ય — જેનામા યોગ્ય સામગ્રી મલવાથી મોક્ષમા જવાની યોગ્યતા છે તે ભવ્ય આ ભવ્યમા પણ કેટલાકે જ્ઞતિભવ્યો હોય છે જેમનામા મોક્ષે જવાની કાયકાત છે પણ એમને વિશિષ્ટ સાધન ન મલવાથી કોઇ દીવસ મોક્ષે જવાના નથી તેઓની નિગોદ અવસ્થાજ અનાદિ-અનંત હોય છે જે જીવો મોક્ષ યોગ્ય સામગ્રિ મલવા છતાં મોક્ષની યોગ્યતા વગરનાજ છે તે અભવ્ય.

ગાથા. ૧૪. ૫ ૫૩

“આહારી” — ઉત્પત્તિ સમયે અને વિગ્રહગતિમા તૈજસ શરીરવડે આહાર લેવાય છે તે એજ આહાર ત્વચા-ડાયાદિવડે આહાર લેવાય તે લોભ આહાર અને કોળીયાવડે આહાર લેવાય તે કવલ આહાર આ ત્રણ પ્રકારનો આહાર હોય તે આહારી

“એ બે જીવના ભેદ હોય” એ તેર માર્ગણાને વિષે સંશિષ્યે દ્રિય જીવ ઉપજે માટે અપર્યાપ્તો પણ ભેદ કહ્યો છે દેવગતિ અને નરકગતિમા વર્તમાન કોઇ જીવ અસંશિ હોતો નથી. પછી તે પર્યાપ્તો હોય કે અપર્યાપ્તો કોઇ પણ અસંશિ જીવ વિભગજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ માટે વિભગજ્ઞાનમા પણ એ બેજ ભેદ ગ્રહણ કરેલ છે પચસ ગ્રહ દ્વાર પેલાની ૨૭ મી ગાથામા વિભગજ્ઞાને સંશિ પર્યાપ્તાનો એકજ જીવભેદ હોય એમ કહ્યું છે. તે અસંશિમાથી આવેલ દેવતા નારકીને અપર્યાપ્ત અવસ્થાએ વિભગજ્ઞાન ન હોય તે અપેક્ષાએ જાણવું આથી બીજી અપેક્ષાએ વિભગજ્ઞાનમા બે જીવ ભેદ પણ ધૃજ છે કારણ કે જે સંશિ જીવ મરીને દેવ અને નારકમા ઉત્પન્ન થાય છે એને અપર્યાપ્ત અવસ્થામા પણ વિભગજ્ઞાન હોય છે કેટલાક સમ્યગદ્રષ્ટી જીવો ત્રણ જ્ઞાન સહિત સંશિ પચેન્દ્રિયમા ઉપજે છે, માટે મતિજ્ઞાન, શ્રતજ્ઞ ન, અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનને વિશે સંશિ અપર્યાપ્તાનો ભેદ ગણ્યો છે બહાયુ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહિત સંશિષ્યેન્દ્રિયમા સ્વવતરે તે અપેક્ષાએ સંશિ અપર્યાપ્તો જીવભેદ લીધો છે ક્ષાયોપગમિક સમ્યક્ત્વનું કારણ એ છે કે, બાવી તીર્થંદર વગેરે જીવો દેવગતિથી ચ્યવીને મનુષ્યજન્મ ગ્રહણ કરે છે ત્યારે તે ક્ષાયોપગમિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય છે

૫ ૫૪

“ઈહાં ઘણું વિચારવા યોગ્ય છે” — આ આખી ચર્ચા ઉપશમ સમ્યક્ત્વે બે જીવભેદ માનવાના મતાન્તરની અપેક્ષાએ છે તે આ પ્રમાણે-ઉપશમ સમ્યક્ત્વે સંશિ અપર્યાપ્તો જીવ ભેદ કેમ હોય ? કારણ કે અપર્યાપ્ત અવસ્થામા તેવા પ્રકારની શુદ્ધિને

અભાવ હોવાથી નવું સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થતું નથી હવે જો પરબવતું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માનતા હો તો તે પણ યોગ્ય નથી ? કારણ કે મિથ્યાત્વ ગુણુદાણુ ત્રણ કરણ કરીને જે જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે તે મરતો પણ નથી અને આયુ પણ બાધિતો નથી આગમમા કહ્યું છે કે -

અણવંધોદયમાડગવંધં કાલં ચ સાસણો કુળઈ ।

ઉવસમસમ્મદ્દિટ્ઠી, ચઉપ્પમિકં પિ નો કુળઈ ॥

સાધ્યાદન સમ્યગ્દષ્ટિ અનંતાતુળાન્ધિનો બધ, અનંતાતુળાધીનો ઉદય, આયુષ્યનો બધ અને કાન આ ચ વસ્તુઓ કરે છે પણ ઉપશમ સમ્યગ્દષ્ટિ ચારમાથી એક પણ વસ્તુને કરતો નથી મિથ્યાત્વ ગુણુદાણુ ત્રણ કરણ વડે પ્રાપ્ત કરેલ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માટે આ વાત ઠેકઠી છે

હવે જો તમે એમ કહેના હો કે ઉપશમથેણીએથી મરીને અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થાય તેને અપર્યાપ્ત અવગ્રાએ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તો તે પણ યોગ્ય નથી કારણ કે તેને દેવગતિમા ઉત્પન્ન થવાના પ્રથમ સમયેજ સમ્યક્ત્વ મોહનીયનાં પુરૂગલોનો ઉદય થતો હોવાથી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય છે પણ ઔપશમિક હોય નહીં શતકની બૃહત્ ચૂર્ણિમા કહ્યું છે કે—

જો ઉવસમસમ્મદ્દિટ્ઠી ઉવસમસેદ્ધી કાલં કરેઈ સો પદમસમ્પ ચેવ સમ્મત્તપુંજં ઉદયાવલિયાણ છોદ્ધન સમ્મત્તપુગ્ગલે વેણ્ઠ, તેણ ન ઉવસમસમ્મદ્દિટ્ઠી અપ્પજ્જગો લ્લમ્મઈ.

વળી કેટલાક આચાર્યો ટળામા આપેલી ગાથા પ્રમાણે કહે છે કે, ઉપશમથેણીએ ચઢેલા ઉપશાન્તમોહ ગુણુદાણુને પ્રાપ્ત થયેલા જે જીવો મરણ પામે છે તે લવસત્તમ દેવો (સાન લવ આયુષ્ય વધારે હત તો મુક્તિ મેળવત એટલું આયુષ્ય ઓછું હોવાથી સર્વાર્થ-મિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થયેલા દેવો) મર્ત્યસિદ્ધ વિમાનમા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહિત હોય જે આ દેવેક અપેલાએ એક મનિપર્યાપ્તો જીવેજ ઉપશમ સમ્યક્ત્વે હોષ શકે પરંતુ કેટલાક આચાર્યો ત્રિભુવની ભવ ક્ષયે મરીને અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયેલાને અપર્યાપ્ત અવગ્રામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માને કે અભનિકાની ચૂર્ણિમા કહ્યું છે કે અપર્યાપ્ત અવગ્રામા દેવો ત્રણ પ્રકારના મર્યાદાવાળા હોય છે ૧) અમરદમા પણ માર્ગશુદ્ધિમા જીવ્યાના વિચાર વખતે “ ઉવસમસમ્મદ્ધિમં વો સન્ની ” એ પ્રમાણે સંનિદ્રિક અહણુ કરે છે બાળી ચર્ચાનો આ એ છે કે—(૧) નવું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરનાર જીવ મરતો નથી એ દેવેકને સમન વસ્તુ છે ઉપશમથેણીએ ચઢેલ જીવ ઉપશાન્તમોહ ગુણુ-દાણુ કાન દેવો નો મર્ત્યસિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં કેટલાક (૧) અપર્યાપ્ત અવગ્રામા ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વનો ઉદય માને છે (૧) કેટલાક ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ માને કે ત્યાં (૨) કેટલાક અવગ્રામા અવગ્રામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ માને છે આ ત્રણ અનર્થથી રાંધકારે પંચમ અદ અને અનનિકાની ચૂર્ણિમા મત અહણુ કર્યો છે. તત્ત્વ ત્રણ અર્થના તો બહુત્રન જાગે એમ ગોપન દીકામા કહેલ છે.

ગાથા ૧૫ “ અસન્નિ મનુષ્યો—” ગર્ભજ મનુષ્યોના સર્વ અશુચિ પદાર્થોમા ઉત્પન્ન થાય છે તે અંશુક્તનાં અસંખ્યાતમા ભાગના શરીરવાળા, અસન્નિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ અનાની, સર્વ પર્ણાંશિએ અપર્ણાંશા અને અતર્મુદ્ધર્તના આશુપચારી હોય છે

પૃષ્ઠ ૫૫ “ તેન્નેલેખ્યાવત દેવતા.”—હજાન દેવલોક સુખીના દેવો હિન્દિય પર્ણાંશા બાદર પૃથિવીકાય, અપર્યાય અને વનસ્પતિકાયમા ઉત્પન્ન થાય છે તેઓને તેન્નેલેખ્યા હોય છે કાચુ કે બૃહન્સંપ્રદાયોમા હતુ છે કે જવનપતિ અને અતર દેવો દૃષ્ય-નીત-કાપોત અને તેન્ને લેખ્યાવત હોય છે ન્યોનિગી, સૌધર્મ અને હજાન દેવલોકના દેવો તેન્નેલેખ્યાવત છે. શાસ્ત્રમાં હતુ છે કે—“ જલેસે મરજ તલેસે ઉવવજ્જજ ” તે લેખ્યામા મરે છે તેજ લેખ્યામા ઉત્પન્ન થાય છે એટલે બાદર અપર્ણાંશ અવધ્યામા દેવલોક કાળ તેન્નેલેખ્યા હોય છે.

ગાથા. ૧૬. ૫ પદ.

“ એ અકાર બોધને વિશે સર્વ જીવ બેદ હોય ” આ અકાર માર્ગણામાં અચતુર્દર્શન છે એટલે તેમા પણ ચૌદે જીવબેદ હોય અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે અચતુર્દર્શનમા સાન અપર્ણાંશિ જીવજાનો માન્યા છે તે કેવી રીતે ? હિન્દિય પર્ણાંશિ પૂરી થયા પછી અને સ્વયોગ્ય પર્ણાંશિએ હજુ સમ્પૂર્ણ ન થઈ હોય તેવી અપર્ણાંશિ અવધ્યાની અપેક્ષા ગળીને કે હિન્દિય પર્ણાંશિ પૂરી થયા પહેલાં પણ અચતુર્દર્શન હોય ? તો પહેલી અપેક્ષાએ તો બરેબર ચૌદે જીવબેદ થી શકે છે. પણ હિન્દિય પર્ણાંશિ પૂરી થયા પહેલાં પણ અચતુર્દર્શન હોય એમ જાણમામુરિજના ટપામા કહેલ છે. અને ત્યાં સિદ્ધાન્ત અનુસાર જણાવેલ છે કે વિગ્રહગાનિ અને કાર્મણુ યોગમા અવધિર્દર્શન રહિન જીવોને અચતુર્દર્શન હોય છે તો અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે, હિન્દિય પર્ણાંશિ પૂર્ણ થયા પહેલાં ક્યેંક હિન્દિય હોની નથી તો એ અવધ્યામા અચતુર્દર્શન કેવી રીતે હોય ? આ પ્રશ્નો જવાબ એ રીતે આપી શકાય છે.

(૧) ક્યેંક હિન્દિય હોવા છતાં ક્યેંક અને લાવ એમ ઉભય હિન્દિય જન્ય ઉપયોગ અથવા ક્યેંક હિન્દિયના અનાવમા કેવલ ભાવેન્દિયજન્ય ઉપયોગ આ અપેક્ષાએ હિન્દિય પર્ણાંશિ પૂરી થયા પહેલાં પણ ખીલ પ્રકારનો ઉપયોગ હોય છે. (૨) અચતુર્દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમરૂપ અચતુર્દર્શન હિન્દિય-પર્ણાંશિ પૂરી થયા પહેલાં હોય છે તે સ્થિતિરૂપે હોય છે પણ ઉપયોગરૂપે નહીં, કારણ કે પ્રાયેન ચતુર્થ કર્મજ થી ૪૬ સી ગાથાની ટીકામા હતુ છે કે—

ત્રયાણામપ્યચ્છુર્દર્શનં તસ્યાનાહારકાવસ્થાયામપિ લઙ્ઘિમાશ્રિત્યામ્યુપગમાત્.

પ્રશ્ન:—હિન્દિય પર્ણાંશિ પૂર્ણ થયા પહેલાં જેમ સ્થિતિરૂપે અચતુર્દર્શન માન્યુ તેમ ચતુર્દર્શન કેમ માનતા નથી ?

જવાબ:—ચતુર્દર્શન આખરખી વિશેષ હિન્દિય-જન્ય-દર્શન છે. આવું દર્શન ત્યારેજ માની શકાય કે જ્યારે ક્યેંક તેજ હોય માટેજ ચતુર્દર્શન હિન્દિયપર્ણાંશિ પૂરી થયા પછીજ માનેલ છે જ્યારે અચતુર્દર્શન એ કોઈ એક હિન્દિયજન્ય દર્શન નથી, પણ ચતુર્

માનાયની ક્રોધ પણ દિન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ છે માટે તે શક્તિરૂપે અથવા દ્રવ્યધન્દ્રિય અને ભાવેન્દ્રિય એમ બન્નેરૂપે અથવા ભાવેન્દ્રિય-રૂપે હોય છે માટે અચ્છુદર્શનને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પહેલાં અને પછી પણ માનેલ છે

ગાથા ૧૭ પ ૫૭

“ દિન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પુરી થયે થકે ” અહીં દિન્દ્રિય પર્યાપ્તિના બે જુદા જુદા અર્થોની નિવક્ષા છે

(૧) જી ને નક્તિવડે ધ તુડપ પગિણુમેલા આહારને ઇન્દ્રિયરૂપપણે પરિણુમાવે તે તે નક્તિ દિન્દ્રિય પર્યાપ્તિ-અથવા પાચ દિન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી અનાભોગ વીર્યવડ તે પુદ્ગલોને દિન્દ્રિયરૂપે ઇનાવવાની જે શક્તિ તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ આ વ્યાખ્યા અનુસાર પ્રયોગ્ય અમ્પૂર્ણ પર્યાપ્તિઓ પુરી થયા આદળ દિન્દ્રિય-જન્ય-ઉપયોગ પ્રવર્તે છે અપર્યાપ્ત અનુભવામાં અહિંદ્રિયાદિ અશુદ્ધ હોવા છતાં તેનો ઉપયોગ હોતો નથી. એ અપેક્ષાએ ત્રણ જીવન આ વ્યાખ્યા પ્રજાપના સૂત્ર અનુસાર છે

(૨) આત્મા ને નક્તિવડે ધાતુ-રૂપે પગિણુમાવેલા આહારમાથી ઇન્દ્રિય પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી દિન્દ્રિય-રૂપે પગિણુમાવી અવિપય જાણવામાં સમર્થ થાય તે ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ કહેવાય આ વ્યાખ્યા અનુસાર દિન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા પછી ઇન્દ્રિયજન્ય ઉપયોગ પ્રવર્તે છે એટલે તે અપેક્ષાએ પ્રયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ ન કરી હોય અને દિન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પ્રાપ્ત કરી હોય તેવા જીવને અશુદ્ધર્શન હોય છે એટલે તે અપેક્ષાએ જ જીવભેદ આ વ્યાખ્યા અદત્ત અદાનિ અને પચ-અગ્રહ ગતિની છે ત્યાં કહ્યું છે કે—

કળાપર્યાપ્તિષ્ણુ ચતુરિન્દ્રિયાદિવિન્દ્રિયપર્યાપ્તૌ સત્યાં ચક્ષુર્દર્શનમપિ પ્રાપ્યતે ”

જેવું અપર્યાપ્તિ એના અહિંદ્રિય વગેરેમાં દિન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પ્રાપ્ત થયે છે તે અશુદ્ધર્શન હોય છે

ગાથા ૨૦ પ ૧૦

“ પછી તો અદ્વિત કહે તે બા ” અહીં ત્રણ અજ્ઞાનને વિષે બે અથવા ત્રણ જ્ઞાનકાળ માનના તે આપના મનાતગ્નુ દિગ્દર્શન કહેલ છે કર્મત્ર ચક્રારો સાચાદને અજ્ઞાનજ માને છે પણ આ ગાથાએ મિત્રાત્વ મોહનીયનો ઉદય હોવાથી અજ્ઞાનજ હોય હવે બાકી રહે મિત્ર, ત્યાં મોહનીયનો ઉદય તત્તો હોય છે હવે બે કે ત્યાં યથાસ્થિત તત્તનો મોહ ન મોહાથી કટાક આગામો અજ્ઞાન-રૂપે માને છે કાચુ કે પચસઅદમા કહ્યું છે કે—
‘ મિત્તમર્મ્મા ચામિત્તમ્ ’ મિત્રે જાનથી આમિત્ર અજ્ઞાનોજ હોય છે શુદ્ધ જ્ઞાન હોતા નથી, માટે અજ્ઞાનજ છે અહીં શુદ્ધ અમરકલની અપેક્ષાએજ જ્ઞાન માનેલ છે બે અશુદ્ધ અમરકલમાજ્ઞાને જ્ઞાન માનીએ તો આગામને પણ જ્ઞાન માનવું પડે જે કર્મત્ર ચક્રારને કટ નથી કાચુ કે આજ અમરકલમા જ્ઞાન-રૂપે અજ્ઞાન હોય એમ કહેલ છે એ અપેક્ષાએ પણ ન જાણ્યા હોય ત્યાં કટાક આગામો મિત્ર મોહનીયના પુદ્ગલોમાં મિત્રાત્વ મોહનીયના પુદ્ગલો અધિ-રૂપે તો જ્ઞાન સ્થાને અને જ્ઞાન થોડું તથા અમરકલ મોહનીયના પુદ્ગલો અધિ-રૂપે તો જ્ઞાન સ્થાને અને અજ્ઞાન થોડું એમ માને છે, અને

અને રીતે જાનને હેઠ મિત્ર સુધારે માત્ર છે તેથી તે અપેક્ષાએ અજાનત્રિકે પ્રથમનાં જેવા સુધારણાં હોય (આ જાન વિનવદ્યદ્વા-વર્ણાનિત્ય દીકામાં આપેલ છે) આ રીતે એ અજ્ઞાન વગર સુધારણાં કર્મકથાઓનાં અનિષ્ટાણ પ્રમાણે હોય છે. સિદ્ધાન્તમાં તે અજ્ઞાનને જાન માનસ છે. એટલે અજ્ઞાનત્રિકે એક મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનત્વ જણાવેલ છે. નવ કેવલ અજ્ઞાન વિચિત્રકૃત્વ નવસુધારે નહોતે.

આથી ૨૧. ૬ ૧૧

“પરિવારવિકલે ૧-૭ એ ગુણસ્થાનક હોવાનું કારણ એ છે કે આ અનિષ્ટવાળા કર્મકથા એક સુધારણાં માટે નથી એટલે આગળના ગુણસ્થાનકો ન હોય.

આથી ૨૧. ૧. ૬૧

“એ અજ્ઞાને વિષે અવિરતાદિ નવ ગુણકણા હોય.” મનિજ્ઞાન-શ્રુતજ્ઞાન અને અવિજ્ઞાન પહેલાં વગર સુધારણે પણ હોય છે પણ આ અજ્ઞાન માત્ર હોવાથી એ ત્રણ ગુણકણા સહિત ચોથાથી બાર ગુણકણા હોય છે. અવધિદર્શનમાં કેટલા ગુણસ્થાનક માનવા તે જાનનાં એ ૫૪ છે. (૧) કર્મકથા (૨) સિદ્ધાન્તિક

તેમાં કર્મકથા ૫૪માં એ ભેદ છે. (૧) તેમાં પહેલો પક્ષ ચોથાથી બારમાં લગી નવ ગુણસ્થાનક માત્ર છે. આ જાન પ્રાચીન ચતુર્થ કર્મકથામાં પણ છે તેના આધારે દેવેન્દ્રચરિત્રે ૫૪ મુદ્દામાં અને દીકામાં ચોથાથી બારમાં લગીના નવ ગુણસ્થાનક માન્યા છે. (૨) બીજો પક્ષ ત્રીજાથી બાર સુધીના દસ ગુણસ્થાનક માત્ર છે કારણ કે તે પક્ષ આગળ અપેક્ષા રહિયો પ્રમાણે મિશ્રદૃષ્ટીએ જ્ઞાન માત્ર છે આ બંને કર્મકથાકિક બહુ-કૃતો અવધિજ્ઞાનથી અવધિદર્શનનો ઉપયોગ અલગ માત્ર છે ત્યારે વિલગજ્ઞાન સાથે અવધિદર્શનનો ઉપયોગ અલગ માનતા નથી. તેનું કારણ એ છે કે જેમ વિલગજ્ઞાનથી વિષયનું વ્યર્થ જ્ઞાન થતું નથી તેમ મિથ્યાત્વયુક્ત અવધિદર્શનથી પણ વિષયનું વ્યર્થજ્ઞાન થતું નથી. આ અત્રે વિવક્ષાને કારણે પહેલા મત પ્રમાણે ચોથાથી બાર લગી અને બીજા મત પ્રમાણે ત્રીજાથી બારમાં લગી અવધિદર્શન માત્ર છે

સિદ્ધાન્ત પક્ષ અવધિજ્ઞાન અને અવધિદર્શનનું ભેદ વિવક્ષાથીજ વર્ણન કરે છે એટલે અવધિજ્ઞાનનીની કર્મ વિલગજ્ઞાનને પણ અવધિદર્શન માત્ર છે જેનો પાઠ ટપામાં આપેલ છે. જેનો અર્થ હે ભગવાન! અવધિદર્શનરૂપ અનાકાર ઉપયોગવાળા શ્રવે જ્ઞાની કે અજ્ઞાની ? હે જ્ઞાનમ! જ્ઞાની પણ છે અને અજ્ઞાની પણ છે જે જ્ઞાની છે તે ત્રણ જ્ઞાનવાળા અને કેટલાક બાર જ્ઞાનવાળા છે. જે અજ્ઞાની છે તે મતિ અજ્ઞાની-શ્રુતઅજ્ઞાની અને વિલગ-જ્ઞાની નજીક આ અપેક્ષાએ અવધિદર્શન પહેલાથી બાર ગુણસ્થાનક સુધી હોય છે. આ ૫૪નું મતન્ય એ છે કે અવધિજ્ઞાનની જેમ વિલગજ્ઞાનની પણ દર્શનમાં નિરાકારતારૂપ અંશ સમાન છે અને તેથી અવધિદર્શનનું જુદું નામ રાખવાની જરૂર નથી વળી આ પક્ષ પહેલે ગુણકણોજ અજ્ઞાન માત્ર છે સારાથ કર્મકથાનિક વિલગજ્ઞાન અને અવધિ-દર્શન એ બેની અભેદ વિવક્ષા કરે છે સિદ્ધાન્તિક પક્ષ ભેદ વિવક્ષા કરે છે આ પ્રમાણે બંને મત યુક્તિયુક્ત જણાય છે

ગાથા. ૨૩. ૫ ૬૩

“અસન્નિતિ વિધે પહેલા એ” ત્યા મિથ્યાત્વ તો સ્વકાળ હોય છે સાસ્વાદન લબ્ધિ પર્યાપ્તને કચ્છુ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોય છે

ગાથા. ૨૪.

‘કાયયોગનુ કુઃ ચરણ’

વૈક્રિય કાયયોગ — વૈક્રિય શરીરદ્વારા વીર્ય-ગતિનો જે વપરાશ તે વૈક્રિય કાયયોગ ને નગીર અનેક પ્રકારની વિવિધ ક્રિયાઓ કરવામાં સમર્થ છે માટે વૈક્રિય શરીર કહેવાય છે તે વૈક્રિય વર્ગીયુના પુદ્ગલોને જાનેલ હોય છે તે એ પ્રકારનું છે (૧) ઔપપાતિક (૨) લબ્ધિ પ્રત્યય ત્યા ઔપપાતિક-ઉપપાત જન્મવાળા દેવ અને નારકાને હોય છે લબ્ધિ પ્રસય-નિર્ધાર અને મનુષ્યોને હોય છે

૨ વૈક્રિય મિત્ર — તે એ પ્રકાર છે કાર્મણુ સાથે મિત્ર અને ઔદાત્મિક સાથે મિત્ર ત્યા ઉત્પત્તિના બીજા અમયથી માહી અપર્યાપ્ત અવસ્થા નુધી કાર્મણુ સાથે મિત્ર દેવ અને નારકાને હોય છે અને ઉત્તરવૈક્રિય કરતા એના બાર પર્ણીતા વાયુકાય, ગર્ભાન્નતિર્ધાર અને જાન જ મનુષ્યોને વૈક્રિયના પ્રાભકાળે અને પરિત્યાગકાળે ઔદાત્મિક સાથે મિત્ર હોય છે અને મિદાન્તકારની અપેક્ષાએ કર્ત મહચ્છુ વખતેજ વૈક્રિય મિત્ર હોય છે

૩ આદારક કાયયોગ — અતુર્ગન પૂર્વધર મુનિ મહારાજ વિશિષ્ટ કાય ઉત્પન્ન થાય તો એટલે કે કોઈ મિયમમાં સદેહ ઉત્પન્ન વાય તો અથવા તીર્થકગાદિની ઋદ્ધિ જોવાની ત્યાગ વાય તો આદારક વર્ગીયુનું જે નગીર જનાવે છે તે આદારક નગીર અને તેના કારણ પ્રગર્ભનો આત્માનો વીર્યગતિનો વ્યાપાર તે આદારક કાયયોગ

૪ આદારક મિત્ર — ઔદાત્મિક સાથે મિત્ર તે આદારકના પ્રાભકાળે અને પરિત્યાગકાળે હોય છે મિદાન્તકારની અપેક્ષાએ કર્ત મહચ્છુ વખતે

૫ ઔદાત્મિક કાયયોગ — ઔદાત્મિક વર્ગીયુના જાનેલા ઔદાત્મિક નગીર કારણ આત્મા ૧ વીર્યગતિનો જે વપરાશ તે ઔદાત્મિક કાયયોગ

૬ ઔદાત્મિક મિત્ર કાયયોગ — ઉત્પત્તિના બીજા અમયથી માહીને અપર્યાપ્ત અવસ્થા નુધી અવગ ક્રેમિક સમુદાયમાં ૨-૨-૭ સમયે કાર્મણુ સાથે મિત્ર તે ઔદાત્મિક મિત્ર તેના કારણ વીર્યગતિનું જે પ્રગર્ભને તે આદારક મિત્ર કાયયોગ કાર્મણુ થકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે તે અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં અને કેવલ સમુદાય અવસ્થામાં હોય છે ત્યાગ મિદાન્તકારના નવ પ્રમાણે તે બે ઉપગાન (૧) ઉત્તર વૈક્રિયના પ્રાભકાળે નિર્ધાર-મનુષ્યોને અને (૨) આદારકના પ્રાભકાળે મનુષ્યોને હોય છે

(૧) કાર્મણુ કાયયોગ — ૨-૨-૧ કાર્મણુ નગીરના મહર્થી આત્મગતિનો જે પ્રગતિ તે નામોના કાયયોગ આ જોવા વિરલગતિમાં અને ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયે સર્વ જોવાને હોય છે અને સર્વ જોવાને કેવલ નામોના ૨-૨-૫ સમયે જે બે આ નગીર કાયયોગનું નામ તે આ નગીર કાર્મણુ વર્ગીયુ જાનેલું છે અવગત અવગત તેથી જ એક નામોના બીજા નામોના જે બે નામો પાલુ દેખી નહીં નથી

પ્ર૦-તૈન્સ નામનું પણ એક શરીર છે જે ગ્રહણ કરેલ આહારને પચાવે છે અને વિશિષ્ટ લઘ્વિવાળાઓ તેનાથી તેને અને શીતલેશ્યા મુકી શકે છે તો કાર્મણુ કાયયોગની જેમ તૈન્સ કાયયોગ કેમ નથી માન્યો ?

ઉન્-તૈન્સ ગરીર અને કાર્મણુ શરીર સદા સાથેજ રહે છે ઔદારિકાદિ બીજા શરીરો કાર્મણુ શરીરને છોડી દે છે પણ તૈન્સ શરીર કેમ દીવસ તેનાથી જુદુ પડતુ નથી એટલા માટે વીર્યશક્તિનો જે વ્યાપાર કાર્મણુ શરીરદ્વારા હોય છે તે નિયમથી તૈન્સ શરીરદ્વારા પણ હોય છે આથી કાર્મણુ કાયયોગમાજ તૈન્સ કાયયોગનો સમાવેશ થઇ જાય છે.

યોગ તે આત્માનો વીર્ય વ્યાપાર અહીં યોગશબ્દ વડે કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરીને પદર યોગો ગણાવેલ છે.

ગાથા ૨૫

અહીં કેટલાક શકા કરે છે કે આહારક માર્ગણુમા કાર્મણુ શીવાયના બીજા બધા યોગ હોય તેઓનું માનવું એમ છે કે ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયે જે આહાર જીવ કરે છે તેમા ગ્રહણ કરાતા પુદ્ગલોજ કારણરૂપ છે માટે કાર્મણુ કાયયોગ માનવાની જરૂર નથી તો આ શકા યોગ્ય નથી કારણુ કે પહેલા સમયે ગ્રહણ કરેલા પુદ્ગલો બીજા સમયથી માડીને શરીર પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી આહારગ્રહણના કારણરૂપ બને છે પણ સ્વયં પોતે પહેલા સમયે કારણરૂપ બની શકે નહીં કારણુ કે ત્યારે તો તે કાર્યરૂપ છે માટે પહેલા સમયે તો કાર્મણુ કાયયોગ વડેજ આહારગ્રહણ થાય છે એટલે આહારક માર્ગણુએ કાર્મણુ કાયયોગ પણ ધટી શકે છે

ગાથા. ૨૬ થી ૬૫

અહીં સ્ત્રી વેદ પણ ગ્રહણ કરેલ છે. તે ભાવરૂપ નહીં પણ દ્રવ્યરૂપ બાણુવો, કારણુ કે અહીં આજ નતની વિવક્ષા છે પહેલા અગાઉ ગુણુચ્ચાનકમા જે વેદો ગણ્યા છે તે ભાવરૂપે ગણેલ છે કારણુ કે ત્યાં તેવા પ્રકારની વિવક્ષા છે દ્રવ્યવેદ એટલે બાહ્ય આકાર માત્ર સમજવો. આહારકદ્વિક ઔદ પૂર્વી મુનિનેજ હોય છે માટે આ દશ માર્ગણુને વિશે ન હોય સ્ત્રીઓને દષ્ટિવાદ સૂત્ર બાણુવાનો નિષેધ હોવાથી ઔદ પૂર્વનો અભ્યાસ તેને નથી તેથી તેને આહારકદ્વિક ન હોય વિશેષાવશ્યક ભાખ્યમા કહ્યું છે કે

તુચ્છા ગારવહુલા, ચલિદિયા દુબ્બલા ધિર્દિય ય ।

દિય અદ્વિસજ્ઞયણા, ભૂયવાદો ય નો યાણં ॥ (૫૫૨)

તુચ્છ સ્વભાવવાળી, બહુ ગારવવાળી, અપલ પ્રદ્રિયવાળી, અને જુદિએ હીન હોવાથી અતિશયવાળા અધ્યયનો અને શૂતવાદ બાણુવાનો સ્ત્રીને અધિકાર નથી

અહીં કેટલાક આધુનિક પડીતમન્યો શકા કરે છે કે, સ્ત્રીઓને મોક્ષ માન્યો અને દષ્ટિવાદ સૂત્ર બાણુવાનો અધિકાર ન માન્યો તે પાછળથી ધુસાડી દીધેલ વસ્તુ છે કારણુ કે મોક્ષ જનાર કોણી માટે ત્યારે શુક્લધ્યાન હોય છે અને શુક્લધ્યાનના પહેલા જે

પાપા પૂર્વના જાણનાગને જ હોય છે માટે આ પરસ્પર વિગેધી વસ્તુ હોવાથી પાછળથી ધુમાડી દીધેલ છે અને જેમ સ્ત્રીઓ મોક્ષની અધિકારિણી છે તેમ દષ્ટિવાદની પણ હોની નોંધએ.

આના ઉત્તરમાં સમજવાનું કે સ્ત્રીઓ મોક્ષે જાય છે શુક્લધ્યાન પણ ધ્યાવે છે અને જતા ઉપર કલા કાણેથી તેને દષ્ટિવાદ ભણવાનો અધિકાર નથી દરેક શુણુસ્થાનકે અમધ્યાન લોકાકાન પ્રમાણુ અધ્યવસાયસ્થાનો હોય છે તે તે શુણુકાણુને સ્પર્શનાર ઇવ બધા અધ્યવસાયસ્થાનોને સ્પર્શે એવો નિયમ નથી એટલે મધ્યમ અધ્યવસાય સ્થાનોને સ્પર્શીને પણ આગળના શુણુકાણુ જાય અને એ અપેક્ષાએ કાંઈ પણ વેદી ઇવ એણી માડી મોક્ષે જઈ નકે છે જ્યારે પૂર્વગત એ લગ્નિથી પ્રાપ્ત થાય છે અને એ લગ્નિ અમુક હદના અધ્યવસાયસ્થાનોને સ્પર્શે તોજ પ્રાપ્ત થાય છે જે સ્થાનોને સ્ત્રીઓ આગળ જાણવેલ કાણુને લઈને સ્પર્શી શકતી નથી એટલે પૂર્વધર લગ્નિ પ્રાપ્ત થતી નથી અને પૂર્વનો અભ્યાસ પણ તે કારણથીજ તેમને હોતો નથી ત્યારે હવે બીજો પ્રશ્ન એ ગદે છે કે પૂર્વનો અભ્યાસ ન હોય તો શુક્લધ્યાન કેવી રીતે હોય અને શુક્લધ્યાન ન હોય તો ક્ષપ્તએણી કેમ હોય? આના જવાબમાં સમજવું કે એણી માડનાર દરેક ઇવને શુદ્ધથી પૂર્વનું જ્ઞાન હોવું નોંધએ એવો નિયમ નથી અર્થથી હોવું નોંધએ અને એ અપેક્ષાએ એક નરકાગમ ત્રના જાણનાગને પણ અર્થથી ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય છે નરકાગને નાત્રમા ચૌદ પૂર્વનો માર કહેલ છે. વળી તીર્થંકર ભગવાન અર્થનીજ દેશના આગે છે જેના મારગે ગણધર ભગવન્તો ચૌદ પૂર્વ ગએ છે અને ત્યાગપત્રી બીજા અગોની ગયા કરે છે, એટલે એ દેશના સાભળનાર અને મમજનાર દેવ ઇવને અર્થથી ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય એ આભાવિક ગણાય છે વળી અગ્યાગ અગો એ પણ ચૌદ પૂર્વનું જ એક અગ છે નાત્રમા કહ્યું છે કે એક મામાયિકપદની ભાવના ભાવવા માત્રથી અનત ઇવો મોક્ષે ગયેલ છે એટલે શુક્લધ્યાન એ ક્ષપ્ત શુદ્ધથી પૂર્વનું જ્ઞાન હોવું નોંધએ તે માટનું નજળ કાગલુ નથી અને એજ રીતે સ્ત્રીઓ પણ અર્થથી ચૌદ પૂર્વના સાગને જાણે કે તેથીજ તેમને પાઠ શુક્લધ્યાન વખતે પૂર્વનું જ્ઞાન અર્થથી હોય તે આભાવિકજ માની નકાય કે અને તે રીતે ક્ષપ્તએણી માડી સ્ત્રીઓ પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે માટે નાત્રમા નિજાગુઓએ આવી જુદિબદ્ધ ક્રનાગ દલીલોથી ન દોગતાતા ગદર્શિઓના સ્વચ પ્રમાણુ માનવા તેમાજ ક્યાનું છે

વળી નાત્રમા સ્ત્રીઓના જે કોણ બતાવેલ છે તે તેમને હલકી પાઠવાની દષ્ટિથી નથી પણ તેમના સ્વભાવમાં જે વસ્તુ કહેલી છે તેનું જ મદદમાં પડોએ વસ્તુચિનિ તરીકે પાડન કહેલ છે તે મદદાપુ-પોને ન માગના કોઈ પ્રાણી ઉપર ગળ કે દેવ ન હોતો જેથી તેમને માટે આ રીતે લખી નાખે માટે આવી જુદિબદ્ધ ક્રનાગ દલીલોથી નિજાગુઓએ ભગવાન નહીં આવી આગે દેવો પાત્રિમાન્ય કાગરોને લઈનેજ જન્મ પામી છે એ કેમણીકાંચેનો મેદન ઉદ્ભવ હોતો કે ત્યાગધ્યાન માર્ગ અનિષ્ટ બદ વધી નોંધએ અને તેના સાધના નરકાગને કે તો મન ચક્રને ચેટવે એ પ્રેમગળા લીધેલ અને તેનો અસર નામે આગે જેટલાં વિદ્યોના માર્ગ અનિષ્ટ નિર્મિત અને તેમા પાઠ લીનગળના માત્રનાના દાર્દને નમજના ગીતવ માત્રી આવી નકાયેલી દરી આપાનું નાપાપા પૂર્વ મદદાપુ-પોએ બતાવેલ

આધ્યાત્મિક માર્ગની અટક કરે છે માટે જિજ્ઞાસુઓએ આવી એકપક્ષી દલિલો ન માનતા તદ્વિદ્વાનાં સમાગમમાં આવી યોગ યુદ્ધાસો મેળવી પોતાની શ્રદ્ધાને વધારે મજબૂત કરવી

૫ ૬૬ “ એ વિચારવા યોગ્ય છે ” ઔપશ્યિક સમ્યક્ત્વે આહારકંદિક વિના તેર યોગો હોય છે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રથમ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ વખતે અથવા ઉપશમશ્રેણીએ હોય છે, પ્રથમ વખત સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ કરતી વખતે ચૌદ પૂર્વજો અભ્યાસ હોતોજ નથી એટલે તે વખતે આહારકંદિક ન હોય ઉપશમશ્રેણીએ એક જ આહારક કરી કરતો નથી કારણ કે ત્યાં પ્રમાદનો અભાવ છે આહારક કરીને આગળ કરનાર ક્ષત્રિય કારવતાં હોવાથી ઔત્સુક્યતાથી પ્રમાદ હોય છે, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે આહારગં તુ પમત્તો ઉપાપણ્ઠ ન અપ્યમત્તો ॥ આહારક પ્રમત્ત કરે છે અપ્રમત્ત નહીં આહારક કાયયોગમાં એક તથાગ્વ-ભવથીજ ઉપશમશ્રેણી માણતા નથી ઔત્સુકિક ન હોય

વળી જેઓનો એવો મત છે કે ઉપશમશ્રેણીથી ભવશય મરીને સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થાય ત્યાં અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તે અપેક્ષાએ કાર્મણ અને વૈક્રિયમિથ્ર ઘટી શકે છે ત્વે ઔત્સુકિકમિથ્ર કેવી રીતે હોય તે સર્વાધિ વિચાર કરવાનો ગુરુ છે મનુષ્ય-નિર્ચયને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં અને કેવલિ સમુદ્ધાન એ તણુ જગ્યાએ કર્મગ્રન્થકારના મત પ્રમાણે ઔત્સુકિકમિથ્ર યોગ હોય છે કેવલિને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય નથી મનુષ્ય-નિર્ચય અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં નવું સમ્યક્ત્વ પામતા નથી અને શ્રેણિપ્રાપ્તિ જીવ મરીને દેવ શીવાય બીજી ગતિમાં ભવ નહિ’ માટે આ યામન વિચારવા યોગ્ય છે પણ ગ્રન્થકાર કવચ આ યામનને મતાત્મક તરીકે બતાવવાનાજ છે, એટલે મિદાનની માથે આ મતમંદવાળી યામત હોય તેમ લાગે છે, અને તે પ્રમાણે વિચારનાં ઘટી પણ શકે છે કારણ કે સિદ્ધાન્તકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઉત્તર વૈક્રિય કરતા નિર્ચય, મનુષ્યને પ્રારભણે ઔત્સુકિકમિથ્રયોગ હોય છે અને તે વખતે જો જીવ નવું સમ્યક્ત્વ પામે તો તે અપેક્ષાએ ઔપશ્યિક સમ્યક્ત્વે ઔત્સુકિકમિથ્ર કાયયોગ ઘટી શકે છે

ગાથા ૨૭. ૫ ૬૦.

“ વાયુકાયને વિશે ” વાયુકાયના ચાર ભેદમાથી પર્વાંના યા ૭ વાયુકાયમાં ફેટલાકે જીવોને વૈક્રિય ક્ષત્રિય હોય છે તેમની અપેક્ષાએ એ યોગ વધારે ગણ્યા છે

ગાથા. ૨૮. ૫. ૬૮.

“ એ માન યોગ કેવલજ્ઞાની-દર્શનીને હોય. ” ઔત્સુકિક કાયયોગ ચાલુજ હોય છે ઔત્સુકિકમિથ્ર કેવલિ સમુદ્ધાનમાં ૨-૬-૭ સમયે કાર્મણ કાયયોગ ૩-૪-૫ સમયે વચનયોગ દેશનાદિ પ્રવૃત્તિ વખતે મનોયોગ મન પર્વજાની અથવા અનુત્તર વિમાનના દેવો મનવડે ચંદ્ર પુણે છે, ત્યારે ભગવાન કવચ મનવડે મનોવર્ગણના પુરુષલો ગ્રહણ કરી ઉત્તર આપે છે, તે વખતે.

ગાથા ૨૯

ઉત્કૃષ્ટી કંઈક ન્યૂન દશપર્વી હોય તેને પરિહારવિશુદ્ધિ આરિજ હોય, અને

પાયા પૂર્વના જાણનારને જ હોય છે માટે આ પરસ્પર વિરોધી વસ્તુ હોવાથી પાછળથી ધુમાડી દીધેલ છે અને જેમ સ્ત્રીઓ મોક્ષની અધિકારિણી છે તેમ દષ્ટિવાદની પણ હોતી નોંધ્યો

આના ઉત્તરમાં સમજવાનું કે સ્ત્રીઓ મોક્ષે જાય છે શુક્લધ્યાન પણ ધ્યાવે છે. અને છતાં ઉપર કલા કારણેથી તેને દષ્ટિવાદ ભણવાનો અધિકાર નથી દરેક શુભુધ્યાનકે અમખ્યાન લોકાકાળ પ્રમાણ અધ્યવસાયધ્યાનો હોય છે તે તે શુભુધ્યાનો રૂપરેનાર છતાં બધા અધ્યવસાયધ્યાનોને રૂપરે એવો નિયમ નથી એટલે મધ્યમ અધ્યવસાય ધ્યાનોને રૂપરેને પણ આગળના શુભુધ્યાનો જાય અને એ અપેક્ષાએ કોઈ પણ વેદી છતાં ક્રિણી માડી મોક્ષે જઈ શકે છે બ્યારે પૂર્વગત એ લક્ષિથી પ્રાપ્ત થાય છે અને એ લક્ષિ અમુક દંતના અધ્યવસાયધ્યાનોને રૂપરે તેજ પ્રાપ્ત થાય છે જે ધ્યાનોને સ્ત્રીઓ આગળ જણાવેલ કારણોને લઈને રૂપરે શકતી નથી એટલે પૂર્વધર લક્ષિ પ્રાપ્ત થતી નથી અને પુત્રનો અભ્યાસ પણ તે કારણથીજ તેમને હોતો નથી ત્યારે હવે ખીજે પ્રશ્ન એ મુદ્દે છે કે પૂર્વનો અભ્યાસ ન હોય તો શુક્લધ્યાન કેવી રીતે હોય. અને શુક્લધ્યાન ન હોય તો કાપડક્રિણી કેમ હોય. આના જવાબમાં સમજવું કે ક્રિણી માડનાર દરેક છતાંને પુત્રથી પૂર્વનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ એવો નિયમ નથી અર્થથી હોવું નોંધ્યો અને એ અપેક્ષાએ એક નવનિર્માણના જાણનારને પણ અર્થથી ચોદ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય છે. નવનિર્માણે જાત્રમાં ચોદ પૂર્વનો સાર કહેલ છે. વળી તીર્થંકર ભગવાન અર્થનીજ દેશના આપે છે જેના આરંભે ગણધર ભગવન્નો ચોદ પૂર્વ રચે છે અને ત્યારપછી ખીજ અગોની રચના કરે છે, એટલે એ દેશના સાભળનાર અને સમજનાર દરેક જીવને અર્થથી ચોદ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય એ આભારિત ગણાય છે વળી અગ્યાર અંગો એ પણ ચોદ પૂર્વનું જ એક અંગ છે જાત્રમાં કહ્યું છે કે એક સામાયિકપદની ભાવના ભાવવા માનથી અનત જીવો મોક્ષે જાય છે એટલે શુક્લધ્યાન એ કંઈ રાખેથી પૂર્વનું જ્ઞાન હોવું નોંધ્યો તે માટેનું મગળ કાળ નથી અને એજ રીતે સ્ત્રીઓ પણ અર્થથી ચોદ પૂર્વના સારને જાણે છે તેથીજ તેમને પણ શુક્લધ્યાન વખતે પૂર્વનું જ્ઞાન અર્થથી હોય તે સ્વાભાવિકજ માની નકામ છે અને તે રીતે રૂપરેથી માડી સ્ત્રીઓ પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે માટે જાત્રમાં જિજ્ઞાસુઓએ આવી શુદ્ધિબદ્ધ કરનાર દલીલોથી ન દોરવાતાં મહર્ષિઓના વચન પ્રમાણ માનના તેજાનું કથાનું છે

વળી જાત્રમાં સ્ત્રીઓના જે દેવો જતાવેલ છે તે તેમને હલકી પાડવાની દષ્ટિથી નથી પણ તેમના જ જાત્રમાં જે વસ્તુ મહેલી છે તેનું જ મહાત્મા પુરુષોએ વસ્તુરિથિતી તરીકે જાણ કરેલ છે તે મહાપુરુષોને જ જાત્રમાં કોઈ પ્રાણી ઉપર ગમ કે દેવ ન હતો જેથી તેમને માટે આ રીતે વળી નાખે માટે આવી શુદ્ધિબદ્ધ કરનાર દલીલોથી જિજ્ઞાસુઓએ ભગવાન નથી આવી આવી રીતે પાત્રિમાન્ય દેશના રીતે લક્ષ્યેજ જાત્રમાં પાત્રી છે. એ દેશના રીતેજોને એક જ દેશને દેશને કે ત્યાંજાધ્યાન આપ્યું મૃત્તિ અટ વતી નોંધ્યો. અને તેજ આપ્યું જાત્રમાંજો કે 'તમે વધ' શરૂને એટલે એ દેશવર્ણી લીધેલ અને તેની અમત નાંચે આપ્યું જાત્રમાં વિદ્યાના આપ્યું મૃત્તિ અને તેમાં પણ ત્રીતરંગના શામલના દાદને જાત્રમાં જાત્રમાં આવી આવી રીતેજો દેવી આપ્યુંને જાત્રમાં પૂર્વ મહાપુરુષોએ જતાવેલ

આધ્યાત્મિક માર્ગથી બ્રહ્મ કરે છે માટે જિનાનુભાવે આવી એકપક્ષી ત્રિલોક ન માનતા તદ્વિદિનાં સમાગમમા આવી ગેય જુદામાં મેળવી પોતાની શક્તિ વધારે મજબુત કરી

૫ ૬: “ એ વિચારના યોગ્ય છે ’ ઔપશમિઃ સમ્યક્ત્વે આહારકદિક વિના નેર યોગો હોય છે. ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રથમ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ વખતે અથવા ઉપશમશ્રેણીએ હોય છે. પ્રથમ વખત સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ કરી વખતે ચોંટ પૂર્વેના અભ્યાસ હોતોજ નથી એટલે તે વખતે આહારકદિક ન હોય ઉપશમશ્રેણીએ ચરેલ જીવ આહારક શરીર કરતો નથી કારણ કે ત્યા પ્રમાણે અનાય છે આહારક શરીરનો આરબ કરનાર ક્ષત્રિય કારવતાં હોવાથી ઔપશમનાથી પ્રમાદ હોય છે શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે આહારકો તુ પમત્તો ઉપપાદ્ય ન અપ્યમત્તો ॥ આહારક પ્રમત્ત કરે છે અપ્રમત્ત નહીં. આહારક કાયયોગમા ચરેલ તથાસ્વ-ભવથીજ ઉપશમશ્રેણી માણતા નથી આદાગિકદિક ન હોય

વળી જેઓનો એવો મન છે કે ઉપશમશ્રેણીથી ભવજયે મરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પત્ત થાય ત્યા અપર્ણાન્ અવસ્થામા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તે અપેક્ષાએ કાર્મણુ અને વૈકલ્પમિત્ર થઈ શકે છે. હવે ઔદારિકમિત્ર કેવી રીતે હોય તે સૂચક વિચાર કરવાનો નહે છે મનુષ્ય-નિર્ણયને અપર્ણાન્ અવસ્થામા અને કેવલિ સમુદ્ધાત એ ત્રણ જગ્યાએ કર્મગ્રન્થકારના મન પ્રમાણે ઔદારિકમિત્ર યોગ હોય છે કેવલિને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય નથી. મનુષ્ય-નિર્ણય અપર્ણાન્ અવસ્થામા નવું સમ્યક્ત્વ પામતા નથી અને શ્રેણીપ્રાપ્તિ જીવ મરીને દેવ શીવાય જીજ્ઞાસુ ગણિમાં જાય નહિ’ માટે આ આમત વિચારના યોગ્ય છે. પણ પ્રથકાર રવય’ આ આમતને મતાનર તરીકે બતાવવાનાજ છે. એટલે મિદાન્તની સાથે આ મનભેદવાળી ગામત હોય તેમ લાગે છે. અને તે પ્રમાણે વિચારના થઈ પણ શકે છે કારણ કે સિદ્ધાન્તકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઉત્તર વૈકલ્પ કરતાં નિર્ણય, મનુષ્યને પ્રારભકાલે ઔદારિકમિત્રયોગ હોય છે. અને તે વખતે જો જીવ નવું સમ્યક્ત્વ પામે તો તે અપેક્ષાએ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વે ઔદારિક-મિત્ર કાયયોગ થઈ શકે છે

ગાથા ૨૭. ૫. ૬૦

“ વાયુકાયને વિશે ” વાયુકાયના ચાર ભેદમાર્થી પર્યાપ્તિ આ ૨ વાયુકાયમા કેટલાક જીવોને વૈકલ્પ ક્ષત્રિય હોય છે તેમની અપેક્ષાએ એ યોગ વધારે ગણ્યા છે

ગાથા. ૨૮. ૫. ૬૮.

“ એ જ્ઞાન યોગ કેવલજ્ઞાની-દર્શનીને હોય ” ઔદારિક કાયયોગ ચાલુજ હોય છે. ઔદારિકમિત્ર કેવલિ સમુદ્ધાતમા ૨-૬-૭ સમયે કાર્મણુ કાયયોગ ૩-૪-૫ સમયે. વચનયોગ દેશનાદિ પ્રવૃત્તિ વખતે મનોયોગ મન પર્યવજ્ઞાની અથવા અનુત્તર વિમાનના દેવો મનવડે શરૂ પુછે છે, ત્યાજે ભગવાન ક્ય મનવડે મનોવર્ગણુના પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી ઉત્તર આપે છે, તે વખતે.

ગાથા ૨૯

ઉદ્ગૃહથી કંઈક ન્યૂન દશપૂર્વી હોય તેને પરિહાગવિશુદ્ધિ ચારિત્ર હોય, અને

રહિત અને મનોયોગ પ્રામાન્યથી વિવક્ષેલ છે. બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય અને ચૈરિન્દ્રિયમા મનોયોગ રહિત વચનયોગ હોય છે એકેન્દ્રિયમા મનોયોગ અને વચનયોગ રહિત એકેલો કાયયોગ હોય છે મનોયોગે સહી પચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે જીવસ્થાનક હોય છે અપર્યાપ્તો તે કદરુ અપર્યાપ્તો સમજવો અહીં એક શંકા થાય છે કે મન પર્યાપ્તિ એ છેલ્લી પર્યાપ્તિ છે, અને મન પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થાય ત્યારે જીવ પર્યાપ્તોજ હોય અપર્યાપ્તો ન હોય તો અપર્યાપ્ત અવસ્થા કેમ ઘટે ?

ઉત્તર —૧૭ મી ગાથામા મનોયોગ માર્ગશુએ સહી પચેન્દ્રિય એકજ જીવમેદ માન્યો છે તે વર્તમાન મનોયોગવાલા જીવની અપેક્ષાએ માનેશ છે જ્યારે આ ગાથામા બન્ને જીવમેદ માનેલ છે તે વર્તમાન-ભાવી ઉભય મનોયોગવાલાને મનોયોગી માનીને મનેલ છે.

અયોગિ કેવલિ શીવાયનાં તેર ગુણસ્થાનક હોય છે ત્યાં ચોદમુ ગુણસ્થાનક અયોગિ છે તે યોગવાળાને હોયજ નહીં

કાર્મણ્ય અને ઔદારિકમિશ્ર શીવાયના યોગ તેર હોય અહીં યોગમાં જે યોગો મનોયોગ સાથે સમકાલિન છે તેનીજ ગણના કરેલી છે બીજાની નહીં. એટલે અપર્યાપ્ત અવસ્થાભાવી અથવા કેવલિ સમુદ્ધાતભાવી ઉક્ત બન્ને યોગ મનોયોગ માર્ગશુએ સભવે નહિ કેવલિ સમુદ્ધાતમા ઈચ મન છે પણ પ્રયોજન ન હોવાથી કેવલજ્ઞાની મનોવર્ગ-ણના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરતા નથી એટલે તે અવસ્થામા પણ વચન-કાયયોગના સાહ-ચર્યાવાળો મનોયોગ નથી, શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—

મનોવચસી તુ તદા સર્વથા ન વ્યાપારયતિ, પ્રયોજનાભાવાત્ (ધર્મસારદીકા)

ઉપયોગ બાર હોય છે મનવાલા પ્રાણિઓમા સર્વ પ્રકારની બોધશક્તિ હોય છે એટલા માટે મનોયોગ માર્ગશુએ ઉપયોગ બાર હોય છે

હવે વચનયોગે મતાતર જણાવે છે અહીં વચનયોગ મનોયોગ રહિત સમજવો વચનયોગ માર્ગશુએ જીવસ્થાન આઠ, ગુણકાણા ૨, યોગ ચાર અને ઉપયોગ ચાર હોય

આઠ જીવસ્થાનક આ પ્રમાણે —બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચૈરિન્દ્રિય અને અસહી પચેન્દ્રિય એ ચાર પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ પ્રમાણે આઠ. ૧૭ મી ગાથામા સામાન્ય વચનયોગ લીધો છે, એટલે સહી જીવની પણ ગણના કરેલ છે. ૧૭ મી ગાથામા ફક્ત વર્તમાન વચનયોગવાલાની વિવક્ષા છે, જ્યારે અહીં વર્તમાન-ભાવી બન્ને અવસ્થાભાવી જીવસ્થાનોની ગણના છે એટલા માટે ત્યાં પાંચ અને અહીં આઠ જીવસ્થાનો ગણ્યા છે

મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન એ બે ગુણસ્થાનક હોય કાર્મણ્ય, ઔદારિકમિશ્ર ઔદારિક અને અસત્યામૃપાવચનયોગ એ ચાર યોગ હોય, અને મતિઅજ્ઞાન, દ્યુતઅજ્ઞાન, ચક્ષુર્દર્શન અને અચક્ષુર્દર્શન એ ચાર ઉપયોગ હોય પહેલા ૨૨, ૨૮ અને ૩૧ મી ગાથામાં તેર ગુણસ્થાનક, તેર યોગ અને બાર ઉપયોગ માનેલ છે, ત્યાં વચનયોગ માર્ગશુએ સમકાલિન યોગોની વિવક્ષા છે એટલે અપર્યાપ્ત અવસ્થાભાવી કાર્મણ્ય અને ઔદારિકમિશ્રની ગણના

‘હજી છે તે સારવાન સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએ કહેલ છે બીજા સમ્યક્ત્વનો અભાવ હોવાથી તેની અપેક્ષાએ કહેલ નથી પ્રજાપનામા કહ્યું છે કે—

**વેદંદિયસ્સ દો નાણા કહં લબ્ધંતિ ? મળઈ-સાસાયણં પહુચ્ચ તસ્સાપ-
જ્જત્તયસ્સ દો નાણા લબ્ધંતિ.**

મેઘન્દ્રિયને બે જ્ઞાન કેવો રીતે હોય ? સામ્વાદન સમ્યક્ત્વની અપેક્ષાએ ડરણુ અપર્યાપ્ત અવસ્થામા બે જ્ઞાન હોય છે

સામ્વાદનભાવે જ્ઞાન સૂત્રસ મત હોવા છતાં કર્મત્રિન્થના અભિપ્રાય પ્રમાણે અહીં તેને લીધું નથી. તેનો આશય આ પ્રમાણે છે—સામ્વાદન સમ્યક્ત્વ પડતા હોય છે, તે મિત્યાત્વની સન્નુષ્ઠ છે માટે મહિન છે એટલે જ્ઞાન પણ મહિન હોવાથી અજ્ઞાનજ છે કર્મત્રિન્થકાર સમ્યક્ત્વ મોહનીયના લગન-ઉપરામ કે ક્ષયોપશમ ભાવમાજ જ્ઞાન માને છે

(૨) સિદ્ધાન્તમા વૈક્રિય અને આહારકને પ્રારભકાણે ઔદારિક સાથે મિશ્ર થતું હોવાથી ઔદારિકમિશ્ર કહ્યું છે પત્રવણુમા ૧૬ મા પદમા કહ્યું છે કે—ન્યારે વૈક્રિય લઘિધસમ્પન્ન એવા ઔદારિક શરીરવાળા પ ચેન્દ્રિય મનુષ્ય, પ ચેન્દ્રિયતિર્યચ અથવા બાહર વાયુકાય વૈક્રિય શરીર કરે છે ત્યાં ઔદારિક શરીર યોગમા વર્તમાન હોય છે તે વૈક્રિય શરીરમા શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે ત્યાં મુખી વૈક્રિય સાથે મિશ્રતા હોય છે, પણ ઔદારિકનું પ્રધાનપણ હોવાથી વ્યપદેશ ઔદારિકમિશ્રનો થાય છે એજ પ્રમાણે આહારક શરીર સબન્ધ પણ સમજતું એટલે વૈક્રિય અને આહારક કરતી વખતે ઔદારિકમિશ્ર અને પરિત્યાગકાણે અનુક્રમે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર હોય છે કર્મત્રિન્થકાર માને છે કે કોઈ પણ શરીરદ્વારા કયયોગનો વ્યાપાર હોય પણ ઔદારિક શરીર જન્મસિદ્ધ છે. વૈક્રિય અને આહારક લઘિધજન્ય છે માટે લઘિધજન્ય શરીરની પ્રધાનતા માનીને પ્રારભ અને પરિત્યાગકાણે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્રનો વ્યવહાર કરવો જોઈએ અહીં આ રીતે કર્મત્રિન્થકારનો અભિપ્રાય ગ્રહણ કરેલ છે

(૩) સિદ્ધાન્તમા એકેન્દ્રિયમા સામ્વાદન ગુણુકાણુ માન્યુ નથી ન્યારે કર્મત્રિન્થકાર માને છે સિદ્ધાન્તમા વિશેષ સૂત્રથી એકેન્દ્રિયોને અજ્ઞાની કહ્યા છે જો એમ ન કહ્યું હોત તો મેઘન્દ્રિયોની માકક તેમને પણ જ્ઞાની માનવા પડત અને સામ્વાદનભાવ માનવો પડત. તે સૂત્ર આ પ્રમાણે —

**ઈન્દિયા ણં મંતે ? કિં નાણી અન્નાણી ? ગોયમા ? નો નાણી નિયમા
અન્નાણી.**

હે ભગવાન ! એકેન્દ્રિયો જ્ઞાની કે અજ્ઞાની ? હે ગોતમ ! જ્ઞાની નથી નિયમથી અજ્ઞાની છે આ વિષયો શીવાય નીચેની બે બાબતોમા પણ મતાત્મ પ્રવર્તે છે (૧) સિદ્ધાન્તી અવધિ-દર્શન એકથી બાર ગુણુગ્રાનક સુધી માને છે ન્યારે કર્મત્રિન્થકાર ચોથાથી બાર સુધી માને છે (૨) સિદ્ધાન્તમા ત્રિન્થિન્દ્ર પછી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ માન્યુ છે, ન્યારે કર્મ-ત્રિન્થકાર ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ માને છે

આ ગાથામાં પણ કર્મચક્ર અને સિદ્ધાન્તકારની જે જુદી જુદી માન્યતાઓ છે તે બતાવેલ છે

ગાથા ૫૦. ૧ ૬૭.

ગુણધાનકમા જેવ્યા ઉપર

આદી ગુણધાનક ઉપર લેખ્યા ઘટાવેલ છે ત્યારે આગળ લેખ્યા માર્ગણા ઉપર ગુણધાનક યોગે ૭ ગુણધાનક ઉપર લેખ્યા ઘટાવેલી વખતે પહેલા ૭ ગુણધાનકમા ૭ જેવ્યા માનેલ જે ત્યારે લેખ્યા માર્ગણા ઉપર ગુણધાનક ઘટાવેલી વખતે પહેલા ચાર ગુણધાનક જેવ્યાઓ માનેલ છે આ બન્ને વસ્તુ અપેક્ષાકૃત છે પરંતુ મત અનુસાર પાશ્વર્ય અને ૭ ગુણધાનક પ્રાપ્ત કરી વખતે ૭ લેખ્યા હોય છે, પણ પ્રાપ્ત કર્યા પછી ૭ ગુણ લેખ્યાઓ હોય છે એ અપેક્ષાઓ પહેલા ૭ ગુણધાનક જે લેખ્યાઓ ત્યારે બાકી નવ અનુસાર પાશ્વર્ય અને ૭ ગુણધાનક ૭ લેખ્યાઓજ પ્રાપ્ત થાય છે એટલે તે તે ગુણધાનક પ્રાપ્ત રખતે ૭ લેખ્યાઓ હોવાથી પ્રવચના આ ગુણધાનકો છે તથા ગાથા ૫૦. ૧

“બન્ધ દેવપદ” આગળ પહેલા કર્મચક્રમા બન્ધના જે હેતુઓ ગણાવેલ છે તે બાદના દૃષ્ટિથી ગણાવેલ છે ત્યારે આદી ગાથાવેળે હેતુઓ નિશ્ચય દૃષ્ટિથી છે. અથવા પહેલા કર્મચક્રમા ગણાવેલ હેતુઓ બાકી હેતુઓ છે ત્યારે આ અભ્યુત્પન્ન હેતુઓ છે

ગાથા ૫૬. ૧ ૧૦૦.

“એ-માતા વેદનીય માત્ર હેતુએ મધાય” ગાતાવેદનીય આદી હેતુએ મધાય છે માતા ગિર્યાદૃષ્ટિ ગુણધાનકે મધાય છે તે મિયાત્ર પ્રત્યક્ષ મધાય છે બાકીના ત્રણ હેતુએ પણ મધાય છે પરંતુ આદી તે હેતુઓ ગૌણ છે અને ગિર્યાત્રની મુખ્યતા છે બીજાથી પાત્રમા ગુણધાનકથી અસિદ્ધિના મુખ્યતા છે અને બાકીના હેતુઓ ગૌણ છે પ્રત્યક્ષ પ્રત્યક્ષ મધાય કરી દર્શાવી ગણાવેલ છે અને માતાની ગૌણતા છે એટલે ત્યાં દર્શાવેલ પ્રત્યક્ષ મધાય ઉપશાન્તિમોદ સી મયોગી સી એટ મોઝ પ્રત્યક્ષ મધાય છે મા પ્રમાણે ગાતા આદી હેતુએ દર્શાવેલ મધાય છે

“એ ત્રણ હેતુએ બંધાય” આહારકદ્દિક અને તીર્થંકર નામકર્મ શીવાયની બાકીની ૬૫ પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસપરાય લગી યથાયોગ્ય મિથ્યાત્વ-અવિરતિ અને કપાય વડે બંધાય છે. માટે અહીં આ ત્રણ હેતુઓની મુખ્યતા છે. અને યોગની ગૌણતા છે અહીં ત્રણ હેતુઓ સાથે આ ત્રેસઠ પ્રકૃતિઓનો અન્યથ-વ્યતિરેક સંબંધ છે. આ ત્રણ હેતુઓ હોય ત્યાં સુધી બંધાય છે. અને હેતુઓ ટલ્યા પછી આગળના ગુણકાણે બંધાતી નથી આગળ એકલો યોગ છે યોગની સાથે આ પ્રકૃતિઓનો અન્યથ-વ્યતિરેક સંબંધ નથી, માટે યોગનું વર્જન કરેલ છે.

પૃષ્ઠ ૧૦૧ “સમ્મત્તગુણનિમિત્ત” વગેરે આહારકદ્દિક અને જિનનામના વિશેષ બંધ હેતુ તરીકે અહીં સમ્યક્ત્વને ગણેલ છે. કારણ કે સમ્યક્ત્વના અભાવમાં આ પ્રકૃતિઓ બંધાતી નથી એમ એનો વિશેષ હેતુ જણાવવા માટે આ ત્રણ પ્રકૃતિને જુદી ગણાવેલ છે બાકી પચસંબ્રહ્મા તો સેસા ઉ કસાવહિ” એમ કહીને તીર્થંકર નામકર્મ અને આહારકદ્દિકને પણ કપાય પ્રત્યયિક ગણાવેલ છે વળી આગળ ૨૦ મી ગાથામાં તીર્થંકર નામકર્મને સમ્યક્ત્વ પ્રત્યયિક અને આહારકદ્દિકને સયમ પ્રત્યયિક ગણાવેલ છે એ પણ વિશેષ હેતુ બતાવવા માટે જ જણાવેલ છે વળી આગળ પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ બંધના કારણ તરીકે યોગ, અને સ્થિતિબંધ અને રસબંધના કારણ તરીકે કપાયો પચમ કર્મ-ત્રયમાં કહેશે, એટલે અહીં કર્મોનો આશય વિશેષહેતુ નિર્દેશ કરવાનો છે.

ગાથા પદ્ ૫૪ ૧૦૩

“દેશવિરતિએ ઉલ્લેખ હોય” દેશવિગત ગુણસ્થાનક વિગ્રહગતિ અને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં હોતું નથી એટલે કાર્મણ કાયયોગ અને ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ એ બે યોગ ન હોય, અને ત્રસકાયની અવિરતિથી વિગ્રમેલ હોવાથી તે પણ ન હોય અહીં શકા થાય છે કે-ત્રસની અવિરતિ માત્ર સ કલ્પથી જ ટળી છે, પણ આરભથી નહીં તો અહીં ત્રસની અવિરતિ કેમ ટાળી ? ઉત્તર.—ગૃહસ્થોને અશક્ય પરિહાર હોવાથી આરંભથી ત્રસની અવિરતિ હોવા છતાં તે અલ્પ હોવાથી અહીં તેની વિવક્ષા કરી નથી. આ વસ્તુ બૃહચ્ચ-તકની ચૂર્ણી અનુસાર લખેલ છે અને અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય આર કપાયના ઉદયનો અભાવ હોવાથી તે પણ અહીં હોય નહીં.

ગાથા પદ્ ૫૪ ૧૨૨

“એ ત્રણ ગુણકાણે સાત કર્મ બાધે” મિશ્ર ગુણકાણે તથાસ્વભાવથી જ જીવ આયુષ્ય બાધતો નથી અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિબાદરે અતિ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય હોવાથી આયુષ્ય બાધાતું નથી કારણ કે આયુષ્યબંધ ધોલનાપરિણામથી થાય છે

“એ બે વર્ણને છ કર્મ બાધે” મોહનીયનો બંધ બાદર કપાયના ઉદયે થાય છે, અને સૂક્ષ્મસપરાયે બાદર કપાયનો અભાવ હોવાથી મોહનીય ન બંધાય તથા અતિવિશુદ્ધ હોવાથી આયુષ્ય પણ ન બંધાય

ગાથા ૬૧ ૫ ૧૨૪

“મિશ્રે મરે નહીં તેથી ત્યાં આઠ ઉદીરે” મિશ્ર ગુણકાણે આઠ કર્મોની જ ઉદીરણ હોય કોઈ કાળે સાતની ઉદીરણ ન હોય કારણ કે મિશ્ર ગુણકાણે આવલિકાશેષ આયુષ્યનો અભાવ છે મિશ્ર ગુણકાણે રહેલો જીવ આયુષ્ય એક અન્તર્મુદ્દન બાકી હોય ત્યારે મિશ્ર ભાવને તજીને મિથ્યાત્વે અથવા સમ્યક્ત્વે જાય છે

“૭ કર્મ ઉત્તરે” ત્યાં આનિ ત્રિપુર પશ્ચિમ હોવાથી આયુષ્ય અને વેદનીયની ઉત્તરણાનો અભાવ છે

“ગેપ ૫ કર્મ ઉત્તરે” ઉપશાન્તમોહ ગુણકાણે અનિવિરુદ્ધ પશ્ચિમ દોષથી વેદનીય અને આયુષની ઉત્તરણા ન હોય અને મોદનીયના ઉદયનો અભાવ દોષથી તેની પાનુ ઉત્તરણા ન હોય કારણ કે કેચમાનમેવોદીર્યને વેદાનુ કર્મજ ઉત્તરણ છે

ગાથા ૬૨ ૫ ૧૦૫

સારાશ—ત્રીને ગુણકાણે આદની ઉત્તરણા પડેલે જાને, માથે, પાગમે, અને હાથે સાત અને આદ કર્મનાં ઉત્તરણા માનમાંથી લઈને દ્વિમાનાં એક આવલિકા બાકી મહે ત્યાં સુધી જની ઉત્તરણા દ્વિમાનાં છેલ્લી આવલિકાથી લઈને જાગમાની છેલ્લી આવલિકા બાકી રહે ત્યાં સુધી પાચ કર્મનાં ઉત્તરણા જાગમાનાં છેલ્લી આવલિકાથી નેરમાના અન્ન મુધી બેની ઉત્તરણા ઉત્તરણા અધિદાગમા મર્વ કર્મની ઉત્તરણાના નિયતિ એક આવલિકા ગેપ હોય યાગે ઉત્તરણા અટક એ ભાવાર્થ છે

“એ ૩ ગુણકાણે પગ-પગ સગળા” મર્વ જીવને ક્રિયિયે ચઢતા એ ત્રણ ગુણકાણે હોય માટે મરખા દ્વારા

ગાથા ૬૩. ૧૦૬

(૧) સાસ્વાદન, (૨) મિથ્ર, (૩) અપૂર્વકરણ, (૪) અનિવૃત્તિબાદર, (૫) સક્ષમસંપરાય, (૬) ઉપશાન્તમોહ (૭) ક્ષીણમોહ અને (૮) અયોગી. એ આદ ગુણકાણે કોઈ વારે જીવ હોય અને કોઈવારે ન હોય કોઈવારે વત્તા-ઓછા હોય માટે આ આદ ગુણકાણે નિપજતા એક જીવ આયથી અને એક-અનેક આયથી ભાગની સંખ્યાનુ કોષ્ટક

અસ યોગી	એક જીવ આયથી ભાગ	એક જીવ આય- થીના દરેક ભાગ- એ નીપજતા એક-અનેક આયથી ભાગ	એક-અનેક આયથી કુલ ભાગ
અસ યોગી	૧	૧	૧
એક-સ યોગી	૮	૨	૧૬
દ્વિ-સ યોગી	૨૮	૪	૧૧૨
ત્રિ-સ યોગી	૫૬	૮	૪૪૮
ચતુ-સ યોગી	૭૦	૧૬	૧૧૨૦
પચ-સ યોગી	૫૬	૩૨	૧૭૯૨
ષટ્-સ યોગી	૨૮	૬૪	૧૭૯૨
સપ્ત-સ યોગી	૮	૧૨૮	૧૦૨૪
અષ્ટ-સ યોગી	૧	૨૫૬	૨૫૬
કુલ-ભાગ	૨૫૬	૫૧૧	૬૫૬૧

આ ત્રયોગીઆ ભાગા કરવામાં સંક્ષેપને માટે તે જુદાજુદા ગુણુદાણુની ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮, એવી સજ્ઞા આપવામાં આવી છે આ આઠ ગુણુદાણુ ક્યારેક કોઇ જીવ હોય અને ક્યારેક ન પણ હોય ક્યારેક એડ ગુણુદાણુ હોય અને ક્યારેક એકથી વધારે ગુણુદાણુ હોય, તેથી તેના ૨૫૬ ભાગા થયા વળી તે ૨૫૬ ભાગામાં કોઇ ભાગે એક જીવ હોય અને કોઇ ભાગે અનેક જીવ હોય તેથી તેના એક-અનેક જીવ આશ્રયી ૬૫૬૦ ભાગે જીવ વર્તે છે આ આઠ શીવાય બાકીના છ ગુણુદાણુ કાયમ અનેક જીવ હોયજ તેથી તેના ભાગા પાડયા નથી એક જીવ આશ્રયી દ્વિ-સંયોગી આદિ ભાગાની સંખ્યા જે ઉપર જણાવી છે તે ભાગા નીચે કોષ્ટકોમાં બતાવ્યા છે, તથા તે દરેક ભાગા નીકે એક-અનેક જીવ આશ્રયી જેટલા ભાગા પડે છે તે પણ જણાવેલ છે આ આઠ ગુણુદાણુ કોઇ જીવ ન હોય ત્યારે તેનો અસંયોગી એડ ભાગો જણાવેલ છે

દ્વિ-સંયોગી ભાગા ૨૮

૧ ૨	૧ ૭	૨ ૬	૩ ૬	૪ ૭	૬ ૭
૧ ૩	૧ ૮	૨ ૭	૩ ૭	૪ ૮	૬ ૮
૧ ૪	૨ ૩	૨ ૮	૩ ૮	૫ ૬	૭ ૮
૧ ૫	૨ ૪	૩ ૪	૪ ૫	૫ ૭	
૧ ૬	૨ ૫	૩ ૫	૪ ૬	૫ ૮	

ત્રિ-સંયોગી ભાગા ૫૬

૧ ૨ ૩	૧ ૪ ૫	૨ ૩ ૬	૨ ૭ ૮	૪ ૫ ૬
૧ ૨ ૪	૧ ૪ ૬	૨ ૩ ૭	૩ ૪ ૫	૪ ૫ ૭
૧ ૨ ૫	૧ ૪ ૭	૨ ૩ ૮	૩ ૪ ૬	૪ ૫ ૮
૧ ૨ ૬	૧ ૪ ૮	૨ ૪ ૫	૩ ૪ ૭	૪ ૬ ૭
૧ ૨ ૭	૧ ૫ ૬	૨ ૪ ૬	૩ ૪ ૮	૪ ૬ ૮
૧ ૨ ૮	૧ ૫ ૭	૨ ૪ ૭	૩ ૫ ૬	૪ ૭ ૮
૧ ૩ ૪	૧ ૫ ૮	૨ ૪ ૮	૩ ૫ ૭	૫ ૬ ૭
૧ ૩ ૫	૧ ૬ ૭	૨ ૫ ૬	૩ ૫ ૮	૫ ૬ ૮
૧ ૩ ૬	૧ ૬ ૮	૨ ૫ ૭	૩ ૬ ૭	૫ ૭ ૮
૧ ૩ ૭	૧ ૭ ૮	૨ ૫ ૮	૩ ૬ ૮	૬ ૭ ૮
૧ ૩ ૮	૨ ૩ ૪	૨ ૬ ૭	૩ ૭ ૮	
	૨ ૩ ૫	૨ ૬ ૮		

અતુ સંયોગી ભાંગા ૬૦

૧ ૨ ૩ ૪	૧ ૨ ૭ ૮	૧ ૪ ૬ ૭	૨ ૨ ૬ ૭	૩ ૪ ૫ ૭
૧ ૨ ૩ ૫	૧ ૩ ૪ ૫	૧ ૪ ૬ ૮	૨ ૩ ૬ ૮	૩ ૪ ૫ ૮
૧ ૨ ૩ ૬	૧ ૩ ૫ ૬	૧ ૫ ૭ ૮	૨ ૩ ૭ ૮	૩ ૪ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૭	૧ ૩ ૪ ૭	૧ ૫ ૬ ૭	૨ ૪ ૫ ૬	૩ ૪ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૮	૧ ૩ ૫ ૮	૧ ૫ ૬ ૮	૨ ૪ ૫ ૭	૩ ૪ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૫	૧ ૩ ૫ ૬	૧ ૫ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૮	૩ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૪ ૬	૧ ૩ ૫ ૭	૧ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૬ ૭	૩ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૪ ૭	૧ ૩ ૫ ૮	૨ ૩ ૪ ૫	૨ ૪ ૬ ૮	૩ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૮	૧ ૩ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૬	૨ ૪ ૭ ૮	૩ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૫ ૬	૧ ૩ ૬ ૮	૨ ૩ ૪ ૭	૨ ૫ ૬ ૭	૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૫ ૭	૧ ૩ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૮	૨ ૫ ૬ ૮	૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૫ ૮	૧ ૪ ૫ ૬	૨ ૩ ૫ ૬	૨ ૫ ૭ ૮	૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૬ ૭	૧ ૪ ૫ ૭	૨ ૩ ૫ ૭	૨ ૬ ૭ ૮	૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૬ ૮	૧ ૪ ૫ ૮	૨ ૩ ૫ ૮	૩ ૪ ૫ ૬	૫ ૬ ૭ ૮

પઅ-સંયોગી ભાંગા ૫૬

૧ ૨ ૩ ૪ ૫	૧ ૨ ૪ ૬ ૮	૧ ૩ ૫ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૬	૧ ૨ ૪ ૭ ૮	૧ ૩ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૭	૧ ૨ ૫ ૬ ૭	૧ ૪ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૮	૧ ૨ ૫ ૬ ૮	૧ ૪ ૫ ૬ ૮	૨ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૫ ૬	૧ ૨ ૫ ૭ ૮	૧ ૪ ૫ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૫ ૭	૧ ૨ ૬ ૭ ૮	૧ ૪ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૫ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૬	૧ ૫ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૬ ૭	૧ ૩ ૪ ૫ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૬	૨ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૬ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૮	૨ ૩ ૪ ૫ ૭	૩ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૭ ૮	૧ ૩ ૪ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૮	૩ ૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૪ ૫ ૬	૧ ૩ ૪ ૬ ૮	૨ ૩ ૪ ૬ ૭	૩ ૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૫ ૭	૧ ૩ ૪ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૬ ૮	૩ ૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૫ ૮	૧ ૩ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૭ ૮	૩ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૪ ૬ ૭	૧ ૩ ૫ ૬ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૭	૪ ૫ ૬ ૭ ૮

૫૨-સંયોગી ભાંગા ૨૮

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬	૧ ૨ ૩ ૫ ૬ ૮	૧ ૨ ૫ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૭	૧ ૨ ૩ ૫ ૭ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૮	૧ ૨ ૩ ૬ ૭ ૮	૧ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭	૨ ૩ ૪ ૫ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૬ ૭	૧ ૨ ૪ ૫ ૬ ૭	૧ ૩ ૪ ૫ ૭ ૮	૨ ૩ ૪ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૬ ૮	૧ ૨ ૪ ૫ ૬ ૮	૧ ૩ ૪ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૪ ૭ ૮	૧ ૨ ૪ ૫ ૭ ૮	૧ ૩ ૫ ૬ ૭ ૮	૨ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮
૧ ૨ ૩ ૫ ૬ ૭	૧ ૨ ૪ ૬ ૭ ૮	૨ ૩ ૫ ૬ ૭ ૮	૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮

ל	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
ל	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
ל	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת
ל	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת	י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८

એક-અનેક આશ્રયી કિ-સ યોગી વગેરે ભાંગાના કાપડો

त्रि-सु योगी-८

1	1				1	1	1				3	1	1
1	3				1	1	3				3	1	3
3	1				1	3	1				3	3	1
3	3				1	3	3				3	3	3

અતુ સુ યોગી-૧૬

၇	၇	၇	၇	၇	၆	၇	၇	၆	၇	၇	၇	၆	၆	၇	၇
၇	၇	၇	၆	၇	၆	၆	၆	၆	၇	၇	၆	၆	၆	၇	၆
၇	၇	၆	၇	၇	၇	၆	၆	၇	၆	၆	၇	၆	၆	၆	၇
၇	၇	၆	၆	၇	၇	၆	၆	၆	၇	၆	၆	၆	၆	၆	၆

7c

ગાથા ૬૪ પૃ ૧૨૬

ઔપશમિક ભાવ — મોહનીય કર્મના સર્વથા દગ્ધાઇ જવાથી એટલે ત્રિપાક અને પ્રદેશરૂપણુએ બન્ને પ્રકારના ઉદયના ઉપશમથી (અભાવથી) પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ઔપશમિક ભાવ

ક્ષાયિક ભાવ — કર્મનો અત્યંત ક્ષય થવાથી પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયિક ભાવ

ક્ષાયોપશમિક ભાવ: — ઉદયમા આવેલ કર્મનો ક્ષય અને અનુદિત કર્મનો ઉપશમ-થવાથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ અહીં ઉપશમના એ અર્થ છે (૧) ઉદયમા આવેલ કર્મનો ભોગવીને નાશ કરવો અને જે ઉદયમા નથી આવ્યા પણ આવવાના છે તેમાથી અધ્યવસાય અનુસારે રસ ઓછો કરવો એટલે તેઓને હીનશક્તિવાળા કરવા અને રહેલ શક્તિના પ્રમાણમા ભોગવવા આ અર્થ ઉદયયુક્ત ક્ષયોપશમવાળા જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય અને અતરાયમા ઘટે છે (૨) ઉદયમા આવેલા કર્મનો ભોગવી નાશ કરવો અને ઉદયમા નહિ આવેલા તેઓને હીનશક્તિવાળા કરી એવી સ્થિતિમા મૂકવા કે સ્વરૂપત ફળ ન આપી શકે પરંપ્રે ભોગવાઇ દૂર થાય આ અર્થ મોહનીયમા લાગુ થાય છે

ઔદયિકભાવ — કર્મની શુભાશુભ પ્રકૃતિના (રસના) ઉદયથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ઔદયિક ભાવ

પારિણામિક ભાવ — જેને લાઇને મૂળ વસ્તુમા કોઇ પણ પ્રકારનું પરાવર્તન ન થાય એવો ભાવ તથા ધર્માસ્તિકાયાદિ દ્રવ્યોમા રહેલ જે સ્વત સિદ્ધ સ્વભાવ તે પારિણામિકભાવ

ગાથા ૬૫ પૃ ૧૩૦

કેવળજ્ઞાન — કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન

કેવળદર્શન — કેવળદર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક ભાવનું કેવળ દર્શન

ક્ષાયિં સમ્યક્ત્વ — અનતાનુબંધી ચાત્ર કપાય અને ત્રણ દર્શનમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થવાથી આત્મામા ઉત્પન્ન થયેલ તત્ત્વચિચિગુણ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ

દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ — દાનાન્તરાય, લાભાન્તરાય, ભોગાન્તરાય, ઉપભોગાન્તરાય અને વીર્યાન્તરાય એ પાંચ પ્રકારના અતરાયકર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ બાણવી

યથાખ્યાત ચારિત્ર: — ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર

“ ૪ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન ” મતિજ્ઞાન-મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન-શ્રુતઅજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન-વિભંગજ્ઞાન અને મન પર્યવજ્ઞાન, તે તે પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

“ ૩ દર્શન ” ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન તે તે પ્રકારના દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

“દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ” દાન, લાલ, ભોગ, ઉપભોગ અને વીર્ય આ પાંચ લબ્ધિઓ તે તે પ્રકારનાં અતગત્યકર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

પ્રથમ-દાનાદિ પાંચ લબ્ધિઓ પહેલા ક્ષાયિક ભાવની કહી છે અને અહીં ક્ષયોપશમિક ભાવની કહી છે તો વિરોધ કેમ નહીં? ઉત્તર-દાનાદિ લબ્ધિઓ એ પ્રકારની છે (૧) અતગત્યકર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતી (૨) અતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થતી. ત્યાં ક્ષાયિક ભાવમા ગણાવેલી ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ અને કેવલજ્ઞાનીને હોય છે જ્યારે બીજા પ્રકારની હ્રમશ્ચેતને હોય છે

ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ-અનતાનુગ્રાહી ચતુર અને દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

દેગવિરતિ-અપ્રત્યાખ્યાનાવગ્ણીય ચાગ કપાયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ
સર્વવિરતિ-પ્રત્યાખ્યાનાવગ્ણીય ચાગ કપાયના ક્ષયોપશમથી સર્વવિરતિ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે

ગાથા ૬૬ પૃ ૧૩૨

“અજ્ઞાનપાણુ” મિથ્યાત્વના ઉદયથી અસદ્ અધ્યવસાયવાળું સફળજ્ઞાન પણ અજ્ઞાન છે પાછળની ગાથામા ત્રણ અજ્ઞાનને ક્ષયોપશમિક ભાવમા ગણેલ છે અને અહીં ઔદયિક ભાવમા ગણેલ છે તો ત્યાં ક્ષયોપશમિક ભાવમા ગણાવતું કારણ એ છે કે તે જ્ઞાનાવગ્ણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે તે અપેક્ષા કહેલ છે. અને અહીં ઔદયિક ભાવમા ગણવાનું કારણ એ છે કે અજ્ઞાનનાનું મુખ્ય કારણ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય છે

અસિદ્ધત્વ:-આઠ પ્રકારના કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

અસંયમ-અવિગતિપાણુ અપ્રત્યાખ્યાનાવગ્ણીય કપાયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૬ “લેશ્યા”:-(૧) જેઓના મનથી લેશ્યા કપાયનાન્તર્ગત જ્ય છે, તેમના મતે કપાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક (૨) જેઓ લેશ્યાને યોગ પરિણામરૂપ માને છે તેઓનાં મતે ત્રણ-યોગ જનક કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક ભાવે (૩) જેઓ લેશ્યાને આઠ કર્મના પરિણામરૂપ માને છે તેઓના અસિદ્ધતાથી સ સાન્નિત્ય અને અસિદ્ધતાની જેમ આઠ પ્રકારના કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ છે

“૪ કપાય” ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપ ચાગ કપાયો મોહનીય કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

“૪ ગતિ” નારક્ત્વ, તિર્યકત્વ, મનુજત્વ અને દેવત્વરૂપ પર્યાય ગતિનામકર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે

“ત્રણ વેદ” સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુ સકવેદ નોકપાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે એટલે ઔદયિકભાવે છે

“મિથ્યાત્વ” અતત્ત્વની શ્રદ્ધારૂપ મિથ્યાત્વ પણ મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતું હોવાથી ઔદયિક છે

ગાથા ૬૪ પૃ ૧૨૯

ઔપશમિક ભાવ — મોહનીય કર્મના મર્વાથા દ્વારા જવાથી એટલે વિષાક અને પ્રદેશરૂપપણાએ બન્ને પ્રકારના ઉદ્યમા ઉપગમથી (અભાવથી) પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ઔપશમિક ભાવ

ક્ષાયિક ભાવ — કર્મનો અત્યંત ક્ષય થવાથી પ્રગટ થયેલ જે જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયિક ભાવ

ક્ષાયોપશમિક ભાવ — ઉદ્યમા આવેલ કર્મનો ક્ષય અને અનુન્નિત કર્મનો ઉપશમ-થવાથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ અહીં ઉપગમના બે અર્થ છે (૧) ઉદ્યમા આવેલ કર્મનો ભોગીને નાશ કરવો અને જે ઉદ્યમા નથી આવ્યા પણ આવવાના છે તેમાથી અધ્યવસાય અનુસારે રસ ઓછો કરવો એટલે તેઓને હીનશક્તિવાળા કરવા અને રહેલ શક્તિના પ્રમાણમા ભોગવવા આ અર્થ ઉદ્યયુક્ત ક્ષયોપશમવાળા જ્ઞાના વરણીય, દર્શનાવરણીય અને અતગમ્યમા ઘટે છે (૨) ઉદ્યમા આવેલ કર્મનો ભોગી નાશ કરવો અને ઉદ્યમા નહિ આવેલા તેઓને હીનશક્તિવાળા કરી એવી રિથિનિમા મૂકવા કે સ્વરૂપત કળ ન આપી શકે પરંતુ ભોગવાદ દૂર થાય આ અર્થ મોહનીયમા લાગુ થાય છે

ઔદયિકભાવ — કર્મની શુભાશુભ પ્રકૃતિના (ગુણ) ઉદયથી પ્રગટ થયેલ જીવ સ્વભાવ તે ઔદયિક ભાવ

પારિણામિક ભાવ — જેને લઈને મળ વસ્તુમા કોઈ પણ પ્રકારનું પગવર્તન ન થાય એવો ભાવ તથા ધર્માન્તિકાયાદિ દ્રવ્યોમા રહેલ જે સ્વતઃસિદ્ધ સ્વભાવ તે પારિણામિકભાવ

ગાથા ૬૫ પૃ ૧૩૦

કેવળજ્ઞાન — કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક કેવળજ્ઞાન

કેવળદર્શન — કેવળદર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક ભાવનું કેવળ દર્શન

ક્ષાયિં સમ્યક્ત્વ — અનતાનુબંધી ચાર કપાય અને ત્રણ દર્શનમોહનીય એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થવાથી આત્મામા ઉત્પન્ન થયેલ તત્ત્વચિગ્ણુ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ

દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ — દાનાન્તરાય, લાભાન્તરાય, ભોગાન્તરાય, ઉપભોગાન્તરાય અને વીર્યાન્તરાય એ પાંચ પ્રકારના અતરાયકર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ જાણવી

યથાખ્યાત ચારિત્ર — ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર

“ ૪ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન ” મતિજ્ઞાન-મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન-શ્રુતઅજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન-વિભંગજ્ઞાન અને મનપર્યવજ્ઞાન, તે તે પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

“ ૩ દર્શન ” ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન તે તે પ્રકારના દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

“દાનાદિ પાંચ લઙ્ગિધ” દાન, દાસ, લોગ, ઉપલોગ અને વીર્ય આ પાંચ લઙ્ગિધો તે તે પ્રકારનાં અતરાયકર્મનાં ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે

પ્રશ્ન:-દાનાદિ પાંચ લઙ્ગિધો પહેલા ક્ષાયિક ભાવની કહી છે અને અહીં ક્ષયોપશમિક ભાવની કહી છે તો વિરોધ કેમ નહીં ? ઉત્તર-દાનાદિ લઙ્ગિધો એ પ્રકારની છે. (૧) અતરાયકર્મનાં ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતી (૨) અતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થતી ત્યાં ક્ષાયિક ભાવમા ગણાવેલી ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ અને કેવલજ્ઞાનીને હોય છે જ્યારે ખીજા પ્રકારની હ્રદયમર્યોને હોય છે

ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ-અનતાનુગ્રાહી ચતુષ્ક અને દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

દેશવિરતિ-અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

સર્વવિરતિ-પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર કષાયના ક્ષયોપશમથી સર્વવિરતિ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે

ગાથા ૬૬ પૃ ૧૩૨

“અજ્ઞાનપણુ” મિથ્યાત્વના ઉદયથી અસદ્ અધ્યવસાયવાળું સદ્જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન છે પાછળની ગાથામા ત્રણ અજ્ઞાનને ક્ષયોપશમિક ભાવમા ગણેલ છે અને અહીં ઔદયિક ભાવમા ગણેલ છે તો ત્યાં ક્ષયોપશમિક ભાવમા ગણાવવું કારણ એ છે કે તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે તે અપેક્ષા કહેલ છે અને અહીં ઔદયિક ભાવમા ગણવાનું કારણ એ છે કે અજ્ઞાનનાનું મુખ્ય કારણ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય છે.

અસિદ્ધત્વ:-આઠ પ્રકારના કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ

અસંયમ-અવિરતિપણુ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૬ “લેશ્યા”:-(૧) જેઓના મતથી લેશ્યા કષાયનાન્તર્ગત દ્રવ્ય છે, તેમના મતે કષાય મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક (૨) જેઓ લેશ્યાને યોગ પરિણામરૂપ માને છે તેઓના મતે ત્રણ-યોગ જનક કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતી હોવાથી ઔદયિક ભાવે (૩) જેઓ લેશ્યાને આઠ કર્મના પરિણામરૂપ માને છે તેઓના અભિપ્રાયથી સ સા-રિત્વ અને અસિદ્ધત્વની જેમ આઠ પ્રકારના કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલ છે.

“૪ કષાય” ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપ ચાર કષાયો મોહનીય કર્મનાં ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે

“૪ ગતિ” નારકત્વ, તિર્યકત્વ, મનુજત્વ અને દેવત્વરૂપ પર્યાય ગતિનામકર્મનાં ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે

“ત્રણ વેદ” સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુ સકવેદ નોકાયા મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે એટલે ઔદયિકભાવે છે

“મિથ્યાત્વ” અતત્ત્વની શ્રદ્ધારૂપ મિથ્યાત્વ પણ મિથ્યાત્વ મોહનીયનાં ઉદયથી ઉત્પન્ન થતું હોવાથી ઔદયિક છે

ગાથા. ૬૮. પૃ ૧૩૫

ક્ષાયિક-પારિણામિક-આ ભાગો મિદ્ધોને હોય એટલે ૧

ક્ષાયિક-ઔદયિક-પારિણામિક-આ ભાગો ક્રમવતીને હોય એટલે ૧

ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક-પારિણામિક-આરે ગતિમા હોય એટલે ૪

ઔપશમિક-ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક-પારિણામિક-આરે ગતિમા એટલે ૮

ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક-પારિણામિક-આરે ગતિમા એટલે ૪

ઔપશમિક-ક્ષાયિક-મિત્ર-ઔદયિક-પારિણામિક-મનુષ્યગતિ એટલે ૧

કુલ આરે ગતિ આગ્રયીને ૧૫ બદ સાનિગતિક ભવના થયા તેમા મુખ્ય ૧૬ છે તે જીવમાટે સલાહે બીજા નહિ

ગાથા ૬૯. પૃ ૧૩૭

આઘાતિ કર્મોત્તો ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોય છે પણ પુનઃ જાનાવગતીય અને કેવલ દર્શનાવરણીયનો ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોતો નથી એટલી વિગતમા મમજવી

અજીવ દ્રવ્યને વિષે ભાવ.

ધર્માસ્તિકાય-અધર્માસ્તિકાય-આકાશાસ્તિકાય-પુદ્ગલાસ્તિકાય અને કાળ એ પાંચ અજીવ દ્રવ્યો છે પુદ્ગલાસ્તિકાય શીનાય બાકીના આઠ અજીવ દ્રવ્યોને ત્રિજે પારિણામિક ભાવ હોય છે ધર્માસ્તિકાય ૭. અને પુદ્ગલોને ગતિમા મહાયત્ત્વ કાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણુમેલ છે અધર્માસ્તિકાય જીવ અને પુદ્ગલને ગિચ્છિતિમા સહાયત્ત્વ પોતાના કાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણુમેલ છે આકાશાસ્તિકાય જીવ અને પુદ્ગલને અવકાશ આપવાત્ત્વ પોતાના કાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણુમેલ છે કાલ સમયપર્યાયત્ત્વ સ્વકાર્યમા અનાદિકાલથી પરિણુમેલ છે માટે આ ચારેનો અનાદિ પારિણામિક ભાવ છે

પુદ્ગલ દ્રવ્યમા પારિણામિક અને ઔદયિક એ બે ભાવ રહેલ છે ત્યાં પારિણામિક ભાવ બે બેદ છે સાદિપારિણામિક અને અનાદિપારિણામિક ત્યાં દ્વચક્ષુકાદિ સ્કંધો સાદિકાલથી તે તે ભાવમા પરિણુમેલ હોવાથી તેનો સાદિ પારિણામિક ભાવ હોય છે જ્યારે મેઢ વગેરે શાશ્વતા પદાર્થો અનાદિકાલથી તે તે ભાવમા પરિણુમેલ હોવાથી તેનો અનાદિ પારિણામિક ભાવ હોય છે ઔદારિકાદિ ગરીરનામકર્માદિના ઉદયથી અહણુ કરેલા અનત પરમાણુવાળા સ્કંધો તથા તેમા થતા અગોપ ગાદિ આકાર તથા વર્ણોદિને ઔદયિક અને પારિણામિક ભાવ ઘટે છે ડારણુ કે એ સ્વ-સ્વભાવમા પરિણુત હોવાથી પારિણામિક ભાવ અને ઔદારિક આદિ શરીર નામકર્મજન્ય હોવાથી ઔદયિક ભાવ જીવ જીવે નથી અહણુ કરી શકતો એવા દ્વિઅણુકાદિસ્કંધોમા જે વધઘટ થાય તેમા તો સાદિ-પારિણામિક ભાવ ઘટે છે ટીકામા જીવ જીવે અહણુ કરી શકે છે તેમા સ્કંધોમાજ ઔદયિક-ભાવ કહેલ છે જ્યારે ટપામા દ્વિ-અણુકાદિસ્કંધો પણુ ઔદયિક ભાવ કહ્યો છે તેનો આશય સમજી શકાતો નથી કારણુ કે તેમા તો સાદિ પારિણામિક ભાવ ઘટે છે કાર્મણુ વર્ગણુના પુદ્ગલ સ્કંધોમા ઔપશમિક આદિ ભાવો ઘટી શકે છે પણ તેની અહીં વિવક્ષા કરેલ નથી.

ગાથા. ૬૦ પૃ. ૧૩૮

“ ત્યારે / આવ હોય ” (૧) પારિણામિક (૨) ઔદયિક (૩) ક્ષાયોપશમિક (૪) ઔપશમિક અથવા (૧) પારિણામિક (૨) ઔદયિક (૩) ક્ષાયોપશમિક (૪) ક્ષાયિક પચ સગ્રહ દાર બીજુ ગા ૬૪ ની ટીકામા આ પ્રમાણે વિશેષતા છે—ત્યા “ ઉપશમક-ઉપશાન્ત ’, પદ્ધતી આદ્યમાથી અગ્યારમા સુધીના ચાર ગુણસ્થાનક ગ્રહણ કરેલ છે અને “ અપૂર્વ તથા ક્ષીણ ” પદ્ધતી આદ્ય, નવમું દસમું અને બારમું એ ચાર ગુણસ્થાનક ગ્રહણ કરેલ છે ત્યા ઉપશમ શ્રેણીવાળાને ઔપશમિક ચાત્રિ માનેલ છે પણ ક્ષપક શ્રેણીવાળા માટે ચારિત્રનો કોઇ ઉલ્લેખ નથી, જ્યારે ટીકા અને ટ્યા અનુસાર આદ્યમે ગુણકાણે ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર અને ઉપશમ શ્રેણીવાળાને ૬-૧૦-૧૧ મે ગુણકાણે ઉપશમ ચારિત્ર તથા ક્ષપક શ્રેણીવાળા માટે ચારિત્રનો કોઇ ઉલ્લેખ નથી

અગ્યારમા ગુણકાણે મોહનીયનો સમ્પૂર્ણ ઉપશમ હોય છે એટલે માત્ર ઔપશમિક ચાત્રિ હોય છે નવમે અને દસમે ઔપશમિક-ક્ષાયોપશમિક એ બે ચાત્રિ હોય છે કારણ કે એ બે ગુણકાણે ચારિત્ર મોહનીયની કટલીક પ્રકૃતિઓ ઉપશાન્ત હોય છે બધી નહીં એટલે ઉપશાન્ત પ્રકૃતિઓની અપેક્ષાએ ઔપશમિક અને અનુપશાન્ત પ્રકૃતિઓની અપેક્ષાએ ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર સમન્વય છે એજ પ્રમાણે ક્ષપક શ્રેણીવાળાને ચારિત્ર મોહનીયનો કટલીક પ્રકૃતિઓનો ક્ષય અને કટલીકનો ક્ષયોપશમ હોવાથી ક્ષાયિક અને ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર ૮-૬-૧૦-૧૨ ગુણકાણે સમન્વય છે

ગાથા ૬૦ પૃ ૧૩૯

આ ગાથામા કોઇ એક જીવને વિવક્ષિત સમયે કેટલા ભાવો હોય તે સૂચિ છે. એક જીવમા જુદા જુદા સમયે અથવા અનેક જીવમા એક સમયે પાચે ભાવો હોઇ શકે છે ત્યા ગુણકાણીની અપેક્ષાએ પહેલા ત્રણ ગુણકાણામા ઔદયિક-ક્ષાયોપશમિક અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવો હોય છે, ચોથાથી અગ્યારમા સુધીના આદ્ય ગુણકાણામા પાચે ભાવો હોય છે બારમા ગુણકાણે ઔપશમિક શીવાયના ચાર ભાવો હોય છે તેરમા અને ઔદ્યમા ગુણકાણે ક્ષાયિક-ઔદયિક પારિણામિક એ ત્રણ ભાવો હોય છે

અનેક જીવની અપેક્ષાએ ગુણસ્થાનકમા ભાવોના ઉત્તરબેદ —

ઔપશમિક ભાવના બેદો આ પ્રમાણે — સમ્યક્ત્વ ચોથાથી અગ્યારમા ગુણકાણા પર્યંત હોય અને ચાત્રિ ૬-૧૦-૧૧ એ ત્રણ ગુણકાણે હોય

ક્ષાયોપશમિક ભાવના ઉત્તરબેદો આ પ્રમાણે —

પહેલા બે ગુણકાણે ત્રણ અજ્ઞાન, ચતુ-અચક્ષુર્જન, અને પાચ લગ્નિ એ દ્ય બેદો હોય ત્રીજે મિત્રાદ્રી ગુણકાણે ત્રણ મિત્રજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન, પાચ લગ્નિ અને મિત્ર મોહનીય એ બાર બેદ હોય (અદિ અવધિદર્શન સિદ્ધાન્તની અપેક્ષાએ ગણાવેલ છે) ચોથે ગુણકાણે ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ દર્શન, પાચ લગ્નિ અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય એ ચાર બેદો હોય પાચમે ગુણકાણે દેશવિગતિ મહિત તેજ બેદ હોય છઠ્ઠે-સાતમે ગુણકાણે મન પર્યવજ્ઞાન સહિત અને દેશવિગતિને બદલે સર્વાવિગતિ મહિત ઔદ હોય ૮-૬-૧૦ એ ત્રણ ગુણકાણે

સમ્યક્ત્વ વિના તેર ભાવ હોય અગ્યારમે તથા બારમે ગુણુકાણે ચારિત્ર વિના બાર ભાવ હોય. તેરમે અને ચૌદમે ગુણુકાણે ધર્મ તીકર્મના ક્ષય થવાથી ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોતો નથી

ઔદયિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

મિથ્યાત્વ ગુણુકાણે ચાર ગતિ, ચાર કપાય, ત્રણ વેદ, છ લેશ્યા, અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અવિરતિ અને મિથ્યાત્વ એ ૨૧ ભેદ હોય સામ્વાદને મિથ્યાત્વ વિના ૨૦ ભેદ હોય મિત્ર અને અવિરતિ સમ્યગ્દ્રષ્ટી ગુણુકાણે અજ્ઞાન વિના ૧૬ ભાવ હોય, (મિત્ર ગુણુકાણે જ્ઞાન અને અજ્ઞાન મિત્ર હોય છે કર્મત્રયકાર અજ્ઞાન માને છે સિદ્ધાન્તકાર એકલુ જ્ઞાન માને છે) દેશવિરતિ ગુણુકાણે નરકગતિ અને દેવગતિ વિના ૧૭ ભાવ હોય પ્રમત્ત ગુણુકાણે તિર્થચગતિ અને અસયમ વિના ૧૫ ભાવ હોય અપ્રમત્ત ગુણુકાણે પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા શીવાય બાકીના બાર ભાવ હોય આઠમે અને નવમે ગુણુકાણે પદ્મ અને તેજને લેશ્યા વિના ૧૦ ભાવ હોય સદ્ધર્મસપરાય ગુણુકાણે ત્રણ વેદ અને ત્રણ કપાય વિના ચાર ભાવ હોય (સંજવલન લોભ, મનુષ્યગતિ, શુકલ લેશ્યા અને અસિદ્ધત્વ) ઉપશાન્તમોહ, ક્ષીણમોહ અને સયોગિ કેવલિ ગુણુકાણે સંજવલન લોભ વિના ત્રણ ભાવ હોય અયોગિ કેવલિ ગુણુકાણે મનુષ્યગતિ અને અસિદ્ધત્વરૂપ બે ભાવ હોય છે

પારિણામિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

મિથ્યાત્વ ગુણુકાણે ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ અને જીવત્વ એ ત્રણ ભેદ હોય સામ્વાદ- નથી ક્ષીણમોહ સુધી ભવ્યત્વ અને જીવત્વ એ બે ભેદ હોય તેરમે અને ચૌદમે ગુણુકાણે આસન્ન સિદ્ધવસ્થા ભણી તથા ધાર્મિકર્મ અપાવ્યા તેથી કે બીજા કોઇ કારણે ભવ્યત્વ પૂર્વાચાર્યે વિવક્ષ્યું નથી તેથી એક જીવત્વ પારિણામિકભાવે હોય

ક્ષાયિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે —

ચોથાથી અગ્યારમા ગુણુકાણા સુધી સમ્યક્ત્વ હોય બારમે ગુણુકાણે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર હોય તેરમે અને ચૌદમે ગુણુકાણે સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, જ્ઞાન, દર્શન અને પાત્ર લક્ષિય એ નવ ભાવ હોય

એમ ગુણુકાણે જેટલા જેટલા ભાવના ભેદ છે તેને સખ ધે ખનતા સાન્નિપાતિક ભેદો થયાસભવ વિચારી લેવા જેમકે મિથ્યાત્વ ગુણુકાણે ઔદયિક ભાવના ૨૧, ક્ષાયો- પશમિક ભાવના ૧૦ અને પારિણામિક ભાવના ૩ સર્વે મલીને ૩૪ ભાવભેદો હોય

ગાથા ૭૨, ૫ ૧૪૨

“ એક તે સખ્યા રહિત છે ” સખ્યાની મતલબ ભેદ સાથે છે એટલે જેમા ભેદની પ્રતીતિ થાય તે સખ્યા કહેવાય છે એકમા ભેદની પ્રતીતિ થતી નથી કારણ કે જ્યારે એક ધડો આપણે જોઈએ છીએ ત્યારે આ ધટ છે એવી પ્રતીતિ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ આ એક ધટ છે એવી પ્રતીતિ થતી નથી અથવા અપવા અને લેવામા જ્યારે એક વસ્તુ પ્રાપ્ત કોઇ ગણુના કરીને આપતુ-લેતુ નથી આ કારણથી બધાથી ઓછા હોવા છતાં એકની જગ્યા સખ્યાતા તરીકે ગણુના થતી નથી ભેદની પ્રતીતિ બે આદિથી થાય છે મારે જેજ જગ્યા સખ્યાતુ ગણી શકાય

ગાથા ૭૩. ૫ ૧૪૨

અનવસ્થિત — આગળ આગળ વધતો જતો હોવાથી નિયત સ્વરૂપના અભાવવાળો ખાલો તે અનવસ્થિત ખાલો

શલાકા — એક એક સાક્ષિભુત સરસવથી ભરાતો હોવાથી શલાકા

પ્રતિશલાકા — પ્રતિ સાક્ષિભુત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી પ્રતિશલાકા

મહાશલાકા. — મહાસાક્ષિભુત સરસવો વડે ભરાતો હોવાથી મહાશલાકા.

ગાથા ૭૪.

અનવસ્થિત ખાલો પહેલા ખાલી કરીએ તે વખતે તે નિયત માપવાળો હોવાથી તે અનવસ્થિત કહેવાય નહીં પણ ત્યારપછી આગળ જતા ક્રમે ક્રમે વધતો જશે માટે તેનું પરિમાણ અનિયમિત હોવાથી તે અનવસ્થિત ગણાય અને અનવસ્થિત થયા પછી જ સાક્ષિ સરસવ શલાકામાં નખાય તે પહેલા નહીં.

ગાથા ૭૭. ટીકાનુસાર સંખ્યાતાનું સ્વરૂપ

પ્રથમ લક્ષ્યોજન પ્રમાણ મૂલ અનવસ્થિત પલ્લને સરસવો વડે ભરવો પછી તે ભરેલા ખાલાને ઉપાડીને એક એક સરસવ જળદ્વીપ આદિ અત્યેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મુકવા આ પ્રમાણે એક એક સરસવ નાખતા જે દ્વીપ કે સમુદ્રમાં મૂલ અનવસ્થિત પલ્લ ખાલી થાય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો લાખો-પહોળો તથા ઉંચાઇમાં પહેલા પલ્લ જેવડો બીજો અનવસ્થિત પલ્લ કદપવો અને એને શીખાસહિત સરસવોથી ભરવો અને એક એક સરસવ આગળના દ્વીપ અને સમુદ્રમાં નાખતા જવું આ પ્રમાણે એક એક સરસવ નાખતા ન્યારે અનવસ્થિત પલ્લ ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકા પલ્લમાં નાખવો વળી તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત પલ્લ બનાવવો અને તેને સરસવે કરીને શીખાસહિત ભરવો અને પછી આગળના દ્વીપ અને સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખવો અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકામાં નાખવો આ પ્રમાણે ન્યારે અનવસ્થિત પાલો ખાલી થતો જાય ત્યારે એક એક સરસવ શલાકા ખાલામાં મુકતા જઇએ અને જે જે દ્વીપ કે સમુદ્રે ખાલી થાય તે તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો નવોનવો અનવસ્થિત કદપતા જવું આ પ્રમાણે કરતાં ન્યારે શલાકા પલ્લ પૂર્ણ ભરાઈ જાય ત્યારે જે દ્વીપ કે સમુદ્રે અનવસ્થિત ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો અનવસ્થિત ખાલો કદપવો અને સરસવોથી ભરવો તેને ખાલી કરી સાક્ષિભુત સરસવ શલાકામાં સમાય એમ ન હોવાથી એમને એમ ભરેલો રાખવો, અને ત્યાંથી શલાકા ખાલો ઉપાડીને એક એક દ્વીપ-સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખતા જવું આ પ્રમાણે શલાકા ખાલો ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ પ્રતિ-શલાકામાં નાખવો આ વખતે અનવસ્થિત ભરેલ હોય શલાકા ખાલી હોય અને પ્રતિ-શલાકામાં એક સરસવ હોય છે

કરી અનવસ્થિત પલ્લને લઇને આગળના દ્વીપ-સમુદ્રે એક એક સરસવ નાખતા જવું અને ખાલી થાય ત્યારે એક સરસવ શલાકા ખાલામાં નાખવો અને તે દ્વીપ કે સમુદ્ર જેવડો નવો અનવસ્થિત ખાલો કદપવો તેને સરસવે કરીને ભરવો અને પાછો એક

૮ મધ્યમ-અનતાનતુ -- જઘન્ય-અનતાનતાને એકાદિકે યુક્ત કરીએ એટલે પછીનું સર્વ મધ્યમ-અનતાનતુ થાય

૯ ઉત્કૃષ્ટાનતાનતુ.—અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં કહ્યું છે કે —

एवं उक्तोसयं अणताणतयं नत्थि.

ઉત્કૃષ્ટ અનતાનતુ નથી. જઘન્ય-અનતાનતાં પછીના સર્વ સ્થાનો મધ્યમ-અનતાનતામાં સમાય છે, એટલે ઉત્કૃષ્ટ-અનતાનતુ નથી

આ પ્રમાણે અનુયોગ દ્વાર સૂત્રમાં કહેલ વિધિ પ્રમાણે અસખ્યાતાદિકનું સ્વરૂપ કહ્યું. હવે અન્ય આચાર્યોને મતે તેનું સ્વરૂપ જણાવે છે

ગાથા ૮૦ થી ૮૬

૧ જઘન્ય પરિત્ત અસખ્યાતુ — ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાતુ એકરૂપ યુક્ત કરીએ એટલે પહેલું અસખ્યાતુ થાય

૨ મધ્યમ-પરિત્ત અસખ્યાતુ — આગળ પ્રમાણે

૩ ઉત્કૃષ્ટ પરિત્ત-અસખ્યાતુ — ચોથા જઘન્ય યુક્ત અસખ્યાતામાંથી એકરૂપ ઊણું કરીએ એટલે ત્રીજું અસખ્યાતુ

૪ જઘન્ય-યુક્ત-અસખ્યાતુ — ઉત્કૃષ્ટ પરિત્ત અસખ્યાતુ એકરૂપ યુક્ત કરીએ એટલે ચોથું અસખ્યાતુ થાય

૫ મધ્યમ-યુક્ત-અસખ્યાતુ — આગળ પ્રમાણે

૬ ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અસખ્યાતુ — સાતમાં જઘન્ય-અસખ્યાતા-અસખ્યાતામાંથી એકરૂપ ઊણું કરીએ એટલું છઠું ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અસખ્યાતુ થાય

૭ જઘન્ય-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ — ચોથું જઘન્ય-યુક્ત-અસખ્યાતુ એકજવાર વર્ગિએ એટલે જઘન્ય-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ સાતમું થાય

૮ મધ્યમ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ — સાતમું અસખ્યાતુ કેપાદિકે યુક્ત કરતાં ન્યાસુધી ઉત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યાં સુધી મધ્યમ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ આઠમું થાય

૯ ઉત્કૃષ્ટ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ — જઘન્ય-પરિત્ત-અનતામાંથી એક ઝોછો કરીએ ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ-અસખ્યાત-અસખ્યાતુ થાય

૧ જઘન્ય-પરિત્ત-અનતા — પ્રથમ જઘન્ય-અસખ્યાત-અસખ્યાતાનો ત્રણ વાર વર્ગ કરવો અને તેમાં આ દસ વસ્તુઓ ભેળવીએ (૧) લોકાકાશના પ્રદેશ, (૨) ધર્માસ્તિ-કાયના પ્રદેશ, (૩) અધર્માગ્નિકાયના પ્રદેશ, (૪) એક જીવના પ્રદેશ, (૫) રિચતિય ધના અધ્યવસાયસ્થાનો, (૬) અનુભાગ્ય ધના અધ્યવસાયસ્થાનો, (૭) યોગ તે મન, વચન કાયાનું વીર્ય, તેના છેદપ્રતિભાગ તે સૂક્ષ્મ નિર્વિભાજ્ય ભાગ, (૮) ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી એ બે કાળના સમય, (૯) અત્યેક જીવના શરીર અને (૧૦) નિગોદ-સાધારણ વનસ્પતિ-કાયના શરીર એ દશ અસખ્યાતી વસ્તુઓ ભેળવીએ અને પછી વળી તે રાશોનો ત્રણ વાર વર્ગ કરીએ તે પહેલું જઘન્ય-પરિત્ત-અનતા થાય

૨ મધ્યમ-પરિત્ત-અનતા — આગળ પ્રમાણે

૩ ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત-અનતા — જઘન્ય યુક્ત અનતામાંથી એક ઝોછો કરીએ એટલે ત્રીજું ઉત્કૃષ્ટ-પરિત્ત-અનતા થાય.

૪ જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ — જઘન્ય-પરિત-અનંતાનો રાગી અભ્યાસ કરવાથી એ અનંતુ થાય આટલા અભ્યાસ છવો છે

૫ મધ્યમ યુક્ત-અનંતુ — આગળ પ્રમાણે

૬ ઉત્કૃષ્ટ-યુક્ત-અનંતુ — જઘન્ય-અનંતાનંતુ એકાદ પાંચ કરીએ એટલે ઉત્કૃષ્ટ યુક્તાનંતુ થાય

૭ જઘન્ય અનંતાનંતુ — જઘન્ય-યુક્ત-અનંતાનો એકવાર વર્ગ કરવાથી એ જઘન્ય અનંતાનંતુ થાય

૮ મધ્યમ અનંતાનંતુ — જઘન્ય અનંતાનંતાને એકાદ પાંચ યુક્ત કરના ન્યા ઉત્કૃષ્ટાનંતાનંતુ ન થાય ત્યાં મુધી મર્વ મધ્યમ-અનંતાનંતુ

૯ ઉત્કૃષ્ટ-અનંતાનંતુ — જઘન્ય-અનંતાનંતાની રાગીનો ત્રણવાર વર્ગ કરીએ તેમા આ છ અનંતા બળવીએ (૧) મિદના છવ, (૨) નિગોદિયા છવ, (૩) નન દાયતા છવ, (૪) મર્વ અનંતા-અનંતાગત ગણના મગમ, (૫) સર્વ પુદ્ગલ પગમ પ (૬) સર્વ અલોકાકાગના પ્રદેશ આ ૭ બળવીએ ત્યાગપાત્રી વળી તેનો ત્રણવાર કરીએ, અને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્થાય બળવીએ ત્યારે નરમુ ઉત્કૃષ્ટાનંતુ થાય આ ઉત્કૃષ્ટ અનંતા-અનંતુ નિપ્રયોજન છે, એટલા માટે સિદ્ધાન્તમા ના કર કારણ કે લોકાકાગમા એટલા પદાર્થો છે તે મર્વે આદમા અનંતેજ છે

કર્મત્રયમા મખ્યાતાદિના એકવીન બદ ગણાવ્યા છે પહેલા ત્રણ મખ્યા બીજા નવ અસખ્યાતાના અને ત્રીજા નવ અનંતાના આ બન્ને મતાનંગમા પહેલા બેદના વર્ણનમા કોઈ જાતનો કેટકો નથી આદમા બેદથી નિષયોમા મનભેદ છે ૮ અને મૂલમા જે મતાતર જણાવેલ છે તે દુકમા આ પ્રમાણે છે જઘન્ય-યુક્ત અસખ્યાતાનો વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-અસખ્યાત અસખ્યાતુ થાય છે જઘન્ય-અસખ્યાત-અસખ્યાતાનો ત્રણવાર વર્ગ કરીને એમા ગાથામા જણાવેલ દશ અસખ્યાતા મેલવવાથી પછી ત્રણવાર વર્ગ કરવાથી જઘન્ય-પરિત અનંતુ થાય છે જઘન્ય-પરિત અભ્યાસ કરવાથી જઘન્ય-યુક્ત-અનંતુ થાય છે જઘન્ય-યુક્ત-અનંતાનો એક વાર કરવાથી જઘન્ય-અનંતાનંતુ થાય છે જઘન્ય-અનંતાનંતાનો ત્રણવાર વર્ગ કરીને એ અનંતા મેલવીને ફરીવાર ત્રણવાર વર્ગ કરીને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્થાયો વવાથી જે સખ્યા થાય તે ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ છે મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ સખ્યા ૦ માટેની રીત સરખી છે